KOLONIALE STUDIËN

KOLONIALE STUDIËN

TIJDSCHRIFT VAN DE VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

1935

REDACTIE :

Dr. P. J. A. IDENBURG, H. J. MANSCHOT, H. J. VAN MOOK, G. J. SCHIMMEL en Dr. R. E. SMITS

Negentiende Jaargang

TWEEDE DEEL

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL, LAND- EN VOLKENKUNDE

G. Kolff & Co. Batavia-(C.).
1935

INHOUD:
van den 19den Jaargang (Tweede halfjaar).

Blz.

De P. T. T.-dienst door de crisisjaren naar aanpassing aan nieuwe verhoudingen, door Ir. C. HILLEN 227
Crisismaatregelen en crisiswetgeving in Nederlandsch-Indië, door Drs. H. J. MANSCHOT 253
Mijnpolitiek en financiën, door A. RITZ 282
Prijsvorming en „redelijke" prijszetting van bevolkingstheeblad, door Dr. A. M. P. A. SCHELTEMA 307
Beteekenis van de kwart cent bij koop van voedsel in de desa, door Ir. E. L. LEVIE 341

Boekbespreking:

F. A. E. van Wouden. „Sociale structuurtypen in de Groote Oost" 346

Verjaring van grondrechten, door W. GROENEVELDT 355
Bijdrage tot de kennis van het hypotheekwezen in Ned.-Indië, door H. TEUNISSEN 373
Het erfrecht op Bali als vraagstuk voor Hindoe's en Christenen, door Dr. F. W. T. HUNGER 405
Internationale politioneele samenwerking, door D. H. MEIJER. 430
De positie van den Toeha Peuët in het Atjehsche staatsbestel, door A. J. VLEER 454

Boekbespreking:

Karl H. Dietzel. Die Süd-Afrikanische Union 462

De P.T.T.-dienst door de Crisisjaren naar aanpassing aan nieuwe verhoudingen.

door

Ir. C. HILLEN.

De toestand bij het begin van de crisis.

Ondanks den inzet van de crisis in Amerika in de laatste dagen van October 1929, sloot dat jaar voor Indië nog waardig aan bij het voorspoedige tijdperk, waarin het bedrijfsleven en alles wat daarmede samenhing een gestadige en regelmatige stijging vertoonden.

De Post-, Telegraaf- en Telefoondienst volgt steeds, zij het met eenige vertraging, in den omvang van zijn werkzaamheden en zijn daarvan afhankelijke inkomsten het verloop van de conjunctuur.

Daarbij dient evenwel in het oog te worden gehouden, dat hoewel voor het verloop van de verschillende grootheden ongetwijfeld van een meetbare invloed van de crisis kan worden gesproken, slechts met veel voorbehoud het uit de cijfers verkregen beeld als een rechtstreeksche weergave daarvan kan worden beschouwd. Er doen zich naast de crisis-invloeden talrijke andere factoren gelden, die een medewerkende of tegenwerkende tendenz hebben.

De inzet van de crisis viel na de voorafgaande voorspoedige periode van 1924—1929, waarin een toename van 25% voor den totalen dienst viel te constateeren, samengesteld uit een vermeerdering van 18% van de posterijen, 40% van de telegrafie en 24% van de telefonie. De zeer gelijkmatige stijging had geen invloed ondervonden van de ongunstige wending die de Indische handelsbalans vanaf 1927 reeds aanwees. Vermoedelijk werd de omvang van de ptt-werkzaamheden in geringere mate beïnvloed door de vermindering die de uitvoerwaarde tengevolge van de daling van den verkoopsprijs der voornaamste producten (suiker, rubber, tin, thee, copra), onderging dan door de toename in omvang van den

invoer. De onmatige concurrentie die zich te dien aanzien in 1928 al reeds deed gevoelen, dwong het importbedrijf blijkbaar tot grootere krachtsinspanning en daardoor tot opvoeren van het contact met zijn afnemers, hetgeen leidde tot meerder gebruik van de ptt-middelen.

De eischen waaraan de ptt-dienst had te voldoen werden dan ook jaar op jaar hooger en een groot deel van de aandacht van de leiding werd opgevorderd voor het vóóruitzien naar middelen en wegen om tijdig gereed te zijn het steeds toennemende verkeer te verwerken.

Men was daarenboven de naoorlogsjaren nog niet vergeten, toen een plotseling oplevende vraag den dienst had gesteld voor een groot tekort aan materialen en geschoolde arbeidskrachten.

De wanhopige situatie van destijds was weliswaar overwonnen, maar toch was de toestand nog zoo, dat de dienst nauwelijks gelijken tred kon houden met de eischen, die hem gesteld werden. Het denkbeeld had zich vastgezet dat men moest trachten met de middelen vóór te blijven bij de ontwikkeling van het bedrijf. Men moest met de voorraden voorbereid zijn op stijgende behoefte en met de opleidingen het oog gericht houden op de komende meerdere vraag naar diensten.

De gang van zaken stelde dit beleid tot 1929 in het gelijk en zoo eindigde dat jaar met een telefoonnet dat in zijn kabels en centrales een ruime reserve had, met telegrafie-zenders, die ingesteld waren op belangrijke verkeerstoename, met een postverkeer, dat in ruime mate met toekomstige ontwikkeling rekening hield.

De magazijnvoorraden waren vanzelfsprekend mede daarop ingesteld en hadden een balanswaarde van ruim 7 millioen en de zeilende en bestelde voorraden beliepen een aanzienlijk bedrag. De talrijke opleidingscursussen werkten op volle kracht. Een commiezencursus leidde klerken op voor het beheer van kleine kantoren, een hoogere-rangscursus gaf controleurs de kennis die voor het beheer der groote kantoren noodig is, een ambtenaren-cursus bracht nieuw aangenomen jongelui met mulo-diploma de noodige vakkennis bij voor de middelbare rangen. Ook de technische-diensten zorgden met cursussen voor de opleiding van monteurs en radiotelegrafisten. Jongelui met KWS diploma werden aangenomen voor opleiding tot opzichter en een 15-tal technische ambtenaren en 3 inge-

nieurs werden nog in 1929 ter aanvulling van de technische corpsen uitgezonden uit Nederland.

Het is gemakkelijk om thans deze bedrijfsvoering weelderig te noemen. Maar men dient zich de situatie van die jaren in te denken en het algemeen gevoelen dat het een eisch van goed beleid was om zich op een toekomst met steeds grootere vraag en steeds hoogere eischen in te stellen. De ptt was daarbij zelfs redelijk bescheiden.

Er liggen in al deze dingen bovendien vele oorzaken buiten de eigen invloedssfeer. Ook op de punten waarop de dienst soberheid wilde, was het veelal onmogelijk om weerstand te bieden aan den Volksraad. Vervolmaking van de verkeersmiddelen, opvoering van de diensten was wat men eischte. Minder dan in Europeesche landen werd alzoo niet aanvaard en wenschen inzake automaten, telefoonnetten in afgelegen streken, lange verbindingslijnen over Sumatra, vele radiostations in de Molukken, de meeste objecten, die onder normale omstandigheden nooit rendabel konden zijn, kwamen herhaaldelijk tot uiting en werden met moeite teruggewezen.

Invloed van de crisis.

Met dit beeld voor oogen kan men zich indenken, dat de pttdienst, evenals de meeste bedrijven en ondernemingen voor zeer groote moeilijkheden kwam te staan toen de crisis in 1930 Nederlandsch-Indië bereikte en met plotselinge en catastrophale hevigheid zich deed gelden.

Vele particuliere bedrijven, gericht op productief maken van het eigen kapitaal vermochten hunne werkzaamheden in te krimpen en hunne uitgaven vrij snel te verminderen, anderen, die niet over reserves voor slechte tijden beschikten verdwenen geheel, doch een algemeen nutsbedrijf als de P.T.T., kan zich bij het verloopen van het getij onmogelijk onttrekken aan de eischen die juist bij elke verandering in de conjunctuur gesteld worden en dient zich ongeacht zijn mindere inkomsten, in de volvoering van zijn taak, zooveel mogelijk in volle daadkracht te handhaven.

Naast de voordeelen van een monopolie positie, die in vele opzichten geen concurrentie kent, doen zich dan sprekend gelden de verplichtingen jegens de gemeenschap, die nergens ontkend of ontloopen mogen worden.

Welke reacties nu heeft het ptt-bedrijf van het voortschrijden van de crisis ondervonden en hoe heeft de dienst zich aan de veranderde omstandigheden aangepast? Wat deed de ptt om zoo goed mogelijk zijn taak te vervullen eenerzijds jegens de gebruikers en anderzijds jegens het Land, dat juist in deze jaren van begrootingstekorten prijs moet stellen op rentabiliteit van het vastgelegde kapitaal en op een bedrijf dat de verplichtingen der overheid tegenover zijn personeel zoo mogelijk zelf moest kunnen dragen?

Onze geheele samenleving is een samenstel van uitwisseling van goederen en diensten en bij het overgroote deel van alle transacties roept men de hulp van het ptt-bedrijf in. Dit bedrijf fluctueert dus vanzelfsprekend met de handelsbeweging, doch hoewel er wisselwerking bestaat van handelsverkeer en ptt-bedrijvigheid, bestaat daartusschen geen evenredigheid.

In het algemeen kan men zeggen, dat het verloop van de ptt-inkomsten veel nader ligt bij het verloop van den omvang van de handelsbeweging, dan bij de waarde daarvan.

Daarbij rekent de gebruiker erop, dat de dienst wel in staat zal zijn, onverwachte verplaatsingen van de handelsbeweging in het binnenland, maar vooral in de aanraking met het buitenland, te allen tijde en zonder haperen op zal vangen door de organisatie en door de technische middelen.

Een typisch verschijnsel is, dat de onderscheidene onderdeelen van den dienst op de verandering der omstandigheden zeer verschillend en met een ongelijke tijdsverschuiving reageeren.

De Telegrafie.

De telegraaf en de interlocale telefoon zijn het sterkst conjunctuurgevoelig. Hun gebruik is onmiddellijk afhankelijk van den omvang van het bedrijfsleven. Korte oplevingen door beursmanipulaties, door politieke of economische verstoringen van den gewonen gang teekenen zich in het gebruik vrijwel zonder eenige vertraging af.

De regelmatige toename van het telegraafverkeer hield aan tot Juli 1929. Reeds maanden dus voordat de beurscrisis in Amerika de economische wereldsituatie voor een ieder duidelijk maakte, wees het sensitieve telegraafverkeer op de verandering, die bezig was

zich te voltrekken. Tot begin 1930 bleef de omvang ongeveer gelijk, doch toen begon de daling eerst langzaam, allengs sneller. In 1930 met 6%, 1931 met 15%, 1932 met 16%. In 1933 zakte de vermindering af tot 8% om in 1934 geheel tot staan te komen.

De interlocale telefoon geeft een overeenkomstig beeld. Haar top ligt in Juli 1929, het verloop was in 1930 een vermindering met 9%, 1931 met 15%, 1932 met 16%, 1933 met 13% en 1934 met 5%.

Het totale binnenlandsche telegraafverkeer daalde van 15.5 millioen verwerkte woorden in 1930, tot 9.8 millioen in 1934 en kwam daardoor lager te liggen dan het totale buitenlandsche verkeer, dat van 14 mm op 10.7 mm terugviel.

Hoeveel van deze vermindering direct verband houdt met de verminderde handelsbeweging en hoeveel op rekening komt van overgang naar den vliegdienst is uit de statistische gegevens niet na te gaan. Laatstgenoemde factor is echter ongetwijfeld van aanzienlijken invloed geweest. Daarentegen is de rol die de internationale telefoon speelt, evenals die van de beeldtelegraaf van betrekkelijk weinig beteekenis.

Bij het buitenlandsche verkeer viel een belangrijke verschuiving van de Westersche landen naar Japan te constateeren, terwijl ook het Amerika-verkeer beter op peil bleef dan het Europa-verkeer.

Telegraafverkeer (woordental).

Verkeer met	1930	1931	1932	1933	1934*)
Nederland	3.220.017	2.272.857	1.679.248	1.438.594	1.693.279
overig Europa	201.709	175.964	120.921	103.920	109.795
Japan	757.490	846.848	1.022.555	1.014.554	1.505.074
Amerika	584.783	490.086	375.026	332.501	461.653

*) Door de invoering van de 5 letter code is het woordental in vergelijking met 1933 gestegen. In werkelijkheid is de omvang van het geheele buitenlandsche verkeer met 28 % gedaald. Het beeld van de verschuiving van het verkeer wordt daardoor echter niet beinvloed.

Voortdurend streefde de dienst er naar, om voor de bestemmingen, die zoowel per kabel als per radio bereikbaar zijn, het verkeer over den nationalen radioweg te stimuleeren. Daarbij werd met de Kabelmaatschappij geen tarievenstrijd gevoerd, integendeel

werd overeengekomen, niet zonder wederzijdsche instemming de tarieven te veranderen binnen zes maanden na aanzegging. De concurrentie bepaalde zich tot de te bieden service.

Het verloop van het verkeer over de beide wegen in procenten uitgedrukt was als volgt.

In het verkeer met		1930 %	1931 %	1932 %	1933 %	1934 %
Nederland	via kabel	10.3	7.4	3.2	2.4	2.3
	„ radio	89.7	92.6	96.8	97.6	97.7
Overig Europa	„ kabel	57.9	56.9	58.8	56.4	56.1
	„ radio	42.1	43.1	41.2	43.6	43.9
Amerika	„ kabel	54.—	53.5	41.—	32.8	31.4
	„ radio	46.—	46.5	59.—	67.2	68.6
Fr. Indo-China	„ kabel	37.3	20.6	12.5	8.2	5.4
	„ radio	62.7	79.4	87.5	91.8	94.6
Siam	„ kabel	9.4	7.9	4.9	4.8	5.7
	„ radio	90.6	92.1	95.1	95.2	94.3
Philippijnen	„ kabel	50.7	42.6	39.1	34.2	33.6
	„ radio	49.3	57.4	60.9	65.8	66.4
Japan	„ kabel	65.—	35.5	19.8	14.—	8.9
	„ radio	35.—	64.5	80.2	86.—	91.1
Shanghai	„ kabel	56.2	39.2	28.1	26.8	28.—
	„ radio	43.8	60.8	71.9	73.2	72.—
Hongkong	„ kabel	72.7	55.—	53.7	56.3	51.4
	„ radio	27.3	45.—	46.3	43.7	48·6

Het bleek nog steeds ondoenlijk om radioverbindingen te openen naar de van Engeland rechtstreeks afhankelijke gebieden. Om niet geheel na te speuren redenen doch waarschijnlijk uit gebondenheid aan de kabelbelangen bleven Australië, Britsch-Indië en de Straits Settlements zich verzetten tegen de afwikkeling per radio, hoewel de technische middelen beiderzijds aanwezig zijn, en herhaaldelijk proefverbindingen uitstekende resultaten gaven.

In het binnenlandsch verkeer verminderden in 1931 en 1932 onder den sterken aandrang der Overheid het aantal woorden der regeeringstelegrammen van 4.4 mm tot 2.9 mm; derhalve procentisch belangrijk meer dan dat van de particuliere berichten, 1933 gaf een verdere daling tot 2.6 mm woorden, doch vermoedelijk door de toename der Overheidsbemoeïingen in de laatste jaren gaf 1934 een aanzienlijke toename tot 3.2 mm te zien.

Telefonie.

De locale telefoon toont een veel minder snelle reactie. Men schaft niet dadelijk bij slechter gaande zaken zijn telefoon af.

De crisis teekent hierbij evenwel op frappante manier eenige verhoudingen in de Indische maarschappij af. Want terwijl in het aantal aansluitingen in Europa de moeilijke jaren zich deden gelden doordat de normale jaarlijksche toename van 5% verminderde tot 2%, viel het aantal aansluitingen in Indië in 1931 met 7%, 1932 met 14% 1933 met 4%, 1934 met 2%.

De betrekkelijk vlotte groei van de jaren 1924 tot 1929 blijkt tot medio 1930 te hebben stand gehouden, doch wordt dan gevolgd door een nog veel snellere aftakeling.

Hierin openbaart zich wellicht de tamelijk vluchtige opbouw en niet geconsolideerde weelde van de goede jaren en daarna het spoedig retireeren en prijsgeven van het bereikte in de magere jaren. Het blijkt dan dat de telefoon voor een belangrijk gedeelte is ondergebracht bij een deel van de bevolking met betrekkelijk onstabiele huishouding en wankele bronnen van bestaan.

Dit blijkt uit een groot aantal opzeggingen door sluiting van zaken, die op grond van onvoldoende fundeering of de afwezigheid van toereikende reserves snel te gronde gaan. Voorts blijkt ook het telefoonabonnement voor velen te liggen boven of zeer dicht bij de elasticiteitsgrens van hun standing en cultureel niveau.

In Westersche landen wordt de mate waarin de telefoon op het maatschappelijk leven steunt afgemeten naar het aantal aansluitingen per 100 inwoners. In Nederland is dit rond 4,14, in Engeland 9,51, in de Vereenigde staten 13,29. Wil men voor Indië een vergelijkbaar beeld krijgen, dan moet men de bevolking beschouwen, gesplitst naar de drie hoofdgroepen. Dan blijkt, dat het Europeesche deel, dat nog geen half procent van het inwonertal van Java uitmaakt, doch desniettemin het groote zakenleven, de leiding van cultuur- en handelsondernemingen, de hoogere plaatsen in de overheidsdiensten en bedrijven vertegenwoordigt, een dichtsheidscijfer van 15 te hebben. Voor deze groep geldt tevens, dat de telefoon, behalve als onvermijdelijk bedrijfsonderdeel een belangrijke plaats heeft in het particuliere leven en voor meer huiselijk gebruik.

De groep der Chineezen en Vreemde Oosterlingen, omvattende 1,5% van de Java-bevolking, telt onder zich een klasse van zakenlieden bij uitnemendheid, die een telefoon niet kunnen ontbeeren. Voor particulier gebruik bestaat in deze groep, die ondanks dikwijls

zeer bloeiende zaken, haar eenvoudige leefwijze niet prijs gegeven heeft, weinig of geen emplooi.

De derde groep, het Inheemsche deel, dat 98% der bevolking uitmaakt, heeft noch uit hoofde van haar arbeid, noch voor hare levenswijze behoefte aan de telefoon; de dichtheid is ongeveer 0.03.

Ontleedt men het aantal opzeggingen in de crisisjaren, dan dienen vooraf enkele overheidsmaatregelen vermeld te worden, die, een belangrijken invloed uitoefenden.

Bij den aandrang toch tot het verlagen van het algemeene uitgavenniveau werden aan alle overheidsapparaten de grootst mogelijke versoberingen opgelegd. Vele diensten vonden toen onder meer een verlaging van uitgaven in het opzeggen van telefoonabonnementen. Het voordeel voor het Land van deze versobering was uiteraard gering, omdat de bereikte besparing op de uitgaven een even groote vermindering aan inkomsten voor het Landstelefoonbedrijf beteekende. Wel verminderden de telefoonwerkzaamheden daardoor, doch geenszins in verhouding tot de vermindering der aansluitingen. In buitendien had de opzegging van vele landsaansluitingen het groote nadeel, dat daardoor voor talrijke particulieren, de telefoon belangrijk minder waarde kreeg. Want de waarde ligt niet in het eigen bezit van een toestel, maar in het feit dat men anderen kan bereiken. De terugloop nam in 1932 zoo verontrustende afmetingen aan, dat men door tariefsverlagingen trachtte dezen te stuiten. Medio 1933 werd aan de bestaande tariefsklasse een nieuwe toegevoegd, die tegen twee-derde van het oude grondtarief een abonnement mogelijk maakte voor niet meer dan 50 oproepen per 14 dagen.

Deze maatregel gaf een plotselinge toename van 531 aansluitingen vermocht evenwel geen blijvende verbetering te geven, doch maakte wel dat de vermindering daarna tot geringere afmetingen beperkt bleef.

Bij de dalende welvaart was het aantal opzeggingen het grootst onder de groepen der Chineesche kleinhandelaren en onder de Europeanen, die de telefoon voornamelijk voor huiselijk gebruik en gemak hadden.

Wat na vier jaren crisis thans rest, is naast de overheidsaansluitingen een kern van zaken, die voldoende krachtig bleek om

de crisis het hoofd te bieden. Dit is uit oogpunt van het telefoonbedrijf een zeer te waardeeren stabiele massa, waarop gerekend kan worden. Als bedrijfsobject is zij aantrekkelijk door het drukke locale en interlocale gebruik, dat zij van de toestellen maakt. Vanzelfsprekend reageert deze kern slechts zeer weinig op tariefsveranderingen.

Hoewel door bijzondere omstandigheden het beeld niet met volkomen zekerheid te trekken is, ziet het er toch naar uit, dat sedert ongeveer medio 1934 het labiele gedeelte der aansluitingen vrijwel verloren is. Sedert dien volgt het verloop der aansluitingen de zwakke daling, die het bedrijfsleven nog kenmerkt, om na medio 1935 een overeenkomstige zwakke stijging te vertoonen. Het geheele verloop over langeren tijd beschouwd geeft steun aan de verwachting dat deze opleving iets meer is dan een vluchtige verbetering.

Posterijen.

Een veel gematigder beeld toont het verloop van het postbedrijf wanneer men dit in zijn geheel beschouwt. Terwijl de totale opbrengst van alle porten en rechten in 1930 gelijk was aan die van 1929, viel 1931 met 3%, 1932 met 6%, 1933 met 6% en 1934 met 4%. Ook hier derhalve een, zij het kleine, toename en daarna verzwakking van den crisisinvloed.

Het postbedrijf is echter zoozeer samengesteld uit gedifferentieerde werkzaamheden en bestrijkt zooveel meer dan telegraaf en telefoon de economie van het dagelijksch leven van de geheele bevolking, dat op dit bedrijfsonderdeel meer in details zal worden ingegaan.

Brievenpost.

Zooals uit onderstaand getallen-overzicht van de brievenpost kan worden afgeleid is het totaal aantal behandelde stukken eerst van 1932 op 1933 aanzienlijk teruggeloopen, welke terugval in 1934 vrijwel tot staan is gekomen. In het algemeen bewogen de verkeerscijfers, betreffende de brieven en de expresse- en aangeteekende stukken, — dus juist de zendingen, waarvoor de hoogste porten en rechten verschuldigd zijn —, zich vanaf 1930 in een dalende lijn. Deze daling zet zich nog steeds voort; het gewone briefverkeer begint zich echter geleidelijk te stabiliseeren.

Aard der stukken	1930	1931	1932	1933	1934	Ten opzichte van 1930 in percenten.
	De verkeerscijfers zijn uitgedrukt in duizendtallen					
Gewone brieven	38.718	35.446	34.060	29.798	29.201	— 24,6
Briefkaarten	11.923	10.922	11.954	12.097	12.259	+ 2,8
Drukwerken en nieuwsbladen	48.472	50.275	49.912	43.176	43.348	— 10,6
Documenten	406	383	389	388	346	— 14,8
Monsters	525	516	638	623	720	+ 37,1
Pakjes	—	19	57	36	47	—
Expresse stukken	85	81	72	59	52	— 38,8
Gewone aangeteekende stukken	2.876	2.609	2.302	1.983	1.740	— 39,5
Aangetekende brieven met aangegeven waarde	198	172	148	127	109	— 45,—
Aangeteekende stukken met verrekening	230	199	185	195	158	— 31,3
Gewone portvrije stukken	11.979	12.451	12.934	11.303	11.258	— 6,—
Geadviseerde portvrije stukken	2.059	2.029	1.936	1.857	1.762	— 14,4
Aangeteekende portvrije stukken zonder aangegeven waarde	75	63	49	41	36	— 52,—
Idem met aangegeven waarde	13	10	10	9	8	— 38,5
Totaal generaal	117.559	115.175	114.646	101.692	101.044	— 14,—
Opbrengst der porti en rechten (in guldens).	10.286.000	9.820.000	8.983.000	8.205.000	7.805.000	— 24,1%

De percentueele vermindering van de opbrengst aan porti en rechten is daarom aanzienlijk grooter, dan die van het totaal aantal behandelde stukken (ruim 24% tegen 14%).

Ofschoon het expresse-recht met ingang van 1 April 1934 van 40 cent op 25 cent is gebracht bleef de vermindering van het aantal expresse-stukken voortduren.

Het aantal behandelde briefkaarten vertoont een geringe stijging (2.8%). Door het groote verschil in het binnenlandsche tarief der enkelvoudige brieven — 12½ cent — en dat der briefkaarten — 5 cent — heeft ongetwijfeld een verschuiving van de brieven naar de briefkaarten plaats gehad. Dit resultaat beantwoordt geheel aan het doel, dat werd beoogd met de invoering op 1 Januari 1929 van het lage port voor briefkaarten, n.l. tegemoetkoming aan den kleinen man. Nader zal nog blijken, dat de Inheemschen dan ook het meest van die tariefsverlaging hebben geprofiteerd.

Opmerkelijk is de groote toename van het aantal monsters.

De belangrijke achteruitgang van het aantal drukwerken en nieuwsbladen in 1933 veranderde in 1934 in een kleine vermeerdering. Dit moet in hoofdzaak worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat in steeds meerdere mate gebruik wordt gemaakt van de gelegenheid tot ongeadresseerde verspreiding en de daarvoor geldende lagere tarieven, waardoor het verzenden van reclamedrukwerken door tusschenkomst van den postdienst een groote aantrekkelijkheid heeft gekregen. In 1934 werden op deze wijze 2.788.800 drukwerken verzonden tegen 978.000 in 1933.

Een vergelijking van de in het binnenlandsch verkeer *aan* Europeanen, Inheemschen en Vreemde Oosterlingen verzonden brieven, briefkaaten, drukwerken en nieuwsbladen, toont het volgende beeld.

		1930	1934	Verschil 1934 t. o. v. 1930 in percenten
Binnenlandsche gewone brieven.	aan Europeanen	13.425.000	10.467.000	— 22.—
	aan Inheemschen	7.575.000	4.956.000	— 34.6
	aan Vr. Oosterlingen	6.391.000	4.361.000	— 31.8
Binnenlandsche briefkaarten.	aan Europeanen	2.973.000	3.306.000	+ 2.1
	aan Inheemschen	5.043.000	5.698.000	+ 13.—
	aan Vr. Oosterlingen	2.846.000	2.901.000	+ 1.9
Binnenlandsche drukwerken.	aan Europeanen	8.929.000	8.401.000	— 5.9
	aan Inheemschen	2.587.000	3.892.000	+ 50.4
	aan Vr. Oosterlingen	3.190.000	3.986.000	+ 25.—
Binnenlandsche nieuwsbladen.	aan Europeanen	9.360.000	8.829.000	— 5.7
	aan Inheemschen	7.148.000	6.578.000	— 8.—
	aan Vr. Oosterlingen	7.393.000	3.420.000	— 53.7

Hieruit blijkt, dat het aantal aan Inheemschen gerichte brieven naar verhouding het sterkst is gedaald, daarentegen nam het briefkaarten verkeer met deze groep veel sterker toe dan dat met de Europeanen en Vreemde Oosterlingen.

Terwijl aan de Europeanen minder drukwerken werden verzonden ontvingen de Inheemschen in 1934 ruim 50% meer drukwerken dan in 1930, voor de Vreemde Oosterlingen is dat percentage 25.

In tegenstelling hiermede nam het aantal nieuwsbladen in genoemd tijdvak voor alle groepen af, voor de Vreemde Oosterlingen zelfs met ruim 53%.

Een gedetailleerd overzicht van de belangrijkste categorieën der buitenlandsche stukken toont aan, dat in 1934 aanzienlijk meer drukwerken en nieuwsbladen naar het buitenland zijn verzonden dan in 1930 en vandaar meer monsters zijn ontvangen, doch dat overigens een niet onbelangrijke vermindering valt te constateeren.

		1930	1934	Verschil 1934 t.o.v. 1930 in percentage
Gewone brieven	naar het buitenland	5.006.000	4.068.000	— 18,7
	uit het buitenland	6.321.000	5.340.000	— 15,5
Briefkaarten	naar het buitenland	497.000	309.000	— 37,8
	uit het buitenland	564.000	315.000	— 44,1
Drukwerken en nieuwsbladen	naar het buitenland	768.000	933.000	+ 21,5
	uit het buitenland	9.097.000	7.309.000	— 19.7
Monsters	naar het buitenland	73.000	70 000	— 4,1
	uit het buitenland	219.000	305.000	+ 39,3

Slechts naar enkele landen nam het verkeer toe; de voornaamste dier landen zijn Zuid-Afrika en Australië. Het briefverkeer naar China, Japan en Nederland, alsmede het aantal briefkaarten naar Japan en Nederland daarentegen geven een achteruitgang aan, zooals nader uit onderstaand overzicht blijkt.

	1931	1934	Verschil 1934 t.o.v. 1931 in percenten
Gewone brieven naar Zuid-Afrika	6.162	10.231	+ 65.7
Idem naar Australië	46.462	53.835	+ 15.9
Idem naar China	959.023	691.277	— 27.9
Idem naar Japan	142.675	119.792	— 16.—
Idem naar Nederland	2.448.134	2.107.059	— 13.9
Briefkaarten naar Zuid-Afrika	533	884	+ 65.9
Idem naar Australië	2.457	4.240	+ 72.6
Idem naar China	3.341	4.225	+ 26.5
Idem naar Japan	15.067	8.112	— 46.2
Idem naar Nederland	198.731	160.160	— 19.4
Drukwerken en Nieuwsbladen n/Zuid-Afrika	3.705	5.031	+ 35.8
Idem n/Australië	10.920	13.013	+ 19.2
Idem n/China	23.140	38.987	+ 68.5
Idem n/Japan	21.723	30.108	+ 38.6
Idem n/Nederland	665.860	562.210	— 15.6
Monsters naar Zuid-Afrika	195	520	+166.7
Idem naar Australië	8.0 8	6.604	— 17.5
Idem naar China	390	1.092	+180.—
Idem naar Japan	1.794	5.112	+184.9
Idem naar Nederland	24.115	27.402	+ 13.6

Opmerkelijk is de groote toename van drukwerken, nieuwsbladen en monsters naar China en Japan.

Luchtpostverkeer.

Het luchtverkeer nam geleidelijk toe. In de jaren 1930 t/m 1934 werd aan luchtrecht ontvangen onderscheidenlijk ƒ 178.000, ƒ 555.000, ƒ 600.000, ƒ 635.000 en ƒ 685.000.

De per K.N.I.L.M. vervoerde post bedroeg in die jaren respectievelijk 9100 kg, 18274 kg, 17975 kg, 19786 kg en 22534 kg.

Met binnenlandsch luchtverkeer bleef evenwel van weinig beteekenis, van de in 1934 in het binnenlandsch verkeer behandelde 19.793.000 gewone brieven en 11.635.000 briefkaarten werden er slechts 524.000 en 27.000 langs den luchtweg vervoerd.

In het buitenlandsch verkeer is de verbinding Nederland — Indië van overwegend belang. Deze werd ingesteld in de tweede helft van September 1930. Begonnen werd met een veertiendaagschen dienst, welke in October van het daarop volgende jaar in een wekelijkschen dienst werd omgezet. De wekelijksche dienst werd op zijn beurt in Juni 1935 verdubbeld.

Gedurende de jaren 1931 t/m 1934 bedroeg het bruto gewicht van de naar Nederland vervoerde luchtpost respectievelijk 6428, 10807, 11821 en 13294 kg en voor de tusschen gelegen landen onderscheidenlijk 213, 1053, 1631 en 2065 kg.

In 1934 werden uit Indië naar Nederland per mail verzonden ruim 1.250.000 brieven en briefkaarten en per luchtpost 900.000.

In omgekeerde richting beliepen deze aantallen 1.260.000 en 960.000.

De luchtdienst op Australië, welke in December 1934 werd geopend, is van weinig beteekenis. Wekelijks wordt ± 7 kg naar Australië verzonden en ± 4 kg uit Australië ontvangen.

Van den Engelschen luchtdienst naar en van Europa wordt eveneens weinig gebruik gemaakt; uit Europa wordt met dien dienst ± 20 kg luchtpost per week ontvangen, terwijl wekelijks slechts ± 1 kg naar Westelijke richting wordt verzonden.

Postwisseldienst.

Opmerkelijk is, dat in de crisisjaren het aantal postwissels in het binnenlandsch verkeer slechts weinig verminderde, 1934 was

in dit opzicht slechts 4.3% lager dan 1930. In het buitenlandsch verkeer daarentegen nam het aantal postwissels in veel sterkere mate af, terwijl het gemiddelde bedrag per postwissel in het geheele verkeer ongeveer 40% daalde. Dit stemt geheel overeen met den achteruitgag van het geldverkeer (in 1930 was voor een bedrag van ƒ 293.858.000 aan bank- en muntbiljetten in omloop tegen ƒ 198.674.000 in 1934).

Een typisch crisisverschijnsel is de groote toename van het aantal uit Nederland ontvangen postwissels, dat van 20.000 tot 33.000 opliep.

Desniettemin is het uit Nederland ontvangen totaal bedrag van 921.000 gulden nog altijd slechts een fractie van het naar Nederland overgemaakte bedrag van ruim 5 millioen.

Door de aanzienlijke vermindering van de bedragen liepen ook de ontvangen postwisselrechten sterk achteruit. In 1930 bedroeg het recht gemiddeld 28,43 cent per binnenlandsche postwissel, tegen 19,81 cent in 1934.

Pakketpost.

De pakketpostdienst vertoont zoowel in het binnen- als buitenlandsch verkeer een zeer sterke daling, n.l. resp. 46 en 51%.

Behalve aan de depressie moet de daling in het binnenlandsch verkeer ook worden toegeschreven aan het toenemend autobusverkeer, waarmede verzending van goederen tegen zeer lage tarieven mogelijk is.

In het buitenlandsch verkeer spelen de steeds hooger opgetrokken tariefmuren, alsmede contingenteeringen en clearing een voorname rol.

Dat het pakketpostverkeer naar en uit Nederland een belangrijke plaats inneemt blijkt uit het volgende overzicht.

	1930	1931	1932	1933	1934
Naar Nederland	47.000	49.000	45.000	36.000	27.000
„ elders	34.000	28.000	21.000	19.000	15.000
Van Nederland	128.000	122.000	93.000	71.000	50.000
„ elders	111.000	89.000	74.000	70.000	66.000

Postquitantiedienst.

De postquitantiedienst toont eveneens een daling. Deze kwam in het binnenlandsch verkeer in 1933 tot staan, wijl de postdienst in genoemd jaar belast werd met de invordering van quitantiën van den telefoondienst, welke quitantiën onder de postquitantiën zijn begrepen. Het totaal aantal behandelde quitanties bedroeg in 1934 rond 520.000 met een waarde van ruim 7 millioen gulden.

Het buitenlandsch quitantieverkeer is practisch geheel op Nederland georiënteerd.

Verloop der baten.

Het bovenomschreven verloop had ten gevolge dat de totale ontvangsten van den P.T.T.-dienst het volgende beeld vertoonde:

Baten van den

Jaar	Postdienst	Telegraafdienst	Telefoondienst	Totaal P.T.T.
1930	15.819.157	7.875.878	12.187.811	35.882.846
1931	15.240.324	6.742.997	11.495.405	33.478.726
1932	14.345.397	5.806.732	10.084.838	30.236.967
1933	13.430.735	5.295.266	8.727.467	27.453.468
1934	13.101.559	5.116.013	7.701.945	25.919.517

De achteruitgang was derhalve in den opvolgende jaren: 2.4 millioen, 3.2 mm, 2.8 mm en 1.5 mm. totaal in 4 jaar bijna 10 millioen gulden.

Om ernstige tekorten te voorkomen was het zaak door verlaging der exploitatielasten het evenwicht tusschen uitgaven en ontvangsten te herstellen.

Dank zij onmiddellijk ingezette en streng volgehouden versobering en gedragen door de monopoliepositie van het bedrijf waardoor de tarieven grootendeels op het niveau van voor de crisis gehandhaafd bleven, mocht het gelukken in het vijfde crisisjaar de daling der inkomsten geheel door vermindering der lasten op te vangen en 1934 met een batig saldo te doen sluiten.

Herhaaldelijk is de vraag gerezen of het wel gerechtvaardigd was, zoo lang tarieven te handhaven, die in toenemende mate uit-

zonderlijk hoog moesten worden geacht in vergelijking met de draagkracht van het bedrijfsleven.

Die vraag werd bevestigend beantwoord. Ware gevolg gegeven aan den aandrang om de daling der conjunctuur door overeenkomstige tariefsverlagingen op den voet te volgen dan was onvermijdelijk een aanzienlijk nadeelig saldo ontstaan, dat uit de algemeene landsmiddelen zou moeten worden gedekt. De kosten van de gevraagde en geleverde diensten zouden dan voor een deel afgewenteld zijn van de rechtstreeksche gebruikers en op indirecte wijze ten laste gebracht zijn van de belastingbetalers in het algemeen.

Daartoe bestond zeker geen aanleiding.

Evenmin echter is het, in een tijd, waarin de vergoedingen die de ptt vraagt als een last op de gebruikers en op het bedrijfsleven drukken, verantwoord om de tarieven hooger te laten, dan voor een sluitend bedrijf noodig is. Vandaar dan ook dat het saldo van 1934 en het te verwachten overschot van 1935 aanleiding zijn geweest om in dit jaar met eenige verlagingen den gebruikers tegemoet te komen.

De veelgehoorde verwachting, dat een tariefsverlaging een zoodanig grooter gebruik zou scheppen, dat het dadelijke verlies al spoedig gecompenseerd zou zijn, is niet in overeenstemming met de werkelijkheid. De talrijke tariefsverhoogingen en verlagingen die in vroegere jaren zijn toegepast, hebben het gebruik slechts met een fractie van de toegepaste verandering beinvloed. Men maakt van de ptt geen gebruik om de goedkoopte of kan zich veroorloven het gebruik na te laten om de duurte. Men benut slechts de diensten als men ze noodig heeft en zal hoogstens door lage tarieven tot een wat minder uitgerekend gebruik komen.

Dit alles neemt echter niet weg, dat belangrijke verlaging van de overheidslasten in het algemeen, dus ook van de ptt-tarieven, noodzakelijk zal zijn om het ter neergeslagen bedrijfsleven tegemoet te komen.

Beheerspolitiek in de crisisjaren.

De verlaging der kosten, waarop moet worden aangestuurd beteekent uiteindelijk het drukken van de materieele uitgaven en van de loonen en salarissen. Tot het laatste, het belangrijkste deel der

bezuiniging kan men op tweeërlei wijze geraken: „door labour-saving" dus vermindering van het aantal arbeiders en door loonsverlaging. Waar de ptt een onderdeel uitmaakt van de overheidszorg en voor een groot deel van het personeel gebonden is aan de algemeene bezoldigingsregelingen, heeft de bedrijfsleiding wat den bezoldigingspost betreft, slechts in de hand de vermindering van het aantal medewerkers en de beoordeeling door welke groep arbeiders een bepaald werk nog kan worden verricht. Bij beide onderwerpen spreken niet alleen het inzicht van de eischen van het publiek een rol.

Bij zijn maatregelen is inzonderheid een overheidsbedrijf nog zeer gebonden aan het tempo, waarin die kunnen worden doorgevoerd.

De dynamica van de economische verhoudingen doet zich daarbij gelden. Een te snelle, maar ook een te langzame aanpassing aan gewijzigde omstandigheden veroorzaken beide ongewenschte sociale spanningen. Voorts moet naast het belang der gemeenschap en deels ook als onderdeel daarvan, het persoonlijk belang der ambtenaren en beambten bij de doorgevoerde rationalisatie in het oog worden gehouden.

De uitgaven van het ptt-bedrijf zijn in drie groote groepen samen te vatten.

Ten eerste de uitkeeringen aan het Land, waarvan de afschrijvingen en rente, welke inhaerent zijn aan het geinvesteerde kapitaal, gebonden zijn aan door de Overheid vastgestelde percentages; de bijdragen in de pensioenslasten en de reis- en verblijfkosten binnen Ned.-Indië.

Ten tweede de personeelskosten, waaronder zoowel vallen de directe loonen als de standplaats- en kindertoelagen, nonactiviteitsbezoldigingen, wachtgelden, onderstanden, verlofsbezoldigingen en overwerkgelden.

Ten derde de materieele bedrijfskosten, bestaande uit het onderhoud van gebouwen, netten, kantoorinstallaties, radiozenders en ontvangers, auto's en rijwielen voorts het gebruik van electrische energie, het vervoer van brievenmalen en postpakketten, zoowel met schepen, auto's als vliegtuigen; de kantoor- en schrijfbehoeften, aanmaak van postzegels en dienstmodellen, dienstkleeding, recla-

me en ten slotte de kosten in de internationale post- en telegraafvereenigingen te Bern.

De kosten voor afschrijving en rente loopen automatisch terug, doordat naast de vrij zware afschrijvingen slechts geringe kapitaalinvestatie plaats had. Daarnevens onderging de post voor rente eenige vermindering door de verlaging in het laatste jaar van het verplichte rentepercentage van 5.6 op 4.

Bij het overwegen van bezuinigingen verkeerde men in het eerste crisisjaar nog in de optimistische verwachting, dat de algemeene inzinking wel spoedig door een opleving zou worden gevolgd en was men huiverig voor scherpe versoberingsmaatregelen, die het paraat zijn bij toenemende vraag in gevaar zouden brengen.

Doch al spoedig ging deze verwachting verloren en werd de volle aandacht geconcentreerd op het goedkooper laten loopen van het Bedrijf. Dit diende zooveel mogelijk te geschieden zonder de diensten die de ptt aan de gemeenschap bewijst te beknotten. De veelzijdigheid, de snelheid en bovenal de betrouwbaarheid moesten volledig worden gehandhaafd.

Vanzelfsprekend stuitte men daarbij voortdurend op de tegenstelling tusschen zoo goed mogelijk en zoo goedkoop mogelijk en het behartigen van tegengestelde belangen vraagt altijd een compromis.

Een compromis als oplossing van de vraag naar nieuw materiaal of naar verzwaard onderhoud van het oude, — naar behoud van de goede bediening van het publiek of naar verminderen van de bezetting der loketten en telefoonwisselborden, — naar snelheid of naar zuinig vervoer, —, naar behoud van de betrouwbaarheid of naar vereenvoudiging der contrôlemiddelen.

Versoberingsmaatregelen.

Al dadelijk werden practisch alle projecten voor uitbreiding ter zijde gelegd en werden de in uitvoering zijnde werken slechts zoover afgebouwd als voor het behoud en nuttig gebruik van het reeds uitgegeven geld, noodzakelijk was. Een uitzondering moest worden gemaakt voor de oprichting van het groote radiozendstation te Dajeuhkolot, hetwelk ter voldoening aan internationaal aanvaarde verplichtingen diende te worden voortgezet.

Tengevolge van dit laatste en van de verplichting om de zeilende

en bestelde artikelen nog te accepteeren, duurde het eenigen tijd alvorens de kapitaalsuitgaven noemenswaard konden worden verminderd.

De investatie van nieuw geld bedroeg:

in 1929	*f* 5.433.000
„ 1930	„ 4.798.000
„ 1931	„ 4.778.000
„ 1932	„ 1.372.000
„ 1933	„ 1.484.000
„ 1934	„ 1.209.000

Voor het onderhoud van het bestaande, diende men af te stappen van den hoogen standaard van perfectie, die tot nog toe was aangelegd aan de technische installaties en moest genoegen genomen worden met hetgeen goed en voldoende betrouwbaar mocht worden geacht. Hetgeen daarvoor aan materieel noodig was, werd zooveel mogelijk uitgevoerd met hetgeen in de magazijnen aanwezig was, zoodat de waarde van de voorraden kon worden verminderd van *f* 8.905.000 in 1931 tot *f* 5.209.000 in 1934.

De versobering in de bedrijfsvoering werd verkregen door vereenvoudiging en doelmatige indeeling van de werkzaamheden. De terzake getroffen maatregelen komen in hoofdzaak op het volgende neer.

1. Vereenvoudiging van de hoogere leiding en terugbrenging van het aantal inspectie-afdeelingen en ingenieurs-districten op Java van 3 tot 2.

2. Inkrimping van de formaties, combineering van functies, opvoering van de capaciteiten van het personeel door een intensiever rouleeringssysteem, neerschuiving van werkzaamheden (geleidelijke vervanging van hooger bezoldigd personeel door lager gesalarieerde ambtenaren), sluiting van de leergangen en afschaffing van toelagen en faciliteiten.

Het hieronder opgenomen staatje geeft het bereikte resultaat weer.

Bij de beoordeeling van dit resultaat moet in aanmerking worden genomen, dat ook in betere tijden de formaties krap waren. Dit laatste wordt wel duidelijk gedemonstreerd door het vele overwerk,

dat in de jaren 1929 en 1930 moest worden verricht; het daarvoor uitbetaalde bedrag toch, dat in elk van die jaren rond *f* 160.000 bedroeg, wijst eerder op een tekort dan op een teveel aan personeel.

Personeel	1930	1931	1932	1933	1934	Vermindering 1934 t. o. v. 1930 in percenten
Hooger- en middelbaar .	2025	1929	1674	1487	1376	— 32%
Lager	10453	10275	9272	8778	8344	— 20.2%
Totaal	12478	12204	10946	10265	9720	— 22.%

3. Beperking van reizen en overplaatsingen.

4. Herziening van de classificeering en diensttijden der kantoren.

Zoo verminderde het aantal volwaardige post- en telegraafkantoren door terugstelling van 54 dier kantoren tot eenvoudiger inrichtingen van 151 in 1930 tot 97 in 1935.

Voorts zijn de spoorwegpostkantoren met ingang van 1 Mei 1932 opgeheven. Ongeacht de vermindering van de personeelsformatie is alleen door deze opheffing een bezuiniging verkregen van rond *f* 193.000 per jaar.

Tot oprichting van nieuwe hulppostkantoren wordt nog slechts in zeer sprekende gevallen overgegaan. Daarentegen is in de jaren 1931 en 1932 op groote schaal overgegaan tot het openstellen van telegraafstations, aan de oprichting waarvan geenerlei kosten zijn verbonden. Waren deze inrichtingen in 1930 nog geheel onbekend, in 1931 beliep het aantal 169 en thans ± 650.

Verder is op verscheidene post- en telegraafkantoren de diensttijd beperkt en worden de loketten voor den postwissel-, pakketpost- en quitantiedienst een uur vroeger gesloten dan voorheen.

5. Rationeeler indeeling en vereenvoudiging van werkzaamheden, zooals centraliseering en concentratie van het radioverkeer, samenvoeging van technische onderdeelen van de telegrafie en telefonie, ingebruikstelling van meer geëigende telegraaf-toestel-typen en vervanging van morse-telegraaftoestellen door telefoons.

6. Zuinig gebruik van materiaal, drukwerk, water en electrische energie.

7. Het verlaten van telegraaflijnen en van oude zeekabels, waarvan het onderhoud onevenredig hooge kosten vorderde. Het verkeer, dat tevoren door deze verbindingen werd onderhouden, wordt sedert door eenvoudige radiostations verwerkt, danwel door andere lijnen bediend.

8. Vermindering van aannemingssommen voor contractueele postvervoeren en aanpassing van het postvervoer aan de nieuwe tijdsomstandigheden.

Uiteraard kon bij het treffen van verscheidene versoberingsmaatregelen niet altijd worden voorkomen, dat het publiek daarvan ongerief ondervond. Van de zijde van den P.T.T.-dienst is dit ongerief steeds tot de kleinst mogelijke afmetingen teruggebracht, terwijl er nauwlettend gewaakt wordt om de goede werking en de betrouwbaarheid van het bedrijf zoo min mogelijk aan te tasten.

Stimuleering van het verkeer.

Ten einde te trachten het gebruik, dat van den dienst wordt gemaakt. te stimuleeren en tevens om den band met de gebruikers te versterken, werd bijzondere aandacht besteed aan het voeren van doeltreffende propaganda, waardoor ruime bekendheid werd gegeven aan de mogelijkheden, welke het bedrijf biedt. Met name werd te Batavia, Soerabaja en Semarang een speciaal daarvoor aangewezen ambtenaar belast met het bezoeken van daarvoor in aanmerking komende lichamen. Meermalen bleek, dat deze persoonlijke aanraking met den dienst, waardoor een gezonde wisselwerking ontstond tusschen de wenschen van den handel en het publiek eenerzijds en de mogelijkheden van den dienst anderzijds, op hoogen prijs werd gesteld.

Voorts werd het verkeer gestimuleerd door:

a. de hiervoren reeds gememoreerde oprichting van telegraafstations;

b. uitbreiding van het aantal inrichtingen, waar postwaarden verkrijgbaar zijn gesteld en het plaatsen van eenvoudige brievenbussen in de dessa's;

c. een soepele toepassing van de voorschriften en het verleenen

van faciliteiten aan het publiek, zooals de mogelijkheid tot verspreiding van ongeadresseerde drukwerken en monsters, alsmede invoering van antwoordstukken en van ongefrankeerde postpakketten.

Scheppen van nieuw verkeer.

Ten gerieve van het telegrafeerende publiek en den handel werd uitbreiding gegeven aan het aantal telegramsoorten, dienende voor bijzondere doeleinden, waarvoor speciale tarieven gelden, n.l. invoering van documenttelegrammen in het verkeer met Nederland en van boot- en vliegtuigtelegrammen in het binnenlandsch verkeer.

Voorts werden zoowel in het binnen- als in het buitenlandsch verkeer pakjes toegelaten, ten einde het publiek in de gelegenheid te stellen op snelle, gemakkelijkke en goedkoope wijze kleine voorwerpen per brievenpost te verzenden.

Ook dient nog vermelding, dat zoowel de post- als de telegraafdienst dienstbaar zijn gemaakt aan de weldadigheid. Vanaf 1930 worden jaarlijks, gedurende een voor elk jaar vast te stellen tijdvak weldadigheidspostzegels uitgegeven, welke worden verkocht met een toeslag boven de frankeerwaarde en waarvan de extra-opbrengst wordt gebruikt tot steun van een telken jare aan te wijzen vereeniging, welke een menschlievend doel nastreeft.

De telegraafdienst heeft dit jaar zgn. „luxe telegrammen" (geluktelegrammen, welke worden afgeleverd op bijzondere formulieren) ingevoerd, waarvan een gedeelte van de door den afzender verschuldigde extra kosten ten bate komt van liefdadige instellingen.

Aanboren van nieuwe bronnen van inkomsten.

Ten einde het nuttig effect van het bedrijf zooveel mogelijk op te voeren werd de werkingssfeer aanzienlijk uitgebreid. De voornaamste nieuwe diensten volgen hieronder.

a. Vanaf 1 April 1934, d.i. de datum, waarop de omroep aanving, wordt de geheele administratie betreffende, alsmede de inning van de aan de Nederlandsch-Indische Radio Omroep Mij (N.I.R.O.M.) verschuldigde omroepbijdragen door de posterijen verzorgd.

b. In 1934 op enkele post- en telegraafkantoren een proef genomen met het innen van belastinggelden, het uitbetalen van pensioenen en bevelschriften, het debiet van slachtbriefjes en het in ontvangst nemen van diverse stortingen, zooals zout- en opiumgelden. Deze proef verliep zoo gunstig, dat sedert besloten is om de werkzaamheden van alle hulpperceptie-kassen en van de landskassen 3e en 4e klasse door de posterijen te doen overnemen. Dit geschiedt geleidelijk, te beginnen met Java en Madoera. Ook is een aanvang gemaakt met het overnemen van regentschapskassen en de inning van gemeentebelastingen.

c. Op 1 Januari 1935 ving een proef aan met de inning van schoolgelden voor verschillende onderwijsinrichtingen; ook deze proef slaagde naar wensch met het gevolg, dat thans reeds de schoolgelden van 174 onderwijsinrichtingen door de posterijen worden geïnd en aan de regeling nog verder uitbreiding zal worden gegeven.

d. In 1934 zijn alle post- en bijpostkantoren aangewezen voor de disconteering van vendu-accepten voor rekening van de Postspaarbank.

Financieele resultaten.

Alle versoberingsmaatregelen en de aanzienlijke vermindering van salarissen en loonen hadden uiteindelijk ten gevolge, dat de vermindering der inkomsten door vermindering der uitgaven niet alleen kon worden opgevangen, doch daardoor zelfs werd overtroffen.

Onderstaande staat geeft van het verloop in de jaren 1930 tot 1934 en van de verwachting voor het loopende jaar een compleet overzicht.

STAAT.

GELDELIJKE UITKOMSTEN VAN HET P. T. T.-BEDRIJF IN GULDENS.

	1930	1931	1932	1933	1934	1935 Oct. verwachting
Personeelslasten	21.044.229	20.666.545	18.178.579	15.642.585	13.734.788	13.010.000
Materieele uitgaven	7.641.316	6.824.548	5.843.711	5.276.331	4.683.932	4.443.300
Afschrijvingen	4.698.229	4.832.216	4.837.718	4.735.683	4.201.219	3.097.000
Totaal lasten	33.383.774	32.323.309	28.860.008	25.654.599	22.619.939	20.550.300
Baten	35.882.846	33.478.726	30.236.967	27.453.468	25.919.517	24.112.000
Beschikbaar voor leeningrente	2.499.072	1.155.417	1.376.959	1.798.869	3.299.578	3.561.700
Verschuldigde leeningrente	2.714.097	2.713.212	2.988.393	2.631.058	2.435.472	2.137.900
Exploitatiesaldo: Voordeelig Nadeelig	— 215.025	—1.557.795	—1.611.434	— 832.189	+ 864.106	+ 1.423.800
In het bedrijf geinvesteerde activa (boekwaarde)	44.824.127	44.716.257	41.264.143	38.012.663	35.035.468	

Waar herstel naar boven niet meer te verwachten was, heeft de dienst zich ingesteld op aanpassing naar beneden.

Wat de uitkomsten van het bedrijf op zichzelf betreft is men daarin behoorlijk geslaagd.

Nog geenszins echter is voldaan aan den gebiedenden eisch, dat de kosten van de ptt-diensten voor de gebruikers in overeenstemming werden gebracht met de tegenwoordige en voor de toekomst te verwachten financieele draagkracht van onze samenleving.

De ptt mag geen bezwarenden last leggen op de gebruikers, doch moet een stimulans zijn voor het bedrijfsleven.

Naar dit einddoel dient bij voortduring en met de meeste kracht te worden gestreefd.

Crisismaatregelen en Crisiswetgeving in Nederlandsch-Indië,

door

Drs. H. J. Manschot.

De belangrijke wijzigingen, welke zich gedurende de laatste jaren in de economische wereldstructuur hebben voltrokken en welke voornamelijk hierop neerkomen, dat het van ouds beproefde en economisch juist te achten beginsel van den vrijhandel om fiscale-, economische- en politieke redenen en verder ook uit nood — omdat anderen voorgingen — in steeds toenemende mate plaats heeft moeten maken voor een tot ongekende hoogte en intensiteit ontwikkeld protectionisme, hebben niet nagelaten haren terugslag hier te lande te doen gevoelen. Na nog lang te hebben vastgehouden aan de voor dit land oude traditie van vrijhandel en vrij verkeer, is ook Nederlandsch-Indië, naar mate de belemmeringen, welke elders aan het economisch verkeer werden opgelegd, een steeds meer chronisch karakter dreigen aan te nemen, gedwongen geworden wijziging te brengen in hare economische politiek en zulks wel in die mate, dat thans moeilijk anders dan van eene complete omzwenking kan worden gesproken. De betrekkelijke passiviteit, welke voordien de economische politiek van Nederlandsch-Indië kenmerkte, heeft in de jaren na 1930 geleidelijk plaats moeten maken voor een politiek van actief optreden en ingrijpen, overal, waar de omstandigheden dit noodzakelijk maakten.

Hoe zich deze overgang van passieve naar actieve politiek geleidelijk heeft voltrokken, hoe deze actieve politiek, aanvankelijk niet dan in enkele incidenteele maatregelen tot uiting komend, geleidelijk is uitgegroeid tot een meer systematisch opgebouwd complex van

wetten en besluiten, zoowel — naar uit eene in het vervolg te geven volledige opsomming zal blijken — van handelspolitieken als van bedrijfseconomischen aard en wat deze laatsten betreft zoowel het terrein van den import en export, als dat der voortbrenging en distributie rakende en hoe tenslotte het oordeel over deze gedwongen frontwijziging is geweest, komt duidelijk tot uiting, indien wij de voornaamste der in de jaren 1932 t/m 1935 in den Volksraad gehouden beschouwingen over de economische politiek der Regeering zeer in het kort resumeeren.

Bij de Algemeene Beschouwingen in den Volksraad over de Landsbegrooting 1933, stond de economische politiek meer dan in voorgaande jaren in het middelpunt der belangstelling en was een groot deel der debatten gewijd aan de gevolgen van de depressie en de zich wijzigende economische wereldstructuur, alsmede aan de middelen om de nadeelige gevolgen daarvan zoo goed mogelijk af te wenden. Van meerdere zijden werd de noodzaak betoogd de tot dusverre gevolgde passieve economische politiek te verlaten, de handelspolitiek eene grondige wijziging te doen ondergaan en daarnaast de binnenlandsche voortbrenging meer doelbewust aan te moedigen. De klacht werd geuit, dat het toenmalige Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel onvoldoende geoutilleerd was voor zijne economische taak en dat eene grondige wijziging van de organisatie van genoemd Departement niet zou kunnen uitblijven. In zijn antwoord wees de Regeeringsgemachtigde erop, dat met het aanstellen van een Hoofdambtenaar voor Economische Zaken en de instelling van de Economische Commissie reeds de eerste schreden in den door den Volksraad gewenschte richting waren gedaan en dat verdere maatregelen de aandacht der Regeering hadden. In dezelfde zitting van den Volksraad werd dan ook reeds een bescheiden plan ingediend, gericht op de uitvoering van verschillende kleinere maatregelen ter versterking van de economische weerkracht der bevolking.

Eene verdere en meer principieele schrede in deze richting vormde de indiening bij den Volksraad tegen het midden van 1933 van het zoogenaamde „Economisch Werkplan" omvattende een complex van maatregelen tot bevordering van het economisch leven hier te lande. Als hoofddoel beoogde dit plan: bevordering van de economische activiteit en het economisch verweer in de inheemsche

economische sfeer, voornamelijk door maatregelen ter verbetering van het productieproces. De financieele consequenties van het plan, dat zoowel maatregelen met betrekking tot den landbouw, den tuinbouw en den boschbouw als tot de veeteelt en de nijverheid omvatte, werden voor 1933 op ƒ 750.000.— en voor 1934 op ƒ 1.350.000.— geraamd. Reeds in Augustus/September 1933 werd door den Volksraad een aantal credieten gevoteerd om aan het plan een begin van uitvoering te geven.

Bij de behandeling van het „Economisch Werkplan" in den Volksraad sprak deze zijne waardeering uit over het in deze door de Regeering genomen initiatief, terwijl ook de voorgestelde concrete maatregelen gunstig werden beoordeeld, daarnaast echter werd ernstige critiek uitgeoefend in de eerste plaats op den bescheiden opzet van het plan — meerdere leden zagen slechts uitkomst in eene systematische welvaartsbevordering op veel grootere schaal — en verder ook op het feit, dat het plan zoo weinig inzicht verschafte in de groote lijnen van de door de Regeering voorgestane economische politiek. Min of meer dezelfde bezwaren kwamen in dienzelfden tijd bij de behandeling van de economische paragraaf van de Algemeene Beschouwingen over de Begrooting 1934 en bij de bespreking van de handelspolitiek tot uiting. Andermaal werd daarbij van verschillende zijden aangedrongen op eene algemeene her-oriënteering van de door dit land gevoerde handelspolitiek, op eene herziening van het productie-apparaat in dien zin, dat het economische leven van Indië in de toekomst meer op de binnenlandsche markt zou moeten worden ingesteld, en op een meer consequente bevordering van de industrialisatie en steunverleening aan den inheemschen landbouw. In zijn antwoord zette de toenmalige Regeeringsgemachtigde uiteen, dat de Regeering de in den Volksraad tot uiting gekomen meening, dat een vrijhandelspolitiek à outrance voor Nederlandsch-Indië niet langer consequent doorvoerbaar moest worden geacht, gezien de sterk gewijzigde economische wereldverhoudingen, niet dan kon onderschrijven. Het brengen van wijziging in de Indische handelspolitiek door eene omzetting van het fiscale karakter der invoerrechten in een meer protectionistisch — zooals door den Volksraad bepleit — achtte de Regeering in het kader der tijdsomstandigheden echter minder gewenscht; meer resultaat verwachtte Zij van andere maatregelen

als het invoeren van contingenteeringen, restricties, enz., aangezien men daarmede de handelspolitiek veel meer zou kunnen beheerschen dan dit met een tarief ooit mogelijk zou zijn. Gewezen werd op door de Regeering in deze richting reeds genomen maatregelen, zijnde Hare medewerking bij de tin- en theerestrictie, de regeling van den rijstinvoer en de cementcontingenteering, terwijl werd aangekondigd een „Crisis-Invoerordonnantie", welke geacht zou mogen worden in de komende jaren van overwegenden invloed te zullen zijn op de te voeren handelspolitiek en daardoor op den import en de eigen industrie en wellicht ook op den export van dit land.

Kenmerkten zich de beschouwingen in 1933 van de zijde van den Volksraad speciaal door een grooten aandrang op de Regeering tot meerdere economische activiteit, bij de behandeling van de economische paragraaf van de Algemeene Beschouwingen over de Begrooting 1935 viel daarnaast als nieuw geluid waar te nemen een van meerdere leden uitgaande ernstige waarschuwing aan het adres der Regeering tegen een te ver gaande Overheidsinmenging met daaruit voortvloeiende te sterke beperking van de bedrijfsvrijheid. Ook werd geklaagd over de geringe eenheid in de hoofdlijnen der onderscheidene crisisregelingen en de onmogelijkheid om de resultaten der verschillende maatregelen behoorlijk te observeeren. Naar aanleiding van eerstgenoemde opmerking verklaarde de Regeering steeds te hebben vooropgesteld, dat behoud en herstel van welvaart in de eerste plaats afhankelijk zijn van het economisch initiatief van de bevolking zelf. De Regeering heeft met Haar ingrijpen niets anders nagestreefd dan het verkrijgen van betere ruilverhoudingen en het weren van destructieve invloeden en op dit streven zijn dan ook al Hare maatregelen gebaseerd geweest. Verder te gaan — b.v. door bedrijven te bevorderen, waarvan niet verwacht zou kunnen worden, dat zij op den duur bestaansreden zouden hebben — heeft geenszins in de bedoeling gelegen. Wat het gebrek aan eenheid in de hoofdlijnen der onderscheidene crisismaatregelen betreft, werd opgemerkt, dat het tot stand brengen van eene dergelijke eenheid niet wel mogelijk was, omdat in elk bijzonder geval gebruik diende te worden gemaakt van uit de betrokken belangengroepen voortgekomen organisaties. Speciaal ten aanzien van het vraagstuk van de industrialisatie van Neder-

landsch-Indië, werd, naar aanleiding van terzake gestelde vragen nog opgemerkt, dat de Regeering, hoewel door Haar de vestiging van industrieele bedrijven van het grootste belang werd geacht Zij toch meende in deze met de grootste voorzichtigheid te werk te moeten gaan. Geen industrie zou mogen ontstaan, welke in normale tijden zonder Overheidssteun niet levensvatbaar zou blijken en vandaar moest de mogelijkheid tot steunverleening dan ook beperkt worden geacht.

Het is speciaal in den verderen loop van 1934 en in 1935 geweest, dat de crisispolitiek der Regeering haar groote uitbreiding heeft ondergaan, waarbij tegelijkertijd in het complex van uitgevaardigde maatregelen en besluiten steeds meer eenheid en systeem kwam en hoewel hiertoe in de voorgaande jaren de eerste grondslagen reeds waren gelegd, kan op grond daarvan dan ook met recht worden gesteld, dat het speciaal in deze periode is geweest, dat de sterke omzwenking in de tot dusverre gevolgde economische politiek zich heeft voltrokken. Belangwekkend is in dit verband het antwoord van den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken in Juli 1935 op de economische paragraaf van de Algemeene Beschouwingen over de Begrooting 1936, in welk antwoord uitvoerig wordt stilgestaan bij de verhouding van Nederlandsch-Indië tot de omringende landen en de consequenties, welke de hierin in de laatste jaren opgetreden wijzigingen voor de Regeering met betrekking tot Hare economische politiek hebben medegebracht. Deze rede teekent de noodzaak van de bovengenoemde omzwenking zoo scherp, dat het wenschelijk moet worden geacht, haar eenigszins uitvoeriger weer te geven.

De Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken vangt zijne rede aan met uitvoerig te schetsen, hoe de verhouding van Nederlandsch-Indië tot het buitenland wordt beheerscht door het feit, dat Nederlandsch-Indië als productiegebied van tropisch-agrarische producten een grooten export naar het buitenland heeft en moet hebben. Hoewel deze export nog steeds de kracht van Indië is, wordt hij onder de huidige economische en handelspolitieke verhoudingen terzelfder tijd steeds meer de zwakte van dit land. Bescherming van de productie van eigen bodem en van aanverwante gebieden is over de geheele wereld aan de orde van den dag, terwijl de drang naar evenwicht tusschen in- en uitvoer, niet slechts wat

den totalen handel van één land betreft, doch evenzeer wat betreft het handelsverkeer tusschen twee landen onderling, gedurig aan kracht wint. Onder deze tendenzen blijkt de noodzakelijkheid van een exportoverschot een handicap, want ook al ontbreekt in meerdere gevallen de theoretische erkenning niet, dat Indië een exportsaldo moet hebben, het streven blijft toch erop gericht dit saldo zoo klein mogelijk te houden. De consequenties van dezen ontwikkelingsgang, aldus de Heer HART, zijn nog verergerd door de juist in de laatste jaren opgetreden verschuiving in de herkomsten der importen in dit land, eene verschuiving, welke ten koste van Europa en Amerika is gegaan en aan Japan ten goede is gekomen. Waar tegelijkertijd, wat de bestemming van den Indischen uitvoer betreft, eerder eene verschuiving in tegengestelde richting is opgetreden, zijn hierdoor in de handelsbalans van Nederlandsch-Indië met de onderscheidene werelddeelen en individueele landen wijzigingen van beteekenis opgetreden. Het is duidelijk, dat Europa en Amerika — Indië's voornaamste afzetgebieden — tegen dezen ontwikkelingsgang, welke lijnrecht tegen het daar bestaande streven naar meerder evenwicht indruischt, ernstig bezwaren hebben, met gevolg, dat hierin voor den Indischen uitvoer een daadwerkelijk en groot gevaar schuilt.

Het eenige effectieve middel, dat ter afwending van deze bedreiging ten dienste staat, aldus de Regeeringsgemachtigde, is het reguleeren van den import op zoodanige wijze, dat een bevredigend deel daarvan wordt teruggegeven aan de landen, waarop de Indische export voornamelijk is gericht. Hieruit blijkt dus het directe verband tusschen in- en uitvoer: om den export te stimuleeren of althans te behouden, is het onvermijdelijk den import kunstmatig te regelen. De ontwikkeling van de economische en handelspolitieke verhoudingen in het buitenland heeft derhalve de Regeering voor de noodzaak geplaatst tot het voeren van eene principieele, actieve handelspolitiek, gepaard aan feitelijke maatregelen tot regeling van import, export, productie en distributie hier te lande.

***

Komen wij thans tot het eigenlijke doel van dit artikel, een beknopt overzicht te geven van de door de overheid hier te lande in de laatste jaren uitgevaardigde crisismaatregelen en de daarmede

verband houdende crisiswetgeving, waarbij voor zoover noodzakelijk elken maatregel dan wel groep van maatregelen zeer in het kort zal worden toegelicht, dan dient daaraan ter wille van de overzichtelijkheid en om de onderlinge samenhang beter te doen uitkomen, eene rangschikking van het verzamelde materiaal naar enkele hoofdgroepen vooraf te gaan. Hoewel niet in alle opzichten consequent toe te passen, lijkt eene rangschikking naar de takken van bedrijf, waarop de diverse maatregelen betrekking hebben, de meest voor de hand liggende. Het resultaat is dan, dat wij kunnen onderscheiden:

A. Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot den invoer, het import- en distributieapparaat en de Indische nijverheid.
B. Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot den Europeeschen- en inheemschen landbouw en den exporthandel.
C. Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot het verkeerswezen.
D. Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot het betalingsverkeer en het bankwezen.
E. Maatregelen annex wetgeving van meer algemeenen aard.

A. *Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot den invoer, het import- en het distributieapparaat en de Indische nijverheid.*

Onder dit hoofd zullen achtereenvolgens worden behandeld:

I. De Tariefpolitiek, voor zooverre de getroffen maatregelen geen fiscale strekking hebben.
II. De Crisisinvoerordonnantie 1933 en de daaruit voortgekomen Invoerlicentieeringsverordening 1935.
II. De Bedrijfsregelementeeringsordonnantie.
IV. De Verpakkingsordonnantie.
V. De Handelscontrôle-ordonnantie.

I. Met betrekking tot de door Nederlandsch-Indië gevoerde *tariefpolitiek* kan gesteld worden, dat het tot dusverre — behoudens enkele nog nader te noemen uitzonderingen — steeds fiscale motieven zijn geweest, welke bij de vaststelling van- en het brengen van wijzigingen in het algemeene tarief van invoerrechten den doorslag hebben gegeven. Wel kan moeilijk worden ontkend, dat speciaal de verhooging, welke het basistarief voor algemeen

gebruikte eindproducten en luxe artikelen — bij een gelijk blijven van dat voor het meerendeel der productiemiddelen — met ingang van 10 Januari 1934 heeft ondergaan, in enkele gevallen ongetwijfeld beschermend zal hebben gewerkt en daardoor de vestiging van bepaalde industrieën hier te lande zal hebben gestimuleerd, zooals echter door de Regeering bij de behandeling van deze tariefswijziging in den Volksraad uitdrukkelijk is verklaard, is dit geen doel geweest en hebben slechts fiscale en geen handelspolitieke overwegingen tot deze wijziging geleid. De algemeene tariefpolitiek kan uit dien hoofde verder buiten beschouwing blijven en worden volstaan met een memoreeren van de enkele — zonder uitzondering zich in de laatste jaren voorgedaan hebbende — gevallen, waarin handelspolitieke overwegingen wel Leitmotiv voor tariefwijzigingen of het openen van de mogelijkheid hiertoe zijn geweest. Deze gevallen betreffen:

a. de afschaffing in 1933 van de invoerrechten op katoenen- en kunstzijden weefgarens en de verlaging van die op andere weefgarens, een en ander ter versterking van de positie van de inheemsche weefnijverheid.

b. de in 1934 in de Tariefwet aangebrachte wijziging, waarbij den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid is gegeven vrijstelling van invoerrechten te verleenen voor machinerieën, toestellen en werktuigen ten behoeve van de inrichting van nieuwe industrieele bedrijven of van nieuwe onderdeelen van bestaande bedrijven, die de vervaardiging van nieuwe eindproducten ten doel hebben, alsmede voor maximum 2 jaren voor in zulke bedrijven te verwerken grondstoffen, een en ander, wanneer deze vrijstelling in het economisch belang van Nederlandsch-Indië noodig moet worden geacht.

c. de verlaging van de invoerrechten op enkele specifieke Duitsche importgoederen hier te lande bij het tusschen Nederland en Duitschland gesloten handelsverdrag van 15 December 1933.

Voor de toekomstige ontwikkeling van de handelspolitiek hier te lande moet groote beteekenis worden geacht het onlangs bij den Volksraad ingediende *wetsontwerp tot verleening van enkele retorsiebevoegdheden*, op grond waarvan Nederlandsch-Indië kan overgaan tot instelling van invoerverboden of -beperkingen en tot

heffing van een bijzonder invoerrecht ten aanzien van goederen uit die landen, die Nederlandsch-Indië op ongunstige wijze behandelen, dan wel op eene wijze, die in strijd is te achten met de levensbelangen van dit land.

II. Met de *Crisisinvoerordonnantie 1933* (1933 Staatsblad No. 349) werd Nederlandsch-Indië een belangrijk stuk crisiswetgeving rijker. Bij deze ordonnantie is der Regeering de bevoegdheid gegeven bij Regeeringsverordening te bepalen, dat de invoer van bepaalde goederen tijdelijk zal zijn verboden, voor zoover de totale waarde, hoeveelheid dan wel het gewicht daarvan een voor elk geval nader vast te stellen bedrag zal overschrijden, zulks in de eerste plaats om de tijdelijke moeilijkheden, waarmede het bedrijfsleven hier te lande — waaronder naast de industrie ook de importhandel moet worden gerekend — tengevolge van de overvoering van de Indische markt met verschillende uiterst laaggeprijsde goederen had te kampen, beter te kunnen weerstaan, daarnaast ook om, wanneer dit moet geacht worden de economische weerkracht van de Rijkseenheid ten goede te komen, steun te kunnen verleenen aan de Moederlandsche industrieele belangen en tenslotte om zoo noodig de invoer uit die landen te kunnen begunstigen, welke tot de voornaamste afnemers van Nederlandsch-Indië kunnen worden gerekend.

Met het „doel", waarvoor wordt gecontingenteerd, hangt nauw samen de „aard" der contingenteering. Gedoeld wordt hier op de onderscheiding tusschen „vrije" contingenteeringen en „landen" contingenteeringen. Is het doel der contingenteering niet dan bescherming van de Indische industrie dan wel van de Nederlandsche, of eene combinatie van beide, dan kan worden volstaan met eene zoogenaamde „vrije" contingenteering, welke slechts het maximum invoerkwantum fixeert en binnen de grenzen van dit kwantum, behoudens de eventueel voor de Nederlandsche Industrie te reserveeren aandeelen, de invoer vrij laat. Voorts is aan deze vorm dit groote voordeel verbonden, dat het goedkoopst produceerende land kan blijven leveren en daardoor pijsopdrijving voorkomen of althans beperkt wordt. Slechts in die gevallen, waarin meerdere landen een bepaald aandeel in den invoer van eenig goed moet worden toegekend, zal de „vrije" contingenteering voor een „landen"contingenteering, waarbij dan veelal het geheele import-

kwamtum tusschen belanghebbenden wordt opgedeeld, moeten plaats maken.

Verdeelen wij de tot dusverre uitgevaardigde contingenteeringsbesluiten naar de drie bovengenoemde doeleinden — t.w. steun aan de Indische nijverheid, steun aan de Moederlandsche industrie en begunstiging van bepaalde importbelangen van derde landen —, dan krijgen wij het volgende resultaat:

a. Contingenteeringsmaatregelen ten behoeve van de Indische industrie: cement (Juni 1933 [1])), bier (December 1933), bontgeweven sarongs, kains pandjang en bepaalde bontgeweven stoffen (Februari 1934) en oostpannen (October 1934).

b. Contingenteeringsmaatregelen ten behoeve van de Nederlandsche industrie: bier (December 1933), bontgeweven sarongs, enz. (Februari 1934), gebleekte katoenen manufacturen (Maart 1934), ongebleekte katoenen manufacturen (Januari 1935), kunstmeststoffen (Maart 1935), gloeilampen (Maart 1934), sanitair aardewerk (Mei 1935), badhanddoeken (Juni 1935), katoenen dekens (Juni 1935), katoenen naaigarens (September 1935) en pakpapier (September 1935).

c. Contingenteeringsmaatregelen ten behoeve van derde landen: bier (December 1933).

Uit deze opstelling blijkt, dat de belangen van de Indische industrie het eerst de aandacht hebben gehad, dat verder den laatsten tijd het aantal contingenteeringsmaatregelen ten behoeve van de Nederlandsche industrie sterk is toegenomen, terwijl tenslotte die ten behoeve van derde landen tot dusverre nog slechts tot één en dan nog, omdat hiermede tegelijkertijd Indische en Nederlandsche belangen waren gemoeid, zijn beperkt gebleven. Dit laatste is niet toevallig; slechts in het uiterste geval en dat zal dan zijn, wanneer de handelspolitieke verhoudingen daartoe noodzaken, zal de Indische Regeering tot contingenteeringen ten behoeve van derde landen overgaan. Tot dusverre heeft deze noodzaak zich nog niet voorgedaan, doch blijkens door den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken in den Volksraad gedane mededeeling moet verwacht worden, dat ten aanzien van bepaalde landen — Engeland, Italië — dit stadium binnenkort zal zijn bereikt

1) maand, waarin de maatregel in werking is getreden.

en dat dan eene uitbreiding van het aantal contingenteeringen ten behoeve van derden kan worden verwacht.

Bovenstaande opsomming der reeds uitgevaardigde contingenteeringsmaatregelen is in zooverre niet compleet, dat daarin niet is opgenomen de inmiddels reeds weer ingetrokken „aardewerk" contingenteering. Eenige aanleiding tot dezen maatregel was de wensch een afweermiddel te hebben tegen de dreigende machtspositie van de Java Pottery Importers Association op de aardewerkmarkt hier te lande en toen deze organisatie werd opgeheven, kon deze maatregel dan ook zonder bezwaar weder buiten werking worden gesteld.

Wat de technische uitvoering der contingenteeringsmaatregelen betreft, vraagt speciaal nog dit vermelding, dat door de Regeering steeds is gestreefd naar een beperkten geldigheidsduur — 3 tot 10 maanden — der maatregelen, zulks teneinde bij de hierdoor noodzakelijk geworden periodieke verlenging van elke contingenteeringsmaatregel, de bestaande uitvoeringsvoorschriften, voorwaarden, enz. aan eventueel gewijzigde omstandigheden te kunnen aanpassen. Bij de cement-, bier- en bontgeweven stoffencontingenteeringen is hiervan reeds herhaaldelijk gebruik gemaakt. Verder verdient nog gememoreerd te worden, dat bij de invoering van enkele contingenteeringen (cement, gloeilampen en sanitair aardewerk) voorwaarden zijn gesteld met betrekking tot den prijs van het geïmporteerde product, teneinde benadeeling van den consument door prijsverhooging zooveel mogelijk te voorkomen.

Behalve bescherming van de Indische- en waar wenschelijk ook van de Nederlandsche industrie, beoogt de Crisisinvoerordonnantie tevens eene beveiliging van de belangen van het bestaande import- en distributie-apparaat. Aanleiding hiertoe is de omstandigheid geweest, dat in de jaren na 1930 naast het hier van oudsher bestaande importapparaat, geleidelijk en wel voornamelijk van Japansche zijde, een geheel nieuw is opgebouwd, hetwelk door de markt hier te lande met zeer laag geprijsde goederen te overvoeren, den bestaanden handel geleidelijk uit hare positie trachtte te verdringen. Aan het streven om dit ernstige gevaar te beteugelen zijn door de Regeering allereerst de diverse contingenteeringsmaatregelen dienstbaar gemaakt en wel door de verdeeling van het voor eenig artikel vastgestelde maximum importquotum on-

der de belanghebbende importeurs zoodanig te regelen, dat aan het van oudsher bestaande importapparaat het leeuwenaandeel toeviel, waardoor dit althans ten aanzien van deze artikelen hare positie zag veilig gesteld. De beperktheid van het aantal contingenteeringsmaatregelen en speciaal het feit, dat juist tal van massa-artikelen, welke het grootste deel der importen uitmaken, buiten de contingenteeringen bleven, maakten deze steun echter onvoldoende en deden de behoefte aan verdere meer ingrijpende voorzieningen ontstaan. De mogelijkheid hiertoe lag reeds opgesloten in de Crisisinvoerordonnantie, aangezien deze toch de Regeeirng de beboegdheid verleent de invoer van elke categorie goederen, waarvan Haar dit om eenigerlei reden wenschelijk voorkomt, aan maxima te binden en tevens om voorschriften vast te stellen, ter verzekering van de richtige tenuitvoerlegging van dergelijke besluiten. Met als uitgangspunt den wensch het bestaande importapparaat te steunen, hetwelk alleen mogelijk zou zijn, indien de invoer van een voldoende aantal goederen in dien zin langs bepaalde banen zou worden geleid, dat hiervan een redelijk deel alleen door de van ouds hier te lande gevestigde importhuizen zou mogen worden ingevoerd, zijn nu op grond van bovengenoemde bepaling der Crisisinvoerordonnantie bij de *Invoerlicentieeringsverordening 1935* en de sindsdien daarop verschenen zes aanvullingen, een groot aantal belangrijke importartikelen in dien zin onder contrôle gebracht, dat de invoer daarvan van het bezit van licenties is afhankelijk gesteld, terwijl de verdeeling van de beschikbare licenties onder de belanghebbenden zoodanig is geregeld, dat hiervan aan het van oudsher bestaande importapparaat een voldoend aandeel toevalt om hem uit dien hoofde een bestaansmogelijkheid te verzekeren.

In tegenstelling tot de contingenteeringsmaatregelen beoogen de licentieeringsmaatregelen dus *geen beperking* van den invoer, doch slechts *eene reguleering* ter bescherming van bpaalde importbelangen.

Het vinden van een in alle opzichten bevredigend systeem voor de verdeeling van de beschikbare vergunningen resp. licenties, leverde aanvankelijk eenige moeilijkheden op, zoodat achtereenvolgens 3 methoden zijn beproefd, waarvan er inmiddels één weder is losgelaten.

De resteerende 2 zijn:

a. Verdeeling naar rato van de door aanvragers in zeker — voor elk artikel wisselend — basisjaar van het betreffende goed ingevoerde hoeveelheden.

Van deze methode is gebleken, dat zij speciaal voldoet, wanneer de betreffende goederen monopolieartikelen zijn, of althans artikelen, welke slechts door een beperkt aantal importeurs onafgebroken worden ingevoerd. Voorbeelden van toepassing zijn: cement, gloeilampen, kunstmest en sanitair aardewerk.

b. Verdeeling in „redelijke verhouding" tot het belang van den individueelen importeur bij den invoer der betreffende goederen.

Van deze methode is gebleken, dat zij de meest aangewezene is in al die gevallen, dat de gecontingenteerde of gelicentieerde goederen geen monopolie karakter dragen en een groot en wisselend aantal importhuizen zich met hun invoer bezig houdt. Bij dergelijke goederen de importen in eenig jaar als basis voor de verdeeling der beschikbare licenties aan te nemen zou onvermijdelijk tot onbillijkheden aanleiding moeten geven. Deze methode is toegepast bij alle tot dusverre uitgevaardigde licentieeringsmaatregelen — ook al, omdat hier telkens geheele groepen van goederen onder één maatregel werden samengevat — en verder bij verschillende contingenteeringsmaatregelen als die met betrekking tot gebleekte en ongebleekte katoenen stoffen, badhanddoeken en katoenen dekens.

Losgelaten is inmiddels het stelsel, waarbij de verdeeling van de invoervergunningen tot op zekere grens afhankelijk werd gesteld van het aantal Handelsvereenigingen, waarvan de betreffende importeur lid was, aangezien dit systeem niet van willekeur was vrij te pleiten en tot ernstige onbillijkheden bleek te leiden.

De eerste licentieeringsmaatregel, welke betrekking had op de artikelen vensterglas, gewone waterglazen, gewone stopflesschen, lampeglazen, emaillewaren, rijwielen en rijwielonderdeelen, is op 22 Januari 1935 in werking getreden en is sindsdien reeds door zes andere gevolgd, welke tezamen een groot aantal belangrijke artikelen of artikelengroepen bestrijken, zoodat gesteld kan worden, dat thans een zeer belangrijk deel der Indische importen onder deze regeling valt. Enkele van de voornaamste goederen of goederengroepen, welke momenteel zijn gelicentieerd, zijn alle

katoenen manufacturen (voor zoover niet gecontingenteerd), wollen-, halfwollen-, zijden-, halfzijden-, kunstzijden-, linnen- en halflinnen stoffen en daarvan gemaakte goederen, aardewerk en porcelein, constructieijzer, buizen, ijzerdraad, spijkers, schroeven, enz., koper en brons, zink en zinklegeeringen en toilet- en waschzeep.

III. Beoogen de in het voorgaande beproken contingenteerings- en licentieeringsmaatregelen bescherming van het bedrijfsleven hier te lande tegen eene hare positie ondermijnende „uit het buitenland" emaneerende concurrentie, aan de *„Bedrijfsreglementeeringsordonnantie"* (1934 Staatsblad 595) ligt de wensch ten grondslag ook destructieve „binnenlandsche" concurrentie en wel speciaal die, welke noodwendig ontstaat, indien in bepaalde bedrijfstakken nieuwe ondernemingen worden opgericht, zonder dat daaraan behoefte bestaat, te kunnen voorkomen, dan wel te beteugelen. Doet zich in eenigen bedrijfstak dit gevaar voor, dan kan bij Regeeringsverordening de ordonnantie op dezen bedrijfstak van toepassing worden verklaard, hetgeen dan beteekent, dat voor vestiging van nieuw- en uitbreiding van bestaande bedrijven in dien bepaalden tak van industrie eene vergunning van den Directeur van Economische Zaken noodig is.

Van deze Ordonnantie, welker werkingsduur op aandringen van den Volksraad voorshands tot 3 jaar is beperkt, is door de Regeering voor het eerst gebruik gemaakt in Maart 1935, toen zij op het *melkerijbedrijf* in het Regentschap Bandoeng van toepassing is verklaard, zulks als eerste van eene reeks van maatregelen tot saneering van den melkhandel in genoemd Regentschap. Kort daarop kwam een tweetal verdere Regeeringsverordeningen af, waarbij de Ordonnantie op het *veembedijf* en het *drukkerijbedrijf* in geheel Nederlandsch-Indië van toepassing werd verklaard, zulks, omdat het aantal veem- en drukkrijbedrijven onevenredig was met de winstmogelijkheden en daaruit eene moordende concurrentie voortvloeide, aan eene ongemotiveerde voortzetting waarvan de Regeering een eind wilde maken. In Augustus 1935 volgde de toepassing op de *sigarettenindustrie* in geheel Nederlandsch-Indië, terwijl de verordening, waarbij ook de *ijsindustrie* onder deze regeling zal worden betrokken, in voorbereiding is.

IV. In Mei 1935 volgde de afkondiging van de *„Verpakkings-*

ordonnantie" (1935 Staatsblad 161). In het belang van den handel en ter bescherming van den consument opent deze Ordonnantie de mogelijkheid om bij Regeeringsverordening voor bepaalde daarbij aan te wijzen artikelen voorschriften te stellen inzake de aanduiding van oorsprong, aard, samenstelling, hoedanigheid en hoeveelheid dezer artikelen. Tot dusverre is een van toepassingverklaren dezer ordonnantie op bepaalde artikelen nog achterwege gebleven.

V. De „*Handelscontrôle-Ordonnantie*" (1935 Staatsblad 428), welke op 28 Augustus 1935 werd afgekondigd, beoogt eene regeling te geven voor het geval, dat de invoer van bepaalde goederen uit productiegebieden, welke Nederlandsch-Indië voor een aanmerkelijk deel van die producten voorzien, tijdelijk of blijvend zou worden stopgezet, dan wel in verhouding tot de behoeften van deze gewesten tijdelijk of blijvend te sterk zou worden ingekrompen. Voordat dergelijke goederen van elders zouden worden betrokken, zouden houders van hier te lande aanwezige voorraden eene plotselinge prijsstijging kunnen veroorzaken, hetwelk eene aanmerkelijke benadeeling van het consumentenbelang hier te lande zou kunnen medebrengen.

Teneinde nu in voorkomende gevallen dit gevaar te kunnen ondervangen, kent de Ordonnantie aan den Gouverneur-Generaal twee bevoegdheden toe:

a. eene Commissie in te stellen om den handel in bepaalde goederen te bewaken.

b. deze Commissie de bevoegdheid te verleenen tot:

1. een rechthebbende op voorraden, welke niet dan tegen onoirbaar hooge prijzen verkrijgbaar worden gesteld, aanwijzingen te geven, strekkende om die voorraden geheel of gedeeltelijk onverwijld in het verkeer te brengen.
2. indien de onder sub *a* bedoelde aanwijzingen niet of onvolledig, dan wel niet tijdig worden uitgevoerd, de voorraden geheel of gedeeltelijk in beslag te nemen en te doen verkoopen en leveren.

Tot instelling van de Commissie kan de Regeering alleen overgaan, indien ten aanzien van de tot de gewichtige levensbehoeften ten rekenen goederen eene algemene prijsstijging plaats vindt.

De Ordonnantie, welke tot dusverre nog geen toepassing heeft gevonden, doch welker bestaan niettemin uit een oogpunt van

voorzorg en ook op grond van den preventieven invloed, welke er ongetwijfeld van uitgaat, als van veel belang dient te worden aangemerkt, beoogt dus — in het kort gesteld — de mobilisatie van in het binnenland aanwezige voorraden van primaire levensbehoeften op korten termijn te kunnen bewerkstelligen.

B. *Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot den Europeeschen- en inheemschen landbouw en den exporthandel.*

Onder dit hoofd zullen achtereenvolgens zeer beknopt worden behandeld:

I. De Regeringsbemoeienis met de Javasuikerindustrie.
II. De Regeeringsmaatregelen tot verzekering van de richtige nakoming van de voor Nederlandsch-Indië uit de toetreding tot de thee- en rubberrestrictie voortvloeiende verplichtingen.
III. De kinarestrictie.
IV. De rijstpolitiek.
V. De maatregelen met betrekking tot andere inheemsche landbouwgewassen.
VI. De Crisis-Cultuur Ordonnantie.
VII. De Crisis-Uitvoer-Ordonnantie.
VIII. De Export-contingenteering.

I. De eerste Regeeringsbemoeienis met de *Javasuikerindustrie*, voor zoover althans hieraan het streven naar eene versterking van de door crisisinvloeden verzwakte positie dier industrie ten grondslag lag, dateert van 1931, toen de „Suikeruitvoerordonnantie 1931" (1931 Stbl. No. 114) en eene gelijknamige Verordening het licht zagen, welke den suikeruitvoer uit Nederlandsch-Indië, overeenkomstig de door deze industrie bij de Chadbourne-overeenkomst op zich genomen verplichtingen, aan zekere beperkingen onderwierpen en voorts uitvoerige voorschriften gaven omtrent de verdeeling van het maximum export-quotum tusschen de individueele fabrieken.

Eene veel verder gaande inmenging van de Regeering in de zaken van de Javasuikerindustrie volgde in 1932, toen aan het licht trad, dat eene vrijwillige voortzetting van de in 1918 opgerichte V. J. P. na 1932 niet meer mogelijk zou zijn. Het inzicht, dat

eene ontbinding van deze centrale verkooporganisatie een chaotischen toestand zou doen ontstaan, deed de Regeering medewerken aan de vorming van eene nieuwe verkooporganisatie, de „Nivas", welke organisatie, waarvan elke suikerproducent verplicht was lid te worden, met ingang van 1 Januari 1933 voor den tijd van 3 jaar en 3 maanden den alleenverkoop van alle zoogenaamde „eerste hand-suiker" werd opgedragen. Aan de Regeering werd in de nieuwe organisatie groote invloed toegekend, zoowel door het aan den Gouverneur-Generaal gegeven benoemingsrecht van den Voorzitter der Nivas en het recht de uitvoering van besluiten te verbieden, handelingen te vernietigen en te gelasten, alsook door de aanstelling van twee „Regeeringscommissarissen voor de suikerindustrie", welke in de besturende organen der Nivas de Regeering vertegenwoordigen. Een en ander is wettelijk vastgelegd in de „Verbandsuikerordonnantie" en de gelijknamige Verordening (1932 Stbl. No. 643/4).

Reeds in den loop van 1934 kwam de vraag aan de orde of de Regeering Hare bemoeienis met de suikerindustrie na 1 April 1936 — de expiratiedatum van de Nivas — zou moeten continueeren, eene vraag, welke na ampele overwegingen inmiddels bevestigend werd beantwoord. In Februari 1935 werden door de Regeering aan den Volksraad, in anticipatie op de terzake nog te ontwerpen ordonnanties, reeds de voorloopige regelen voor de toekomstige regelingen bekend gesteld. Naar draagwijdte zal de nieuwe Regeeringsbemoeienis in zooverre van de huidige afwijken, dat zij niet alleen op een continueeren van den centralen verkoop, doch ook op aanpassing van het productieapparaat der Javasuikerindustrie aan de gewijzigde afzetmogelijkheden zal zijn ingericht.

Tenslotte dient nog te worden gewezen op de „Suikerinvoerordonnantie 1934" (1934 Stbl. No. 194), welke den invoer van suiker aan banden legde, teneinde het zich reeds gemanisfesteerd hebbende gevaar, dat door herinvoer van aanvankelijk tegen lagen prijs naar het buitenland uitgevoerde suiker het prijspeil op de binnenlandsche markt zou worden bedorven, te ondervangen, alsmede op de „Suikerriet-plantmateriaal-uitvoerverordening 1934" (1934 Stbl. No. 527).

II. Zoals de Suikeruitvoerordonnantie de wettelijke erkening is van de door Java bij de Chadbourne-overeenkomst aangegane

verplichtingen en de nakoming daarvan wil verzekeren, is door de Indische Regeering eveneens een aantal ordonnanties afgekondigd met betrekking tot de door de *thee- en rubbercultuur* aangegane restrictieverplichtingen.

Voor de *theecultuur* zijn dit:

a. de Theeuitvoer-ordonnantie en de Theeuitvoer-verordening (1933 Stbl. No. 220 en 222), welke voor een tijdvak van 5 jaren na 1 April 1933 den uitvoer van thee, welke niet gedekt is door van Regeeringswege af te geven licenties, verbieden en verder uitvoerige regelen geven met betrekking tot de verdeeling van de voor Nederlandsch-Indië voor deze jaren vastgestelde exportquota, zoowel tusschen de totaliteit van de ondernemings- en de bevolkingstheecultuur, als tusschen de individueele producenten in beide groepen onderling.

b. de Theezaad-uitvoerordonnantie (1933 Stbl. No. 326), welke den uitvoer van theezaad, theeplanten en alle ander plantmateriaal verbiedt, zoolang de Theeuitvoerordonnantie bestaat.

c. de Theeaanplant-ordonnantie (1933 Stbl. No. 221), welke regelen geeft met betrekking tot het uitbreiden en vernieuwen van bestaanden theeaanplant.

Heeft tot dusverre, wat de ondernemingstheecultuur betreft, de uitvoering der restrictiebepalingen weinig aanleiding tot moeilijkheden geven, met betrekking tot de bevolkingsthecultuur heeft de Regeering reeds enkele malen corrigeerend moeten ingrijpen, zoowel ten aanzien van den prijs van het bevolkingsblad, waarvoor eerst in November 1933 een minimumprijs van 5 cent werd vastgesteld, doch ten aanzien waarvan daarna in Februari 1934 werd bepaald, dat hij zich als 1 : 10 zou moeten verhouden tot de door de betreffende onderneming in de afgeloopen maand behaalde middenprijzen, alsook ten aanzien van de grootte der verstrekte individueele licenties.

De door de Nederlandsch-Indische Regeering uitgevaardigde ordonnanties ter waarborging van de nakoming der door de *rubbercultuur* aangegane restrictie-verplichtingen zijn:

a. de Ondernemingsrubber-uitvoerordonnantie en de gelijknamige verordening (1934 Stbl. No. 342 en 347), waarbij voor het tijdvak van 1 Juni 1934 tot ultimo 1938 de uitvoer van niet door uitvoervergunningen gedekte rubber wordt verboden

en verder de verdeeling van het totaal voor de ondernemingsrubber vastgestelde exportquantum tusschen de individueele producenten, de voorraadvorming enz., worden geregeld;

b. de Bevolkingsrubber-uitvoerordonnantie en -verordening (1934 Stbl. 343 en 348), welke regels geven met betrekking tot den uitvoer van bevolkingsrubber uit de Buitengewesten gedurende de restrictiejaren, de heffing van een bijzonder uitvoerrecht, de voorraadvorming, enz.;

c. de Rubberaanplant-ordonnantie (1934 Stbl. No. 346), welke regels geeft met betrekking tot het uitbreiden en vernieuwen van bestaanden aanplant;

d. de Rubberinvoer-ordonnantie (1934 Stbl. No. 345), welke, behoudens speciale toestemming van den Directeur van Economische Zaken allen invoer van ruwe rubber verbiedt;

e. de Rubberplantmateriaal-uitvoerordonnantie (1934 Stbl. No. 344);

f. terwijl in aansluiting aan sub *b* de artikelen 5 en 9 van de Indische Tariefwet zijn aangevuld met eene bepaling, op grond waarvan onbeperkt tot heffing van een bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber uit de Buitengewesten kan worden overgegaan.

Aangezien voor de bevolkingsrubbercultuur in de Buitengewesten eene individueele restrictie om practische redenen niet doorvoerbaar bleek — zulks in tegenstelling met die op Java — moest voor dat deel der rubberproductie noodgedwongen tot de toepassing van het veel ruwere en in de practijk moeilijker effectief te maken middel van de heffing van een bijzonder uitvoerrecht worden overgegaan. Op grond van de daaraan verbonden bezwaren is de Regeering dit systeem echter als een noodmaatregel blijven beschouwen, waarvan zoo spoedig mogelijk zou dienen te worden afgestapt en heeft dan ook de mogelijkheid te eeniger tijd alsnog tot de invoering van eene individueele restrictie ook voor de bevolkingsrubber in de Buitengewesten over te gaan, steeds Hare aandacht gehad. Min of meer bij wijze van proefneming is deze, na langdurige voorbereidingen, begin 1935 voor enkele deelen van Sumatra, alsmede voor Banka en Billiton ingevoerd.

Het Bijzondere uitvoerrecht op bevolkingsrubber was aanvan-

kelijk in zijn geheel bestemd voor welvaartswerken ten bate van de bevolking in de betreffende bevolkingsrubberstreken. Thans is echter besloten een gedeelte hiervan, gelijk aan het bedrag, dat ontvangen zal worden uit hoofde van een met ingang van 1936 in te voeren uitvoerrecht op ondernemingsrubber, ten bate van de algemeene begrooting te laten komen.

III. Teneinde te voorkomen, dat de steeds toenemende overproductie van *kinabast* zoodanigen omvang zou kunnen aannemen, dat zij tot sluiting van ondernemingen en achteruitgang dan wel ondergang van de kinacultuur hier te lande zou leiden, is door de Regeering op verzoek van de Vereeniging van Kinabast-Producenten in Februari 1934 in de kinasituatie ingegrepen en Harerzijds ten aanzien van den uitvoer en het binnenlandsch verbruik van dit product, alsook ten aanzien van het geven van uitbreiding aan bestaande aanplantingen een aantal dwingende regelen opgesteld, welke zijn vervat in de navolgende ordonnanties:

a. de Kina-uitvoer-ordonnantie en de Kina-uitvoer-verordening (1935 Stbl. Nos. 69 en 71).

b. de Kina-aanplant-ordonnantie (1935 Stbl. No. 70).

IV. Het Regeeringsingrijpen in de *rijstsituatie* hier te lande nam een aanvang met de afkondiging van de „Ordonnantie tot tijdelijke beperking van den rijstinvoer" (1933 Stbl. No. 116), waarbij de rijstinvoer in het tolgebied voor vier maanden werd verboden, tenzij hiervoor eene speciale vergunning van den Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel was verkregen.

Met het afkondigen van deze Ordonnantie, welke een voorlooper was van de eenigen tijd nadien afgekomen „Ordonnantie tot regeling van den invoer van rijst" (1933 Stbl. No. 299), werd beoogd de nadeelen af te wenden, welke voor de rijstmarkt hier te lande reeds waren voortgevloeid en verder in toenemende mate dreigden voort te vloeien uit het dringende aanbod van uiterst laag geprijsde buitenlandsche rijst. Behalve, dat hierdoor ook de binnenlandsche rijstprijzen tot een zeer laag, voor den tani niet meer loonend niveau waren teruggedrongen, vielen meerdere verschijnselen waar te nemen, welke wezen op een sterke mate van immobiliseering van voedselvoorraden in het binnenland, een ontwikkelingsgang, welke op den duur tot eene ernstige ontwrichting van de dessahuishouding zou moeten leiden en ook elders, b.v. bij het

Volkscredietwezen, het Gouvernement en den handel zijn terugslag zou doen gevoelen. Dit tegen te gaan was het doel van het Regeeringsingrijpen en dit is bereikt door eenerzijds middels een onder contrôle brengen van den invoer, de rijstmarkt hier te lande los te maken van de wereldmarkt en anderzijds te streven naar een zoowel uit producenten- als consumentenoogpunt redelijk en, behoudens seizoenfluctuaties, stabiel prijspeil, alsmede naar een zoo groot mogelijke mobiliteit der binnenlandsche rijstvoorraden. Het bereiken, speciaal van deze laatste doeleinden eischte van de Regeering in de volgende jaren het voeren van eene zeer actieve politiek. In 1933 werd Java reeds spoedig geheel voor den invoer van buitenlandsche rijst gesloten, terwijl, toen bleek, dat dit onvoldoende was om de prijzen op peil te houden, geleidelijk ook voor een gedeelte der Buitengewesten de invoer van buitenlandsche rijst werd verboden, waarmede deze gebieden dan gedwongen werden voor de dekking hunner rijstbehoeften zich tot Java en andere deelen van Indië met een rustsurplus te wenden. Om de mobiliteit van de Javarijst te bevorderen werden zoowel door de Spoorwegen op Java als door de Koninklijke Paketvaart Maatschappij belangrijke tariefreducties toegepast, terwijl daarnaast voor die streken in de Buitengewesten, waar het verplichte verbruik van Java-rijst door het tusschen deze rijst en de buitenlandsche rijst bestaande prijsverschil eene te zware belasting zou beteekenen, door de Regeering vervoerpremies werden toegekend in dien zin, dat de Regeering de geheele of gedeeltelijke vracht voor Hare rekening nam. Teneinde de mobiliteit van de binnenlandsche rijst nog verder te vergrooten, werd op 25 Februari 1934 eene aanvulling op de Rijstinvoerordonnantie afgekondigd, waarbij de mogelijkheid werd geopend voor invoervergunningen van rijst al naar gelang van de haven van invoer, een bij Verordening nader vast te stellen vergoeding te heffen, waarvan de grootte zou afhangen van het prijsverschil tusschen het import- en het buitenlandsche product, zoomede van de noodzakelijke uitgaven tot eene gelijkmatige distributie van de rijstvoorraden binnen Nederlandsch-Indië.

Het minder gunstig uitvallen van den padi-oogst 1934 op Java bracht de noodzaak met zich gedeeltelijk weder terug te komen op den in 1933 ingeslagen weg. Verschillende gebieden in de Buitengewesten werden weder voor buitenlandsche rijst opengesteld, ter-

wijl tegen het eind van het jaar zelfs aanvulling van de op Java aanwezig voorraden noodig bleek. Waar het prijspeil van buitenlandsche rijst nog steeds lager lag dan dat voor het inheemsche product en dus een zonder meer vrijlaten van den rijstinvoer op Java eene ongewenschte prijsdaling met zich zou hebben gebracht, stelde het Gouvernement zich in de plaats van den importhandel om vervolgens de door Hem in het buitenland gekochte rijst op basis van de hier te lande geldende prijzen aan den handel door te verkoopen. In tegenstelling tot 1934 bracht 1935 over het geheel genomen weder een gunstiger Westmoesson-oogst, zoodat het mogelijk was andermaal voort te gaan op den in 1933 ingeslagen weg van geleidelijke afsluiting van de Buitengewesten voor den invoer van buitenlandsche rijst en oriënteering dezer streken wat betreft hare rijstvoorziening op Java en andere surplus-gebieden in dit land.

V. Wat de met betrekking tot *„andere inheemsche landbouwgewassen"* genomen maatregelen betreft, dient allereerst melding gemaakt te worden van het Regeeringsingrijpen ten aanzien van de *maïs- en kedelee cultuur.*

Met betrekking tot het product *maïs* werd met Nederland de zoogenaamde „maïs-cambric" regeling getroffen, waarbij als tegenprestatie voor de door Indië ten behoeve van de Nederlandsche industrie ingevoerde contingenteering van cambrics, Nederland zich verbond om de Indische maïspositie te verbeteren, door met ingang van 7 Februari 1934 voor den invoer van Java-maïs in Nederland eene zoodanige reductie op de monopolie-heffing van de Graancentrale te verleenen, dat hier te lande voor de Indische maïs een prijs van *f* 2.50 per 100 Kilo f.o.b. zou kunnen worden gemaaakt.

Met betrekking tot het product *kedelee* werd afgekondigd de „Ordonnantie tot regeling van de marktpositie van rijst en kedelee" (1934 Stbl. No. 85), waarbij met ingang van 25 Februari 1934 de reeds besproken Rijstinvoer-ordonnantie ook op het product kedelee van toepassing werd verklaard.

De bescherming van de kedeleecultuur was voorloopig alleen voor Java en Madoera, alsmede voor Bali en Lombok bedoeld. Terwijl voor deze Gewesten na Juni 1934 reeds vrijwel geen vergunningen voor kedeleeinvoer meer zijn afgegeven, bleef in de

Buitengewesten vooralsnog een vrij groote invoer bestaan, doch door de met ingang van 1 Augustus 1935 van kracht geworden bepaling, dat vanaf dien datum de kedelee-invoer in de Buitengewesten niet meer dan 50 % zal mogen bedragen van de in 1934 ingevoerde hoeveelheden, teneinde de afzet van Java naar die Gewesten te bevorderen, zal thans ook de kedelee-invoer in de Buitengewesten tot geringe proporties terugloopen.

Ten aanzien van het vrijwel geheel van de bevolking afkomstige product *kapok* werd de „Kapok-belangen-ordonnantie 1935" (1935 Stbl. No. 165) afgekondigd. Deze op 1 Juli 1935 in werking getreden ordonnantie beoogt eene grondige wijziging te brengen in de bestaande organisatie van den kapok-export, o.m. door het brengen van verbetering in de prijsvorming van het product middels reguleering van den uitvoer, in de organisatie van den kapokhandel en in de kwaliteit van het product, terwijl voorts bevordering van het kapokverbruik en het geven van voorlichting aan producenten op het programma staat. Export van kapok is thans alleen mogelijk door als zoodanig geregistreerde exporteurs, terwijl door de Regeering uitvoerquota worden vastgesteld, welke Harerzijds over de ingeschreven exporteurs worden verdeeld. Uitdrukkelijk dient hierbij aangeteekend, dat geen beperking, doch slechts eene reguleering van den export wordt nagestreefd. Opgericht is verder eene Kapokcentrale, welke ten doel heeft den Directeur van Economische Zaken bij de hanteering der uitvoerlicentieering van advies te dienen en werkzaam te zijn op het terrein van onderzoek, voorlichting en propaganda.

Tenslotte is aan de gedeeltelijk bevolkingsproduct, gedeeltelijk ondernemingsproduct zijnde *Java-tabak*, welk product door verminderde afzetmogelijkheden de laatste jaren in eene steeds moeilijker positie is gekomen, steun verleend door de afschaffing voorloopig voor de periode van 1 Januari 1935 tot 30 Juni 1936 van het voordien geldende uitvoerrecht. Verder is naar verluidt de oprichting van eene Krossok-centrale in den geest van de Kapokcentrale in voorbereiding.

VI. Toen door het bedanken van een toenemend aantal leden de financieele positie van de verschillende Proefstations voor de bergcultures ernstig dreigde te worden aangetast, heeft de Regeering gemeend ook hier te moeten ingrijpen en zijn in 1933 bij Stbl.

No. 202 t/m 209 een achttal ordonnanties afgekondigd, de z.g.n. „*Crisis-Cultuur-Ordonnanties*", welke voor de rubber-, thee-, kina-, koffie- en cacao-cultuur het bijdragen in de kosten van de voor deze cultures werkende proefstations verplicht stellen.

VII. Eene door de Regeering bij de beraadslagingen over de Theezaaduitvoerordonnantie reeds aangekondigde meer algemeene regeling inzake het beperken van den uitvoer verscheen kort nadien in den vorm van de „*Crisis-uitvoer-ordonnantie*" (1933 Stbl. No. 262). In artikel 1 bepaalt de Ordonnantie, dat in dringende omstandigheden in het belang van de voorziening in de eerste levensbehoeften der bevolking of ter voorkoming van ongewenschte uitvoeren van in Nederlandsch-Indië verkregen plantmateriaal bij Regeeringsverordening tijdelijk kan worden verboden dan wel aan beperkende bepalingen onderworpen:

a. den uitvoer van bepaalde goederen of groepen van goederen uit het tolgebied van Nederlandsch-Indië.

b. den uitvoer van bepaalde goederen of groepen van goederen uit bepaalde tot het tolgebied behoorende Gewesten naar buiten het tolgebied.

c. den uitvoer van bepaalde goederen of groepen van goederen uit bepaalde tot het tolgebied behoorende Gewesten naar bepaalde andere tot het tolgebied behoorende Gewesten gelegen op andere eilanden.

Naast een tegengang van ongewenschte uitvoeren naar het buitenland wordt dus tevens een tegengaan van ongewenschte goederenverplaatsingen binnen het tolgebied beoogd. Toepassingen van deze Ordonnantie zijn:

a. 1933 Stbl. No. 499, hetwelk den uitvoer van rijst uit de nog voor invoer van buitenlandsche rijst opengestelde gebieden naar andere deelen van het tolgebied verbiedt, zulks om de aan den rijstinvoer opgelegde beperkingen volledig tot haar recht te doen komen.

b. 1934 Stbl. No. 87, hetwelk de verscheping van kedelee van de Buitengewesten naar Java en Madoera, alsmede naar Bali en Lombok, verbiedt.

VIII. De noodzaak om tot „*contingenteering van den Indischen export*" over te gaan, deed zich tegen het eind van 1934 voor met betrekking tot den Indischen (en ook den Nederlandschen) export

naar Duitschland, aangezien deze export regelmatig de betalingscapaciteit van dit land te boven ging, waardoor in feite verdere kapitaalinvesteeringen plaats vonden, hetgeen met het oog op de financieele positie van Duitschland ongewenscht moest worden geacht.

Het tot stand brengen van het hier gewenschte evenwicht tusschen export en betalingscapaciteit heeft men om redenen van practischen aard niet willen bereiken middels directe uitvoerverboden of -beperkingen, doch door eene limiteering van het ten behoeve van de betaling van den export naar Duitschland uit de clearing met dat land ter beschikking te stellen bedrag. Elke exporteur krijgt op basis van de door hem in de jaren 1932 t/m 1934 bewerkstelligde uitvoeren een aandeel in de voor de verschillende uitvoerproducten vastgestelde maximum exportquota; overschrijdt hij met zijn uitvoer deze limites niet, dan kan hij er, onvoorziene omstandigheden voorbehouden, op rekenen voor zijne exporten betaling uit de clearing te krijgen. Overschrijdingen van limites worden daarentegen niet uit het clearingfonds gehonoreerd, zoodat de exporteur daarvoor het volledige betalingsrisico loopt. Het treffen van deze regeling was mogelijk door de in de Clearingwetten voorkomende bepalingen, dat de Regeering bevoegd is de volgorde, waarin de vorderingen uit het claeringfonds worden voldaan te regelen.

C. *Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot de verkeersbedrijven.*

Onder deze categorie dient te worden melding gemaakt van de in 1935 afgekondigde belangrijke aanvulling (1935 Stbl. No. 239) van de Crisisinvoerordonnantie, welke aanvulling hierop neerkomt, dat aan alle reeds afgekondigde contingenteerings- en licentieeringsmaatregelen de bepaling is toegevoegd, dat, indien tengevolge van eenigerlei, in het bijzonder tegen de scheepvaart onder Nederlandsche vlag gerichte actie, levensbelangen van de scheepvaart onder Nederlandsche vlag tusschen Nederlandsch-Indië en eenig ander land worden bedreigd, de Directeur van Economische Zaken na terzake bekomen machtigeing van den Gouverneur-Generaal bevoegd is ten aanzien van de goederen uit het betrokken land het percentage te bepalen, dat aangevoerd moet worden met schepen onder Nederlandsche vlag.

Evenals de onder sub A. lid V. besproken Handelscontrôle ordonnantie, is ook deze bepaling in het leven geroepen om, wanneer een bepaalde — in het kader der tijdsomstandigheden niet onmogelijk geacht — noodtoestand mocht ontstaan, direct handelend te kunnen optreden, waarbij dan in het onderhavige geval dit optreden hierin zal bestaan, dat het, reeds bij de contingenteeringen en licentieeringen ter sprake gekomen „langs bepaalde banen geleiden van den invoer hier te lande" zal worden uitgestrekt tot de schepen, waarmede de goederen worden ingevoerd.

Een complex van maatregelen van meer algemeene strekking, hetwelk eveneens is bedoeld tot versterking van de positie van de hier te lande haar bedrijf uitoefenend scheepvaart onder Nederlandsche vlag, is de in Augustus 1935 bij den Volksraad ingediende „Ontwerp-wet tot herziening van het Zeehaven- en Scheepvaartregime in Nederlandsch-Indië. Naast het verkrijgen van eene uniforme scheepvaartwetgeving voor geheel Nederlandsch-Indië, beoogt de herziening een in principe voorbehouden van de kustvaart hier te lande aan de scheepvaart onder Nederlandsche vlag, alsmede een verder beperken van het aantal voor de scheepvaart onder vreemde vlag opengestelde „zeehavens".

D. *Maatregelen annex wetgeving met betrekking tot het betalingsverkeer en het bankwezen.*

Niet alleen met betrekking tot het internationale handelsverkeer zelf, doch ook ten aanzien van het uit dit handelsverkeer voortvloeiende internationale *betalingsverkeer*, bleek een Overheidsingrijpen ter bescherming van de belangen van het bedrijfsleven steeds meer onvermijdelijk. De door de Nederlandsche Regeering met Duitschland, Chili en Turkye gesloten clearingverdragen, waarbij, teneinde den Nederlandschen handel gereede betaling zijner exporten te verzekeren en ook om tot eene geleidelijke afwikkeling van oude schuldverhoudingen te kunnen komen, tot eene gecentraliseerde vereffening van wederzijdsche schulden en vorderingen werd overgegaan, werden met ingang van 20 November 1934 ook op Nederlandsch-Indië van toepassing verklaard, zoodat vanaf dien dag de voldoening van Indische verplichtingen jegens deze landen uit hoofde van goederenimporten niet meer rechtstreeks, doch nog slechts via de clearingrekening mocht ge-

schieden, terwijl omgekeerd exporteurs hunne vorderingen slechts uit deze clearingrekening betaald konden krijgen. De wettelijke voorschriften terzake zijn voor Nederlandsch-Indië vastgelegd in de „Wet internationaal betalingsverkeer 1934" (1934 Stbl. No. 632) en in een Algemeene Maatregel van Bestuur (1934 Stbl. No. 634).

Het zich tegen de verwachting in voor Nederland en Indië in ongunstigen zin ontwikkelen van de clearingrekening met Duitschland leidde ertoe, dat met ingang van 1 Januari 1935, zooals onder sub B lid VIII reeds aangegeven, tot eene contingenteering van den export naar dat land diende te worden overgegaan.

Met ingang van 3 September 1935 volgde het toepasselijk verklaren op Nederlandsch-Indië van het op 1 Augustus 1935 tusschen Nederland en Italië gesloten clearingverdrag.

Met betrekking tot het *bankwezen* dient melding te worden gemaakt van de oprichting op 3 Mei 1932 van de „Stichting Crediethulpbank voor Nederlandsch-Indië", tot welke oprichting het Gouvernement in belangrijke mate den stoot heeft gegeven.

Het doel der Stichting is:

„In Nederlandsch-Indië gevestigde cultuur- en andere ondernemingen, die ten gevolge van de heerschende crisis in financieele moeilijkheden zijn geraakt en niet van elders crediet kunnen krijgen, hulp te verleenen door credietverschaffing, teneinde deze ondernemingen in staat te stellen haar bedrijf geheel of ten deele uit te oefenen, doch alleen in die gevallen, waarin redelijkerwijze mag worden aangenomen, dat de met crediet gesteunde ondernemingen in staat zullen zijn na verloop van tijd aan al hare verplichtingen te voldoen".

Het Gouvernement van Nederlandsch-Indië heeft zich jegens de Crediethulpbank onvoorwaardelijk verbonden tot integrale terugbetaling na opheffing der instelling van alle uit de bedrijfvoering der instelling en de door haar verstrekte credieten eventueel voortvloeiende verliezen en wel tot een maximum van ƒ 3 millioen. Uit hoofde van deze garantie is het Gouvernement in het bestuur van de Stichting vertegenwoordigd.

E. *Maatregelen van meer algemeenen aard.*

Onder dit hoofd zullen tot slot worden behandeld enkele door

de Regeering genomen maatregelen met betrekking tot de „arbeidsmarkt" hier te lande en voorts de „Statistiek-ordonnantie".

Met betrekking tot de *arbeidsmarkt* hier te lande verscheen:

1e. een Koninklijk besluit (1933 Stbl. No. 438) op grond waarvan de bestaande voorschriften omtrent toelating en vestiging in Nederlandsch-Indië met een tweetal nieuwe artikelen werden uitgebreid, bepalende:
   a. dat jaarlijks bij Regeeringsverordening zal worden vastgesteld:
      1e. hoeveel vreemdelingen in totaal en
      2e. hoeveel vreemdelingen per landaard in het volgende kalenderjaar zullen worden toegelaten.
   b. dat het onder *a'* bedoelde aantal voor alle landaarden gelijk zal zijn.

   Voor de jaren 1934 en 1935 werd het totaal quotum op 12.000 en het quotum per landaard op 800 gefixeerd.

2e. „De Crisis-ordonnantie Vreemdelingenarbeid 1935", welke eene beperking van het verrichten van arbeid door buitenlandsche arbeidskrachten beoogt.

Artikel 2 lid 1 der Ordonnantie bepaalt, dat het verboden zal zijn om zonder schriftelijke vergunning van den Directeur van Justitie arbeid te doen verrichten door een vreemdeling, die na den dag van inwerkingtreding van deze Ordonnantie voor de eerste maal op den voet van het Toelatingsbesluit is toegelaten.

Rest dan nog melding te maken van de in 1934 uitgevaardigde *„Statistiek-ordonnantie"* met welke ordonnantie eene algemeene verplichting tot het verstrekken van gegevens ten behoeve van de statistische berichtgeving in het leven is geroepen.

Was voordien de statistische berichtgeving, behoudens de bevolkings- en de handelsstatistieken geheel van vrijwillige medewerking afhankelijk, voor de huidige tijdsomstandigheden, waarin het vaak noodig is zich een o.a. op eene snelle en volledige statistische berichtgeving gebaseerd oordeel over verschillende zaken te vormen, achtte men dit onvoldoende.

Op grond van deze Ordonnantie kan de Gouverneur-Generaal het Centraal Kantoor voor de Statistiek opdragen op den voet van de bepalingen der Statistiek-ordonnantie gegevens te verzamelen, betreffende onderwerpen van economischen aard. Deze opdrachten

mogen echter alleen worden gegeven na eene adviescommissie van minstens 3 leden te hebben gehoord. Iedereen is verplicht de gevraagde gegevens te verstrekken, tenzij deze technische procédé's betreffen, waarvan kan worden aangenomen, dat zij tot het fabrieksgeheim behooren.

Mijnpolitiek en Financiën,

door

A. Ritz.

Er wordt in den laatsten tijd veel onderhandeld omtrent mijnobjecten in Ned.-Indië en de belangen, waarom het daarbij gaat, zijn van zoodanigen aard en omvang, dat zij niet nalaten groote belangstelling bij het publiek te wekken. Om slechts eenige namen in herinnering te brengen, mogen hier genoemd worden goud en petroleum van Nieuw-Guinea, nikkelertsen van Malilli, de tinfusie van Banka en Billiton enz. Zonder twijfel spelen de glans van het goud en de groote door middel van petroleum verworven rijkdommen een suggestieve rol bij deze belangstelling, doch ook afgezien hiervan is het niet verwonderlijk, dat in ruimen kring groote belangstelling voor dergelijke onderhandelingen getoond wordt, omdat het hier gaan kan om waardevolle objecten, waaromtrent men zich voor langen tijd dient te binden.

Delfstoffen vormen een eigenaardig bezit, waarvan de waarde als regel ver uitgaat boven die van den bovenliggenden of omringenden grond; zij vormen eilandjes, soms ook groote eilanden, van hooge waarde in onze vaste aardkorst, die over het algemeen door haar overvloedig voorkomen geen hooge economische waarde bezit. Zulks is echter alleen het geval indien delfstof in exploiteerbaren vorm voorkomt; alleen in dat geval kan van een economische waarde worden gesproken en heeft zin ze in onze beschouwingen te betrekken, zoodat het onderstaande dan ook alleen over die delfstofafzettingen zal handelen, welke bij den bestaanden stand van techniek en economische voorwaarden, exploiteerbaar zijn.

De ontdekking van een dergelijke afzetting voegt aan de reeds bestaande waarde van den grond nog een nieuwe waarde toe. De eigenaar van den grond die, bij de verwerving daarvan, niet op de hoogte was van het voorkomen der delfstof kan op die aan-

wegzigheid geenerlei invloed hebben uitgeoefend en hij krijgt bij de ontdekking derhalve in den waren zin des woords een schat in den schoot geworpen. In sommige landen heeft men niettemin gemeend, dat ook die onder den grond voorkomende schatten aan den toevalligen eigenaar van den bovengrond moesten blijven toebehooren. In vele andere landen is men daarentegen tot het inzicht gekomen, dat althans een gedeelte van deze schatten diende ten goede te komen aan een grooter verband dan den enkeling, die toevallig eigenaar was n.l. aan den staat. Nederlandsch Indië behoort tot deze laatste groep. In de Indische Mijnwet (1899) is bepaald, dat rechthebbenden op den grond niet vrijelijk mogen beschikken over verschillende met name genoemde delfstoffen, die in hun grond voorkomen of zouden voorkomen. Die beschikkingsmacht kan tegen het afstaan van bepaalde vergoedingen aan het Land evenwel door exploitanten worden verkregen.

Aangezien niet alle delfstofafzettingen van gelijke waarde zijn, zal het weinig moeite kosten om in te zien, dat zich bij het afstaan dezer beschikkingsmacht telkens de vraag opdringt tegen welke vergoeding, resp. tegen afstand van welke voordeelen zulks dient te geschieden. En nu zal het dengene, die zijn belangstelling niet heeft onthouden aan alles wat in den laatsten tijd omtrent onderhandelingen op dit gebied geworden is, zonder twijfel reeds zijn opgevallen, hoe buitengewoon stroef deze als regel verloopen en hoe bevreesd beide partijen blijkbaar zijn om verbintenissen aan te gaan, die in de toekomst wellicht minder opleveren, dan datgene, wat als een redelijk aandeel in den bodemschat kan worden aangezien. Eenerzijds tracht de concessieverkrijger, indachtig aan de spreuk „mining is chance" zich zooveel mogelijk te dekken voor toekomstig risico, anderzijds moet de rechthebbende, i.c. de staat, in het belang der bevolking trachten een billijk aandeel in de opbrengst te bedingen.

Typeerend, maar niet onverklaarbaar is het, dat de toekomstige exploitant bij de onderhandelingen de waarde der te verwerven rechten zoo gering mogelijk tracht voor te stellen, terwijl van staatszijde veelal groote, soms wellicht overdreven verwachtingen gekoesterd worden omtrent winstmogelijkheden, waarvan men dan overigens terecht vreest ze tegen te lage vergoeding aan een kleine groep belanghebbenden af te staan. Het gevolg hiervan is het

traineeren van onderhandelingen, waardoor de ontginning en mogelijk zelfs de ontwikkeling van sommige landstreken ernstig vertraagd wordt. Tegen dit laatste nadeel wordt door welmeenenden terecht zeer ernstig bezwaar gemaakt. In de dagbladpers is hierop trouwens reeds bij herhaling met klem gewezen en niet zonder reden betoogd, dat een goed bestuursbeleid zulke gevolgen behoorde te vermijden. Het is de bedoeling van de ondervolgende regelen om eens na te gaan of een beter inzicht omtrent de economische verhoudingen in het mijnbedrijf niet tot een soepeler politiek kan voeren, die tot een betere verdeeling der nieuw ontstane waarden tusschen de partijen kan leiden en waardoor deze zeer onaangename nevenverschijnselen kunnen worden vermeden.

De waarde, die aan een delfstofafzetting kan worden toegekend, wordt bepaald door de overschotten van opbrengsten boven kosten, die aan het uitdelven kunnen worden ontleend. Op deze overschotten wil de ondernemer, onder de bestaande organisatie der productie, uiteraard liefst voor zoo groot mogelijk gedeelte beslag leggen. Hiertegenover ziet men overal, dat de staat zich ten behoeve zijner onderdanen van een redelijk gedeelte der soms exorbitante winsten tracht te verzekeren. Bij eenig nadenken zal men zich nu kunnen realiseeren, dat een snelle oplossing der vraagstukken, die zich bij het uitgeven van concessies voordoen, slechts kan worden verkregen, indien beiden partijen duidelijk voor oogen staat op welk gedeelte van die totale overschotten, of eigenlijk van het totale inkomen van het bedrijf, men redelijkerwijs aanspraak kan doen gelden.

Zoowel voor ieder individueel mijnbedrijf als voor den bedrijfstak als geheel geldt, dat het inkomen slechts een deel uitmaakt van het totale inkomen van de geheele maatschappij en wel dat deel, hetwelk resulteert uit het product van de aan den markt gebrachte hoeveelheid delfstof en den daarvoor geldenden prijs. Het streven van iederen individueelen ondernemer, zoowel als van alle ondernemers gezamelijk is, om dit product zoo groot mogelijk te maken.

De aan den markt gebrachte hoeveelheid delfstof wordt bepaald door een eenzijdige beslissing van den ondernemer, waarop zoowel technische als bedrijfseconomische factoren van invloed zijn. De prijs komt tot stand onder invloed van de z.g. prijsvormingswetten,

waarbij de behoefte aan de delfstof eenerzijds en de productie anderzijds een beslissende rol spelen. De behoefte is hierbij primair.

In het algemeen bestaan er velerlei gebruiksmogelijkheden voor een delfstof of voor daaruit te vervaardigen producten, in verband waarmede zich verschillende waardeschattingen erop zullen richten, die echter niet alle tot een transactie zullen leiden. Dit zal namelijk slechts inzooverre het geval kunnen zijn, als tot die waardeschattingen ook productie mogelijk is. Want duurzaam zal die voor geen ondernemer mogelijk zijn, indien beneden verkrijgingswaarde moet worden afgezet. Aangezien de producenten zich nu allen opofferingen hebben te getroosten om de delfstof in een verkoopwaardigen vorm op de markt te brengen, die opofferingen echter niet voor allen gelijk zijn, komt de prijs (bij vrije concurrentie) op een zoodanig niveau tot stand, dat de duurste producent net nog eenig overschot kan bedingen.

Het is een welbekend feit, dat de z.g. prijsvormingswetten waarlangs deze processen zich afspelen, in the long run een dwingend karakter bezitten. Komt de prijs voor een voldoende lang tijdbestek op een hooger niveau te liggen, dan zullen ook op ongunstiger gelegen afzettingen ontginningen worden geopend. In het tegengestelde geval zullen de te dure producenten moeten afvallen.

Het prijsniveau dat op de markt tot stand komt is derhalve onafhankelijk van de individueele verkrijgingskosten van iederen producent afzonderlijk en geldt dus zoowel voor den goedkoopen als voor den duren. Het gevolg hiervan is, dat de eerste een premie bedingen kan, die hem een extra-voordeel bezorgt. Komt de duurste producent, die nog tot de productie wordt toegelaten, de z.g. grensproducent, hooger te liggen dan zal deze premie hooger worden, in het andere geval lager. De grensproducent neemt door de mogelijkheid van zijn ontstaan of verdwijnen derhalve een zeer voorname plaats onder zijn collega's in.

Om datgene tot stand te brengen waaraan het inkomen kan worden ontleend i.c. dus de delfstof-op-den-markt, dienen verschillende factoren samen te werken. Deze factoren zijn in de eerste plaats arbeid en kapitaal. De verhouding, waarin zij samenwerken is zeer verschillend voor verschillende ondernemingen. In het primitieve bedrijf, waarin nog voornamelijk van handenarbeid wordt gebruik gemaakt, zal de arbeid het grootste aandeel hebben,

maar in groote moderne mijnbedrijven met schachten en dure transport- en verwerkingsinstallaties zal ook aan het kapitaal een voorname plaats moeten worden ingeruimd. Sommigen o.a. SCHUMPETER, zijn van meening, dat kapitaal (productiemiddelen) in laatste ontleding feitelijk slechts bestaat uit opgespaarde arbeid, dus slechts arbeid in een anderen vorm voorstelt. De samenwerkende factoren kapitaal en arbeid kunnen derhalve gereduceerd gedacht worden tot één factor arbeid, waarbij dan evenwel te bedenken is, dat meerdere soorten arbeid, n.l. op verschillende tijdstippen verricht, dienen te coöpereeren, om het product tot stand te brengen. Deze zienswijze is n.m.m. slechts tot op zekere hoogte juist, omdat als regel voor de verkrijging van productiemiddelen ook nog andere factoren zullen moeten medewerken. Overigens lijkt die opvatting mij slechts van relatief belang, omdat zoowel onder de benaming „kapitaal", als onder „arbeid" velerlei heterogene soorten kapitaal en arbeid worden samengevat. De eenvoudigste handenarbeid maar ook de meest gecompliceerde leiderswerkzaamheid worden onder „arbeid" begrepen en onder „kapitaal" kan men zoowel het eenvoudigste werktuig als de meest gecompliceerde productie-installatie rangschikken. Het zijn dus slechts verzamelnamen voor verschillende factoren van vaak zeer afwijkende qualiteit, die aan de vervaardiging van een bepaald product deelnemen.

Hoewel dus met reden verklaard kan worden, dat er tusschen deze beide factoren van een standpunt van toerekening geen fundamenteel onderscheid bestaat, moet anderzijds toch erkend worden, dat de beide termen in het spraakgebruik ieder een eigen positie hebben verkregen en zij uit anderen hoofde ook wel degelijk door een ieder duidelijk te onderscheiden begrippen omvatten. Er is derhalve geen bezwaar tegen om zich ook bij uiteenzettingen in verband met toerekening van deze termen te blijven bedienen.

De diensten die rechtstreeksche arbeid en (de opgespaarde arbeid in den vorm van) kapitaal bewijzen, kunnen niet gratis worden afgestaan, doch moeten hun belooning vinden in een aandeel in de opbrengst van het product. Welk deel daarvan aan den arbeid en welk aan het kapitaal toekomt, is een vraag, die tot zeer groote meeningsverschillen aanleiding kan geven. Gelukkig is het hier niet noodig deze alle onder het oog te zien. Wel dient in herinnering gebracht te worden, dat de belooning voor beide soorten

diensten bij vrije concurrentie onder invloed van dezelfde prijsvormingswetten tot stand komt, als waaraan hierboven reeds gerefereerd is in verband met de prijsbepaling van de delfstof. De grootere of geringe zeldzaamheid van een bepaalde soort arbeid of een bepaald kapitaalsgoed, voor het bedrijf noodig, zal in verband met de hoegrootheid der vraag naar dien arbeid of dat kapitaalsgoed, den prijs bepalen. In de praktijk zullen we derhalve een niet onbelangrijke differentiatie zien van prijzen, die voor allerlei soorten arbeid en voor allerlei soorten kapitaalsgoed tot stand komen. Bij vrije concurrentie vindt dit alles automatisch plaats en kan het aan ieder der individueele factoren toe te rekenen bedrag derhalve afgelezen worden aan de hoogte van den prijs.

Voor arbeid is het regel, dat op deze wijze, dus door verschillende waardeschattingen van aanbieders en vragers een prijs tot stand komt. Voor de belooning van diensten door het kapitaal verricht, geldt dit, vooral als men het kapitaal abstract beschouwt evenzeer, doch voor een concreet geval heeft alleen dan aanwijsbare uitsplitsing plaats, als een kapitaalsgoed in concurrentie met soortgelijke verhuurd wordt. In die huur is dan begrepen een vergoeding voor het gemis aan genot, dat degene gehad heeft, die het kapitaal ter beschikking stelde, maar ook daarboven nog een zekere premie, die bepaald wordt door de relatieve zeldzaamheid van het kapitaal. In die premie zie ik de verklaring voor het renteverschijnsel.

Bij mijnbouwmaatschappijen komt het slechts zelden voor, dat zij hun kapitaalsgoederen van derden huren zoodat dus in de meeste gevallen geen huurprijs tot stand komt onder invloed der prijsvormingswetten en die dus niet op zoo eenvoudige wijze zal zijn af te lezen. Met eenigen goeden wil is hij echter wel te benaderen. Het genot dat de kapitaalbezitter zich heeft ontzegd is n.l. als regel eenvoudig vast te stellen. Het wordt in de onderneming jaarlijks berekend in den vorm van afschrijving. De meerdere belooning voor de zeldzaamheid van den kapitaaldienst kan in de praktijk eveneens als bekend verondersteld worden n.l. als rente, want zooals CLARK m.i. terecht heeft ingezien, zal het kapitaal of eigenlijk de daarin geincorporeerde beschikkingsmacht zóó lang van het eene productieproces naar het andere overgaan, totdat het kapitaal in alle productieprocessen evenveel opbrengt.

In een statischen toestand zal er dus een gemiddelde rentestand ontstaan, die we in onze dynamische maatschappij weliswaar nog niet kunnen aflezen, maar waarmee we toch bij allerlei gelegenheden reeds rekenen en waarvan vaststelling bij vele gelegenheden plaats vindt.

Op welke wijze vaststelling van den prijs, in geld uitgedrukte, ook plaats vinde, in ieder geval staat vast, dat uit het inkomen der mijnbouwonderneming moeten kunnen worden bestreden, vergoedingen voor de diensten door arbeid en kapitaal bewezen. Voor den grensproducent zal op deze wijze het geheele inkomen volledig opgedeeld kunnen worden over deze beide productie-factoren; dit is n.l. het typische kenmerkt voor den grensproducent. Doch dit geldt ook alleen voor dezen, want voor alle anderen blijft er, zooals boven reeds opgemerkt, nog een surplus boven de aangewende kosten. Er blijft derhalve een verschil bestaan tusschen de opbrengst en den prijs van het totaal der gedane opofferingen. Dit differentieele gedeelte van het inkomen heeft zijn ontstaan aan meerdere natuurlijke oorzaken te danken. In de eerste plaats kunnen we n.l. opmerken, dat verschillende afzettingen een bepaalde delfstof in verschillenden rijkdom bevatten. Bovendien ligt de eene afzetting dichter onder de oppervlakte dan de andere of ligt ten opzichte van de marktplaats gunstiger, zoodat de transportkosten belangrijk kunnen verschillen. Al deze factoren zijn inhaerent aan de ligging van de delfstofzetting en daaraan onverbrekelijk verbonden. Voor iedere afzonderlijke delfstofafzetting vormen zij een bepaald complex, waarvan door den ondernemer ten behoeve der exploitatie wel profijt kan worden getrokken, maar dat noch door hem, noch door andere menschenhanden kan worden gewijzigd. Hoe de factoren arbeid en kapitaal, die voor een bepaald mijnbedrijf worden aangewend, zich ook mogen wijzigen, en hoe de daarvoor te besteden kosten ook mogen wisselen, de delfstofafzetting blijft haar typische eigenschappen voor de opbrengst der onderneming behouden. VON WIESER gaf er een afzonderlijken naam aan, „het specifieke goed".

Het natuurlijke voordeel, dat de eene vindplaats boven de andere heeft, is vergelijkbaar met de verschillen in vruchtbaarheid en ligging, die we ten opzichte van landbouwgrond hebben leeren onderscheiden. Het differentieele inkomen kan ook hier „rent"

genoemd worden, doch wel te bedenken is, dat er toch wel eenige verschillen zijn.

Belangrijk is b.v. dat het voordeel, dat uit meerdere vruchtbaarheid van den **grond** voorspruit, elk jaar weer opnieuw en bij goede behandeling, tot in lengte van dagen kan worden te voorschijn gebracht. Bij een **delfstof** kan daarop slechts voor een beperkte tijd worden gerekend, nl. tot algeheele uitputting van de bepaalde vindplaats.

Verder zijn de opdelvingsprocessen in tegenstelling met die in den landbouw niet ieder jaar volkomen gelijk aan elkaar, doch zal men bij de ontginning van een ertsafzetting zich als regel telkens verder van een bepaald centrum af bewegen, zoodat de opofferingen de neiging vertoonen met het voorschrijden van den tijd te stijgen [1]).

Evenals de grond, kan een delfstofafzetting aan een ander verhuurd worden om daar een marktwaardig product aan te onttrekken en voor den afstand van dit recht komt evenals voor den grond in het maatschappelijk verkeer een belooning tot stand. Deze heet hier in tegenstelling tot den grond evenwel niet pacht, maar wordt gewoonlijk royalty genoemd. Ook hier bestaat echter weer hetzelfde belangrijke onderscheid Pacht bevat slechts een belooning voor het gebruik van den grond. Na gebruik wordt hij weer even vruchtbaar teruggeleverd of kan althans in denzelfden toestand van vruchtbaarheid worden teruggebracht als voorheen. Bij verhuur eener ertsafzetting wordt daarentegen stilzwijgend aangenomen, dat een deel van het object zelf in de productie opgaat, dat de afzetting derhalve *ver*bruikt wordt. Voor den individueelen eigenaar neemt de royalty dus den vorm aan van terugbetaling van kapitaal.

Van pacht kan men zeggen, dat ze onder invloed van bekende economische wetten tot stand komende, een voldoend juiste weerspiegeling is voor de rent. Vooral daar, waar vele kleine stukken grond geregeld verpacht worden, vormt zich spoedig een stelsel van weliswaar voortdurend wisselende pachtprijzen, maar waaraan beide partijen toch ook telkens weer schaven en slijpen zoodat op den duur een betrouwbare maatstaf wordt verkregen. Voor groote

1) In sommige gevallen vindt de exploitatie ook juist andersom plaats d.w.z. beginnende met afgelegen afzettingen en daarna naar een centraal punt toewerkend. De typische jaarlijksche verschillen blijven evenwel bestaan.

grondgebieden, die zich in één hand bevinden is zulks veel minder het geval. Hier zijn niet steeds voldoende schattingen van weerszijden aanwezig om een zuiver afgewogen pachtprijs tot stand te brengen. Afwijkingen van het op geld gewaardeerde nut, dat men eraan zou kunnen toerekenen corrigeeren zichzelf hier niet zoo spoedig, zoodat de betaalde pacht in die gevallen niet als zuiveren maatstaf voor de rent kan gelden.

Dit laatste bezwaar doet zich bij delfstofafzettingen nu als regel voor. Meestal bevinden zij zich in handen van een enkel of zeer weinige lichamen en vindt slechts zeer sporadisch afstand door verhuur plaats. Zulks betreft dan als regel nog groote gebieden en voor langen termijn, zoodat de prijs waartegen afstand plaats heeft veelal bezwaarlijk kan gelden als juiste maatstaf voor het aan dezen factor toe te rekenen deel van het totale inkomen.

In deze gevallen, waarin zich in het vrije verkeer geen prijs vormt, waaraan de economische waarde kan worden afgelezen, zal derhalve op andere wijze getracht moeten worden dezen in geldeenheden uit te drukken. Het is de boven reeds aangehaalde econoom VON WIESER geweest, die hier het eerst den weg wees. Hij zag een onderscheid tusschen die productiefactoren, welke ook op andere plaatsen aangewend konden worden en diegene, die voor een bepaald productieproces onvervangbaar waren, dus voor dat eene productieproces specifiek waren aangewezen. Door na te gaan hoe de productiefactoren, die op meerdere plaatsen konden worden aangewend, in die verschillende plaatsen verwisselbaar waren, kon hij hiervoor een waarde, uitgedrukt in bepaalde eenheden vinden. Boven hebben wij reeds gezien, dat in het maatschappelijk verkeer voortdurend van die verschuivingen in de aanwending voorkomen en als gevolg daarvan prijzen als waardemeters voor die productiefactoren tot stand komen. Aan het specifieke goed, dat dus voor een ander productieproces niet is aan te wenden en daardoor over de geheele lijn het productieproces bepaalt, bleef dan het restant over. Het doet zich derhalve in den waren zin des woords aan ons voor als een factor, waarvan de waarde wordt bepaald een *differentieel* inkomen.

De ook op andere plaatsen aanwendbare productiefactoren zijn, vooral arbeid en kapitaal. Zooals wij boven reeds zagen, komen voor hen in het verkeer prijzen tot stand. Het specifieke goed is

als regel de grond en in ons geval de delfstofafzetting. De waarde van dezen productiefactor voor de productie zal derhalve ook gevonden kunnen worden, al komt in het vrije verkeer geen prijs tot stand.

Met arbeid, kapitaal en bodemschat zijn de samenwerkendefactoren in de mijnonderneming evenwel nog niet uitgeput.

Er ontbreekt dan nog datgene, wat aan het geheel richting- en stuwkracht geeft n.l. de ondernemer. Ook deze geniet onder de bestaande verhoudingen een bepaald inkomen. Ik bedoel hier niet het inkomen, dat hij kan opeischen uithoofde van de omstandigheid dat hij nuttige arbeid verricht, maar heb speciaal het oog op het meerdere inkomen, dat hem toevalt, omdat hij die richting zooveel beter aangeeft dan zijn concurrent of zijn stuwkracht zooveel grooter is. Ook dit is blijkbaar een diffenentieel inkomen en wordt bepaald door de geringere kosten, waartegen een bepaalde ondernemer ten opzichte van den grensproducent werken kan.

Zooals door SCHUMPETER e.a. zeer terecht is opgemerkt, heeft dit inkomen een bij uitstek dynamisch karakter en zulks in tegenstelling met het inkomen uithoofde van de productiefactoren arbeid, kapitaal [1]) en grond (i.c. delfstofafzetting), die ook in een statische maatschappij kunnen en moeten bestaan. De ondernemerswinst heeft namelijk in laatste ontleding haar ontstaan te danken aan de meerdere snelheid, waarmede de eene leider boven den anderen van nieuwe uitvindingen of verbeterde productiemethoden gebruik weet te maken. Ik ben van meening, dat hiermede de ondernemerswinst slechts gedeeltelijk verklaard is en er zeer zeker ook nog een ander element bestaat, dat den eenen leider boven den anderen geschikt doet zijn. SCHUMPETER heeft slechts het oog op de meerdere vakkennis van den eenen leider boven den anderen en inderdaad bevat deze een bij uitstek dynamisch element, daar bij meerdere leiders de neiging zal bestaan om op de hoogte van nieuw verworven kennis te komen en die tot meerder nut toe te passen in eigen bedrijf. Maar er bestaan ook nog andere verschillen tusschen leiders van verschillende bedrijven die minder met kennis, maar meer met karaktereigenschappen te maken hebben, en die veroorzaken dat de eene betere leiderscapaciteiten heeft

1) Kapitaal*rente* acht SCHUMPETER in een statische maatschappij eigenlijk onbestaanbaar.

dan de andere. Deze eigenschappen hebben een veel minder wisselend karakter dan die welke uit meerdere vakkennis voortspruiten, hoewel ook hierbij het dynamisch karakter niet valt te miskennen. Vast staat dus wel, dat hier alleen in zooverre van een afzonderlijk inkomensdeel gesproken mag worden, als in een bepaald bedrijf bijzondere winstgevender methodes toegepast worden dan in andere bedrijven. Aangezien het nu regel is, dat betere methoden na korter of langer tijd ook door andere bedrijven worden overgenomen, is dit inkomensdeel voortdurend op weg zich zelf op te lossen.

Komt voor de ondernemerswinst in het verkeer nu ook steeds een prijs tot stand? Natuurlijk zal de goede leider in het algemeen hooger gewaardeerd worden dan zijn minder goede collega's, en zal dit ook in den prijs voor zijn arbeid bepaald, tot uitdrukking komen. Meestal ziet men echter, dat zijn functie vermengd is met die van eigenaar en heeft er derhalve geen afzonderlijke uitsplitsing van het loon en de bedoelde differentieel ondernemerswinst plaats. Sterker nog, meestal komt niet alleen loon en ondernemerswinst gemengd voor, doch valt aan den ondernemer ook nog een deel van het andere differentieele inkomen de royalty toe, zoodat een splitsing van deze inkomensdeelen door middel van de prijsvormingswetten niet steeds tot stand komt. Daar komt nog bij, dat tusschen de beide differentieele inkomens alhans in het mijnbedrijf vaak overgangen voorkomen. Zoo is het een bekend feit, dat bij hooge prijzen voor een bepaalde erts ook de kostprijzen van de betreffende ontginningsmaatschappijen een sterke neiging vertoonen om te stijgen. Eenerzijds stijgt dus bij prijsverhooging tengevolge van het verleggen van den grensproducent de ondernemerspremie, zoolang de kosten der eigen mijn niet stijgen, anderzijds hebben er overgangen van rent naar loon (en kapitaal) plaats zoodra de loonen stijgen. Wil men derhalve voor een bepaald bedrijf overgaan tot splitsing der aan de verschillende factoren toe te rekenen inkomensdeelen, dan zal hiervoor in vele gevallen een nauw contact met de administratie van dat bedrijf noodig zijn.

Zijn hiermede nu alle productiefactoren behandeld? Ja en neen. Zonder twijfel zijn er nog andere noodzakelijke of mogelijke voorwaarden voor het slagen van het mijnproductie proces. Maar dat zijn nog geen economische factoren. Genoemd kunnen b.v. worden de toestand van rechtszekerheid, waarin men in een bepaald land

verkeert, goede verkeerswegen, gunstige klimatologische omstandigheden e.d. Verder ook speciale afspraken omtrent prijzen e.d. Het is echter niet de gewoonte ook deze factoren in de calculatie mee op te nemen, en men noemt ze dan ook geen productiefactoren in den economischen zin des woords. Hun waarde wordt op nihil getaxeerd. In de praktijk komt het door deze factoren veroorzaakte meerdere inkomen al naar gelang van de omstandigheden aan een der andere factoren ten goede.

*
**

In het bovenstaande zijn vier groepen factoren beschouwd die samenwerken om het product van een mijnbedrijf tot stand te brengen, n.l. arbeid, kapitaal, delfstofafzetting en ondernemerswerkzaamheid. Daarbij is nagegaan hoe het inkomen zich volgens economische wetten in verschillende deelen splitst of thans laat splitsen, welke met de overeenkomstige factoren samenhangen. De vraag dringt zich nu op, aan welke personen die uitgesplitste deelen van het totaal-inkomen dienen toe te vallen. Voor velen, die van het bovenstaande kennis hebben genomen zal het vraagstuk nu verder wellicht zeer eenvoudig geworden zijn, omdat zij meenen, dat ieder uitgesplitst inkomensdeel toekomt aan dengene die zijn overeenkomstige bijdrage tot de productie heeft geleverd. Inderdaad ligt in deze redeneering veel aantrekkelijks vooral voor dengeen, die onbevangen tegenover politiek-economische vraagstukken komt te staan, maar dit neemt toch niet weg, dat er zeer velen zijn, die tegen verdeelingen op zulk eenvoudige wijze ernstige en vaak principieele bezwaren te berde brengen.

Het is duidelijk, dat wij met de behandeling van deze vraag het wetenschappelijk-economisch terrein verlaten om dat van de politiek te betreden. Het geldt hier namelijk niet meer een questie van onderzoek naar de wetmatigheid van economische processen, doch beschouwingen met een sterk etischen inslag, waarvan de uitkomst in het algemeen bepaald wordt door het standpunt, dat men van meet af aan tegenover de maatschappij inneemt. En zooals bekend, is er hier veel en velerlei keuze en staan de meeningen veelal scherp tegenover elkaar. Zij, die een individualistische staatsopvatting voorstaan, zullen zich tegenover dit vraagstuk geheel anders stellen, dan zij die het wezen van den staat zien als een organisch geheel, om van de religieuse opvattingen maar te zwijgen.

Het kan dan ook niet de bedoeling zijn om hier alle of slechts enkele opvattingen uiteen te zetten of hun invloed op ons vraagstuk na te gaan. Ik meen hiertoe voorzoover betreft loon, kapitaalinkomen en ondernemerswinst, ook zekerlijk gerechtigd te zijn, omdat het hier vraagstukken betreft, die zich niet alleen bij mijnbouwondernemingen voordoen, doch van zóó algemeenen aard zijn, dat zij ten opzichte van elke soort onderneming kunnen worden gesteld en derhalve van meer algemeen standpunt dienen te worden behandeld. Dit is trouwens reeds overvloedig het geval geweest en diegene, die zich hiervoor interesseert vindt dan ook een overvloed van litteratuur tot zijn beschikking. De meeste lezers van deze uiteenzettingen zullen overigens met de groote lijnen op dit gebied zekerlijk vertrouwd zijn.

Overigens lijken mij de feitelijke opvattingen hier ook niet zoo heel ver uiteen te liggen. Niemand zal tegenwoordig, hoe zijn opvattingen omtrent het wezen der maatschappij ook mogen zijn, nog willen beweren dat een ander dan de arbeider recht zou hebben op dat deel van het maatschappelijk inkomen, dat aan zijn arbeid kan worden toegerekend [1]). Evenmin als het mogelijk zou zijn om het kapitaalsinkomen (dat immers voor het grootste gedeelte dienen moet ter fundeering van het verbruik aan productiemiddelen ten behoeve van het productieproces) duurzaam aan een ander af te staan, dan degene, die de productiemiddelen in laatste instantie ter beschikking stelde. Want in dat geval zou er immers op den duur van gebruikmaking van productiemiddelen geen sprake meer kunnen zijn. Slechts omtrent een gedeelte van het kapitaalsinkomen, n.l. het deel, dat van de in het vrije verkeer tot stand gekomen vergoeding overblijft, nadat daaruit de vergoeding voor verbruik d.w.z. de interest bestreden is, heeft verdere discussie nog zin. En erkend moet worden, dat hier nog zeer diepgaande meeningsverschillen bestaan, die zich voornamelijk kristalliseeren om de vraag,

1) Toch mag niet over het hoofd worden gezien de staat in den vorm van belasting wel degelijk een deel daarvan opvordert, evenals trouwens van ander inkomen. Dit dient voor een deel tot instandhouding van den staat, resp. diens organen, en kan dus inzooverre ook economisch „begründet" geacht worden als ook de staat als medewerkende productiefactor wordt aangezien. Het valt echter niet te miskennen dat in den laatsten tijd met belastingheffing nog een ander doel nagestreefd wordt, n.l. nivelleering van al te groote divergentie in de individueele inkomens.

wie als eigenaar van het kapitaalsgoed moet fungeeren. Om boven uiteengezette redenen acht ik mij echter ontslagen van de plicht hierop verder in te gaan.

Ook wat de ondernemerswinst betreft, bestaan er slechts weinig strijdpunten en is er, voorzoover men zakelijk blijft, n.m.m. ook slechts weinig ruimte voor verschil van meening. Het kan hier evenals bij rent om een differentieel inkomen [1]) gaan dat zooals boven reeds opgemerkt het resultaat is van meerdere kennis en bepaalde karaktereigenschappen, die het nut, dat een bepaalde ondernemer voor de maatschappij sticht, grooter doen zijn dan van een ander. Er kan n.m.m. weinig twijfel bestaan, dat de waardeering, die de vrije prijsvorming voor deze bijzondere diensten tot stand brengt, ook aan den ondernemer dient toe te vallen. Al staat men ook niet geheel op het standpunt, dat ondernemerswinst de eenige nervus rerum is voor vooruitgang der maatschappij, zoo zou het toch van weinig werkelijkheidszin getuigen, indien men aannam, dat bij het wegvallen der mogelijkheid om ondernemerswinst te maken de vooruitgang zich in dezelfde richting zou blijven omhoogbewegen.

Blijft derhalve slechts over het inkomen, uit het specifieke goed, het delfstofvoorkomen, waarvoor zich zooals we boven reeds zagen overeenkomstige problemen voordoen als voor den grond. Ook hierover zijn reeds zeer veel gedachten vastgelegd en ik wil dan ook volstaan met hier eenige punten te releveeren, die, zooal geen nieuw licht verschaffend, toch tot verduidelijking van het vraagstuk ten opzichte van mijnbedrijven, kunnen bijdragen. Ik kan daarbij gebruik maken van de gelukkige omstandigheid, dat er in dezen tijd, evenals voor alle andere trouwens, een bepaalde richting bestaat ten opzichte van deze en dergelijke vraagstukken, die weliswaar nogal labiel is, doch niettemin duidelijk onderkend kan worden, zoodat het niet noodig zal zijn alle mogelijke inzichten scherp tegenover elkaar te plaatsen.

Particuliere eigendom van grond of een delfstofafzetting heeft slechts zin, voorzoover de eigenaar beschikkingsmacht kan uitoefenen over het differentieele inkomen, dat door rent-werking

1) Inkomen uit monopolie versta ik hier niet onder. Dit is n.m.m. nog een ander soort inkomen, dat door geen van bovengenoemde vier factoren gedekt wordt. Het heeft veel gemeen met het wegnemen van een deel van anderen. Men ziet het dan ook vaak zwaar belast worden, zoo al niet pogingen aangewend worden om het geheel te verbieden (Amerika).

ontstaat. Evenals voor den grond speelt dus ook voor de delfstofafzetting de particuliere eigendom een voorname rol.

Zij die uitgesproken collectivitische opvattingen hebben omtrent de samenleving, verdedigen over het algemeen met overtuiging de stelling, dat eingendom van den grond ongeoorloofd is en het derhalve ontoelaatbaar geacht moet worden, om het differentieele inkomen, dat aan den grond moet worden toegerekend, en dat veelal mede begrepen wordt onder den term „arbeidsloos inkomen" aan den enkeling ten goede te laten komen, omdat slechts de geheele gemeenschap hierop recht kan doen gelden. In haar eenvoud is deze redeneering zeer aantrekkelijk, maar aan de praktische toepassing kleven toch eenige groote bezwaren, zooals den laatsten tijd wel duidelijk aan het licht is gekomen.

Het is immers duidelijk, dat van den grond resp. de delfstofafzetting niet alleen gebruik moet worden gemaakt ten behoeve der samenleving, doch dat dat gebruik ook zoo doelmatig mogelijk moet zijn. Dat is in het geval, dat de geheele „rent" aan de samenleving komt, alleen mogelijk zoolang erop gerekend kan worden, dat degenen aan wie de exploitatie wordt opgedragen, ook zonder rechtsreeks belang te hebben bij de gunstig mogelijke uitkomsten, toch blijvend erop bedacht zijn het hun toevertrouwde goed op de beste wijze te beheeren. Zonder twijfel zullen er steeds wel idealisten te vinden zijn aan welke dergelijke opdrachten ten volle zijn toevertrouwd, doch voor den onbevooroordeelden beschouwer staat het toch onomstootelijk vast, dat een andere beschouwingswijze hier, zoo men althans een duurzame organisatie nastreeft, onmiskenbaar in het voordeel moet zijn.

Bij individualitische staatsopvattingen slaat men naar het andere uiterste over. Hier kent, of beter kende, men den onbelemmerden particulieren eigendom, die voor de volle 100 % aanspraak geeft op de inkomsten met dezen productiefactor verkregen. Erkend wordt hier, dat er tusschen de individuen groote verschillen bestaan en dat de maatschappij er het meest bij gebaat is, indien door vrij heen en weer schuiven van de individuen in de productieprocessen een toestand bereikt wordt, waarbij ieder individu zooveel mogelijk de beste plaats krijgt aangewezen, die voor hem geschikt is en elk onderdeel van het apparaat mitsdien zoo goed mogelijk wordt verzorgd. Zonder twijfel is de mogelijkheid tot het verwerven van

meerder inkomen en wellicht speciaal de daaruit voortvloeiende machtsfactor steeds een groot prikkel geweest voor het individu om aan de gemeenschap het beste te geven, wat in hem is. Maar even zeker is het, dat dit doel niet in alle opzichten bereikt is en dat vaak nog heel wat andere factoren (sommigen spreken uitsluiting van machtsfactoren) meespreken om het inkomen op te voeren.

Trouwens zal men bij doordenken tot de conclusie moeten komen, dat alleen zij, die geen onderscheid maken tusschen ondernemerswinst en rent, hierin een sluitende redeneering kunnen vinden. Voor de ondernemerswinst kan inderdaad geconcludeerd worden, dat degene, die een bepaalde hoogwaardige bijdrage tot de productie levert, ook recht heeft op dat deel van het totale inkomen, dat de maatschappij daarvoor wenscht af te staan. Voor het rentinkomen gaat dit evenwel niet op. Hier is wel een productiemiddel aanwijsbaar, waaraan een meerinkomen kan worden toegerekend, maar geen individu. Want in ernst zal toch wel niet meer kunnen worden volgehouden, dat den toevalligen eigenaar van grond of delfstofafzetting ook zonder een extra-dienst aan de gemeenschap te bewijzen, een blijvend recht toekomt op de meeruitkomsten. Het is opmerkelijk, dat de economische wetenschap, die in haar tegenwoordigen vorm toch slechts de verklaring gezocht heeft van de processen, die zich in een individualistisch opgevatte maatschappij voordeden, hier geen verklaring weet te geven, zoodat zij derhalve in laatste instantie een veroordeeling inhoudt van deze consequentie van den particulieren eigendom.

Voor delfstofafzettingen staat de zaak nog eenigszins anders dan voor den grond. De eigendom, resp. de beschikkingsmacht neemt hier een veel ernstiger vorm aan. Bij den grond heeft door het onttrekken van een inkomen, als regel geen waardevermindering plaats, ziet men den eigenaar daarentegen als regel alle mogelijke moeite doen om die waarde in stand te houden en zoo mogelijk nog te verhoogen. De verwerving van inkomen uit een delfstofafzetting heeft echter steeds tot gevolg de volledige vernietiging daarvan. Van agrarisch standpunt bezien wordt hier dus steeds roofbouw gepleegd in den ergsten zin des woords. Al kan dan ook misschien met goed recht beweerd worden, dat bodemschatten eerst een economische waarde verkrijgen voorzoover zij

ter beschikking gesteld worden aan de maatschappij, zoo zal toch een ieder inzien dat een gemeenschap, die nog de beschikking heeft over groote bodemschatten een grootere reserve voor toekomstige welvaart bezit, dan een die dat lot niet of niet mee te beurt valt.

Inderdaad zou er dan ook nog eerder aanleiding bestaan om den grondeigenaar als eenig rechthebbende op de rent te beschouwen dan om den exploitant van een delfstofafzetting als eenig rechthebbende aan te merken op het differentieele inkomen, dat in de royalty tot uitdrukking komt. Het is n.m.m. dan ook zeer verklaarbaar, dat een groot inkomen uit royalty veel ernstiger kritiek uitlokt dan dat uit grondbezit en dat men in Ned.-Indië dan ook niettegenstaande het feit, dat onze mijnwet van 1899 een bijzonder recht op mijnbouwconcessies legt, feitelijk onafgebroken stemmen hoort opgaan, die een grootere bijdrage aan het landsbudget eischen uit winsten op delfstoffen gemaakt.

Dit vastgesteld zijnde, kan nagegaan worden, welke conclusie hieruit is te trekken ten opzichte van de te voeren mijnpolitiek. Men dient hierbij, zooals bij politieke vraagstukken steeds het geval is, van opportunistische gronden uit te gaan en in dit geval te onderscheiden tusschen landen met een verspreide bevolking op een lagen ontwikkelingstrap, met geringe behoeften en andere, waar een hoog ontwikkeld staatsbestel dringende financieele eischen stelt, maar daartegenover ook door verbindingswegen en zorg voor groote bedrijfszekerheid belangrijk betere voorwaarden voor een bedrijf schept. In het eerstbedoelde land kan de mijnbouwondernemer met rust gelaten worden en zal men dat als regel ook zien geschieden. Men zal reeds tevreden kunnen zijn met de wisselwerking, die hij door zijn aanwezigheid en zijn werkzaamheid op de ontwikkkeling van het land uitoefent.

In den hooger ontwikkelden staat met een bevolking door welke groote eischen gesteld worden voor verdere ontwikkeling, zal hiermede evenwel niet kunnen worden volstaan. Hier bestaan, door de staatszorgen, waarvan ook het mijnbedrijf mede profiteert, dringende financieele behoeften. Aan den anderen kant is er een inkomensbestanddeel aanwezig, dat verkregen wordt uit de vernietiging van in den grond opgehoopte schatten, waarvan de grootte bepaald wordt door toevalsfactoren, die geen enkel verband houden met qualiteit of omvang van de bijdrage, die de exploitant

voor de productie levert. Een speciale belastingheffing op dit onderdeel van het inkomen van den ondernemer is derhalve zeer zeker op haar plaats. En dat de staat ook een belangrijk gedeelte van dit toevallige extra-inkomen beslag mag leggen zal door niemand ontkend kunnen worden.

Hoe hooger de rent per eenheid product, hoe grooter het toevalselement in dit inkomen is, dus hoe geringer de verdienste van den toevalligen exploitant, hoe grooter derhalve in relatieven zin de bijdrage aan den staat kan worden. Vanzelf wijst zich hier dus de weg naar een progressieve heffing, opklimmend met de stijging van de relatieve hoogte der rent. Indien men zich slechts houdt aan het rent-inkomen zal hiervan zonder bezwaar een groot gedeelte door belastingheffing kunnen worden weggenomen, zonder dat aan de vitale grondslagen van het bedrijf geraakt wordt.

Een speciale belasting op het rent-inkomen van mijnbouwondernemingen is niets nieuws. Reeds zeer lang geleden heeft men ingezien, dat op het differentieele rent-inkomen een extra-belasting op haar plaats is. Reeds PIERSON heeft dit voor den grond verdedigd en zoowel in Nederland als in Indië bestaan speciale belastingen op het inkomen uit den grond al sinds onheugelijke tijden. Een speciale belasting op het rent-inkomen van mijnbedrijven is hiermede het best te vergelijken, met dien verstande evenwel dat voor dit bedrijf een veel zwaardere belasting gemotiveerd lijkt, omdat de mijnbouwonderneming op vernietiging van de bodemschatten aanstuurt en men dus met een afloopend object voor belastingheffing te doen heeft. Uit dien hoofde zou het n.m.m. ook ernstige aanbeveling verdienen om belastingopbrengst uit deze bron verkregen, uitsluitend aan te wenden tot verwerving van duurzame objecten, waarvoor ook voor het verre nageslacht nog nut kan worden verwacht.

Het lijkt niet ondienstig er in dit verband nog op te wijzen, dat een belasting op rent-inkomen, zooals hier bedoeld, zich ook inderdaad zal moeten beperken tot dit gedeelte van de totaal-opbrengst en zich niet tot nog andere bestanddeelen mag uitstrekken. Want in dit geval doen zich allerlei ongunstige nevenwerkingen voor. Immers wordt ook op een deel van de rest beslag gelegd, dan wordt op deze wijze een extra-belasting geheven van een of meerdere der andere productiefactoren, en komen de getroffen on-

dernemingen in een ongunstige positie tegenover hun (buitenlandsche) concurrenten. Verder wordt ook de onderlinge verhouding tusschen de binnenlandsche bedrijven verstoord daar een belasting op de kosten steeds tot gevolg heeft, dat de ondernemer met de hoogste kosten die dus ongunstigste positie inneemt tusschen zijn concurrenten, relatief het zwaarste belast wordt. Het gevolg hiervan zal op den duur noodwendig moeten zijn, dat alleen de voordeelig te ontginnen delfstofvoorkomens worden geëxploiteerd doch de slechtere moeten blijven liggen. Dat zulks van ongunstigen invloed moet zijn op de welvaart van de samenleving als geheel genomen, behoeft geen nader betoog.

Wordt de heffing daarentegen beperkt tot het rentinkomen alleen, dan zal zij zonder bezwaar tot een hoog percentage kunnen worden opgevoerd, zonder dat er gevaar bestaat, dat eenige of alle ondernemingen in hun natuurlijken groei worden belemmerd. Integendeel lijkt mij een flinke belasting geen ongeschikt hulpmiddel om onnatuurlijke groeiperiodes, die men bij dit bedrijf zoo vaak ziet optreden en de vele en velerlei speculatieve ondernemingen waarmede dit bedrijf voortdurend geinfecteerd is, althans eenigszns te remmen. Toch is hier n.m.m. wel eenige restrictie geboden en wel door de aanwezigheid van een persoon, die men bij andere bedrijven niet aantreft nl. de gelukkige prospector, d.i. de persoon, die een geheel nieuwe vindplaats aan de reeds bekende toevoegt. Hoewel hem onder de productiefactoren geen plaats kan worden ingeruimd, staat het n.m.m. toch buiten twijfel, dat ook hij een nutige dienst aan de maatschappij bewijst evenals de vinder, zooals wij die in ons recht kennen. Ik meen dan ook, dat hem evenals den vinder een belooning toekomt en dat hem, wil men zijn bestaan niet onmogelijk maken, de kans gelaten moet worden, om althans op een deel van het rent-inkomen beslag te kunnen leggen.

In het bovenstaande zijn n.m.m. de economische grondslagen aangegeven, waarop een mijnpolitiek in Indië kan worden opgebouwd. Indië is geen land meer, dat de extra-baten, verkregen uit de ontginning van bodemschatten geheel kan overlaten aan den exploitant. Integendeel zijn de behoeften der staatshuishouding in verband met de nog slechts geringe draagkracht van de overgroote meerderheid der bevolking van zoodanigen aard, dat een flinke bijdrage aan de landsfinanciën uit de extraopbrengsten, die

door uitdelving van bodemschatten ontstaan, niet kan worden gemist. Dit is trouwens ook reeds lang geleden door den wetgever ingezien. De eerste regeling betreffende de heffing van cijns van mijnconcessies in Nederlandsch-Indië dateert van 1873. Zij werd in 1899 evenwel vervangen door de tegenwoordig nog geldende wet.

Wij mogen een beschouwing omtrent mijnpolitiek niet besluiten zonder deze wet, die de geheele politiek beheerscht nader in beschouwing te nemen en na te gaan hoe zij zich tegenover het ontwikkelde probleem stelt. In de eerste plaats is de eigendom van den grond los gemaakt van het ontginningsrecht. Dit is zeer juist gezien. Het was de eerste overmijdelijke stap om een zuivere uitsplitsing van het specifieke mijninkomen te verkrijgen.

Omtrent de bijdrage aan de landsfinanciën is verder het volgende geregeld. Voorgeschreven is een heffing van 25 cents per jaar en per H. A. der verkregen concessies, benevens afstand van 4 % de bruto opbrengst met het mijbedrijf verkregen. Het eeste gedeelte van dit recht kan niet als heffing worden aangemerkt; het heeft slechts ten doel den ondernemer te nopen alleen die gedeelten voor de uitoefening zijner speciale rechten te reserveeren, waarvoor hij voor de toekomst ook gegronde verwachtingen koestert, zoodat hij andere rechthebbenden op den grond derhalve niet noodeloos hindert.

Het tweede gedeelte is daarentegen als de eigenlijke heffing aan te zien. Al dadelijk mist men daarin evenwel het progressieve element. Dit lijkt mij een zeer belangrijke tekortkoming, omdat hierbij de ondernemer met gering rent-inkomen over dezelfde kam geschoren wordt als die, welke toevallig op uitzonderlijk rijke terreinen zit.

Zooals o.a. uit de uitvoerige discussies, gehouden in 1930 naar aanleiding van wijziging der mijnordonnantie, is komen vast te staan, moet onder bruto opbrengst verstaan worden de totale opbrengst van het product aan den mijnmond, zoodat derhalve niet alleen cijns geheven wordt over dat deel van het inkomen dat aan rent-werking is toe te schrijven, maar ook alle andere deelen, die uiteindelijk aan arbeiders, kapitaalsverstrekkers en den ondernemer moeten worden uitgekeerd. Dit beteekent derhalve niet meer cijnsheffing, maar een extra-belasting van genoemde inkomens-

deelen, die door niets gemotiveerd wordt daar de gewone belastingen op inkomen uit arbeid enz. hiernaast blijven bestaan.

Men zal hiertegen wellicht aanvoeren, dat die extra belasting opgelegd wordt aan het mijnbedrijf en het niet zeker is, dat die op de uiteindelijke verkrijgers van het inkomen zal kunnen worden verhaald, zoodat ze toch tenslotte uit het rent-inkomen zal moeten worden bestreden. Maar ook in dat geval doet zich zooals boven reeds opgemerkt een zeer onaangename nevenwerking gelden, doordat een zeker percentage van de totale kosten bij een minder rijk en minder gunstig gelegen delfstofvoorkomen veel zwaarder drukt dan bij een zeer rijk. Het omgekeerde van wat men wil bereiken wordt dus verkregen. Ja zelfs ontstaat bij zulk een averechtsche heffing spoedig het gevolg, dat de totale belasting meer bedraagt dan het met mogelijkheid te verkrijgen rent-inkomen, zoodat op armere terreinen werkende ondernemingen, verplicht worden om hun bedrijf te sluiten, waar zonder heffing nog had kunnen blijven doorgewerkt. Een gemis aan economisch te winnen product voor de maatschappij en vermindering van de welvaart. Dit is zeker een van de ergste gevolgen van een verkeerde wijze van cijnsheffing, die ook door praktici reeds onderkend is. In 1930 wees REXHAUSER er in „de Mijningenieur" reeds op, dat de cijns ten bedrage van 4 % der bruto-opbrengst, ondanks de mogelijke reductie tot 1 % in verlies latende jaren, te zwaar drukt, zoolang de ondernemingen niet of slechts weinig rendeeren, en voor de goed rendeerende onderneming veel te laag geacht moet worden. Doordat de petroleummaatschappijen met extra lage ontginningskosten werken, werd dezen maatschappijen volgens REXHAUSER in 1899 dan ook een geschenk in den schot geworpen, dat uiteraard dankbaar werd aanvaard. [1])

Dat de wet geen aftrek toelaat voor kapitaalskosten d.w.z. dus voor afschrijvingen op de gebezigde productiemiddelen heeft nog een ander ernstig bezwaar. Het zal n.l. in vele gevallen en speciaal voor die objecten, die zich bij de grensnuttigheid bevinden de ver-

1) Het petroleumbedrijf levert door zijn monopolistische organisatie nog een bijzondere moeilijkheid op, doordat prijzen e.d. slechts sporadisch onder werking van vrije concurrentie tot stand komen. Dit is reeds bij herhaling als een ernstig bezwaar aangevoeld en levert ook bij de tegenwoordige heffing uiteraard bijzondere moeilijkheden op.

krijging van meerdere rentabiliteit en meerder nut voor de maatschappij in den weg staan.

Minister CREMER is in 1899 de voorvechter geweest voor het tegenwoordige systeem van cijnsheffing van de bruto-opbrengst. Feitelijk was het eenige serieuse argument, dat voor deze wijziging naar voren gebracht werd (voordien gold een cijns van 3 tot 10 %, voor het meerendeel der concessies evenwel 10 % van de netto opbrengst) dat de bruto-opbrengst veel eenvoudiger was vast te stellen dan de netto opbrengst en aan de administratie, die met de heffing belast werd, derhalve veel minder moeilijkheden zou opleveren. Ook in 1930, toen het vraagstuk nog eens uitvoerig in den Volksraad werd behandeld, werd door den toemaligen Directeur van Gouvernements Bedrijven feitelijk slechts hetzelfde argument gebezigd. Zooals REXHAUSER hieromtrent in 1930 opmerkt, is dit doel evenwel in geenen deele bereikt, hetgeen trouwens ook wel te voorzien was, daar vaststelling der bruto-opbrengst aan den mijnmond evenveel, zoo niet meer moeite oplevert dan die der vroeger gebezigde netto opbrengst. Ook MIDDELBERG had in het Jaarboek der Mijnbouwkundige Vereeniging te Delft (1923-6) reeds erop gewezen, niet alleen „dat de cijnsheffing ook nu nog een zeer innige bemoeienis met de interne bedrijfsaangelegenheden eischte", maar bovendien „dat de eisch om den aanslag zoo nauwkeurig mogelijk te doen zijn, de bemoeienis in sommige gevallen zelfs zoover heeft uitgestrekt, dat het wel niet overdreven is te verklaren, dat daardoor een kennis van inwendige bedrijfsaangelegenheden werd verkregen, die wellicht in sommige gevallen die van de directie der onderneming overtrof".

Ook nu nog is een accountant uitsluitend belast met werkzaamheden in verband met cijnsheffing, zoodat wel niet ontkend kan worden, dat de voornaamste verbetering die van de wijziging verwacht werd, niet in vervulling is gegaan. Voor als na is intensieve bemoeienis met de administratie der mijnbedrijven noodzaak gebleken. Indien cijnsheffing over een nader uit te splitsen deel van die bruto opbrengst n.l. het rent-inkomen bemoeienis met de administratie van mijnbedrijven noodzakelijk maakt, zoo zal dat dus zeker niet als een specifiek bezwaar van deze wijze van cijnsheffing knnnen worden aangezien.

Intusschen meen ik te kunnen constateeren, dat tot op zekere

hoogte reeds werd ingezien, dat Ned.-Indië met de wet van 1899 op den verkeerden weg was. Door de inlassching van art. 5a in die wet is het Gouvernement n.l. bevoegd verklaard om zelf opsporingen en ontginningen te verrichten, waarvan derhalve het gevolg zal kunnen zijn, dat het geheele rent-inkomen door het land getoucheerd wordt. Blijkens een onlangs door den Directeur van Financiën in den Volksraad afgelegde verklaring deelt het Land in de totnutoe op grond van art. 5a der Indische Mijnwet afgesloten contracten, als de winst meer dan 25 % bedraagt en wel

met	10 %	van	de eerste	25 %
„	15 %	„	„ volgende	10 %
„	20 %	„	„ daarop volgende	10 %
„	25 %	„	„ „ „	10 %
„	30 %	„	„ daarboven gemaakte winst	

met dien verstaande evenwel dat in totaal niet meer dan 20 % der geheele opbrengst zal worden genoten.

Voorts zijn nog twee gemengde bedrijven opgericht, de Ned.-Ind. Aardolie maatschappij en de Gem. Mijnbouwmaatschappij Billiton, waarin het Gouvernement zich beide malen een grooter aandeel in de winst verzekerd heeft, doch voor al bij de eerstgenoemde schijnen de uitkomsten niet aan de verwachtingen te beantwoorden. Er liggen overigens nog groote terreinen braak, waarvoor 5a contracten of een gemeenschappelijk bedrijf onder vigueur der tegenwoordige regelen wel niet mogelijk zullen zijn.

Wat tenslotte de absolute hoogte der cijnsheffing aangaat, kan slechts geconstateerd worden dat zij in geen enkel opzicht aangemerkt kan worden als een billijke bijdrage aan het Land voor de uitdelving van exceptioneel rijke afzettingen. Met 4 % komt zij voor die afzettingen feitelijk niet uit boven de bijzondere belastingen, die van den grond geheven worden. Ook komen in vele andere landen belangrijk hoogere heffingen voor. Voor wat betreft petroleum heeft OPPENOORTH daaromtrent uitvoerig materiaal verzameld. Vooral in de Vereenigde Staten van Amerika, waar toch een hoog ontwikkelde mijnbouw bestaat, worden van dit soort ondernemingen belangrijk grootere bijdragen voor den staat geëischt.

Waar in onze bestaande mijnwet van een verkeerd principe voor cijnsheffing werd uitgegaan, is het begrijpelijk, dat zij veel moeilijkheden heeft opgeleverd en dat onderhandelingen omtrent nieuwe

objecten vaak lastige consequenties medebrengen doordat de wet zelf het inzicht vertroebelt. Om dit te verstaan behoeft slechts ter lezing te worden aanbevolen wat in 1930 gezegd is bij de behandeling der ontwerp mijnordonnantie en de aandacht gevestigd te worden op de argumenten, waarmede het bestaande stelsel daar moest worden verdedigd. Overigens gaat vrijwel geen jaar voorbij, waarin in den Volksraad geen kritiek op den bestaanden heffingen wordt uitgeoefend [1]).

Concludeerend kan n.m.m. dan ook slechts geconstateerd worden, dat onze Mijnwet, die van meet af aan een failure is gebleken, feitelijk achterstaat bij de daaraan voorafgaande regeling en derhalve dringend verbetering behoeft.

Het zal aanbeveling verdienen om bij de eerstvolgende gelegenheid de geheele heffing aan een grondige revisie te onderwerpen en wel zoodanig, dat daarmede een waarborg verkregen wordt, dat de ondernemingen op armere terreinen evengoed hun bestaansrecht blijven behouden als die welke hun werkzaamheid op de rijkste afzettingen kunnen richten. En dan natuurlijk met dien verstande, dat uit het „rent"-inkomen, hetwelk de ontginning oplevert, een billijk bedrag voor het Land afgezonderd wordt.

Uiteraard is het niet mogelijk binnen het bestek van dit artikel een volledige handleiding te geven voor aan te brengen wijzigingen. Ik heb mij moeten beperken tot de algemeene grondslagen, die daarin zullen moeten worden verwerkt. De praktische toepassing, vooral de vaststelling van een tarief zal nog een belangrijke voorstudie vereischen. Maar dit werk zal niet tevergeefs zijn, als daardoor een gezondere verhouding kan worden verkregen tusschen het Land en den mijnbouw en de exploitatiemogelijkheid van de

---

1) Dit is overigens niet onbegrijpelijk, omdat het hier om vrij groote belangen gaat. Voor 1933 (latere cijfers zijn niet beschikbaar) bedroeg de *exportwaarde* van de productie aan delfstoffen (exclusief tin, waarover voor het grootste deel geen heffing plaats heeft) ± *f* 125.000.000.—.

Aan vastrecht en cijns werd in de laatste jaren geheven:

1930	*f*	6.094.399	
1931	„	9.051.191	
1932	„	3.135.657	
1933	„	3.808.659	
1934	„	1.822.100	(voorloopig)
1935	„	4.615.000	(raming)
1936	„	3.742.300	(idem)

armere delfstofafzettingen niet meer noodeloos gehinderd wordt. Hoe spoediger een wijziging in dezen geest kan tot stand komen, hoe beter dit zal zijn, zoowel voor het mijnbouwbedrijf als voor het Land.

Batavia-C., September 1935.

Prijsvorming en „redelijke" prijszetting van bevolkingstheeblad.

door

Dr. A. M. P. A. SCHELTEMA.

I. INLEIDING.

De bevolkingstheecultuur is oorspronkelijk omstreeks 1870/1885 begonnen als erfcultuur, zooals door VROON in zijn proefschrift uitvoerig is beschreven. De bevolkingstheeaanplant breidde zich echter eerst na 1910 belangrijk uit. De regelmaat in de stijging der totale beplante oppervlakte werd onderbroken door een tweetal perioden, waarin de oppervlakte van aanplant waarschijnlijk ongeveer stationnair bleef, n.l. in de jaren 1914 tot 1916 en in de jaren 1931 tot 1932. In de periode 1926 tot 1929 was de uitbreiding daarentegen zeer groot. De theeopkoop heeft sinds 1913 diverse „ups and downs" gehad. Zoo werd in 1918 als indirect gevolg der scheepvaartmoeilijkheden veel minder blad opgekocht dan in 1919, zoodat het gouvernement overging tot het huren van een theefabriek. In 1921 daalde door de lage theeprijzen de opkoop ook zeer. In de jaren 1923 en 1924 was de concurrentiestrijd om het kampongblad zoo hevig, dat de ondernemingen in 1924 besloten daar een einde aan te maken door het vormen van een trust [1]). Deze trust droeg den naam van „Vereeniging tot bescherming en bevordering der belangen van de theecultuur". Deze vereeniging trachtte door vaststelling van rayons en het wekelijks vaststellen van den standaardprijs voor bevolkingsblad aan de concurrentie en opdrijving een einde te maken. In den beginne slaagde deze poging, waardoor de theebladprijs in sommige districten in eenzelfde maand van 14 tot 8 cent per pond daalde. Dit was voor de bevolking aanleiding een tegentrust te vormen. Geen van beide

1) (Zie: Ir. L. VROON, De ontwikkeling en toekomst der volkstheecultuur in de res. W. Priangan. Landbouw 2e Jg. blz. 536).

partijen bleek echter haar wil te kunnen doorvoeren. Ook in 1926, toen de opkoop zeer groot was, werden hier en daar vereenigingen van bladproducenten gevormd [2]). In het jaar 1927 daalde de opkoop, terwijl 1928 en vooral 1929 de tot nog toe grootste hoeveelheden te zien gaven, waarna een daling intrad tot aan de restrictie.

De opkoop van theeblad vertoont de volgende eigenaardigheden:

1e. Het natte blad kan niet bewaard worden en kan als zoodanig niet worden verbruikt.

2e. Men heeft te doen met een product, waarvan het geheele jaar door de *bladeren* kunnen worden geoogst, in tegenstelling met andere landbouwproducten, waar men vruchten oogst, zooals granen, welke over het geheel slechts in bepaalde perioden van het jaar worden geoogst. In ieder geval kan de productie zich niet zoo snel aan de markt aanpassen als bij producten.

3e. Thee is een meerjarig gewas, waarbij zonder groote blijvende schade tijdelijk met gering onderhoud kan worden volstaan.

4e. De theebladproducenten zijn voor den afzet van het blad vrijwel uitsluitend aangewezen op de thee-ondernemingen en op de zuivere thee-opkoopfabrieken, aangezien de bereiding tot groene thee over het geheel van weinig belang is geweest.

5e. De hoeveelheid fabrieksthee uit het bevolkingstheeblad van Java gemaakt, maakt slechts 3,0 — 3,6% van den wereld-uitvoer uit, terwijl het opkoopproduct 15 — 23% van de Nederlandsch-Indische theeproductie bedraagt en 19 — 24% van de theeproductie van Java.

II. PRIJSVORMING BIJ NAT THEEBLAD.

A. Vóór de restrictie.

a. Jaarlijksche gemiddelde prijzen.

Bij een beschouwing van de prijsvorming van het theeblad, wordt o.a. beschikt over de volgende gegevens.

a) Hoeveelheden opkoopblad. Hierbij zijn de kleine hoeveelheden opkoopblad van „kleinen landbouw" buiten beschouwing gelaten.

b) Gemiddelde betaalde poetjoekprijzen.

c) Oppervlak in pluk op het einde van het jaar.

2) Jaarverslag Afd. Landbouw 1926.

d) Opbrengsten per ha. in pluk.

e) De gemiddelde theeprijzen te Batavia. De theeprijzen te Batavia hebben weliswaar ook op theeën betrekking van ondernemingen zonder opkoop, maar geven toch over het algemeen het verloop der theemarkt aan.

f) Geschatte kosten van bereiding, afvoer, enz. van het verwerkte bevolkingstheeblad.

Van deze gegevens wordt in tabel 1 een overzicht gegeven voor de periode 1913 t/m 1915 en 1920 t/m 1932.

Betreffende de kosten van bereiding en van afvoer tot Batavia kan worden opgemerkt, dat deze op grond van verspreide gegevens zoo goed mogelijk zijn getaxeerd. Met rente, afschrijving en aandeel in de algemeene kosten kon bij deze schatting niet geheel rekening worden gehouden.

OPKOOP VAN BEVOLKINGSTHEEBLAD 1913 — 1932.

Tabel 1.

Jaar	Hoeveelheden opgekocht blad (omgerekend tot droog) in tonnen	Gemiddelde theebladprijzen per ½ kg nat in centen	Oppervlak bevolkingsthee in pluk in duizenden ha	Opbrengst per ha in pluk in ½ kg	Gemiddelde theeprijzen te Batavia per ½ kg in centen	Geschatte kosten in centen van bereiding en afvoer enz. per ½ kg thee bereid uit opkoopblad
1913	4.398	3,8	?		39,—	6,5
1914	4.233	3,2	?		48,—	8,—
1915	8.236	4,—	?		51,5	9,5
1920	7.615	6,5	19		41,5	7,5
1921	3.247	4,—	20		37,5	8,—
1922	5.655	7,—	20		56,—	10,5
1923	8.562	10,—	21	823	79,5	12,—
1924	12.058	8,—	20	1.198	83,—	11,—
1925	11.167	7,5	22	1.034	78,5	10,5
1926	14.616	10,—	24	1.236	80,5	9,5
1927	12.691	8,—	25	1.014	72,5	9,—
1928	15.608	7,—	26	1.186	63,—	8,—
1929	15.758	6,—[3]	30	1.038	57,—	8,—
1930	14.363	4,—[3]	32	896	46,—	7,5
1931	14.903	2,5 [3]	33	890	30,—	7,—
1932	12.424	1,5 [3]	34	727	17,5	7,—

3) Zie voor deze prijzen ook Hoofdstuk III.

Zooals bij ieder product, wordt de prijs van nat theeblad beheerscht door de wet van vraag en aanbod. We zullen hiervan eerst de *aanbodzijde* in beschouwing nemen en daarbij voorloopig alleen werken met *jaarcijfers*. Het aanbod van bevolkingstheeblad hangt af van:

a. het oppervlak in pluk
en *b.* de opbrengst per ha.

Het oppervlak, dat in pluk kan worden genomen, hangt af van den leeftijd der aanplantingen, terwijl theetuinen ook verlaten kunnen worden. Het is gebleken, dat de in vorige jaren als „in pluk" zijnde bevolkingsthee-aanplantingen aan den lagen kant werden gerapporteerd. Uit het „Overzicht over de taxaties der bevolkingstheetuinen in het regentschap Soekaboemi" blijkt, dat de gemiddelde getaxeerde opbrengst per bouw volgens de taxatiecommissies 300 halve kg bedroeg.

De heer KINGMA wijst er echter in zijn naschrift op, dat in het gemiddelde ook 1300 bouw verwaarloosde aanplantingen zijn inbegrepen en dat op het tijdstip der taxaties een zeer groot areaal der tuinen onvoldoende in onderhoud was, en komt zoodoende tot een taxatie van 350 halve kg bij verbeterd onderhoud bij *medium pluk* (3 blad, jong 4 blad).

De taxaties voor de regentschappen Garoet en Tasikmalaja resp. op gem. ± 312 en 346 halve kg komen hiermede vrijwel overeen.

Voor het regentschap Tjiandjoer zijn nog geen gegevens der taxatie-commissies beschikbaar.

Neemt men 350 halve kg per bouw of 247 kg per ha als gemiddelde opbrengst der bevolkingstuinen voor geheel Java en brengt men een correctie aan van 10% op de gerapporteerde oppervlakten in pluk, dan kan men voor de vorige jaren de totale productie bij „medium-pluk" vergelijken met de werkelijke opgekochte hoeveelheden.

Men kan daarna procentcijfers berekenen van de opgekochte hoeveelheden en deze vergelijken met de poetjoekprijzen. De gemiddelde jaarlijksche poetjoekprijzen worden eerst ongeveer tot de koopkracht van 1913 omgerekend met de indexcijfers van de kosten van voeding der bevolking.

De resultaten zijn samengevat in tabel 2 en in grafiek 1.

In de grafiek is de lijn met de vrije hand getrokken.

Grafiek 1.

Poetjoekprijs (omgerekend met indexcijfers voeding inl. bevolking) in % gemiddeld 1924/'32 en opkoophoeveelheden in % productie bij „medium pluk".

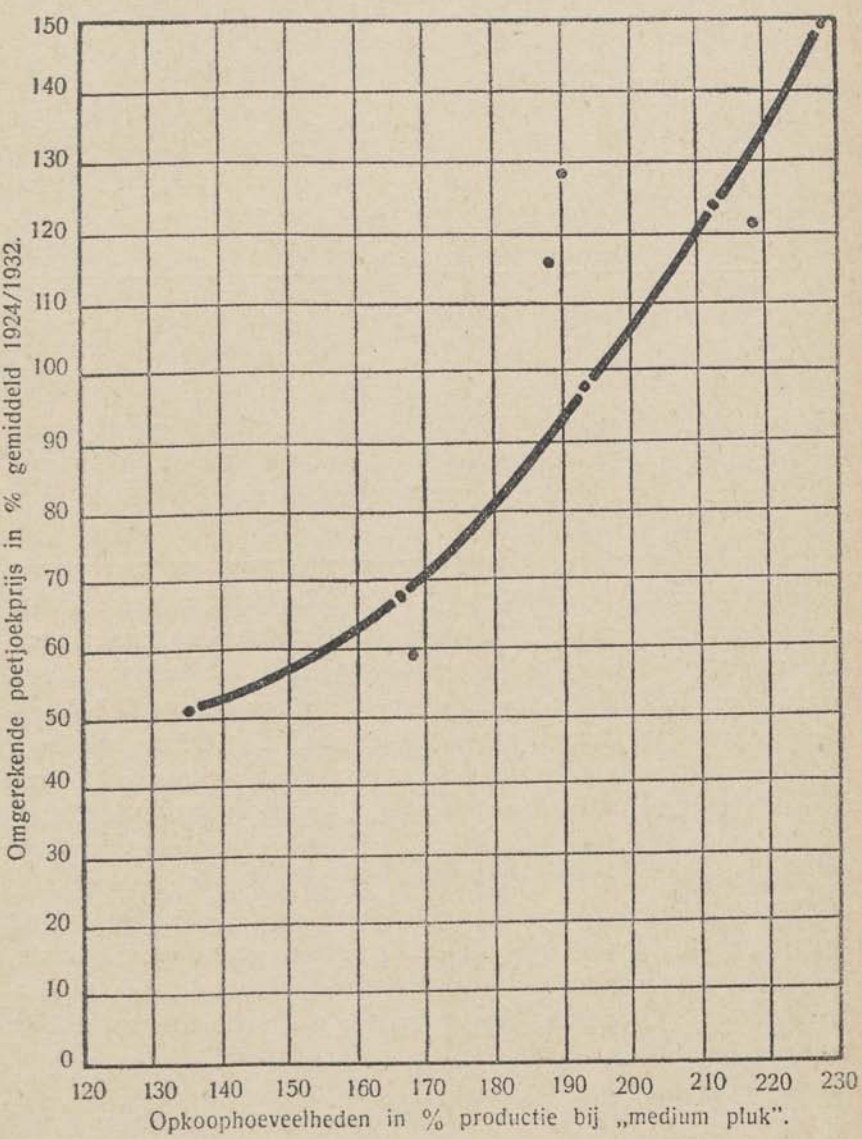

GESCHATTE PRODUCTIE VAN DE BEVOLKINGSTHEETUINEN BIJ MEDIUMPLUK EN POETJOEKPRIJZEN 1924 — 1932.

Tabel 2.

Jaar	Aanplant in pluk in duizenden ha + 10% correctie	Productie bij medium pluk in tonnen droge thee (247 kg/ha)	Opgekocht in tonnen droge thee	Opgekochte hoeveelheid in % van de productie bij medium pluk	Gemiddelde poetjoekprijs in centen per ½ kg		
					Werkelijke	Omgerekend tot koopkracht van 1913	In % van 1924-1932
1924	23	5 681	12.058	212	8,—	4,8	123
1925	24	5.928	11.167	188	7,5	4,5	115
1926	26	6.422	14.616	228	10,—	5,8	149
1927	27	6.669	12.691	190	8,—	5,—	128
1928	29	7.163	15.608	218	7,—	4,7	121
1929	33	8.151	15.758	193	6,—	3,8	97
1930	35	8.645	14.363	166	4,—	2,6	67
1931	36	8.892	14.903	168	2,5	2,3	59
1932	37	9.139	12.424	136	1,5	2,—	51

Uit de verkregen cijfers en *grafiek 1* blijkt, dat men bij *nat theeblad* in tegenstelling met vrijwel alle andere landbouwproducten kan constateeren, dat een relatief groot *aanbod* of groote productie over *heele jaren* berekend, samengaat met een relatief hoogen prijs en omgekeerd, dat een klein aanbod of kleine productie in dezelfde jaren voorkwam als een lage prijs. Een soortgelijke zg. „positieve" kromme, welke de verhouding prijs : hoeveelheid aangeeft, heeft men ook geconstateerd bij een zeer conjunctuurgevoelig product nl. bij ruw ijzer [4]).

Bij bevolkingsblad heeft men te doen met een product, dat als het ware van dag tot dag op bestelling geproduceerd wordt, bovendien niet bewaard kan worden. Als gevolg hiervan kan de productie een veel grootere aanpassing aan de vraag vertoonen dan bijv.

4) Zie bijv. G. F. WARREN and F. A. PEARSON Interrelationships of Supply and Price. Hierin komen voor talrijke landbouwproducten negatieve Supply/price-krommen voor, slechts van eenige mijnbouwproducten, zooals van pig iron en ruwe fosfaten zijn de krommen positief.

aardappelen of granen [5]). Zoodra de theebladproducenten tevergeefs hebben getracht een gedeelte van hun bladproductie af te zetten, wordt de productie ingekrompen, terwijl de fluctuaties, welke door het pluksysteem mogelijk zijn, zoo groot zijn, dat de productie op een onmiddellijke en krachtige wijze aan de gewijzigde vraag kan worden aangepast. Daalt de prijs, dan worden de eischen aan de kwaliteit door de ondernemingen gesteld hooger en omgekeerd. Waar bovendien de prijs van theeblad een zg. „afgeleide" prijs is, omdat het product slechts als grondstof kan worden gebruikt, *wordt het aanbod vooral door den marktprijs van het afgewerkte product bepaald*. Hierbij komt nog, dat de bevolkingstheeproductie slechts 3,0 — 3,6% van den werelduitvoer uitmaakt, dus de bevolkingsproductie nauwelijks de wereldmarktprijs kan beinvloeden. Echter kan het aanbod op *korten termijn* door grooteren of kleineren voorafgaanden regenval en bijv. verminderde pluk door andere oorzaken zooals bijv. Inlandsche feestdagen worden beinvloed. We zullen daarom overgaan tot den invloed van de vraag naar theeblad op den prijs daarvan.

Nemen we nu de *vraagzijde* bij de prijsvorming van poetjoek in behandeling. We zullen ons voorloopig slechts bezighouden met *de gemiddelde jaarprijzen.*

Men zou geneigd zijn te zeggen, dat de *vraag* naar opkoopblad in de eerste plaats afhankelijk zal zijn van de winst per kg, welke door de ondernemingen op dit blad gemaakt kan worden. Men kan echter aantoonen, dat de *grootte* van de vraag in de eerste plaats afhankelijk is van den marktprijs voor thee. De winst op het opkoopblad gemaakt, hangt uiteraard af van den marktprijs, den poetjoekprijs, de gemaakte kosten en de verhouding der hoeveelheden, waarin eigen blad en opkoopblad tot elkaar staan. Bij hoogere marktprijzen hebben de bereidingskosten de neiging dadelijk iets te stijgen, als gevolg van de moeilijker sorteering door den groveren pluk, terwijl hoogere wereldmarkttheeprijzen in het ver-

5) Evenals bij ruw ijzer en ruwe fosfaten. WARREN en PEARSON schrijven, blz. 102. „In cities, many industrial products are made to order, or are made so shortly before they are consumed that the supply is kept in close relationship to the demand. For such products, price governs supply, whereas in agriculture, supply governs current prices. High-priced agricultural products and low supply go together, but high-priced industrial products go with high supply".

leden over het geheel speciaal in tijden voorkwamen met een over het algemeen hooger prijsniveau, dus met grootere kosten van materialen, transport, loonen, enz.

Een belangrijke factor voor de opkoopende theeondernemingen is de *kostprijsverhooging*, welke door het wegvallen van den opkoop zou ontstaan. Dit geldt uiteraard alleen voor de zg. *constante* kosten, dat zijn die, welke niet of slechts in geringe mate rechtstreeks afhangen van de grootte van de verwerkte hoeveelheden theeblad, zooals administratiekosten, afschrijving en onderhoud fabriek, directiekosten en rente van kapitaal. Door de mogelijkheid van opkoop kon de capaciteit der theeondernemingen grooter genomen worden dan mogelijk zou zijn, indien alleen eigen blad zou kunnen worden verwerkt, waardoor de productie goedkooper wordt. Geldt dit al in normale tijden, in restrictietijd hebben de theefabrieken een teveel aan technische capaciteit, tenzij zij erin slagen een binnenlandschen afzet te vinden voor het gedeelte der productie, dat niet uitgevoerd mag worden.

Noemt men *constante kosten* die kosten, welke voor de totale productie constant zijn en *variabele kosten*, die kosten, welke *per productie-eenheid* constant zijn en stelt men voor een theeonderneming de som der *constante kosten* (niet te verwarren met algemeene kosten) voor door C, de *variabele kosten* per ½ kg afgeleverd product door V, de normale productie, waarop de capaciteit der fabriek is berekend door P_n, de hoeveelheid thee uit eigen blad op E en uit opkoopblad O en het bedrag betaald voor het opkoopblad in totaal B_n, dan is de kostprijs K_n, indien de fabriek op volle capaciteit kan werken:

$$K_n = \frac{C + B_n}{P_n} + V \ldots\ldots\ldots (1)$$

Het bedrag voor den opkoop betaald, behoort weliswaar tot de variabele kosten, maar moet echter voor de berekening van den kostprijs van het geheele product gedeeld worden door eigen product + opkoopproduct en is daarom hier afzonderlijk in rekening gebracht.

Nu zal bij restrictie $E_1 + O_1$ kleiner worden dan P_n (aangenomen dat het product, dat niet uitgevoerd mag worden, ook niet geproduceerd wordt).

De kostprijs voor het product dooreengenomen wordt dan bij restrictie:

$$K_1 = \frac{C + B_1}{E_1 + O_1} + V \quad \ldots\ldots\ldots\ldots \quad (2)$$

waarin B_1 dan het bedrag is voor opkoop betaald.

De kostprijsverhooging door de restrictie wordt:

$$K_1 - K_n = C \left\{ \frac{1}{E_1 + O_1} - \frac{1}{P_n} \right\} + \frac{B_1}{E_1 + O_1} - \frac{B_n}{P_n} = \ldots\ldots\ldots \quad (3)$$

Valt de opkoop geheel uit, dan zou de kostprijs echter worden:

$$K_{E_1} = \frac{O}{E_1} + V \quad \ldots\ldots\ldots\ldots \quad (4)$$

Uit (1) en (2) en (4) volgt, dat de kostprijsverhooging door het wegvallen van den opkoop in restrictietijd zou zijn:

$$K_{E_1} - K_1 = \left\{ \frac{C}{E_1} + V \right\} - \left\{ \frac{C + B_1}{E_1} + V \right\} =$$

$$C \left\{ \frac{1}{E_1} - \frac{1}{E_1 + O_1} \right\} - \frac{B}{E_1 + O_1} \quad \ldots\ldots\ldots \quad (5)$$

Het verschil tusschen den kostprijs voor uitsluitende verwerking van eigen blad in restrictietijd en den normalen kostprijs voor volle capaciteit is als volgt:

$$K_{E_1} - K_n = \left\{ \frac{C}{E} + V \right\} - \left\{ \frac{C + B_n}{P} + V \right\} =$$

$$C \left\{ \frac{1}{E} - \frac{1}{P} \right\} - \frac{B_n}{P} \quad \ldots\ldots\ldots\ldots \quad (6)$$

Uit deze berekeningen blijkt, dat de kostprijsverhoogende invloed door de restrictie (bij geen of onvoldoenden afzet voor het product, dat niet uitgevoerd mag worden) door het wegvallen van den opkoop zou worden verergerd. In hoeverre dit zou geschieden, hangt af van de capaciteit van de fabriek, de grootte van de constante kosten, de grootte van de restrictie en de verhouding van het eigen

tot opkoopproduct. De verhouding van de som der standaardproducties der ondernemingen, die opkoopen, tot de som der opkooplicenties dier ondernemingen is ongeveer als 52 : 42.

Voor één bestaande onderneming, welke in 1933 ongeveer 1000000 h.kg in totaal produceerde, waarvan 800000 h.kg eigen product, waren de constante kosten C = *f* 92000.— [6]), het totale bedrag voor opkoop betaald *f* 19000.—. De kostprijsverhooging door het wegvallen van den opkoop zou voor het geheele product dus in centen per ½ kg droge thee bedragen:

$$9200000 \left\{ \frac{1}{800000} - \frac{1}{1000000} \right\} - \frac{1900000}{1000000}$$

of 2,3 — 1,9 = 0,4 cent.

Neemt men aan, dat het eigen product eens 520000 en het opkoopproduct 420000 h.kg had bedragen, zoodat de verhouding van het eigen product tot opkoopproduct was geweest zooals boven is aangegeven, zou de kostprijs in centen bij benadering zijn gestegen bij het wegvallen van den opkoop [7]):

$$8500000 \left\{ \frac{1}{520000} - \frac{1}{940000} \right\} - \frac{4000000}{940000} =$$

(16,35 — 9,05) — 4,25 = 7,30 — 4,25 = 3,05 cent, hetgeen zeer aanmerkelijk is.

Nauw in verband met dit vraagstuk der kostprijsverhooging bij het uitvallen van opkoop staat het probleem van den kostprijs van het opkoopproduct zelf.

Theoretisch juist is deze prijs:

$$K_O = \frac{O}{O + E} \times C + \frac{B}{O} + V \quad \ldots\ldots\ldots\ldots\ (6)$$

6) Te weten: onderhoud theeaanplant, bemesting theeaanplant, onderhoud gebouwen en machines, wegen, bruggen, waterleiding, stal en auto's, personeel, rente, afschrijving fabriek en gebouwen. Hoewel wellicht een gedeelte dezer kosten inderdaad niet geheel constant is, wordt dienaangaande niet over gegevens beschikt en aangenomen is, dat ze in hun geheel constant zijn.

7) Onderhoud + bemesting van *f* 18000.— teruggebracht tot *f* 11000.—; opkoopbedrag vermeerderd van *f* 19000.— tot *f* 40000.—; de overige constante kosten zouden ook nog wel wat terugloopen, maar hoeveel is moeilijk te schatten.

Hiernaast rijst echter de vraag, welke kostprijs als uiterste in rekening gebracht kan worden voor de calculatie bij lage theeprijzen, om te beoordeelen, of men door zal gaan met opkoopen. Dit is een probleem van de zg. *differentieele* kosten. Vooral bij overcapaciteit zullen de kosten van een toegevoegde productie geen nieuwe offers van constante kosten vragen, maar slechts die van variabele kosten. De alleruiterste minimumgrens, waarbij een theeonderneming nog zal kunnen opkoopen is dus die, waarbij uitsluitend de *variabele* kosten (met inbegrip van de kosten van het blad) kunnen worden goedgemaakt, mits er nog voldoende liquide middelen zijn om de constante kosten te betalen. Ter voorkoming van misverstand zij hier opgemerkt, dat niet beweerd wordt, dat deze opkoopthee nu theoretisch niet méér kost dan deze „out of pocket" uitgaven voor de verwerking van opkoop betaald. In de practijk is wel gebleken, dat men niet met opkoopen uitscheidt, als de winstmarge heel klein is, maar dat men zelfs bij een kleine winstmarge door gaat met op te koopen. Door de hoogere kwaliteitseischen aan het blad gesteld verminderen echter automatisch de hoeveelheden. Afgezien daarvan vermindert uiteraard bij lagere theeprijzen toch de animo voor opkoop.

Hieruit blijkt wel, dat de grootte van de vraag naar opkoopblad door een complex van factoren wordt beheerscht, welke gedeeltelijk van elkaar afhankelijk zijn. We zullen trachten met de beschikbare gegevens langs statistischen weg door middel van correlatieberekeningen dit complex te ontwarren. Zooals bekend is, kunnen correlaties nooit een *causaal* verband aangeven. Waar de bedoeling van de berekeningen echter ook is, op welke wijze men een redelijken prijs zou kunnen bepalen uit de gegevens van vóór de restrictie, is dit geen overwegend bezwaar, omdat correlatie-berekeningen juist *wel* aangeven, in hoeverre de variatie van een cijferreeks samengaat met de variatie van één of meer andere cijferreeksen.

Hiervoor werden de beschikbare gegevens betreffende het jaar 1913 en de jaren 1920 t/m 1932 gebruikt.

Verschillende correlaties werden berekend. In de eerste plaats, die tusschen de gemiddelde jaarlijksche Batavia-theeprijzen en de gemiddelde poetjoekprijzen. Hier tusschen bleek een zeer groote correlatie te bestaan.

Gedurende de laatste 20 jaar is de waarde van den Indischen gulden, uitgedrukt in de hoeveelheid goederen, welke men er voor koopen kon, echter aan zeer sterke wisselingen onderhevig geweest. Zoo kon men voor één gulden in 1920 maar 1/3 van de goederen koopen (groothandel — invoerartikelen) als in 1913, daarentegen in 1932 111%. Het is daarom noodzakelijk bij het vergelijken van theeprijzen en poetjoekprijzen deze te reduceeren tot guldens van vergelijkbare koopkracht voor alle jaren door voor de theeprijzen gebruik te maken van de koopkrachtcijfers voor de groothandelsprijzen der invoerartikelen, terwijl het naar het voorkomt, voor de poetjoekprijzen juister is de koopkracht van het geld te berekenen uit de indexcijfers voor de kosten van voeding der Inlandsche bevolking (zie tabel 3).

VERHOUDINGSCIJFERS VAN DE KOOPKRACHT VAN HET GELD IN % VAN 1913.

Tabel 3.

Jaar	Berekend uit de reciproken der:	
	indexcijfers kosten van voeding Inh. bevolking Java & Madoera	indexcijfers invoerartikelen (groothandel) Batavia, Soerabaja en Semarang
1913 gem.	100	100
1914 „		97
1915 „		87
1916 „		65
1917 „		49
1918 „		39
1919 „		36
1920 „	37	33
1921 „	46	47
1922 „	58	55
1923 „	63	56
1924 „	60	56
1925 „	61	58
1926 „	57	61
1927 „	63	64
1928 „	68	66
1929 „	64	66
1930 „	66	70
1931 „	98	89
1932 „	132	111

Geheel juist wordt de koopkracht van den gulden door deze omrekening weliswaar nog niet uitgedrukt, maar indexcijfers, welke

ook nog met andere factoren rekening houden zijn niet beschikbaar. Gaat men ná deze omrekening weer de correlatie na tusschen omgerekende theemarktprijzen en omgerekende poetjoekprijzen, dan is de invloed van de wisselende koopkracht van het geld zooveel mogelijk geëlimineerd.

De gevonden correlatie-coëfficiënt voor correlatie No. 1 is weliswaar wat kleiner dan dat men deze omrekening nalaat, maar toch zeer groot.

Gevonden werd een correlatie-coëfficiënt van $r = + 0{,}89$.

Dit beteekent, dat de variatie in de poetjoekprijzen volgens de leer van de correlatie voor r^2 of $0{,}89^2$ of 79% te verklaren is uit de variatie in de theemarktprijzen.

Van de belangrijkste correlaties werden grafieken gemaakt en de zg. regressievergelijkingen opgesteld. Uit deze regressievergelijkingen is het mogelijk bijv. de poetjoekprijzen te schatten, welke bij een bepaalden marktprijs het meest waarschijnlijk zijn te achten.

Daar het aantal jaren voor dergelijke berekeningen betrekkelijk gering is, zijn de resultaten niet zeer scherp.

Indien de correlatie hoog is, kan men lijnen trekken — recht of gebogen (de regressielijnen of -krommen), welke het verband tusschen de twee cijferreeksen tot uitdrukking brengen (vandaar de uitdrukking recht- of kromlijnige correlaties). Liggen alle punten op de regressielijn, dan is de correlatie volkomen. Als X de omgerekende gemiddelde theemarktprijzen te Batavia en Y de gemiddelde poetjoekprijzen voorstellen, dan werd gevonden

$$Y = 0{,}107\ X + 0{,}14$$
$$X = 7{,}35\ \ Y + 6{,}35$$

Dit beteekent, dat bij een met indexcijfer omgerekende theeprijs van 30 cent, de meest waarschijnlijke met indexcijfers omgerekende poetjoekprijs is $30 \times 0{,}107 + 0{,}14$ of 3,35 cent. Omgekeerd kan men nagaan, wat de meest waarschijnlijke marktprijs bij een bepaalden poetjoekprijs is geweest, bijv. bij een poetjoekprijs van 5 cent is die $5 \times 7{,}35 + 6{,}35$ of 43,1 cent.

Verder blijkt, dat de correlatie bij benadering rechtlijnig is, d.w.z., dat de regressie voorgesteld kan worden door een rechte lijn *(zie grafiek 2)*. Men kan dit nagaan uit de verspreiding der punten, welke de combinatie van poetjoek- en theeprijzen aangeven.

Grafiek 2.

Correlatie tusschen theemarktprijs te Batavia (x koopkracht gulden uit indexcijfers groothandel invoerartikelen) en poetjoekprijs (x koopkracht gulden uit indexcijfers voeding inl. bevolking).

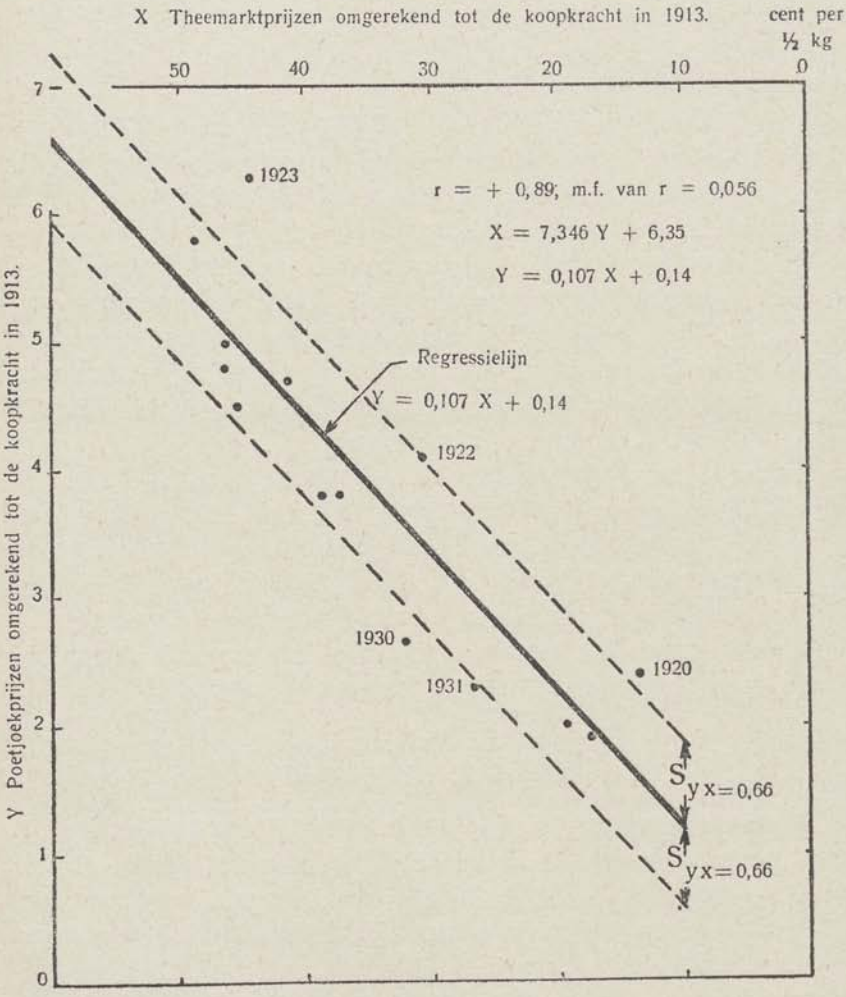

Vermindert men de theemarktprijzen met de door mij geschatte kosten van bereiding enz. en gaat men weer de correlatie na met de poetjoekprijzen (alles tot koopkracht van 1913 herleid), dan vindt men geen noemenswaardig hoogere correlatie (r = + 0,89).

De verbetering is van geen beteekenis. Het blijkt dan ook, dat als men de correlatie berekent tusschen poetjoekprijzen en kosten van bereiding enz., men geen correlatie van eenige beteekenis vindt ($r = + 0{,}31$), als deze reeksen herleid worden tot de koopkracht van 1913. Laat men deze herleiding na, dan vindt men wel een groote correlatie ($r = + 0{,}77$), welke dus blijkbaar het gevolg is van het prijsniveau: in dure jaren zijn de poetjoekprijzen èn de bereidingskosten in het algemeen hooger dan in jaren met een laag algemeen prijsniveau.

Dat de winst, welke op de opkoopthee gemaakt wordt, niet in een zeer nauw correlatief verband staat met de poetjoekprijzen, blijkt wel uit de correlatiecoëfficiënt, welke voor de onomgerekende reeksen slechts $r = + 0{,}54$ bedroeg.

Dit komt, omdat eenzelfde winst (feitelijk juister bruto-overschot op opkoopthee) bij zeer uiteenloopende markt- en poetjoekprijzen kan worden gemaakt. De gevonden correlatie kan dan ook slecht door een rechte lijn worden voorgesteld, zooals men ziet in *grafiek 3*.

Groepeert men de gegevens volgens de poetjoekprijzen dan blijkt:

poetjoekprijzen	aantal jaren	gemiddeld geschat bruto-overschot
0-2 cent gem. 1,5 cent	1	3,75 cent
2-4 „ „ 3,16 „	3	17,58 „
4-6 „ „ 4,— „	3	18,5 „
6-8 „ „ 6,8 „	4	19,6 „
8-10 „ „ 9,— „	4	28,— „

Deze gemiddelden zijn in *grafiek 3* met kruisjes aangegeven.

GRAFIEK.

Grafiek 3.

Correlatie tusschen poetjoekprijs en brutowinst op opkoopblad.

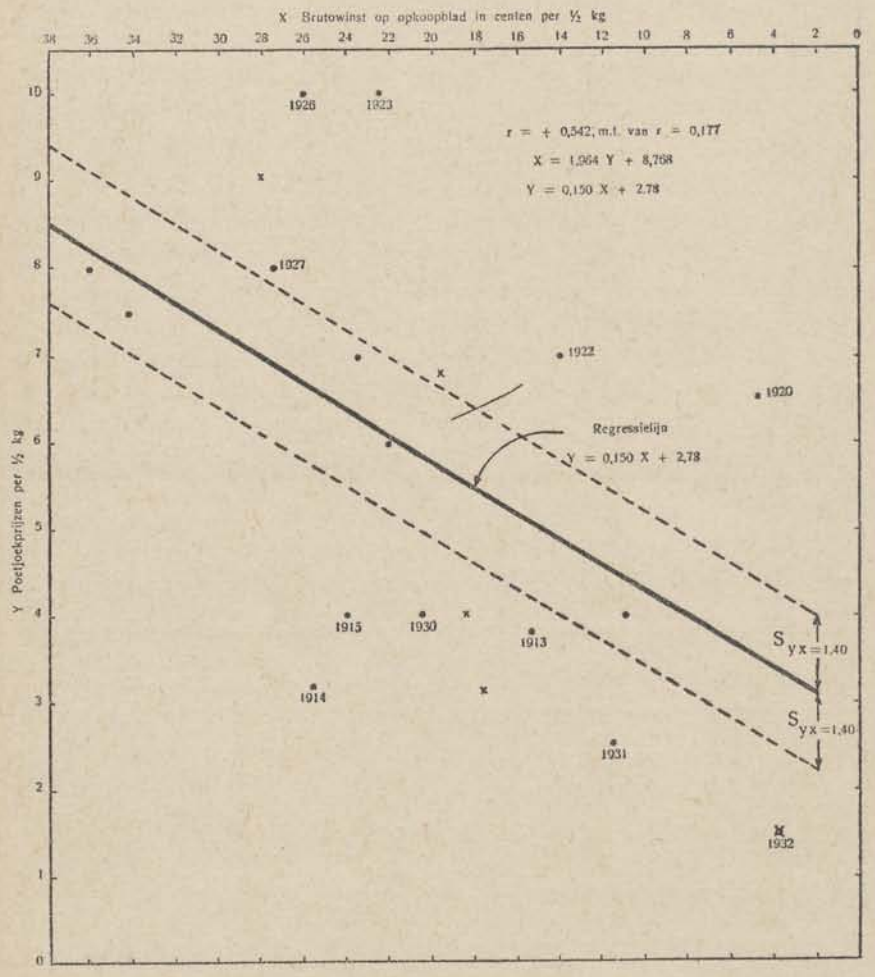

Uit de correlatie tusschen de omgerekende theemarktprijzen en de poetjoekprijzen werden voor alle jaren de poetjoekprijzen geschat volgens de formule $Y = 0{,}107\ X + 0{,}14$, waarna ze weer met indexcijfers werden teruggerekend tot de koopkracht der betreffende jaren. In het onderstaand staatje is hiervan een overzicht gegeven:

Grafiek 4.

Indexcijfers Bataviatheeprijzen 1913 = 100.

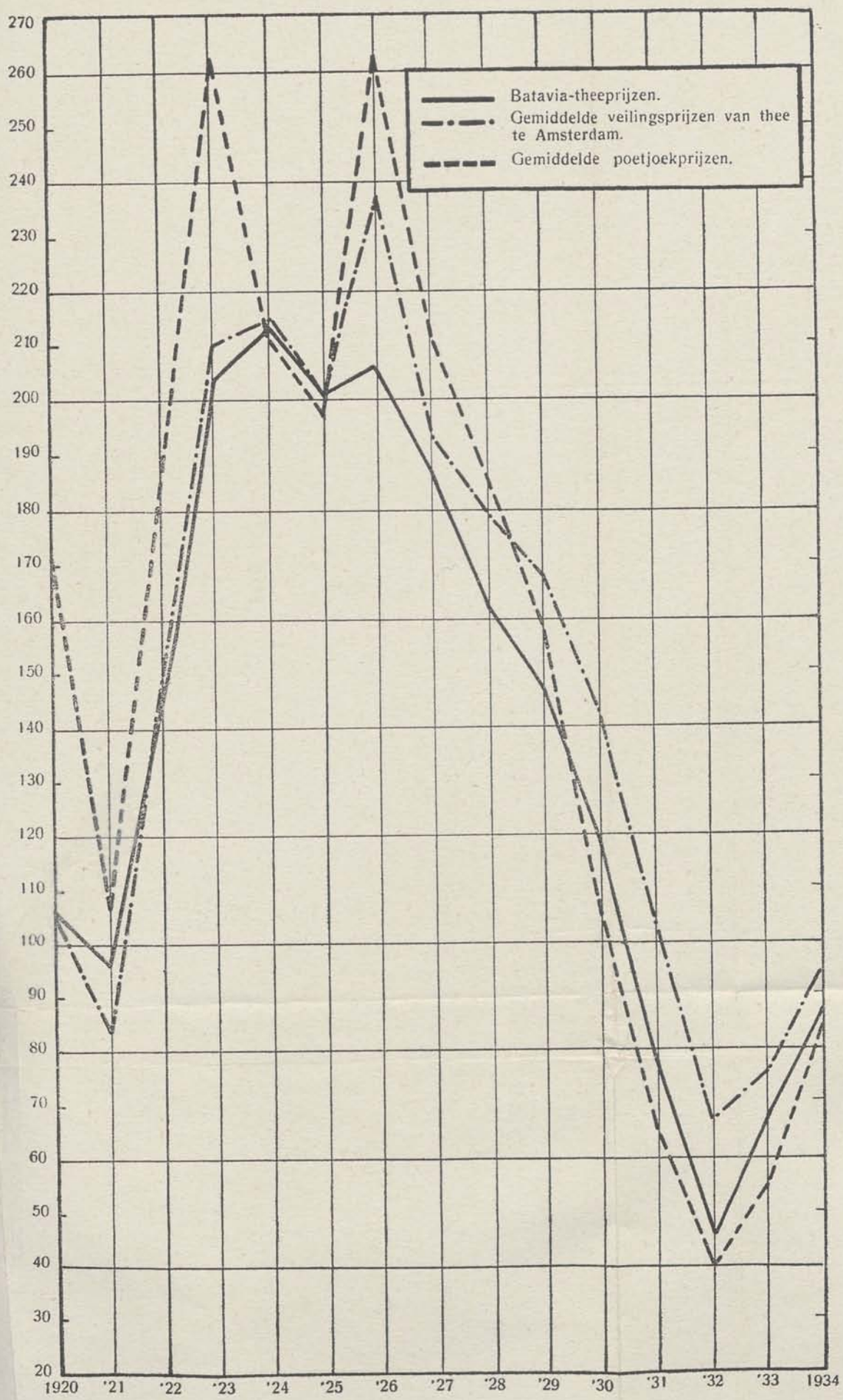

GERAPPORTEERDE EN BEREKENDE POETJOEKPRIJZEN IN CENTEN PER ½ KG.

Tabel 4.

Jaar	Gerapporteerd	Berekend uit correlatie No. 1	Verschillen tusschen de gerapporteerde en berekende poetjoekprijzen
1913	3,8	4,3	— 0,5
1920	6,5	4,3	+ 2,2
1921	4,—	4,4	— 0,4
1922	7,—	5,9	+ 1,1
1923	10,—	7,7	+ 2,3
1924	8,—	8,5	— 0,5
1925	7,5	8,3	— 0,8
1926	10,—	9,4	+ 0,6
1927	8,—	8,1	— 0,1
1928	7,—	6,8	+ 0,2
1929	6,—	6,5	— 0,5
1930	4,—	5,4	— 1,4
1931	2,5	3,1	— 0,6
1932	1,5	1,7	— 0,2
Totaal	85,8	84,4	+ 1,4
Gemiddeld	6,1	6,—	+ 0,1

De afwijkingen zijn het grootst voor de jaren 1920, een jaar met een sterk afwijkend prijsniveau en voor het jaar 1923, toen extra hooge poetjoekprijzen werden betaald, zooals reeds werd opgemerkt.

Verdere verklaring voor afwijkingen zijn te zoeken in het feit, dat de Bataviatheeprijzen slechts betrekking hebben op een gedeelte der verkochte theeën en men feitelijk ook de Amsterdam- en Londennoteeringen in beschouwing zou moeten nemen. In *grafiek 4* zijn de onomgerekende poetjoekprijzen, de Bataviatheeprijzen en de gemiddelde veilingsprijzen te Amsterdam voorgesteld; alle als indexcijfers op basis 1913 = 100. Hieruit blijkt, dat de tweede

groote top van de poetjoekprijzen in 1928 veel meer overeenkomt met een top in de Amsterdamsche dan met die van de Bataviaasche theeprijzen.

Voor het jaar 1923 blijkt dit echter niet als een verklaring te kunnen gelden. De relatief hooge poetjoekprijzen in dat jaar hadden echter tot gevolg, dat de theeondernemingen zich in 1924 aaneensloten om aan de ongebreidelde onderlinge concurrentie een eind te maken.

In het jaar 1926 waren hier en daar vereenigingen van bladproducenten ontstaan.

De schommelingen in de jaarlijksche gemiddelde poetjoekprijzen worden dus in de eerste plaats door de variatie in de theeprijzen bepaald.

b. Maandprijzen.

De in het voorafgaande gebruikte „jaarlijksche gemiddelde poetjoekprijzen" zijn in hoofdzaak ontleend aan de jaarpublicatie van het C.K.S. „De Landbouw-exportgewassen" en berusten op gegevens van den Landbouwvoorlichtingsdienst, echter niet op een volledige enquête onder de theeondernemingen.

In November 1933 werd door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel een enquête ingesteld naar de opgekochte hoeveelheden en de betaalde opkoopprijzen gedurende de jaren 1929, 1930, 1931, 1932 en voor 1933 tot en met Mei. Wat betreft de hoeveelheden werd dit cijfermateriaal gebruikt voor mijn artikel: „Opkoop van bevolkingsthee en regenval" in het Economisch Weekblad van 1 Juni 1934. De poetjoekprijzen werden echter niet gepubliceerd en eerst nu bewerkt. Berekening van gewogen jaarcijfers dezer volledige door de theeondernemingen gerapporteerde poetjoekprijzen leverde gemiddelde prijzen op, welke van de tot nu toe bekende gemiddelde prijzen iets afwijken, wat begrijpelijk is, daar de Landbouwvoorlichtingsdienst niet over een dergelijk uitvoerig en volledig cijfermateriaal beschikte en er vroeger ook geen sancties waren om deze prijzen rechtstreeks aan de ondernemingen te vragen. Ook hebben de door den Landbouwvoorlichtingsdienst verzamelde prijzen veelal betrekking op de door de bladproducenten *ontvangen* bedragen en de hierna volgende maandprijzen op de door de ondernemingen *betaalde* prijzen, wat een verschil

kan maken als de fabriek niet rechtstreeks van de producenten maar van opkoopers (tangkoelaks) koopt. Hieronder volgt een vergelijking der vroeger gerapporteerde jaarlijksche poetjoekprijzen en de met de in iedere maand opgekochte hoeveelheden „gewogen" jaarlijksche prijzen uit de volledige enquête:

Poetjoekprijzen.

Jaren	In centen per ½ kg	
	Vroeger gerapporteerd door den Landbouwvoorlichtingsdienst	Uit de nieuwe enquête
1929	6,—	6,48
1930	4,—	4,86
1931	2,5	3,59
1932	1,5	2,18

De in 1931 en 1932 gemiddeld betaalde poetjoekprijzen zijn dus in de nieuwe enquête belangrijk hooger dan de vroeger bekende.

Terwille van de vergelijkbaarheid met de jaren van vóór 1929 zijn de jaarcijfers echter in de voorafgaande ongewijzigd gelaten.

De berekende maandelijksche poetjoekprijzen zijn „ongewogen" Javagemiddelden voor bevolkingsblad.

Teneinde een vergelijking met de theeprijzen te maken, werden van de thee- en van de poetjoekprijzen zg. „opschuivende 12-maandelijksche gemiddelden" (moving averages) gemaakt.

Hierbij wordt bijv. voor de maand Juli 1929 het gemiddelde berekend uit de som van den halven prijs van Januari 1929, de prijzen van Februari tot en met December 1929 en den halven prijs van Januari 1930.

Hierdoor worden de seizoensinvloeden grootendeels uitgeschakeld. De op deze wijze berekende gemiddelden werden in de logarithmische *grafiek 7* voorgesteld.

Indien de poetjoekprijzen precies 10% van den theeprijs zouden uitmaken, zouden in deze grafiek de lijnen moeten samenvallen. Men ziet, dat er een zeer groote correlatie tusschen beide prijzen bestaat. Toch loopen beide lijnen niet geheel evenwijdig, hetgeen in deze grafiek zou beteekenen, dat de poetjoekprijs een over de geheele periode constant percentage zou zijn van den theeprijs. De lijnen liggen vrij ver uit elkaar voor de periode Juli 1929 tot Maart 1930, terwijl de poetjoekprijs in de periode van de lage theeprijzen Augustus 1931 tot Augustus 1932 relatief ten opzichte van den theeprijs steeds meer stijgt.

Bij berekening van de correlatie tusschen deze opschuivende gemiddelden werd een zeer hooge correlatiecoëfficiënt verkregen, nl. $r = + 0{,}9975$.

GRAFIEK.

Grafiek 5.

Correlatie tusschen de opschuivende 12 maandelijksche gemiddelden van de werkelijke Batavia-theeprijzen en poetjoekprijzen.

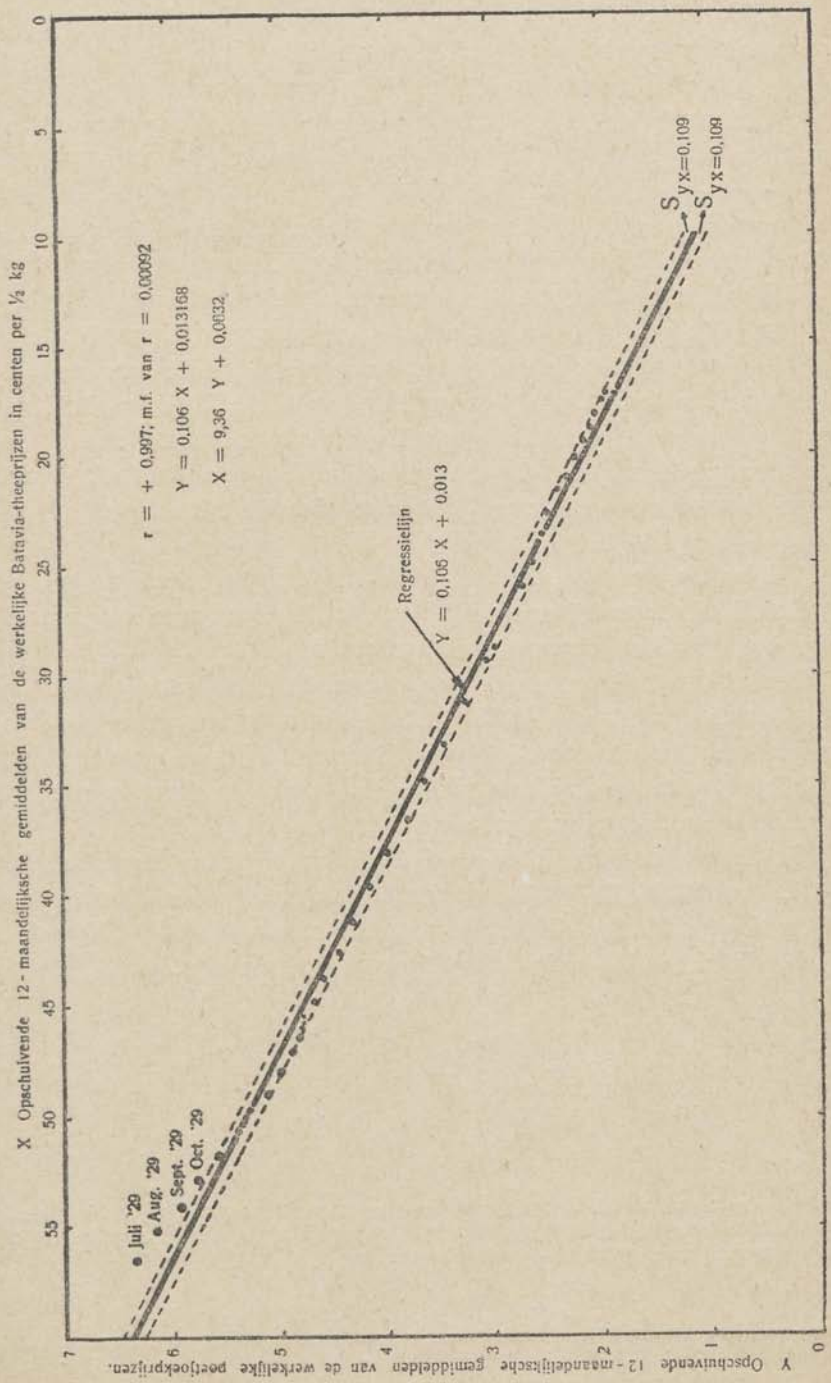

Deze correlatie is voorgesteld in *grafiek 5*.

Uit de grafiek blijkt, dat slechts de punten voor de periode Juli t/m November 1929 meer dan 1 × de schattingsfout boven de regressielijn liggen.

De regressieformule is, indien Y de opschuivende gemiddelden zijn der gerapporteerde poetjoekprijzen en X die der theeprijzen te Batavia:

$Y = 0{,}106\ X + 0{,}01$.

Deze formule komt er op neer, dat het opschuivend 12-maandelijksch gemiddelde 10,6% van dat der Bataviatheeprijzen uitmaakte.

Niet alleen, dat de correlatie tusschen de opschuivende gemiddelden zéér groot is, bovendien kan nog aangetoond worden, dat de afwijkingen, welke de cijfers voor de afzonderlijke maanden en beide prijzenreeksen van hun opschuivende gemiddelden hebben, ook nog weer in een sterk correlatief verband staan, m.a.w. de bewegingen der lijnen der afzonderlijke thee- en poetjoekprijzen gaan met elkaar op en neer. De correlatiecoëfficiënt is:

$r = + 0{,}84$ [8]).

Tot nu toe werd gewerkt met de maandprijzen, zooals ze gerapporteerd zijn, waarbij dus de factor van de wisselende koopkracht van het geld nog niet werd uitgeschakeld.

Brengt men alle maandprijzen, evenals bij de jaarprijzen terug tot de koopkracht van 1913 en berekent men van deze herleide prijzen ook weer voortschrijdende 12-maandelijksche gemiddelden, dan blijkt uit deze reeksen, welke in *grafiek 8* zijn voorgesteld, eveneens een zeer groote correlatie.

De correlatiecoëfficiënt $r = + 0{,}94$, terwijl de regressieformule luidt $Y = 0{,}059\ X + 1{,}44$, waarin Y de opschuivende 12-maandelijksche gemiddelden der tot de koopkracht van 1913 herleide poetjoekprijzen en X die der theeprijzen te Batavia zijn.

GRAFIEK.

8) Gevonden werd, dat de afwijkingen van de poetjoekprijzen en hun opschuivende gemiddelden 0,125 van de afwijkingen der theeprijzen en hun opschuivende gemiddelden bedragen.

Grafiek 6.

Correlatie tusschen de opschuivende 12 maandelijksche gemiddelden van de herleide Batava-theeprijzen en poetjoekprijzen (tot de koopkracht in 1913).

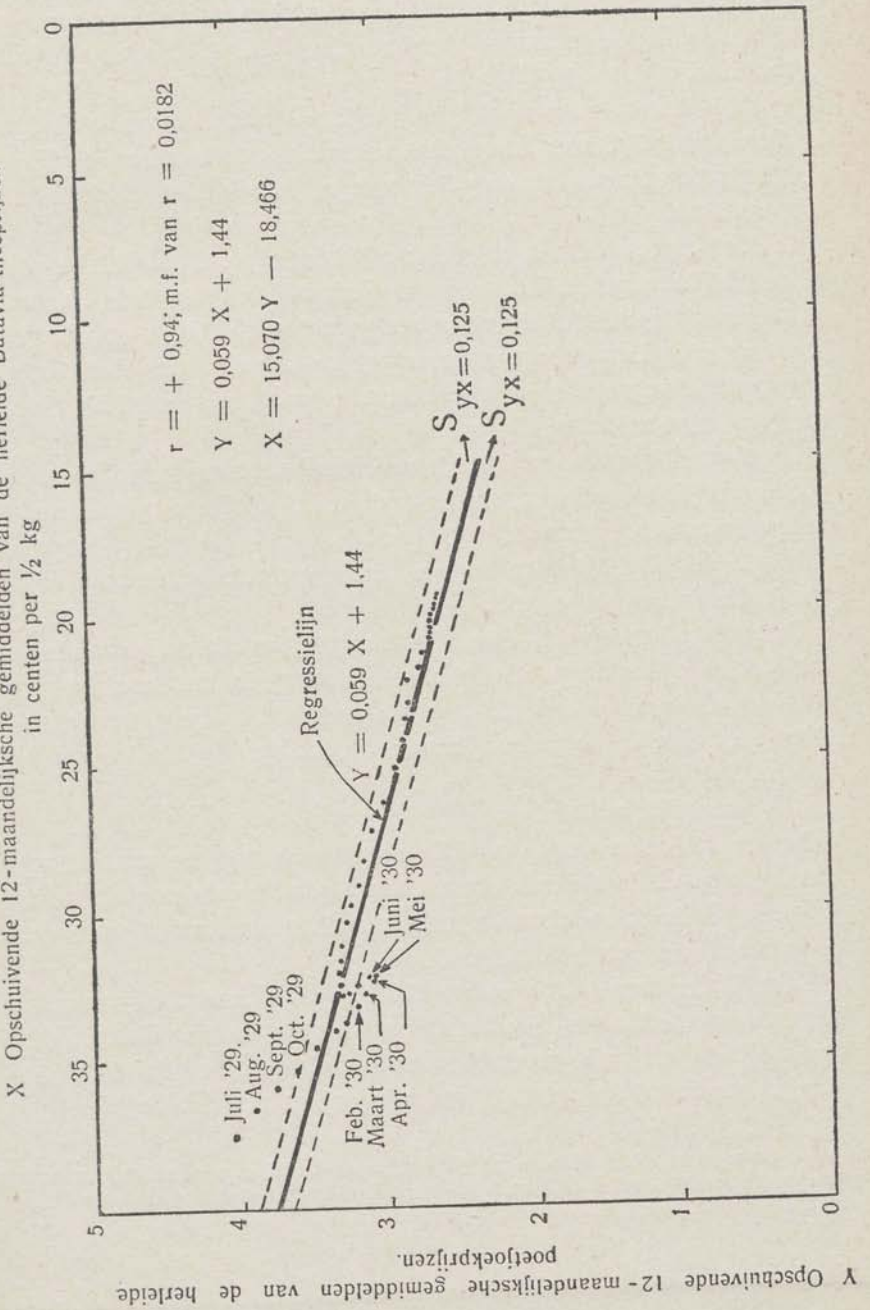

Uit *grafiek 6,* welke deze correlatie in beeld brengt, blijkt, dat hoewel deze correlatie bij benadering „lineair" kan worden beschouwd, de gemiddelde poetjoekprijzen van de periode Juli 1929 tot en met October 1929 vrij belangrijk boven de regressielijn liggen, terwijl de maanden Februari t/m Juni 1930 wat aan den lagen kant zijn.

Hierbij kan worden opgemerkt, dat volgens de waarschijnlijkheidsrekening 2/3 van het aantal waarnemingen tusschen de lijnen der schattingsfouten moet gelegen zijn. Aan dezen eisch wordt hier voldaan.

Is deze correlatie al zeer groot, ook hier zijn de afwijkingen der afzonderlijke maandcijfers der poetjoekprijzen van hun „voortschrijdende" gemiddelden voor het grootste deel te verklaren uit een correlatie met de overeenkomstige grootheden der theeprijzen. Er werd nl. nog een correlatie gevonden van $r = + 0{,}75$ [9]) voor beide reeksen van afwijkingen.

Uit deze 4 correlaties werden voor de betrokken periode nu de poetjoekprijzen berekend, welke in de tabel 4 zijn vergeleken met de gerapporteerde prijzen.

In *grafiek 9* zijn de op twee wijzen geschatte en de werkelijke poetjoekprijzen voorgesteld.

De relatief kleine verschillen zijn te wijten aan alle andere factoren dan den theeprijs, bijv. de seizoenwisseling in het aanbod van poetjoek en voor de herleide en weer teruggerekende cijfers in seizoenfluctuaties in de indexcijfers van voeding.

B. De restrictieperiode.

Na de restrictie werd het vrije spel van vraag en aanbod aan banden gelegd. In de eerste plaats werd de *grootte* van de vraag gefixeerd door het toekennen van standaardproducties voor opkoopthee aan de ondernemingen.

Toen in October en November 1933 de wereldmarktprijzen sterk begonnen op te loopen, konden de ondernemingen niet als in tijden van vóór de restrictie meer thee gaan opkoopen, omdat men gebonden was aan de opkoopstandaardproducties. Het begrijpelijke

9) Gevonden werd, dat de afwijkingen der herleide poetjoekprijzen van hun opschuivende gemiddelden 0,115 van de afwijkingen der herleide theeprijzen van hun opschuivende gemiddelden bedragen.

GEMIDDELDE THEEPRIJZEN TE BATAVIA EN GEMIDDELDE POETJOEKPRIJZEN.

Onomgerekend

Herleid tot de koopkracht in 1913.

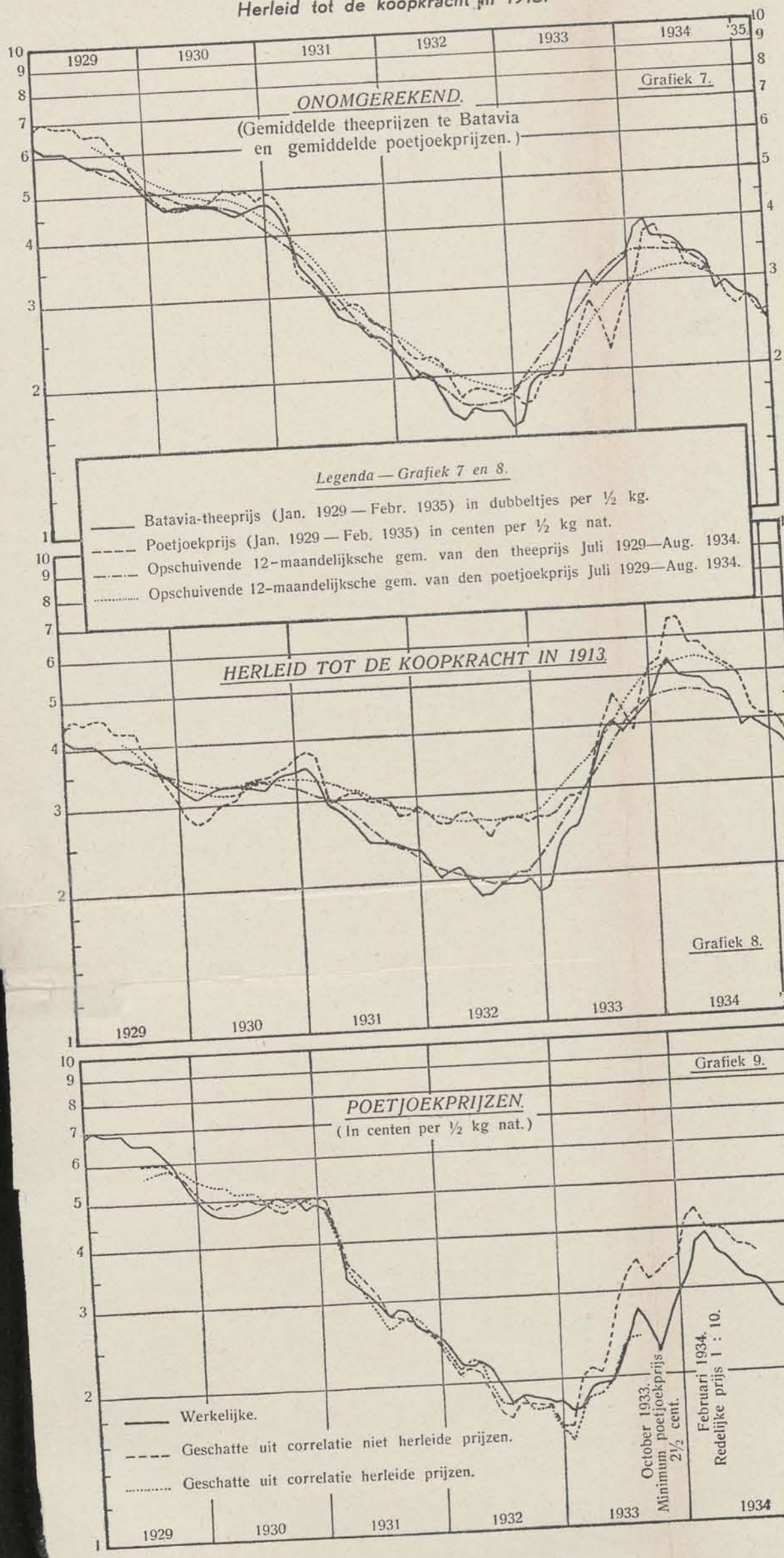

gevolg hiervan was, dat de poetjoekprijzen niet in gelijke mate stegen, zoodat het Gouvernement ingreep en in November 1933 een minimumprijs van 5 cent per ½ kg vaststelde. Hoewel deze minimumprijs in de volgende maanden bleek inderdaad een minimumprijs te zijn, werd in Februari 1934 bepaald, dat de ondernemingen minstens een poetjoekprijs moeten betalen, welke zich als 1 : 10 verhoudt tot de door de ondernemingen in de afgeloopen maand behaalde middenprijzen.

Heeft men dus eerst de *grootte* van de *vraag* gefixeerd, later is daar de *prijsregeling* bijgekomen, terwijl men ook de vraag nog heeft beinvloed door het verdeelen der licenties over de maanden van het jaar en het optreden van de Commissies van Overleg. Verdere omstandigheden van belang zijn het toenemen van de *bereiding van groene thee* en het *beter onderhouden* der *bevolkingstuinen* en de verdergaande daling van het *algemeene prijsniveau*. Van de omstandigheden van vóór de restrictie is niet veel meer overgebleven.

In de *grafieken 7 t/m 9* en tabel 5 (zie bijlage) wordt voor de restrictieperiode een overzicht gegeven van de Bataviaprijzen, de voor bevolkingsblad betaalde gemiddelde prijzen en theoretische prijzen, welke berekend zijn volgens de vier correlaties: tusschen de opschuivende 12-maandelijksche gemiddelde onomgerekende theeprijzen en poetjoekprijzen en beide reeksen omgerekend tot de koopkracht van den gulden in 1913 en tusschen de afwijkingen der afzonderlijke prijzen en hun opschuivende 12- maandelijksche gemiddelden.

Men ziet, dat de drie cijferreeksen over de geheele restrictieperiode verschillen vertoonen.

Nu is toepassing van correlaties op een andere periode dan waarover de correlatie werd berekend, alleen dan veroorloofd, als men daarbij bedenkt, dat de berekende prijzen waarschijnlijk zouden zijn wanneer de factoren, welke de correlatie bepaalden, ook daarna van kracht zijn gebleven. Ook kan men correlaties niet extrapoleeren over grootere of kleinere waarden dan waarop ze berusten. De berekende prijzen zijn daarom op grond der herleide prijzen niet verder voortgezet dan Augustus 1933, omdat de herleide theeprijs hooger werd dan de voor de correlatie gebruikte prijzen. Nieuwe verschijnselen en beinvloedingen kunnen dus steeds verrassingen

brengen, welke ook met de meest nauwgezette berekeningen niet zijn te voorzien.

Ook dient te worden opgemerkt, dat de maatregel van het vaststellen van de verhouding 1 : 10 voor de verhouding van poetjoektot theeprijzen in de „opschuivende gemiddelden" nog niet volledig is tot uiting kunnen komen.

Voor het eerst zal dit in het gemiddelde over Maart 1935 het geval zijn. Het grootste verschil werd gevonden in de maand October 1934, het opschuivend gemiddelde van deze maand berust dan ook op de poetjoekprijzen in de maanden, dat nog niet werd ingegrepen.

III. DE REDELIJKE PRIJS.

Welke eischen moeten aan de regeling van den redelijken prijs voor nat theeblad worden gesteld?

In de eerste plaats moet de prijs aanvaardbaar zijn voor beide partijen, dus nòch de opkoopende fabriek nòch de bevolking moeten extra bevoordeeld worden.

In de tweede plaats moet rekening worden gehouden met lage, middelmatige en hooge theeprijzen. Men kan hierbij nu twee wegen inslaan.

Men kan trachten na te gaan, welke prijs zou worden betaald, indien geen restrictie werd toegepast, òf men kan trachten een regeling te maken, welke niet rechtstreeks van den theeprijs uitgaat, maar bijv. van de behaalde winst, of van de hoeveelheid van het verkregen eindproduct.

Men zou dus de volgende systemen kunnen overwegen:

1) die, waarbij de minimum poetjoekprijs wordt bepaald op basis van de theeprijzen. Hierbij berust de aan te nemen verhouding op de tijden vóór de restrictie. Men kan daarbij uitgaan van een vast percentage zooals bij de tegenwoordige regeling, of eventueel van een andere formule, zooals uit de gevonden correlaties.
2) die, waarbij men de winst op poetjoek gemaakt in een bepaalde verhouding verdeelt en zoodoende tot een minimumprijs voor de poetjoek komt.
   Hierbij is het niet persé noodig, dat men van de omstandigheden van vóór de restrictie uitgaat.

3) die, waarbij men niet uitgaat van de gemaakte winst, maar zoals in de Inlandsche maatschappij gebruikelijk is, bepaalt, dat een gedeelte van het eindproduct voor de verwerkende theeonderneming is en het overige voor den bladproducent. Zoo geeft de bezitter van arènboomen aan den man, die de suiker voor hem maakt, de helft van de suiker voor zijn moeite. Aangezien de poetjoekproducent niets zou kunnen beginnen met de verkregen thee, zou de onderneming of de opkoopfabriek deze voor hem moeten verkoopen en komt dit systeem dan neer op het eerste systeem, waarbij rechtstreeks de poetjoekprijs wordt vastgesteld. Immers als de poetjoekprijs gegarandeerd wordt op 10% van den door de onderneming betaalden middenprijs en de uitlevering 1 : 4½ is, komt het op hetzelfde neer of de onderneming aan den bladproducent minstens 45% van het eindproduct teruggeeft en hoogstens 55% zelf behoudt.

Gaan we nu over tot beschouwing van de eerste groep systemen, dan kan worden opgemerkt, dat, als men minimumprijzen voor theeblad vaststelt, verder nog geen rekening wordt gehouden met de hoeveelheid, welke de bladproducent mag leveren. Men stelt zich hierbij uitsluitend op het standpunt, dat de prijs zoodanig moet zijn als of er geen restrictie was. Uit het voorgaande is duidelijk naar voren gekomen, dat de theeprijzen de poetjoekprijzen hebben beheerscht, maar ook, dat hooge poetjoekprijzen *over geheele jaren berekend* samengingen met relatief groote opgekochte hoeveelheden en omgekeerd. In de restrictieperiode hangen de op te koopen hoeveelheden niet meer af van den theeprijs, maar van de standaardproducties, de opkoopreserve en de restrictiepercentages.

Men heeft nu het volgende: indien de lage prijzen, zooals tegenwoordig, waren verkregen in een tijd voor de restrictie, bestaat de mogelijkheid, dat de ondernemingen minder of meer zouden opkoopen dan ze nu doen. Dat ze bij een laag prijsniveau meer zullen opkoopen dan bij eenzelfden prijs in een tijd zonder restrictie is het gevolg van den kostprijsverhoogenden invloed van het wegvallen van den opkoop, welke sterker werkt, omdat de ondernemingen op eigen blad ook restrictie moeten toepassen.

Heeft men nu omgekeerd tijdens de restrictie hooge theeprijzen dan zal de bladproducent wellicht minder blad mogen leveren dan bij eenzelfden hoogen prijs in een tijd vóór de restrictie.

Het komt mij echter voor, dat het voorshands onmogelijk moet worden geacht met dezen factor bij de te betalen minimumprijzen op grond van statistische gegevens rekening te houden, ook al omdat de gegevens betreffende de potentieele productie der bevolkingstuinen onzeker zijn.

Men kan overigens ook redeneeren, dat bij *lage* prijzen bij restrictie beide partijen extravoordeel hebben, vergeleken bij dezelfde prijzen in tijden zonder kunstmatige restrictie: de theeonderneming door een relatieve kostprijsverlaging, welke de kostprijsverhooging door de restrictie op eigen blad eenigszins tegengaat en de bladproducent dat hij mogelijk wat meer blad mag leveren dan bij eenzelfden prijs. Bij hooge theeprijzen door kunstmatige restrictie mist de onderneming het extravoordeel van den grooteren opkoop, welke mogelijk zou worden in tijden zonder kunstmatige restrictie, terwijl de bladproducent ook niet het onderste uit de kan hebben kan èn een hoogen prijs èn een groote hoeveelheid.

Schakelt men nu de factor van de hoeveelheid uit, dan meen ik, dat de regeling van den redelijken prijs, zooals die momenteel is, het voordeel heeft van eenvoudig te zijn en bij benadering de prijzen aangeeft, welke waarschijnlijk zonder restrictie verwacht zouden kunnen worden.

De vraag rijst, of men de correlaties op de middenprijzen der afzonderlijke ondernemingen zou kunnen toepassen.

Hiertegen bestaan echter practische en theoretische bezwaren. Het practische bezwaar is de veel grootere omslachtigheid, terwijl bovendien gewerkt is met opschuivende 12-maandelijksche gemiddelden, zoodat de correlaties altijd een halfjaar achter zijn. Theoretisch is het verder nog de vraag, of men ook de kleinere schommelingen in de koopkracht bijv. veroorzaakt door seizoensinvloeden wel in rekening moet brengen. Dit zou beteekenen, dat men voor de poetjoek op grond van duurdere prijzen voor Inlandsche voedingsmiddelen in de patjeklik, waardoor de koopkracht van het geld in de Inlandsche maatschappij afneemt, meer zou moeten betalen, dan in den tijd na den oogst. Immers om tenslotte den poetjoekprijs in de betrokken maand te vinden moet de herleide

berekende poetjoekprijs teruggerekend worden met het koopkrachtcijfer van de betrokken maand. Dit geldt alleen, als men uitgaat, wat overigens redelijker voorkomt, van de correlaties tusschen de reeksen van prijzen, welke zooveel mogelijk tot de koopkracht van 1913 herleid zijn.

Waar overigens het indexcijfer andere uitgaven dan de voeding niet in rekening brengt, geeft het ook de koopkracht niet geheel juist weer. Het bezwaar der seizoenschommelingen zou nog wel te ondervangen zijn door bijv. niet het indexcijfer van de laatste maand maar dat over een langere periode te nemen, hoewel men dan in tijden met een sterke doorgaande prijsdaling of stijging weer achter de feiten aanloopt en de berekening nog gecompliceerder wordt. Veel verschil zal dit echter niet maken.

Het komt me daarom voor, dat de theoretische prijzen van waarde zijn als contrôlemiddel.

Nu doet zich momenteel de gelukkige omstandigheid voor, dat voor het tegenwoordige prijsniveau bij een koopkrachtcijfer uit de groothandelscijfers der invoerartikelen ad 139 en uit de kosten van voeding ad 145 de theoretische prijzen, zoowel uit de correlaties der herleide als uit die der niet herleide prijzen slechts weinig van elkaar verschillen voor gemiddelde theeprijzen tusschen 20 en 30 cent, zooals uit onderstaand staatje blijkt.

„Opschuivend" gemiddelde van den theeprijs	Idem omgerekend tot koopkracht 1913 (×1,39)	Theoretische poetjoekprijs Y=0,059 X + 1,44	Idem teruggerekend tot koopkracht van de maand (:1,45)	Theoretische poetjoekprijs Y=0,106 X + 0,01	Redelijke poetjoekprijs minstens
In centen			per ½ kg		
15	20,85	2,67	1,84	1,60	1,50
20	27,80	3,08	2,12	2,13	2,—
25	34,75	3,49	2,41	2,66	2,50
30	41,70	3,90	2,69	3,19	3,—
40	55,60	4,72	3,26	4,25	4,—

Voor theeprijzen (opschuivende gemiddelden, niet herleide) zouden bij de tegenwoordige koopkrachtcijfers tusschen 30 en 40 cent belangrijke verschillen ontstaan tusschen de beide reeksen theore-

tische prijzen. Echter berust de correlatie tusschen de herleide theeprijzen en de herleide poetjoekprijzen op herleide theeprijzen van 20,7 cent tot 37,5 cent. Extrapolatie d.w.z. toepassing buiten deze prijsgrenzen is statistisch niet veroorloofd. Nu is het laatst bekende opschuivende gemiddelde der herleide theeprijzen (over Augustus 1934) 43,3 cent dus nog belangrijk hooger dan de serie, welke voor de correlatie heeft gediend.

Neemt men aan, dat de daling der theeprijzen door de verzwaarde restrictie tot stand zal komen dan kan het „opschuivend" gemiddelde der niet herleide theeprijzen voor Maart 1935 geschat worden op ongeveer 25 cent, hetgeen overeenkomt met een herleide theeprijs van ongeveer 34,75 cent, indien de indexcijfers in de eerste zes maanden geen wijziging van beteekenis ondergaan. Hieruit zou volgens de correlatie der niet herleide prijzen een theoretische poetjoekprijs volgen van 2,66 en der herleide theeprijzen van 2,41 cent, terwijl de „redelijke" prijs 2,50 cent bedraagt.

Voor het huidig prijsniveau komt de redelijke prijs dus bij benadering met de theoretische prijzen overeen.

Nemen we nu lage theeprijzen in beschouwing.

De gemiddelde theeprijzen zouden een ongekend laag niveau moeten bereiken eer dat het opschuivend gemiddelde der Batavia-theeprijzen lager wordt dan 15 cent of bij het tegenwoordige koopkrachtcijfer lager dan 20,8 cent van 1913; dergelijke lage herleide gemiddelde prijzen zijn alleen voorgekomen vóór de restrictie, in het jaar 1920. Een beschouwing van de regeling van het prijsniveau bij dergelijke lage gemiddelde prijzen, waarbij beide correlaties niet meer gelden, komt voorshands niet noodig voor. Bij prijzen in den tegenwoordigen tijd tusschen 15 en 20 cent kunnen uit het verleden theoretische prijzen worden afgeleid, welke uit de correlaties voldoende zeker zijn en nog iets hooger liggen dan de „redelijke" prijzen.

Neemt men aan, dat momenteel de fabricagekosten voor thee uit opkoopblad, echter exclusief de kosten van het blad, voor de ondernemingen op gemiddeld 8,75 cent kunnen worden gesteld (inclusief renteaanspraak van 2 cent en afschrijving 2,75 cent) en de kostprijs voor den bladproducent op gemiddeld 6,75 cent per ½ kg droog en dat de bladproducent bijv. de helft van het verschil tusschen marktprijs en fabricagekosten voor zijn blad zou

ontvangen benevens zijn zelfkosten, dan zouden de totale kosten voor ½ kg bedragen 8,75 + 6,75 of 15 cent. De poetjoekprijzen worden dan aldus:

Marktprijs	Poetjoekprijs
15 cent	0 + 6,75 per ½ kg droog of 1,5 cent per ½ kg nat
16 „	0,5 + 6,75 „ „ „ „ „ 1,61 „ „ „ „ „
17 „	1 + 6,75 „ „ „ „ „ 1,72 „ „ „ „ „
18 „	1,5 + 6,75 „ „ „ „ „ 1,83 „ „ „ „ „
19 „	2 + 6,75 „ „ „ „ „ 1,94 „ „ „ „ „
20 „	2,5 + 6,75 „ „ „ „ „ 2,06 „ „ „ „ „

Dit komt neer op ongeveer 10% van den marktprijs.

Men zou kunnen redeneeren, dat de kosten van de onderneming hooger zijn en dat *daarom* meer moet toevallen aan de onderneming, maar het gevolg hiervan zou zijn, dat men dan de duurste fabrieken en ook de duurste bladproducenten een grooter aandeel in het overschot zou moeten geven, hetgeen niet logisch voorkomt.

Welke verhouding voor de winstdeeling als redelijk zou moeten worden beschouwd is zonder vrije prijsvorming niet uit te maken, terwijl uit de gevonden betrekkelijk kleine correlatie tusschen poetjoekprijs en winst in dit opzicht ook geen leering is te putten.

Men kan daarom m.i. beter voor lage prijzen uitgaan van een systeem waarbij de te betalen poetjoekprijzen uit den theeprijs worden afgeleid.

Voor *hooge* theeprijzen bijv. die boven 40 cent, moet men onderscheid maken tusschen een tijdvak met een koopkracht van den gulden, zooals tegenwoordig en met een lagere koopkracht. In het algemeen zullen hooge theeprijzen samengaan met een hoog algemeen prijsniveau, tenzij de hooge theeprijs het gevolg zou zijn van een zware restrictie; in ieder geval is het niet waarschijnlijk, dat theeprijzen van 60 cent en hooger zouden voorkomen bij een algemeen laag prijsniveau zooals nu. Men kan dan ook niet berekenen, wat de poetjoekprijs zonder kunstmatige restrictie zou zijn, als de theeprijs eens 60 cent zou zijn en het algemeene prijsniveau zooals tegenwoordig.

Een dergelijke toestand zou men zich alleen kunnen denken als er een plotselinge abnormale groote vraag naar thee zou ontstaan

of dat de theeaanplant van de wereld elders door een ziekte zou zijn gedecimeerd!

In Juni 1929 was de theeprijs nog 56,5 cent, maar de herleide theeprijs slechts 37,5 cent, terwijl deze theeprijs met tegenwoordige indexcijfers omgerekend liefst 78,5 cent zou bedragen!

Omgekeerd komt een tegenwoordige theeprijs van 40 cent overeen met een herleiden theeprijs van 55,6 cent, een dergelijke hooge herleide prijs kwam echter nòch in de periode, waarvan de gegevens der maandprijzen werden gebruikt, nòch in de jaren 1913 — 1932 voor.

Men mag om deze theoretische prijzen te vinden geen van beide correlaties toepassen. Het jaar met de hoogste herleide theeprijzen was 1926, de herleide theeprijs was toen 49,1 cent en de herleide poetjoekprijs 5,8 cent.

Biedt het verleden dus geen aanknoopingspunten voor beantwoording der vraag, hoe groot zonder restrictie de poetjoekprijzen zijn bij theeprijzen boven de 40 cent *bij een algemeen laag prijsniveau,* zooals tegenwoordig, wel kan berekend worden, welke poetjoekprijzen waarschijnlijk zijn, bij theeprijzen boven de 40 cent, als het *algemeene prijsniveau ook weer hooger wordt.*

Uit de correlatie van de opschuivende gemiddelden der niet herleide prijzen zou dan volgen, dat poetjoekprijzen kunnen worden verwacht als volgt:

Opschuivend 12-maandelijksch gemiddelde der Bataviatheeprijzen in centen per ½ kg	Theoretische opschuivende gem. der poetjoekprijzen in centen per ½ kg
40	4,25
45	4,68
50	5,31
55	5,83

Hierbij kan nog worden opgemerkt, dat deze correlatie juist voor de hooge theeprijzen te lage waarden gaf voor de periode Juli t/m October 1929.

Voor hooge theeprijzen zal de verhouding 1:10 waarschijnlijk poetjoekprijzen geven, welke aan den lagen kant zijn. Men kan overwegen de verhouding te wijzigen in 1 : 9 voor prijzen boven de 40 cent.

Tenslotte moge worden opgemerkt, dat alle voorafgaande berekeningen slechts betrekking konden hebben op *gemiddelde* prijzen en niet op door *afzonderlijke* theeondernemingen behaalde middenprijzen en de door hen betaalde poetjoekprijzen.

Er zijn twee categoriën ondernemingen, welke *relatief* ten opzichte van de door hen behaalde middenprijzen hoogere poetjoekprijzen betaalden dan andere ondernemingen; in de eerste plaats de ondernemingen, welke zeer hooge middenprijzen haalden, maar dan ook zeer hooge eischen aan het bevolkingsblad stelden en in de tweede plaats de zuivere opkoopondernemingen, welke om te kunnen concurreeren, ondanks de lage middenprijzen voor hun thee behaald, ook al door hun totale afhankelijkheid van den opkoop behoorlijk voor hun poetjoek betaalden.

IV. SAMENVATTING EN CONCLUSIES.

1) Vóór de restrictie (1913 en 1920 t/m 1932) ging bij bevolkingstheeblad een relatief groote opkoop samen met gemiddeld hooge bladprijzen en omgekeerd (berekend over geheele jaren). Dit was o.a. het gevolg van de groote aanpassing van het aanbod aan de vraag, de onmogelijkheid het blad te bewaren en de mogelijkheid de opbrengsten per ha binnen korten termijn te verhoogen of in te krimpen door wijziging van het pluksysteem (zie grafiek 1 en blz. 310 — 313).

2) De variatie in de gemiddelde jaarlijksche poetjoekprijzen (herleid tot de koopkracht van 1913) is blijkens correlatieberekeningen voor 79% te verklaren uit de variatie der gemiddelde jaarlijksche Batavia-theeprijzen (herleid tot koopkracht van 1913) (grafieken 2 en 4 en blz. 319).

3) Veel minder groot en niet goed door een rechte lijn voor te stellen is de correlatie tusschen gemiddelde jaarlijksche poetjoekprijzen en de brutowinsten op opkoopblad (grafiek 3, blz. 321/22).

4) Uit de correlatieberekeningen tusschen de *maandelijksche* thee- en poetjoekprijzen voor het tijdvak Januari 1929 tot en met Mei 1933 volgt, dat de variatie in de poetjoekprijzen vrijwel geheel samengaat met die der theeprijzen. Deze correlatie gaat ook op, als beide reeksen prijzen worden herleid tot de koopkracht van 1913. De gemiddelde poetjoekprijs staat dus in normale tijden in

zeer sterk correlatief verband met den gemiddelden theeprijs; andere factoren zijn daarbij onbeteekenend (grafieken 5 t/m 9 en blz. 324/330).

5) Voor de practische regeling van de aan de bladproducenten te betalen „redelijke prijzen", verdient een systeem de voorkeur, waarbij de poetjoekminimumprijzen, zooals bij de tegenwoordige regeling, gebaseerd worden op de theeprijzen, boven systemen, waarbij met de winst of de productiekosten wordt rekening gehouden (blz. 332/336).

6) Bij het huidig algemeen prijsniveau zijn voor lage theeprijzen (15 — 20 cent) uit de correlatieberekeningen der ervaringscijfers van vóór de restrictie geen motieven te putten om tot wijziging der verhouding van 1 : 10 voor den redelijken prijs ten gunste der theeondernemingen over te gaan, terwijl voor theeprijzen van beneden de 40 cent uit de gemaakte berekeningen theoretische poetjoekprijzen volgen, welke zoo weinig van de „redelijke" prijzen afwijken, dat wijziging ten gunste der bladleveranciers niet voldoende gemotiveerd is.

Mocht een stijging der theeprijzen tot boven 40 cent gepaard gaan met een algeheele verbetering der conjunctuur dan kan wijziging der verhouding 1 : 10 voor de bepaling van den redelijken prijs in 1 : 9 worden overwogen.

Een stijging van de theeprijzen tot een dergelijk niveau zonder algeheele conjunctuurverbetering is echter niet aannemelijk (blz. 336/339).

Batavia-Centrum, 5 April 1935.

Gemiddelde theeprijzen te Batavia en gemiddelde poetjoekprijzen. TABEL 5.

No.	Maand	Gemiddelde theeprijzen te Batavia in centen per ½ kg							Gemiddelde poetjoekprijzen in centen per ½ kg nat							Uit correlaties berekende poetjoekprijzen in centen per ½ kg nat							No.
		Niet herleid				Herleid tot de koopkracht in 1913			Niet herleid				Herleid tot de koopkracht in 1913			Niet herleide prijzen			Herleide prijzen				
		Theeprijzen	Opschuivende 12-maandelijksche gemiddelden	Afwijking (kolom 2 — kolom 3)	Koopkracht gulden op basis groothandelsprijzen invoer (1913=100)	Herleide theeprijzen (kolom 2 × kolom 5)	Opschuivende 12-maandelijksche gemiddelden	Afwijking (kolom 6 — kolom 7)	Poetjoekprijzen	Opschuivende 12-maandelijksche gemiddelden	Afwijking (kolom 9 — kolom 10)	Koopkracht gulden op basis kosten voeding Ind. bevolking (1913 = 100)	Herleide poetjoekprijzen (kol. 9 × kolom 12)	Opschuivende 12-maandelijksche gemiddelden	Afwijking (kolom 13 — kolom 14)	Y = 0,106 X+0,01 (Y uit kolom 3)	Berekende afwijkingen poetjoekprijzen (0,125× kolom 4)	Berekende poetjoekprijzen (kol. 16 + kol. 17)	Y = 0,06 X + 1,4 (Y uit kolom 7)	Berekende afwijkingen herleide poetjoekprijzen (0,115×kolom 8)	Berekende herleide poetjoekprijzen (kol. 19 + kol. 20)	Poetjoekprijzen teruggebracht tot koopkracht v/d maand (kol. 21 : 12)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
1	Jan. 1929	62,7			66	41,4			6,83			65	4,44										1
2	Febr.	61,5			66	40,6			7,02			65	4,56										2
3	Maart	61,2			66	40,4			6,90			65	4,48										3
4	April	61,—			66	40,3			6,87			66	4,53										4
5	Mei	59,—			66	38,9			6,91			66	4,56										5
6	Juni	56,7			66	37,4			6,57			65	4,27										6
7	Juli	56,7	56,5	+0,2	66	37,4	37,5	—0,1	6,56	6,34	+0,22	65	4,26	4,05	+0,21	6,—	+0,03	6,03	3,65	—0,01	3,64	5,60	7
8	Aug.	56,2	55,3	+0,9	66	37,1	36,7	+0,4	6,62	6,16	+0,46	64	4,24	3,90	+0,34	5,88	+0,11	5,99	3,60	+0,05	3,65	5,70	8
9	Sept.	56,—	54,—	+2,—	66	37,—	35,9	+1,1	6,23	5,96	+0,27	63	3,92	3,76	+0,16	5,74	+0,25	5,99	3,55	+0,13	3,68	5,84	9
10	Oct.	54,—	52,8	+1,2	67	36,2	35,2	+1,—	5,97	5,77	+0,20	62	3,70	3,62	+0,08	5,61	+0,15	5,76	3,51	+0,11	3,62	5,84	10
11	Nov.	52,—	51,7	+0,3	67	34,8	34,6	+0,2	5,45	5,58	—0,13	61	3,32	3,49	—0,17	5,49	+0,04	5,53	3,48	+0,02	3,50	5,74	11
12	Dec.	49,2	50,7	—1,5	67	33,—	34,1	—1,1	5,15	5,41	—0,26	60	3,09	3,38	—0,29	5,39	—0,19	5,20	3,45	—0,13	3,32	5,53	12
13	Jan. 1930	47,5	49,8	—2,3	67	31,8	33,7	—1,9	4,81	5,26	—0,45	59	2,84	3,29	—0,45	5,29	—0,29	5,—	3,42	—0,22	3,20	5,42	13
14	Febr.	46,—	48,9	—2,9	67	30,8	33,2	—2,4	4,66	5,12	—0,46	59	2,75	3,21	—0,46	5,19	—0,36	4,83	3,39	—0,28	3,11	5,27	14
15	Maart	46,5	47,9	—1,4	68	31,6	32,8	—1,2	4,60	5,—	—0,40	61	2,81	3,15	—0,34	5,09	—0,17	4,92	3,37	—0,14	3,23	5,30	15
16	April	46,5	47,1	—0,6	69	32,1	32,4	—0,3	4,61	4,90	—0,29	64	2,95	3,11	—0,16	5,—	—0,07	4,93	3,34	—0,03	3,31	5,17	16
17	Mei	46,7	46,4	+0,3	69	32,3	32,3	0	4,64	4,83	—0,19	65	3,02	3,11	—0,09	4,93	+0,04	4,97	3,34	0	3,34	5,14	17
18	Juni	46,2	46,—	+0,2	70	32,4	32,3	+0,1	4,69	4,79	—0,10	65	3,05	3,13	—0,08	4,89	+0,02	4,91	3,34	+0,01	3,35	5,15	18
19	Juli	46,—	45,8	+0,2	70	32,2	32,5	—0,3	4,86	4,77	+0,09	67	3,26	3,20	+0,06	4,87	+0,02	4,89	3,35	—0,03	3,32	4,96	19
20	Aug.	44,7	45,5	—0,8	71	31,8	32,7	—0,9	5,02	4,76	+0,26	67	3,36	3,27	+0,09	4,84	—0,10	4,74	3,36	—0,10	3,26	4,87	20
21	Sept.	44,—	44,7	—0,7	72	31,7	32,7	—1,—	4,92	4,69	+0,23	68	3,35	3,32	+0,03	4,75	—0,09	4,66	3,36	—0,11	3,25	4,78	21
22	Oct.	45,2	43,7	+1,5	74	33,5	32,5	+1,—	4,95	4,58	+0,37	70	3,46	3,32	+0,14	4,64	+0,19	4,83	3,35	+0,11	3,46	4,94	22
23	Nov.	45,5	42,5	+3,—	74	33,7	32,1	+1,6	4,72	4,46	+0,26	72	3,40	3,33	+0,07	4,52	+0,37	4,89	3,33	+0,18	3,51	4,87	23
24	Dec.	46,—	41,1	+4,9	75	34,5	31,7	+2,8	4,83	4,32	+0,51	76	3,67	3,33	+0,34	4,37	+0,61	4,98	3,30	+0,32	3,62	4,76	24
25	Jan. 1931	45,—	39,5	+5,5	78	35,1	31,1	+4,—	4,74	4,16	+0,58	79	3,74	3,31	+0,43	4,20	+0,69	4,89	3,27	+0,46	3,73	4,72	25
26	Febr.	40,7	38,—	+2,7	81	33,—	30,4	+2,6	4,34	3,99	+0,35	84	3,65	3,28	+0,37	4,04	+0,34	4,38	3,22	+0,30	3,52	4,19	26
27	Maart	34,5	36,5	—2,—	85	29,3	29,8	—0,5	3,36	3,81	—0,45	88	2,96	3,25	—0,29	3,88	—0,25	3,63	3,19	—0,06	3,13	3,56	27
28	April	32,7	34,8	—2,1	87	28,5	29,1	—0,6	3,22	3,63	—0,41	93	2,99	3,20	—0,21	3,70	—0,26	3,44	3,15	—0,07	3,08	3,31	28
29	Mei	31,2	33,1	—1,9	88	27,5	28,2	—0,7	3,07	3,44	—0,37	99	3,04	3,15	—0,11	3,52	—0,24	3,28	3,09	—0,08	3,01	3,04	29
30	Juni	29,—	31,2	—2,2	90	26,1	27,3	—1,2	2,96	3,25	—0,29	103	3,05	3,09	—0,04	3,32	—0,27	3,05	3,04	—0,14	2,90	2,82	30
31	Juli	26,7	29,3	—2,6	91	24,3	26,3	—2,—	2,79	3,05	—0,26	105	2,93	3,01	—0,08	3,12	—0,33	2,79	2,98	—0,23	2,75	2,62	31
32	Aug.	26,2	27,4	—1,2	92	24,1	25,2	—1,1	2,87	2,86	+0,01	103	2,96	2,93	+0,03	2,92	—0,15	2,77	2,91	—0,13	2,78	2,70	32
33	Sept.	25,7	26,—	—0,3	94	24,2	24,3	—0,1	2,84	2,73	+0,11	103	2,93	2,87	+0,06	2,77	—0,04	2,73	2,86	—0,01	2,85	2,77	33
34	Oct.	24,7	24,8	—0,1	96	23,8	23,6	+0,2	2,63	2,63	0	105	2,76	2,84	—0,08	2,64	—0,01	2,63	2,82	+0,02	2,84	2,70	34
35	Nov.	24,—	23,7	+0,3	97	23,3	23,—	+0,3	2,54	2,55	—0,01	109	2,77	2,82	—0,05	2,52	+0,04	2,56	2,78	+0,03	2,81	2,58	35
36	Dec.	23,2	22,7	+0,5	99	23,—	22,3	+0,7	2,49	2,47	+0,02	114	2,84	2,78	+0,06	2,42	+0,06	2,48	2,74	+0,08	2,82	2,47	36
37	Jan. 1932	21,2	21,7	—0,5	101	21,5	21,8	—0,3	2,34	2,39	—0,05	118	2,76	2,74	+0,02	2,31	—0,06	2,25	2,71	—0,03	2,68	2,27	37
38	Febr.	19,7	20,9	—1,2	102	20,1	21,3	—1,2	2,21	2,30	—0,09	119	2,63	2,71	—0,08	2,23	—0,15	2,08	2,68	—0,14	2,54	2,13	38
39	Maart	20,2	20,1	+0,1	104	21,1	20,9	+0,2	2,17	2,22	—0,05	120	2,60	2,68	—0,08	2,15	+0,01	2,16	2,65	+0,02	2,67	2,22	39
40	April	19,7	19,4	+0,3	106	20,9	20,5	+0,4	2,19	2,14	+0,05	123	2,69	2,66	+0,03	2,07	+0,04	2,11	2,63	+0,05	2,68	2,18	40
41	Mei	18,—	18,8	—0,8	109	19,6	20,2	—0,6	2,13	2,08	+0,05	128	2,73	2,65	+0,08	2,01	—0,10	1,91	2,61	—0,07	2,54	1,98	41
42	Juni	16,5	18,1	—1,6	111	18,3	19,9	—1,6	1,94	2,02	—0,08	133	2,58	2,64	—0,06	1,93	—0,20	1,73	2,59	—0,18	2,41	1,81	42
43	Juli	16,—	17,6	—1,6	115	18,4	19,6	—1,2	1,80	1,97	—0,17	135	2,43	2,62	—0,19	1,88	—0,20	1,68	2,58	—0,14	2,44	1,81	43
44	Aug.	17,—	17,3	—0,3	115	19,5	19,6	—0,1	1,85	1,92	—0,07	139	2,57	2,62	—0,05	1,85	—0,04	1,81	2,58	—0,01	2,57	1,85	44
45	Sept.	16,7	17,3	—0,6	115	19,3	19,9	—0,6	1,86	1,89	—0,03	143	2,66	2,64	+0,02	1,85	—0,08	1,77	2,59	—0,07	2,52	1,76	45
46	Oct.	16,7	17,3	—0,6	115	19,3	20,2	—0,9	1,83	1,87	—0,04	145	2,65	2,65	0	1,85	—0,08	1,77	2,61	—0,10	2,51	1,73	46
47	Nov.	16,7	17,4	—0,7	118	19,8	20,7	—0,9	1,79	1,85	—0,06	145	2,60	2,67	—0,07	1,86	—0,09	1,77	2,64	—0,10	2,54	1,75	47
48	Dec.	15,5	18,—	—2,5	119	18,4	21,7	—3,3	1,80	1,85	—0,05	147	2,65	2,72	—0,07	1,92	—0,31	1,61	2,70	—0,38	2,32	1,58	48
49	Jan. 1933	15,7	19,—	—3,3	120	18,9	23,2	—4,3	1,72	1,89	—0,17	154	2,65	2,82	—0,17	2,02	—0,41	1,61	2,79	—0,49	2,30	1,49	49
50	Febr.	19,—	20,2	—1,2	122	23,2	24,9	—1,7	1,75	1,95	—0,20	154	2,69	2,97	—0,28	2,15	—0,15	2,—	2,89	—0,20	2,69	1,75	50
51	Maart	19,7	21,4	—1,7	125	24,7	26,6	—1,9	1,89	2,02	—0,13	152	2,87	3,13	—0,26	2,28	—0,21	2,07	3,—	—0,22	2,78	1,83	51
52	April	19,7	22,5	—2,8	127	25,1	28,3	—3,2	1,96	2,06	—0,10	147	2,88	3,24	—0,36	2,40	—0,35	2,05	3,10	—0,37	2,73	1,86	52
53	Mei	22,—	23,7	—1,7	128	28,2	30,2	—2,—	1,94	2,11	—0,17	154	2,99	3,38	—0,39	2,52	—0,21	2,31	3,21	—0,23	2,98	1,94	53
54	Juni	26,7	25,1	+1,6	127	34,—	32,2	+1,8	2,14	2,19	—0,05	161	3,45	3,56	—0,11	2,67	+0,20	2,87	3,33	+0,21	3,54	2,20	54
55	Juli	30,—	26,8	+3,2	128	38,4	34,6	+3,8	2,46	2,29	+0,17	164	4,03	3,78	+0,25	2,85	+0,40	3,25	3,48	+0,44	3,92	2,39	55
56	Aug.	31,7	28,6	+3,1	128	40,6	37,2	+3,4	2,75	2,43	+0,32	167	4,59	4,06	+0,53	3,04	+0,39	3,43	3,63	+0,39	4,02	2,41	56
57	Sept.	29,7	30,3	—0,6	130	38,7	39,5	—0,8	2,53	2,60	—0,07	169	4,28	4,37	—0,09	3,22	—0,07	3,15					57
58	Oct.	30,7	31,7	—1,—	132	40,6	41,6	—1,—	2,21	2,75	—0,54	175	3,87	4,64	—0,77	3,37	—0,12	3,25					58
59	Nov.	32,2	33,—	—0,8	132	42,6	43,5	—0,9	2,55	2,88	—0,33	179	4,56	4,88	—0,32	3,51	—0,10	3,41					59
60	Dec.	33,2	33,9	—0,7	133	44,2	44,8	—0,6	2,90	2,99	—0,09	179	5,19	5,09	+0,10	3,61	—0,09	3,52					60
61	Jan. 1934	38,5	34,4	+4,1	133	51,2	45,6	+5,6	3,07	3,06	+0,01	175	5,37	5,23	+0,14	3,66	+0,51	4,17					61
62	Febr.	40,2	34,6	+5,6	133	53,5	46,1	+7,4	3,78	3,11	+0,67	172	6,50	5,31	+1,19	3,68	+0,70	4,38					62
63	Maart	37,2	34,6	+2,6	133	49,5	46,3	+3,2	3,87	3,14	+0,73	169	6,54	5,36	+1,18	3,68	+0,33	4,01					63
64	April	36,7	34,5	+2,2	135	49,6	46,2	+3,4	3,54	3,18	+0,36	164	5,81	5,40	+0,41	3,67	+0,27	3,94					64
65	Mei	36,2	34,3	+1,9	135	48,9	46,—	+2,9	3,49	3,21	+0,28	167	5,83	5,39	+0,44	3,65	+0,24	3,89					65
66	Juni	34,2	33,9	+0,3	135	46,2	45,6	+0,6	3,27	3,20	+0,07	169	5,53	5,33	+0,20	3,60	+0,04	3,64					66
67	Juli	34,—	33,1	+0,9	135	45,9	44,7	+1,2	3,15	3,18	—0,03	169	5,32	5,22	+0,10	3,52	+0,11	3,63					67
68	Aug.	33,—	32,—	+1,—	135	44,5	43,3	+1,2	3,09	3,10	—0,01	167	5,16	5,04	+0,12	3,41	+0,12	3,53					68
69	Sept.	28,5	30,7	—2,2	135	38,5	41,7	—3,2	2,99	3,—	—0,01	164	4,90	4,80	+0,10	3,26	—0,27	2,99					69
70	Oct.	29,5	29,5	0	135	39,8	40,2	—0,4	2,73	2,88	—0,15	156	4,26	4,57	—0,31	3,14	0	3,14					70
71	Nov.	28,2	28,4	—0,2	137	38,7	38,8	—0,1	2,64	2,77	—0,13	154	4,07	4,36	—0,29	3,02	—0,02	3,—					71
72	Dec.	27,5			137	37,7			2,75			149	4,10										72
73	Jan. 1935	26,5			139	36,8			2,58			149	3,84										73
74	Febr.	24,5			139	34,—			2,55			145	3,70										74
75	Maart	22,2			139	30,9			2,50			145	3,62										75
76	April	22,2			139	30,9			2,13			152	3,24										76
77	Mei	24,—			139	33,4			2,19			156	3,42										77

Beteekenis van de kwart cent bij koop van voedsel in de desa

door

Ir. E. L. Levie.

Deze vraag kwam naar voren, toen uit het onderzoek naar den economischen toestand van de bevolking in Koetowinangoen [1]) bleek, dat het gemiddelde inkomen in geld en natura tezamen in 1933 van de onderzochte tanigezinnen 50 — 100 gulden per jaar bedroeg, of 13 — 27 cent per dag.

Weliswaar bestaat de halve cent reeds meer dan 80 jaren, al was daarnaast tot het einde der vorige eeuw de halve duit (5/12 cent) in omloop; in de jaren voor den oorlog en a fortiori in het tijdvak 1914 — 1930 is van een behoefte aan kwart centen niet gebleken. Doch de inkomsten der bevolking zijn gedaald tot ver beneden het peil van 1913, zoodat althans de ervaringen gedurende deze eeuw niet beslissend zijn voor de beoordeeling van de behoefte aan een kleinere munt dan de halve cent. Hierbij dient nog in het oog te worden gehouden, dat de bevolking in den loop der jaren zich steeds meer op het geldverkeer instelde en dat, waar men vroeger in de behoeften van kleinigheden (toenmalige waarde: ¼ à een halve cent) voorzag door eigen productie, door ruilhandel of door onderling hulpbetoon, men in lateren tijd zich in vele streken eraan gewende deze benoodigdheden aan de warong te koopen. Het is dus niet onmogelijk, dat al is in dat proces in de laatste jaren weder een teruggang te constateeren, bij de zoo zeer gedaalde prijzen het ontbreken van een kwart centstuk moeilijkheden geeft. Bovendien is op Bali nog steeds een kleine munt in gebruik, de kèpèng ($^1/_5$ à $^1/_7$ cent), die niet uit

1) Ochse, Terra, Donath en de Langen. Geld en Productenhuishouding, Volksvoeding en Gezondheid in Koetowinangoen (ook in „Landbouw" X No. 4 en 5. 1934 pag. 77).

de circulatie genomen is wegens zijn noodzakelijkheid bij het brengen van geldoffers aan de goden, maar die toch ook nu geregeld door de bevolking gebruikt wordt bij het betalen van kleine aankoopen in de warongs.

Hieronder volgen eenige gegevens, die door den Tuinbouwkundigen Dienst van den Dienst voor Landbouw en Visscherij werden verzameld.

In de eerste plaats werd nagegaan uit de pasarprijzen, die door eerstgenoemden Dienst verzameld worden, welke producten voor minder dan een halve cent per eenheid genoteerd staan. Het zijn er maar weinige, omdat de prijzen voor groenten en vruchten, zooals zij op onze pasarstaten voorkomen, veelal gelden voor den tusschenhandel en dan ook genoteerd worden voor grootere eenheden dan waarin de bevolking ze in den kleinhandel per keer koopt.

Minder dan een halve cent kosten volgens de gegevens te Koetowinangoen:

blad van roode uien: ± $^2/_{10}$ cent per bos
„ „ melindjo: $^1/_6$ „ „ „
„ „ salam: $^1/_6$ à $^1/_{10}$ „ „ „
djeroek nipis: $^1/_5$ à $^1/_{10}$ „ „ stuk
tempè kedelee: $^1/_6$ à $^1/_{10}$ „ „ plak.

In de omgeving van Ploembon bij Cheribon kan men voor ¼ cent (djinem of djilima) resp. de volgende hoeveelheden krijgen:

2	bosjes katjang pandjang	±	75 gram
3	„ kangkoeng	±	135 „
1	stuk bloestroe	±	100 „
4	sneden tempè kedelee	±	60 „
1	stuk terong	±	145 „
1	bosje bawang	±	40 „
20	stuks kleine lombok merah	±	25 „
3	stuks aardappels	±	55 „
3	„ kemiri	±	45 „
3	kleine pakjes ontjom	±	70 „

of b.v. een mengsel van de volgende producten voldoende voor een schotel djangan met veel saus (water), nml. melindjo-blad,

tangkil, wat katjang landjaran, taoge katjang idjo en taoge kedelee, een jonge asem peul en eenige melindjo vruchten.

Van deze producten is tempè kedelee van zeer groot belang, omdat het een zeer aanzienlijk gedeelte vormt van de hoogwaardige eiwitten in de voeding der bevolking.

In de tweede plaats werd nagegaan in hoeverre de bevolking door de aanwezigheid van een kleinere munt in staat is zich goedkooper van levensmiddelen te voorzien. Hiertoe werd de ruilwaarde van de kèpèng op Bali vergeleken met de halve cent te Koetowinangoen.

Van negen producten, die vergelijkbaar waren en die vrijwel steeds door een groot gedeelte van de bevolking gekocht moeten worden, waren er op Bali zeven goedkooper dan in Koetowinangoen.

Voor een halve cent konden gekocht worden:

	op Bali 1934	te Koetowinangoen 1934
bras ketan	75 gram	45 gram
bawang poetih	39 „	30 „
„ mèrah	84 „	54 „
tempè kedelee	77 „	97 „
trasi	25 „	19 „
taoge katjang idjo	368 „	184 „
katjang pandjang	70 „	96 „
„ „ blad	350 „	274 „
klapperolie	112 „	52 „

Het lijkt dus, dat op Bali met zijn kleinere munteenheid het leven goedkooper is.

Ten derde werd nagegaan of de bevolking om de halve cent vol te maken een combinatie van voedingsmiddelen moet koopen, welke niet noodzakelijk is voor een juiste samenstelling van het menu van den dag en waardoor dus steeds producten gekocht moeten worden, die overbodig zijn.

Deze vraag werd in verschillende streken op Java onderzocht en het bleek, dat in de omgeving van Malang en Garoet dergelijke „combinatie"-inkoopen zelden plaats vinden. Daarentegen worden in de omgeving van Koetowinangoen en Cheribon veelal wel op een dergelijke wijze inkoopen gedaan.

In de omgeving van Koetowinangoen worden de volgende levensmiddelen in combinatie gekocht:

brambang + bawang + lombok
lombok + zout
lombok + trasi
brambang + lombok + laos
brambang + lombok + zout
katjang pandjang + taogè kedelee + melindjo blad
kangkoeng + ketjipir
melindjo blad + taogè kedelee
kangkoeng + ketjipir
melindjo blad + taogè kedelee + kangkoeng
djagoeng moeda + melindjo blad
waloeh bokor + melindjo schil
laos + lampoejang
klapper + zout
brambang + bawang + laos
katjang pandjang + melindjo schil
papaja moeda + kangkoeng
kentjoer + laos + loeng
klapper + melindjo schil
taogè kedelee + lombok
taogè kedelee + taogè katjang idjo
petè + katjang pandjang
daon brambang + lombok
selderij + daon brambang
trasi + zout + lombok
nangka moeda + klapper
zout + lombok + trasi + brambang

Steeds werd dus een term uit deze combinaties gekocht, niet omdat het noodzakelijk was, maar omdat men anders niet voor een halve cent aan waarde had gekregen.

Volgens inlichtingen van de consumenten zou bij invoering van de kwart cent in deze streek van de volgende producten minder aangeschaft worden voor de dagsamenstelling van het menu: trasi, laos, loeng, kentjoer, kangkoeng, brambang, taogè kedelee, taogè katjang idjo, melindjo schil en blad, klapper, djengkol,

selderij, ketjipir, katjang pandjang (peul en blad), djagoeng moeda, klapper, suiker, peper en pala.

Bovendien bleek, dat in een groote warong op den pasar van totaal 21 aankoopen op één dag (waarde 73 cent), 12 aankoopen ter waarde van 23 cent „combinaties" waren, noodzakelijk door het ontbreken van een kleinere munteenheid dan de halve cent. In een kleine warong met een omzet van 24½ cent in 23 keeren, werd 20 maal (waarde 16½ cent) in „combinaties" ingekocht.

Uit de gegevens uit Cheribon blijkt, dat ook daar de invoering van een kwart cent de bevolking zeker gemak zou opleveren. Door het ontbreken van deze munt is de bevolking genoodzaakt geweest zichzelve te helpen. Daar kan men in de warongs van de desa's verschillende levensmiddelen inkoopen ter waarde van een djinem (= ¼ cent). Waar deze munt niet bestaat, wordt of door den kooper met een halve cent betaald en geeft hij den waronghouder crediet, totdat hij weer eens voor een djinem inkoopt (en dan natuurlijk geen betaling behoeft te geven), of omgekeerd geeft de waronghouder crediet van een kwart cent en wordt pas bij den tweeden aankoop betaald. Hoe het ook zij, vaak wordt in de desa's van genoemd gebied voor inkoopen ter waarde van een halve cent (totaal) tweemaal naar de warong gegaan.

Het koopen per djinem was vroeger (voor den oorlog) ook reeds bekend, maar in de laatste vier jaren is het gebruik erg toegenomen.

Op de groote pasars, waar kooper en waroenghouder elkaar niet goed kennen, kan zulk crediet niet verleend worden en daar worden dan evenals in Koetowinangoen „combinaties" gekocht om de halve cent vol te maken.

Uit bovenstaand feitenmateriaal zijn dus wel aanwijzingen te putten, dat invoering van een kwart cent in streken zooals de omgeving van Cheribon en Koetowinangoen gewenscht zou zijn en ook volgens verkregen inlichtingen zeker door de bevolking geapprecieerd zou worden.

Boekbespreking.

F. A. E. van Wouden. „Sociale structuurtypen in de Groote Oost". Proefschrift, Leiden 1935. 189 blz.

Het is een verheugend verschijnsel, dat jonge doctorandi in de ethnologie (deze leerstoel is ondergebracht in de faculteit van Letteren en Wijsbegeerte) te Leiden voor de keuze van een proefschrift, zich op Nederlandsch koloniaal gebied oriënteeren. Want er is inderdaad een beschamende achterstand in te halen in de systematische bewerking van de ethnologie van den Maleischen archipel, vergeleken bij de volkenkundige ontginning b.v. van Noord-Amerika of Australië. Reeds hierom mogen wij de dissertatie van F. A. E. VAN WOUDEN over de „Sociale Structuurtypen in de Groote Oost" verwelkomen. Bovendien is de studie van den heer VAN WOUDEN van belang voor den adatrechtbeoefenaar, omdat hij hieruit een indruk krijgt van het bouwschema van een complex van samenlevingen, waarbinnen en waardoor het accidenteel adatrecht leeft en groeien kan. De casuïstische jurisprudentie krijgt voor een dergelijk uitzicht meer zin. Maar omgekeerd mag van een socio-ethnologische verhandeling ook verwacht worden dat zij ten nauwste voeling houdt met het materieel adatrecht van de streek waarop zij zich betrekt, en althans blijk geeft van de jurisprudentie- en adatrechtsliteratuur op de hoogte te zijn. Dit laatste kan helaas niet gezegd worden van het proefschrift waarover wij hier enkele opmerkingen willen maken.

---

1) Vgl. v. VOLLENHOVEN: Het Adatrecht v. N.I. I blz. 432.

2) Dat echter ook elders in den archipel voorkomt; vgl. VERGOUWEN: Het rechtsleven der Toba-Bataks, blz. 203; VAN OSSENBRUGGEN: „Het oeconomisch-magisch element in Tobasche verwantsch. verhoudingen (Meded. Kon. Acad. v. W. dl. 80 serie B no. 3 blz. 70); WILKEN: Verspreide Geschr. I, blz. 141 en 249.

Meer algemeene litteratuur is: Encycl. v. N. I.; VAN OSSENBRUGGEN: Verwantsch. en huw. vormen in den Ind. Arch. (T.A.G. 1930); v. VOLLENHOVEN: Het adatr. v. N.I. I; E. M. LOEB: „Patrilineal and matrilineal organization in Sumatra (Am. Anthr. 1933-1934); H. TH. FISCHER: „De aanverwantschap bij eenige volken v.d. Ned.-Ind. Archipel (Mensch en Maatsch. 1935); DE JOSSELIN DE JONG: „De Maleische Arch. als ethnol. studieveld (1935); P. A. F. BLOM. Kentrekken v.h. verwantsch.- familie- en erfrecht bij de volken v. Indonesië (Leidsch pr. schr. 1914); BRENDA Z. SELIGMAN: „Bilateral descent and the formation of marriage classes" (Journ. Anthr. Inst. vol. 59 (1927); ROB. H. LOWIE: „Some moot problems in social organization" (in Am. Anthrop. vol. 36 (1934) en voorts monografieën in „Kol. Studiën", „Kol. Tijdschr." e.a. periodieken.

Dit proefschrift bespreekt de sociale structuren van een gebied, dat twee verschillende (maar toch in veel opzichten verwante) adatrechtskringen omvat, n.l. Ambon met bijbehoorende eilandengroepen en den Timorarchipel. De schrijver gaat uit van het standpunt dat deze groepen, besloten tusschen Boeroe en Seran in het noorden, Roti in het zuiden, Soemba-Flores in het westen en de Kei Groep en Zuid-Ooster-eilanden in het oosten als een ethnische eenheid zijn te beschouwen, waartoe voor hem als het belangrijkst „Leitfossil" dient het binnen deze grenzen vrij universeel voorkomend z.g. „exclusief cross-cousin-huwelijk" (verder als e.c.c.h. aan te duiden), d.i. het verplicht of althans graag gezien huwelijk met de dochter van moedersbroer. Uit dit adatrechtelijk cross-cousin-huwelijk leidt de schr. niet alleen de bijzondere vormen van het gansche sociale bestel af, maar ook de verdere geestelijke cultuurontwikkeling wordt door hem hiermede in verband gebracht. Mythe en ritus b.v. moeten in zich de kenmerken van den socialen status dragen. Zoo verklaart hij (blijkbaar geïnspireerd door DURKHEIM en MAUSS) op blz. 2 reeds: „Door de wisselwerking der menschelijke en cosmische krachten in den ritus wordt de instandhouding en het voortbestaan van het al verzekerd. Deze rhytmeering van den tijd, de verbondenheid van menschelijke en cosmische krachten en de alomvattende classificaties op grond van maatschappelijke criteria zijn uitvloeisels en oorzaken tegelijk van de essentieele eenheid der cultuur, waarvan mythe, ritus en sociale structuur de drie groote componenten zijn. Ook de onderscheiding sociaal en religieus zal blijken ten nauwste samen te hangen met sociale verschijnselen. Zij is, zooals wij zullen zien, verbonden met de tegenstelling tusschen maternale en paternale groepeeringsbeginselen".

Het is duidelijk, dat de schr. met deze, een weinig zwaarwichtige woorden wil zeggen dat een cultuur een eenheid is („totalité" zegt MAUSS) en dat in haar uitingsvormen en de daaraan verbonden qualificaties zoowel het natuurgebeuren als de menschelijke organisatie weerspiegeld is.

Het is, sinds DURKHEIM en MAUSS hun geniaal opstel over de classificaties publiceerden [1]), meer algemeen bekend geworden, dat binnen engere culturen geheele categorieën van verschijnselen, die op voor ons geheel uiteenloopend terrein liggen, in eene primitievere mentaliteit worden geassociëerd (b.v. bepaalde kleuren met windstreken („les sept régions" [2])), met geslacht, met bepaalde dieren, takken van bedrijf, karaktereigenschappen enz. enz., waarbij echter als synthetische eenheid of middelpunt („region du Milieu"), de eigen samenleving zelve, waarin heden en mythologisch verleden ineenvloeien, voor het „primitief" begrip als integrale hoofdwaarde blijft). Dit verschijnsel nu van associatiecategorieën wordt volgens DURK-

1) E. DURKHEIM et M. MAUSS: „De quelques formes primitives de classification" in Année Sociologique (6me année, 1901—1902).

2) DURKHEIM et MAUSS t.a.p. blz. 35 v. Zie voor Java: F. D. E. VAN OSSENBRUGGEN: „De oorsprong van het Jav. begrip Montjå. Pat. in verband met primitieve classificaties (1918); H. BERGEMA: Javaansche cultuur en levensvisie" in „de Opwekker" Mei 1935.

HEIM en MAUSS beheerscht door een cardinale sociologische tegenstelling bij de bedoelde primitieve volken, n.l. die van de clandeeling, de clans waarin de samenleving is opgedeeld, maar die haar ook samenstellen en waarvan de differente karakters in de primitieve mentaliteit zouden samenhangen elk met een eigen gebied van natuur, cultuur en cosmos. De clanexogamie handhaaft dan de gescheidenheid ook der andere categorieëncomplexen. Aldus de theorie van de Fransche sociologische school. Nu moet men echter wel oppassen den sociologischen status niet te zeer te overschatten en bij uitstek als den sleutel te beschouwen, waardoor een gansche cultuur duidelijk wordt. Er schuilt in deze theorie een gevaar van materialistische cultuurverklaring, die, zou ik wagen te zeggen, niet meer van dezen tijd mag zijn. Aan dit gevaar is, meen ik, de heer VAN WOUDEN niet geheel ontsnapt. Wel zou men uit de juiste opmerking, dat „de verbondenheid van menschelijke en cosmische krachten en de alomvattende classificaties op grond van maatschappelijke criteria **uitvloeisels en oorzaken tegelijk zijn** [1]) van de essentieele eenheid der cultuur", misschien mogen afleiden, dat ook hij wel voelt dat een cultuur niet uit een van haar componenten mag of kan worden tot klaarheid gebracht, doch even tevoren had de Schr. verklaard dat hij „uitgaande van verschillende sociale elementen (wil) trachten **de plaats** [1]) dier elementen in de cultuur op te sporen en na te gaan welke haar taak is **in verband met andere elementen**" [1]). Wanneer uit deze, voorzichtig gestelde woorden moet worden opgemaakt dat Schr. door opsporing en rangschikking van zekere sociologische feiten, die op een bepaalde (oorspronkelijke) clandeeling duiden zouden, licht wil vinden ook voor de geestelijke cultuur in wijdsten zin, dus hoe in laatste instantie het e.c.c.h. determinante zou zijn van die cultuur, dan moet zijn poging reeds bij voorbaat tot mislukking zijn opgeschreven. Maar ook wanneer hij minder ver wil gaan en uit de (vroegere) sociale structuur (die intusschen toch maar hypothese blijft) wil afleiden een taak-verdeeling in economisch, juridisch, religieus en ritueel leven, is deze poging m.i. een bedenkelijke onderneming. Wij blijven dan ook na lezing van het laatste hoofdstuk nog volkomen onkundig omtrent de eigenlijke geestelijke cultuur der betrokken volkjes. Vormen van grondbezit e.a. adatrecht, materieel cultuurbezit, taal en symboliek, geheime genootschappen, reliquie vereering, voorouderverering, totemisme, doodenbehandeling, al dergelijke cultuurfactoren, althans eenige ervan, komen wel hier en daar ter sprake, maar worden nergens opzettelijk systematisch in beschouwing genomen om het gebouw van de veronderstelde gemeenzame onderliggende cultuur op te bouwen. Dit zou trouwens een dergelijk diepgaande studie vergen als van een enkeling en stellig van een proefschrift niet verwacht kan worden. Wij bedoelen dan ook met het bovenstaande geenszins den Schr. een tekortkoming te verwijten maar slechts in het algemeen voor overschatting van sociologisch materiaal te waarschuwen. En vooral voor het door den Schr. in studie genomen gebied

1) Cursiveering van mij. C. T. B.

is het bijna ondoenlijk tot conclusies te komen, door de schaarsheid van gegevens (die Schr. zelf toegeeft), door het naast-een voorkomen van verschillende verwantschapsvormen (niet alleen het e.c.c.h.) en door de zekerheid dat hier geographisch een knooppunt ligt van allerlei culturen (Melanesisch, Indonesisch, Papoesch) waarover wij vooral ook door onze taalgeleerden zijn ingelicht [1]). De waarde van dit proefschrift ligt m.i. vooral hierin, dat nu eindelijk eens dit geographisch culturencomplex op een bepaald sociologisch kenmerk wordt geanalyseerd; de zwakke zijde hierin dat het op grond van dit eene kenmerk te veel wil synthetiseeren.

Men kan het boek dus beschouwen als een poging tot determineering van een cultuur (culturencomplex) vanuit een maatschappelijk structuurtype. Daarbij is in het eerste hoofdstuk zeer scherpzinnig uiteengezet, dat het exclusief cross-cousin-huwelijk inderdaad moet duiden op zeer kenmerkende typen van stam- of clandeeling.

De Schr. toont ons allereerst dat het e.c.c.h. in zijn kring vrij frequent voorkomt [2]). De connubium-typen echter die **daarnaast** voorkomen worden wel wat al te zeer genegeerd. Het schijnt dat Schr. geneigd is hier en daar een soort evolutie of verslapping van oude vormen aan te nemen, maar argumenten voor zulke hypothesen vindt men niet. Op het e.c.c.h. past dan de volgens Schr. voor deze streken kenmerkende stamdriedeeling (waar slechts (latere?) tweedeeling nawijsbaar is, laat deze zich ook met het e.c.c.h. zeer wel verdragen). Ook is het onverschillig of de afstamming patrilineair dan wel matrilineair wordt berekend (blz. 96). De driedeeling omvat dan de volgende samenstellende deelen: a. de egoclan, b. de clan waaruit a. zijn vrouwen betrekt en c. die waaraan a op zijn beurt zijn dochters levert. De vrouwen-leverende clan heeft dan telkens een overwichtspositie ten opzichte van den vrouwen-betrekkenden clan en van deze heerschpositie meent Schr. correllata in de mythologieën en in de sociale classificaties te vinden.

In Hoofdstuk III wordt nader behandeld dit **socio-familiaal** systeem, met welk woord de Schr. aardig uitdrukt de wijze waarop een samenleving zich deelt. Dit deelen is een proces dat zich demonstreert door de reeds genoemde speciale huwelijksreguleering en dan automatisch doorwerkt tot clan en stamdeeling. Is nu het „huwelijk" primair of is de „moyety" primair? Dit blijft een moeilijk uit te maken biologisch-wijsgeerige vraag [3]). „Socio-familiaal" systeem is daarom een gelukkig woord voor een begrip dat men van twee kanten kan bezien. Dit socio-familiaal systeem nu is wat den Schr. boeit, wat als een kleurdraad door het gansche boek loopt en waarvan met spanning een uitkomst voor de Zuidelijke Molukken wordt gezocht. Jammer

---

1) Welbewust nochtans dat taalgroepen en cultuurgroepen niet samenvallen. De cultuurhistorische scholen — eerst door GRAEBNER, daarna door P. W. SCHMIDT geleid — hebben ook op de vele hier elkaar kringende stroomen gewezen.

2) Zie b.v. blz. 90.

3) Zie ook VAN OSSENBRUGGEN t.a.p. blz. 8.

is het echter dat de Schr. zijn bronmateriaal daarbij niet systematischer en overzichtelijker heeft behandeld door b.v. mythologie apart te stellen tegenover den positieven socialen rechtstoestand (waarbij in dit laatste verdere onderscheiding (b.v. in „gemeenschappen", „individueele functies" enz.) aanbeveling zou verdienen). Want nu vinden wij stukken mythologie midden tusschen bestaande sociale regelingen en instituten met daaraan vastgeknoopte eigen opmerkingen en gissingen van den schrijver als een hutspot dooreen, waardoor de waarde van het materiaal moeilijk te beoordeelen valt [1]). Voorts lijkt het mij bepaald fout, dat niet een scherp onderscheid is gemaakt tusschen zuiver genealogische (Boeroe, Seran, enz.) hoofdzakelijk territoriale (gedeelten van Soemba, Tanimbar) en meer gemengde (Ambon, Kei, Timor, Flores) [2]) gemeenschappen.

Op nog een tekortkoming is het noodig te wijzen. Behalve organische groei (op het stramien van het e.c.c.h.) is strijd en verovering een niet te verwaarloozen oorzaak van ten slotte geconsolideerde sociale structuren. Ook hierom kan het e.c.c.h. niet steeds de sleutel zijn voor goed verstand van den socio-familialen status. Altijd ziet men naast geleidelijke organische uitgroei het geweld: veroveringen en ondergang en subordinatie. Vooral bij de heet gebakerde volkjes van de Groote Oost is dit het geval. Veel van de door Schr. zelf aangehaalde legenden en mythen duiden op de groote rol die oorlog en onderwerping in deze eilandenrijkjes oudtijds moeten hebben gespeeld [3]). De groote aandacht voor opsporing van argumenten voor de genealogische driedeeling heeft naar het schijnt den Schr. eenigszins de historie doen miskennen. Er zijn tot den huidigen dag eilanden waar iedere negorij zijn oorlogsprauw bezit.

Toen ik eenigen tijd geleden te Toeal (Kei-archipel) vertoefde, kreeg ik een inheemsch vonnis onder handen, waarin de volgende verklaring van een der eischers (het ging om vaststelling van negorijgrenzen) voorkwam:

„Tabtoed Eivoer en Tabtoed Maän van Totoat vochten met Dian. Ze zonden om hulp naar Mastoer, Tassando en Madwair. Madwair hielp echter niet, wel de beide anderen, die één dag oorlog voerden en daarbij de geheele negorij afbrandden. Onze beurtzangen zeggen:

„Savoetit ngirwoetil naoejaik naoeafat dir tingarian omlik soentoed.

„Emboö ofel aitesman omlik seentoeb tohair nam'oe."

Dit beteekent: „Wij hebben één dag oorlog gevoerd, toen was de geheele negorij verbrand".

Hierna ging Mastoer met een belang (= oorlogsprauw) naar Madwair en Tabtoed Eivoer ging mee en zei tegen den Radja: „Waarom hebt gij ons

1) Het mythenmateriaal is geduldig geweest voor linguisten, psychoanalysten enz. Hoe zou het ook niet voor sociologen dienstbaar zijn. Doch men zij dan voorzichtig met het constateeren van „motieven".

2) In dit verband moge de aandacht gevestigd worden op de Leidsche inaugurale rede van prof. Mr. F. D. HOLLEMAN: „De commune trek in het Indonesisch rechtsleven", die een ontwikkelingsgang ziet van genealogische naar territoriaal (blz. 10 v).

3) Zie b.v. blz. 48 v.

niet geholpen? Anderen helpen en gij, die van denzelfden stam zijt als wij, gij helpt ons niet. Als dit zoo is, is het beter dat wij geen vrienden meer blijven". Daarop zei Radja Madwair: „Goed, ik heb U niet geholpen met den oorlog maar zal U nu een stuk land geven om van te eten". Daarop gaf hij het gedeelte tusschen Horwoed en Hoermajaab en Totaat gaf dit daarop aan ons voor onze hulp in den oorlog en ook een gelang mas.

De beurtzang zegt:

„Sa sa oeskebrook woertrot takamil oetam siknio 'ntior doean tab toet retob.

„Bolortil omoe loersoeak tab foet retob vesa".

Dit beteekent: „Een gelang mas en den grond hebben zij ons gegeven om te eten".

*
**

Waar dit niet zoo heel ver terugliggende historie geldt en zelfs in het jaar van mijn bezoek aan Toeal (1929) een oorlogsprauw van één dezer negorijen in vol ornaat langs de kuststrook van een naburige negorij was gevaren om onder luid gescheld deze tot den eersten oorlogsdaad te tarten, zulks onder den rook van ons gezag, zending en missie, behoeft men niet te vragen hoe er vroeger gevochten en gebrandschat is en — waar het hier op aankomt — hoe ingewikkeld de sociale status is geworden! Het vechten zit in deze streken, waar goede soldaten worden geworven, a.h.w. in het bloed.

Wat voor Kei geldt, geldt ook voor andere eilanden. Op Seran en de Oeliassers hebben de pêlaschappen ook voor oorlogsdiensten gediend. Waar het motief van strijd zich dan opdringt, wordt daar door Schr. niet naar waarde op ingegaan, doch de veronderstelde clan- of fratries tegenstelling er mede in verband gebracht (zie b.v. blz. 126). Ook tracht Schr. ten onrechte migratiemogelijkheden zooveel mogelijk uit te schakelen (blz. 163; 167 [1])) en evenmin wordt een standen- of overheerschingsstructuur (behalve Kei: Zuid Timor (blz. 50 v.), Savoe (blz. 64)) afgezonderd gehouden van democratische „commune" samenlevingen (die dikwijls door „raden van oudsten" zijn gekenmerkt).

Door deze negatie van andere mogelijkheden dan harmonische clandeelingen blijven de toch al dikwijls weinig geargumenteerde hypothesen van Schr. (blz. 105—112; 128 v.v.; 134!) zwak. Boven hypothesen vermogen deze stellingen zich niet te verheffen; het aangevoerd mythemateriaal vermag ook meestal niets te „verklaren" [2]). Terecht verklaart Schr. dan ook naar aanleiding van een impasse: „Moeten wij nu de eigenaardige „structuur van deze federatie van rijkjes als gevolg van een cultuurpsycho-

1) Men vergelijke echter v. VOLLENHOVEN.: Het adatr. v. N.I. I blz. 433, 435.

2) Voor Flores publiceerde P. ARNDT in de jongste aflevering v. h. Tijdschr. v. Ind. T.L.V.-kunde een opstel „Aus der Mythologie und Religion der Riunger", waarin naar het mij voorkomt weinig aanknoopingspunten voor een oorspr. driedeeling gevonden worden (vgl. blz. 339 v.).

„logisch proces zien of eenvoudig als het resultaat van een historischen „ontwikkelingsgang in dier voege, dat elk der rijkjes de uitbouw van een „der oude clans zou zijn? Het materiaal laat een definitieve beantwoording „niet toe" enz. (blz. 112; zie over zulke onzekerheid ook blz. 8, 122, 142, 151 onderaan). Een der gewaagdste gissingen lijkt mij het koppensnellen op Rote terug te brengen tot een ritueele strijd tusschen twee stamhelften (blz. 134). Interessant is overigens — maar ook nog niet sterk van argumenten voorzien — wat Schr. op blz. 132 v. opmerkt omtrent verband tusschen landbouw en de „vrouwelijke" clan (fratrie) (zie hieromtrent ook blz. 146 en 166).

Vanaf het IVe Hoofdstuk worden nog wijder perspectieven gezocht. Schr. zoekt dan nl. gelijk hiervoor reeds werd medegedeeld, den cosmos, zooals die in de wereldbeschouwing van de bewoners dezer streken zou zijn geconcipiëerd volgens mythologische data eener- en begripsassociaties anderzijds, voor ons te reconstrueeren als een product van de sociologische structuur. Vooral in zijn „Slotbeschouwingen" waagt hij zich aan dergelijke categorie-associaties à la DURKHEIM, maar ook reeds eerder (te hooi en te gras: b.v. blz. 106, 116, 121 v., 123 v., 132 v., 142, 146 v, 153, 155). Wij betreden hier, het werd reeds eerder gezegd, gevaarlijk terrein: wie te ver zich waagt naar de richting van de schoone visioenen in het verschiet, kan plotseling tot de ontdekking komen dat hij zich op drijfzand bevindt.

Waagt men zich niettemin aan dergelijke speculaties, dan is het toch in ieder geval deugdelijk om streng systematisch te werk te gaan en dan lijkt het mij minder juist, in ieder geval gevaarlijk, om zooals Schr. doet, eerst het mythemateriaal te verwerken om met behulp hiervan het socio-familiaal systeem te reconstrueeren (Hoofdst. II, IV, V) en dan daarna (Slotbesch.) dit socio-familiaal systeem weer te gebruiken om het cosmologisch gehalte van de mythen te indiceeren. Wij zijn hier weder bij ons uitgangspunt, dat een cultuur niet uit een van haar componenten kan worden tot klaarheid gebracht, aangeland.

Maar tegenover het vele goede dat het boekje ons geeft, mogen de geopperde onvolmaaktheden niet te zwaar wegen. De Schr. heeft misschien te hoog willen grijpen, maar hierdoor dan toch bereikt dat van een weinig ontgonnen gebied voor het eerst een theoretisch-wetenschappelijke beschouwing is geleverd [1]) waarop wellicht vruchtbaar verder gebouwd zal kunnen worden. Tekortkomingen zijn bij een eerste onderneming vrijwel onvermijdelijk en ze zijn in dit geval in belangrijke mate gevolg van de ontoegankelijkheid der positieve ten dienste staande gegevens. Het bijeenzoeken van het materiaal door den Schr. is op zichzelf reeds een onderneming van

1) Merkwaardig genoeg werden ongeveer gelijktijdig en onafhankelijk dezelfde sociale structuren die in dit proefschr. aan de orde zijn gesteld, besproken door V. OSSENBRUGGEN in zijn bovengeciteerde jongste publicatie. Zie daarin met name vooral de uitvoerige aanteekening No. 29 (blz. 41—53) en eveneens in het tijdschrift „Mensch en Maatschappij" door Dr. TH. FISCHER: „De aanverwantschap bij eenige volken v.d. Ned.-Ind. Arch."

belang en het kaf van het koren te scheiden zal hier ongetwijfeld veel geduld en energie hebben gevorderd. Echter moet ons in dit verband een opmerking van het hart.

In dit werk is volgens de methode van RIVERS, BRENDA SELIGMAN e.a. vrijwel uitsluitend de formeele zijde van de sociologie in beschouwing genomen, n.l. de figuren die de huwelijksreguleeringen en de grootere genealogische eenheden aannemen, zonder dat de warme, levende inhoud daarvan, n.l. de dagelijksche functioneering en het materieele rechtsleven, dieper zijn onderzocht geworden. Hierdoor blijft het eindbeeld iets schematisch en bloedeloos. Want ten slotte geldt de door Schr. verrichtte reconstructie een hypothetische oer-stamdeeling, zooals die nergens meer zuiver gevonden wordt. Door deze archeologische reconstructiearbeid heeft de titel van het boek ook een eenigszins misleidende klank gekregen (alsof we de huidig functioneerende figuren zouden vinden). Dit verschil nu tusschen hypothetische theorie en de werkelijkheid zou den Schr. zelf duidelijker zijn geworden, indien hij voor adatarbeid meer oog had gehad. Tevens zou hem dan gebleken zijn, dat niet alles tot enkele hoofdfiguren is terug te brengen, doch dat integendeel in de Groote Oost een rijke kleurschakeering ligt van rechtsgemeenschappen, genealogisch en territoriaal, met telkens zeer verschillende bevoegdheden. Het valt daarom m.i. te betreuren dat de doctorandus van de faculteit der Letteren en Wijsbegeerte (waaronder ethnologie nu eenmaal ressorteert) niet even heeft aangeklopt bij de zusterfaculteit der Rechten, waar deskundige voorlichting inzake het materieel adatrecht stellig niet geweigerd zou zijn! Zoo althans meen ik het te moeten verklaren dat in het geheel geen eigenlijke adatrechtslitteratuur wordt genoemd (men ontmoet geen adatrechtbundels noch den naam van VAN VOLLENHOVEN, noch dien VAN HOLLEMAN, en hoe vruchtbaar zou vooral het eerste deel van diens boekje over het adat-grondenrecht van de Ambonsche Molukken hebben kunnen dienen!). Maar ook van wat Schr. „toevallige ethnografen" noemt (blz. 89) zijn er verschillende werken (VALENTIJN; RIEDEL's Sluik- en kroesharige rassen; WILKEN: Boeroe en zijn opstellen over verwantschapsvormen; v. OSSENBRUGGEN: Verwantschaps- en huwelijksvormen in den Ind. Arch.; E. VATTER „Ata Kiwan") ten onrechte onvermeld gebleven. Tegenover het feit dat eenige dier werken op sommige punten verouderd moeten heeten, staat toch de waardevolle omstandigheid dat zij geschreven zijn door lieden die een schat van gebruiken hebben kunnen constateeren, die thans tot het verleden behooren. Vooral ook zou kennisneming van het merkwaardig opstel dat verleden jaar verscheen van de hand van den bij uitstek goed ingelichten Molukkenkenner H. J. JANSEN, betreffende de classificaties en identificaties in de denkwereld van de Oeliassers [1]) voor den Schr. van groot nut hebben kunnen zijn.

---

1) H. J. JANSEN: „Iets over de Christen-Ambonsche wereld" in „De Opwekker" 1934; zie ook: Mr. F. D. HOLLEMAN: „Synthetische vormen in de „primitieve" cultuur", diësrede Batavia 1932.

Maar hoe dan ook, de heer VAN WOUDEN heeft met zijn proefschrift een aanknoopingspunt gegeven vanwaar uit men verder kan bouwen en dit is een belangrijke prestatie. Mocht de auteur een werkkring te velde deelachtig worden — wat wij zeer hopen — dan zal hij stellig wel wat voorzichtiger worden in zijne conclusies, maar gesteund door hetzelfde enthousiasme en den ijver, die uit zijn studie blijken, zal zijn arbeid dan ook wat den inhoud van het cultuurleven der hier besproken volkjes betreft verheldering en synthese vermogen te brengen.

Mr. C. T. BERTLING.

Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken.

Afleveringen van vorige jaargangen van het tijdschrift „Koloniale Studiën" en de volgende publicaties der vereeniging:

No. 1. Uitverkocht.
No. 2. Uitverkocht
No. 3. Uitverkocht.
No. 4. Verslag v/d eerste alg. vergadering in 1917.
No. 5. Nijverheid in Britsch-Indië door W. Freundlich.
No. 6. C. Lulofs. De voedselvoorziening van Ned.-Indië.
No. 7. M. B. Smits. Idem
No. 8. W. Muurling. Hervormingsplannen voor Br.-Indië.
No. 9. Verslag van het congres.
No. 10. Mr. R. Fruin. Het arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling van de Buitengewesten.
No. 11. M. Vierhout. Arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling der Buitengewesten.
No. 12. Verslag van het congres.
No. 13. Beschouwingen naar aanleiding van eene medische studiereis in Oost-Azië, door A. de Waart.
No. 14. Deelneming van de overheid aan het bedrijfsleven, door Prof. Mr. M. W. F. Treub.
No. 15. 's Lands mijnbedrijven, door P. Hövig.
No. 16. Het verloop van 's Lands financiën in de laatste jaren en de verwachtingen daaromtrent voor de naaste toekomst, door C. van den Bussche.
No. 17. De verkeersbedrijven van den staat door S. A. Reitsma.
No. 18. Uitverkocht.

worden voor zoover nog aanwezig aan belanghebbende leden afgestaan.

a. tegen vergoeding van kosten voor porto en verzending aan personen, die in het jaar, waarover uitgaven aangevraagd worden, als lid waren ingeschreven en als zoodanig hun contributie hebben voldaan;

b. tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar aan leden, die in het jaar, waarover afleveringen worden gevraagd, niet als lid der Vereeniging waren ingeschreven.

De abonnementsprijs voor het tijdschrift der vereeniging is *f* 18.— per jaar.

Niet leden der vereeniging kunnen bovengenoemde publicaties en afleveringen van de jaargangen I—XIV (1916—1932), voor zoover nog voorradig ontvangen tegen den prijs van *f* 1.— per exemplaar.

Afzonderlijke afleveringen van latere jaargangen worden voor niet leden verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van *f* 3.50 per exemplaar en de publicaties tegen den prijs als bij het verschijnen telkenmale zal worden bekendgemaakt.

Verkrijgbaar tegen de daarachter gestelde gereduceerde prijzen:

I. Publicatie No. 19

1. Nederlandsch-Indië in de wereldcrisis door Ir. E. P. Wellenstein.

2. De nawerking van de crisis op 'Lands geldmiddelen door C. van den Bussche tegen den prijs van ..... *f* 1.50

II. Mr. A. G. VREEDE

De Indische regeling van de arbeidsovereenkomst tegen den prijs van ..... *f* 4.—

III. ECONOMISCHE BESCHRIJVINGEN

No. 1. D. H. Burger. Rapport over de desa Pekalongan in 1868 en 1928 ..... *f* 0.50

No. 2. Dr. L. Adam. Enkele gegevens omtrent den economischen toestand van de kaloerahan Sidoardjo (District Kabonongan, Regentschap Bantoel, afdeeling Jocjakarta) Deel I ..... *f* 1.—

No. 3. Idem Idem Deel II ..... *f* 1.—

No. 4. Uitverkocht.

Tarief van Advertentiën.

6	plaatsingen 1/1 bladzijde	*f*	100.—	2	plaatsingen ½ bladzijde	*f*	25.—
4	,, ,, ,, ...	,,	60.—	1	,, ,, ,, ...	,,	15.—
2	,, ,, ,, ...	,,	45.—	6	,, ¼ ,, ...	,,	35.—
1	,, ,, ,, ...	,,	25.—	3	,, ,, ,, ...	,,	20.—
6	,, ½ ,, ...	,,	60.—	2	,, ,, ,, ...	,,	12.50
3	,, ,, ,, ...	,,	35.—	1	,, ,, ,, ...	,,	7.50

Aanvragen, bijdragen, berichten omtrent toe- en uittreding, abonnementen, adres-veranderingen, advertenties e.d.m., verzoeken om toezending van losse nummers en geldzendingen, te richten aan den administrateur der vereeniging, den heer R. C. d'Ablaing van Giessenburg Sr., Petodjo Oedik 14, Batavia-Centrum.

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1,25 per maand.

Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het Bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

Dr. J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.
Dr. J. H. BOEKE—Gedelegeerd lid in Nederland (adres: Morsch-Singel 9, Leiden).

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, Sr., PETODJO OEDIK 14, BATAVIA-CENTRUM.

Verjaring van grondrechten,

door

W. GROENEVELDT.

HOOFSTUK I.

Oorspronkelijke toestand overvloed van grond [1].

Vermoedelijk heeft in de vroeg inheemsche maatschapij geen regeling bestaan betreffende verjaring van grondbezit, eenvoudig omdat er geen behoefte aan bestond.

Bij het zwervend leven dat men leidde in verband met den ladangbouw en den overvloed van grond, kon ook geen aanleiding bestaan om het blijvend bezitsrecht aan een bepaalden persoon te waarborgen en men nam aanvankelijk zelf aan, dat *het individueel recht in strijd was met den adat.*

Hoe groot nog in 1886 het areaal aan bruikbare grond was, waarover men beschikken kon, blijkt wel het beste uit hetgeen het „Resumé van het Onderzoek naar de Grondrechten" [2] op blz. 100 en 101 onder B sub I vermeldt, nl, dat vaak de marga- en doesoengrenzen in het geheel niet of althans niet scherp waren vastgesteld.

Komisch in dit verband is, dat in dit stadium van overvloed van grond eerst behoefte aan grensvastlegging ontstond in verband met het praesteeren van heerendiensten, terwijl er verder niet de minste belangstelling voor bestond of het Europeesch Bestuur daar al of geen verandering in bracht.

1) Waar in dit opstel gesproken wordt over bruikbare gronden, worden bedoeld die gronden, welke voor den teelt van voedingsgewassen benut kunnen worden.

2) „Resume's van het onderzoek naar de rechten welke in Gouvernementslanden op Sumatra op de onbebouwde gronden worden uitgeoefend" 1896.

De geheele zaak had nl. niets met grondkwesties te maken.

Eerst in een latere ontwikelingsperiode werd, zooals wij zullen zien, vastlegging van het gemeenschapsareaal als zoodanig urgent.

HOOFDSTUK II.

Mogelijkheid tot geleidelijke uitbreiding van het ladangareaal tengevolge van vergrooting der veiligheid en wegenaanleg.

In den loop der tijden is deze overvloed van grond snel en sterk verminderd.

Aanvankelijk maakte echter de omstandigheid dat door de vergrooting van de veiligheid van lijf en goed geleidelijk gronden konden worden ontgonnen, die wat verder van de nederzetting waren gelegen, zelfs door een enkeling, hetgeen voordien niet mogelijk was.

Maar de devastatie van waardevolle terreinen op groote schaal is in de eerste plaats het gevolg geweest van den aanleg van behoorlijke afvoerwegen; zij is practisch eerst daar begonnen, waar onze bestuursbemoeienis meer intensief werd.

Met de mogelijkheid van afvoer der producten werden namelijk deze nieuwe terreinen getrokken binnen het mogelijke ladangareaal van de doesoen of talang; het lag toch voor de hand dat men er toen de voorkeur aan gaf om ongerepte vruchtbare boschgronden boven de uitgeboorde stukken te ontginnen, zoodat weldra van het bereikbare oerbosch weinig meer over was. [3]).

HOOFDSTUK III.

Oorzaken van het inkrimpen van het beschikbare ladangareaal.

§ 1.

Uitbreiding en permaneering der woongemeenschappen.

Naarmate de bevolking het geheele en halve nomadenbestaan

3) Rapport Controleur GOEDHART 1910 betreffende het onderzoek naar de rechten, welke door de inlandsche bevolking worden uitgeoefend op de onbebouwde gronden in de zelfbesturende landschappen, behoorende tot de tijdelijke afdeelingen Bone en Pare-Pare:

„In vroegere tijden, toen er nog zeer veel bosch bestond, hechtte men daaraan weinig waarde, werd daarin naar hartelust gekapt en groote uitgestrektheden jaar in jaar uit ten behoeve van den ladang-bouw ontgonnen. Alleen waren daarvan uitgesloten die gedeelten, welke onder den naam van „angko alá" tot de ornamentsbezittingen van den vorst behoorden en waarin zonder diens voorafgaande vergunning door niemand mocht gekapt worden".

begon te verlaten en de doesoens meer en meer permanent werden, werd voor iedere woongemeenschap ook de grens der bouwgronden vastgesteld, waardoor het wel gebeurde dat enkele marga's, b.v. in Kroë, op dit gebied wel zeer misdeeld werden.

Oorspronkelijk werd aan dit tekort gemakkelijk tegemoet gekomen door ontginning in het territoir van de aangrenzende gemeenschappen, doch ook dit had spoedig zijn grenzen.

§ 2.

Intrede der Cultures.

Vooral werd deze mogelijkheid beperkt toen de cultuur van stapelproducten naast die van voedingsgewassen haar intrede deed; ik noem in dit verband koffie, peper en kruidnagel en rubber.

Deze cultures toch eischten een groot oppervlak en goeden bodem, zoodat het in gebruik geven van grond aan bewoners van andere doesoens of marga's, zij het dan ook tegen betaling in den vorm van sewa boemi, steeds moeilijker werd.

§ 3.

Gebiedsafstand voor hydrologische boschreserve en erfpachtsperceelen.

Later kwam daarbij, dat groote gebieden moesten worden afgestaan als hydrologische boschreserve ter bescherming van de brongebieden, wilde men niet later voor moeilijkheden komen te staan bij eventueele bevloeiing.

In sommige streken van Midden Sumatra is dit helaas veel te laat geschied. [4])

4) Rapport Controleur GOEDHART 1910:
„Toen later het deugdzame hout schaarsch begon te worden, kwam men overeen die bosschen, waar duurzame houtsoorten in eenigszins aanzienlijke hoeveelheden groeiden, te reserveeren voor het kappen van hout ten behoeve van den huis- en scheepsbouw. Hetzelfde geschiedde ten aanzien van de wilde bamboe-, aren-, rotan- en nipabosschen. Zeer goede maatregelen, waaraan echter over het algemeen heel slecht de hand gehouden werd..... Een ander nadeel van den roofbouw is geweest, dat de waterrijkdom in verschillende streken zeer sterk achteruitging en verscheidene bronnen van rivieren opdroogden, hetgeen den landbouw over het algemeen niet ten zegen is geweest. Om bovenstaande redenen is het wenschelijk, dat de angko alá en andere bestaande boschreserves niet alleen behouden blijven, doch dat zij waar mogelijk en rekening houdende met de behoeften der bergbevolking worden uitgebreid. Zich daarbij op het standpunt stellende, dat alle bosschen waarop derden geen eigendomsrechten kunnen bewijzen, het eigendom zijn der zelfbesturen".

Voort heeft in een deel van Zuid-Sumatra de uitgifte van erfpachtsperceelen van zeer grooten omvang een belangrijke inkrimping van het bevolkingsareaal ten gevolge gehad. Weliswaar is een flink deel daarvan in den laatsten tijd teruggegeven, maar daarvan moeten dadelijk worden afgehouden die gebieden, welke vroeger, zonder rekening te houden met de eischen van de meest noodzakelijke boschreserveering, vrijgegeven zijn voor erfpacht (Dempo).

Daarmede was dus ook het tijdstip gekomen dat men zuinig moest worden op het grondbezit; alle gronden kregen waarde, hetgeen vroeger niet het geval was. Tegenover den ouden toestand dat men alleen prijs stelde op goeden grond, gelegen in de onmiddellijke nabijheid van de vestiging, waar men in noodgeval tegen menschen en dieren snel hulp kon krijgen, begon de gemeenschap ook belangstelling te krijgen voor verder afgelegen complexen, waarvan ten slotte de waarde werd bepaald door twee factoren, n.l. kwaliteit van den grond en ligging ten opzichte van de doesoen.

Dit proces is zeer snel geweest; met de intrede van de koffieculturuur vooral is een trek begonnen van lieden uit de Semondo, maar vooral uit de Ogan- en Komeringstreken, die een ware verwoestingscampagne begonnen in Palembang, de Lampongsche Districten en een doel van Benkoelen.

Het kwam bij deze halve nomaden nooit tot een blijvende vestiging; na enkele jaren van roofbouw werd de betrokken streek in deerniswekkende toestand achtergelaten en de eigenlijke bezitters, die zich door een goede grondhuur hadden laten verleiden, zagen te laat hun fout in.

HOOFDSTUK IV.

Ontstaan van de behoefte van regeling van de gebruiksrechten op grond en de geleidelijke ontwikkeling daarvan.

Uit het resumé (blz. 101 en 102 onder IV*a*) blijkt voorts dat men in dien tijd reeds in een stadium verkeerde, waarin op het punt van gebruiksrechten al vrij straffe bepalingen noodig waren en waarin de souplesse, waarmede deze werden gehanteerd, voornamelijk afhing van de meerdere of mindere rijkdom aan grond, welke een bepaalde streek bezat.

Het valt op, dat reeds toen t.a.v. den termijn na verloop waarvan

gronden tot staat van woestheid, d.w.z. tot margabezit terugvielen, al dadelijk een onderscheid werd gemaakt tusschen sawahs en ladangs.

De voor droge gronden geledende regelen waren uiteraard uiteenloopend in verschillende streken. Zoo bestonden variaties tusschen b.v. Seloema en Kaoer, waar het verlaten en het ophouden van de ontginning met zich brachten dat de grond dadelijk aan de gemeenschap terug viel, terwijl als andere uiterste b.v. Mokko-Mokko stond met een ruime verjaringstermijn van vier jaren.

Het is ook opmerkelijk, dat voorts bepalingen werden gemaakt, ten doel hebbende tegen te gaan dat men woesten grond, waarover men de beschikking gekregen had, kon laten liggen om zoodoende een reserve te vormen voor later.

Ik wijs er op, dat in de ommelanden van Benkoelen het braak laten liggen van grond niet eens was toegestaan, indien een ander margagenoot het terrein noodig had voo beplanting. Scherper kan al wel niet.

Uit het Resumé (blz. VII sub 4 en 5) blijkt voorts dat de daarvoor geldende regelen vrij straf waren, zelfs voor ladangs.

Dat in Seloema en Benkoelen voor sawahs geen termijn aangegeven is, houdt vermoedelijk verband hiermede, dat men daar nog weinig sawahs had en dat het verlaten van een dergelijk kostbaar bezit niet voorkwam.

In het algemeen is in het grootste deel van Benkoelen nog steeds een belangrijke oppervlakte aan ladangterrein met secundaire en tertiaire boschbegroeiing beschikbaar, zij het dan ook in stijgende mate een deel daarvan met steeds korter wordende tusschenpoozen in gebruik wordt genomen, waarmede de opbrengst geleidelijk daalt (hoe paradoxaal dit ook moge klinken).

Opvolgend hebben wij dus gehad:

a. de periode, waarin voldoende grond beschikbaar was en waarin de omlooptijd zoo langdurig was, dat niemand eigenlijk aanleiding had om blijvend grond in bezit te nemen; [5]).

5) Rapport Controleur GOEDHART 1910:
„In den regel kunnen onbebouwde gronden niet individueel worden bezeten. Weliswaar kunnen zij aan bepaalde personen ter ontginning worden afgestaan, doch moeten deze dan ook een bepaalden termijn die gronden verliezen, zoodra deze opnieuw tot den staat van woestheid zijn teruggekeerd".

b. de periode, waarin het beschikbare areaal zoodanig verminderd was, dat de ontginner van een bepaald stuk grond er prijs op stelde, dit weer later eventueel te kunnen gebruiken; als teeken van occupatie plantte hij daar b.v. doerianboomen, adjiloeang, e.d.

Had iemand anders dezen grond noodig, dan kon hij ongetwijfeld daarom vragen, maar er bleef een prioiteitsrecht bestaan van de eerste occupant, waarvan deze al dan niet afstand kon doen (zie hiervoor Resumé blz. 102 onder IV b en c.).

c. de periode waarin een deel der gronden als woonerf, en verder voor beplanting met overjarige gewassen, als klappers, koffie, kruidnagel, rubber of peper, dan wel als sawah, in vaste cultuur werd genomen.

Tegenover hetgeen wij in andere, verder ontwikkelde streken als Java, Sumatra's Westkust e.d. zien, is deze Zuid-Sumatraansche maatschappij nieuw en primitief, omdat het bovengeschetste proces zich in die andere streken al veel eerder heeft voltrokken wegens grondgebrek.

Het gevolg van deze laaste toestand is nu het volgende.

Ten aanzien van deze doorloopend en vast geoccupeerde terreinen staat het bezitsrecht geheel buiten twijfel en bestaat er voor de gemeenschap geen enkele aanleiding tot ingrijpen.

Ook wat betreft het ladangareaal, waar zich reeds een prioriteitsrecht heeft ontwikkeld, zullen voorloopig in de meeste streken weinig moeilijkheden ontstaan; er is altijd nog zooveel grond, dat alleen daar waar het tekort schrijnend is, een aanslag zal worden gedaan op dat recht.

In de practijk zal dit dan wel zoo loopen dat men in de kleine doesoensamenleving, waar ieder twist hoogst ongewenscht is, t.a.v. de enkele gevallen die zich hierover zullen voordoen, wel een schikking zal weten te treffen. In andere streken werkten weer oude gebruiksinstellingen mede tot beperking en fixeering van het recht op bouwgrond. [6]).

6) Rapport Controleur GOEDHART 1910:
„Behalve deze ongko's zijn in sommige landschappen bovendien tot eene bepaalde uitgestrektheid onbebouwde gronden speciaal ten behoeve van den betrokken Aroe gereserveerd de zoogenaamde tanah aradjang, gronden die uitstekend voor den landbouw geschikt zijn en dan ook in den regel aan de bevolking ter ontginning worden afgestaan. Ook na de ontginning blijven die gronden het eigendom van hem, die de waardigheid van Aroe bekleedt; de
(Vervolg noot zie blz. 361).

Een nieuw gezichtpunt komt echter met de aanleg van sawahs. Hierbij treedt een gehee andere factor in het geding. Het is voor de ontginning daarvan noodig, dat er leidingen worden gegraven en onderhouden, dammen worden gebouwd, dat de beplanting gezamenlijk en geregeld plaats heeft, in het kort wordt een samenwerking geëischt, welke bij het tot nu toe gevolgde systeem van ladangbouw niet noodig was.

Een bijzonder kenmerk van dit stelsel is bovendien dat de samenwerking *permanent* is en dat het uitvallen van een medewerker, zonder dat hij vervangen wordt, het geheel in gevaar kan brengen.

Dan eerst treedt uit zelfbehoud van de gemeenschap de nieuwe factor in werking, nl. de noodzaak van eventueele overheidsdwang. [7])

Thans rijst de vraag of die Overheid wel het recht heeft om zóó diep in te grijpen in het beschikkingsrecht en zelfs in het bezitsrecht van het individu, dat eventueel dat recht aan hem blijvend kan worden ontnomen.

Wij zullen eens nagaan waarop dit Overheidsrecht berust.

Het irrigatiewerk is tot stand gekomen door gezamenlijke arbeid van de leden van de gemeenschap, zonder dat uit hoofde van deze gezamenlijke arbeidspraestatie zij individueel rechten kunnen doen gelden op een bepaald deel van het tot stand gebrachte in gemeenschapsdienst.

Practisch zal wel ieder der oorspronkelijke medewerkers zich in onderling overleg een deel van het sawahareaal toegewezen hebben gezien en daarop een bepaald recht hebben verkregen; ik zou nog niet zoover willen gaan om dit bezitsrecht te noemen. Eerder draagt

---

(Vervolg noot van blz. 360).
ontginners echter verkrijgen daarop een erfelijk individueel gebruiksrecht, dat voor vervreemding, mits geen verkoop, vatbaar is en alleen dan verloren kan gaan, wanneer aan de voorwaarden, waarop de ontginning werd toegestaan, niet voldaan wordt. Die voorwaarden zijn in den regel het presteeren van diensten ten behoeve van den Aroe en het afstaan aan dezen van een gedeelte van de opbrengst, meestal 10 (b.v. in Belawa-Wadjo) of 20% (bv. de tanah pabering van Bone, Barroe, Sidenreng enz.) bedragende".

7) Rapport Controleur GOEDHART 1910:
„In Batoelappa, Kassa en de Lembangs (onderafdeeling Pinrang) worden tot sawahs ontgonnen gronden geacht tot den staat van woestheid te zijn teruggekeerd, zoodra de dijkjes niet meer zichtbaar of de gronden zoodanig weer begroeid zijn dat men de bijl noodig heeft om ze van het opgekomen geboomte te zuiveren; een en ander heeft eerst plaats na braakligging van minstens 10 jaren".

dit het karakter van een voorloopig doch sterk prioriteitsrecht, dat in den loop der tijden automatisch overgegaan is in bezitsrecht.

Maar gekoppeld aan dit voorkeursrecht zal de deelgerechtigde in het complex de stellige verplichting hebben gehad om geregeld deze grond te bebouwen en deel te nemen aan het onderhoud der bevloeiingswerken.

Zonder deze verplichting toch zou hij een reëel gevaar voor zijn omgeving zijn, omdat het onbebouwd laten van een stuk grond, gelegen midden in een Sawah-areaal, daarvan een haard maakt, waaruit plagen van dieren, onkruid en ziekten zich kunnen verspreiden. Daarbij komt dat iemand, die zijn aandeel niet bewerkt, in het algemeen zich ook onttrekt aan de onderhoudsplicht van de door de gemeenschap aangelegde leidingen, enz.

Het staat wel vast dat de gemeenschap, die zich arbeid en wellicht ook kosten heeft getroost voor het inrichten van deze sawahs, niet lijdelijk behoefde toe te zien of het dergelijke deelgerechtigden wel behaagde al dan niet hunne gronden te bewerken.

In verband met hetgeen reeds gezegd is over de sterke afname van de beschikbare bouwgrond en de waardestijging daarvan, begon vervolgens hier en daar de openbare meening het ontoelaatbaar te vinden dat een geschikt stuk grond als productiefactor aan bebouwing werd onttrokken zonder dat de prioriteitshouder daar zélf van gebruik, maakte terwijl hij niet toeliet, dat andere mededorpsgenooten daarmede hun bestaan verzekerden.

Geleidelijk zijn al deze factoren verscherpt, totdat zich op dit punt conflicten voordeden; in den aanvang sporadisch, maar naarmate de nood drong talrijker, totdat de gemeenschap verplicht was ten aanzien hiervan dwingend op te treden en bepalingen op dat stuk vast te leggen.

Uit het Resumé blijkt, dat de algemeene erkende meening bestond (zie blz. 2 onder IV b en c) dat na ommekomst van de verjaringstermijn aangegeven onder IV b, de grond terugviel aan de Gemeenschap (IV c).

Wij zien dan in het adatrecht bepalingen verschijnen, waarbij verjaringstermijnen worden vastgelegd voor oorspronkelijk ontgonnen, doch daarna niet meer bewerkte gronden.

Daaronder vindt men behoorlijk strenge bepalingen, waarbij, zooals ik reeds zeide, zelfs het bezit formeel kan worden ontnomen.

Opmerkelijk is wel dat in die streken, waar daaraan lokaal behoefte bestond, de betrekkelijke margabepalingen zeer oud zijn en zoo noodig ook nu in volle gestrengheid worden toegepast t.a.v. sawahs en enkele complexen drogen grond in en onmiddellijk om de doesoen gelegen.

De verjaringstermijn, voornamelijk van sawahs, krijgt in den laatsten tijd meer en meer beteekenis bij het openleggen van groote oppervlakten geïrrigeerde gronden, zoowel voor de autochthone bevolking als met het oog op kolonisatie.

De sterke en plotselinge bevolkingstoename, de groote kosten welke de Overheid maakt voor bevloeiïng, de vastlegging van de noodzakelijke hydrologische boschreserves maken, dat wij moeten overgaan tot intensiveering van den Inlandschen landbouw, waarbij het natuurlijk niet toelaatbaar is, dat binnen de irrigatiecomplexen woeste grond blijft bestaan.

Het ligt voor de hand dat het niet de bedoeling geweest is om bepalingen betreffende verjaring plotseling en rigoureus overal toe te passen; er bestaan verschillende verzachtende maatregelen die worden ingelascht. Overigens hebben dorpsgemeenschappen een groote tact om van harde bepalingen de scherpe kanten af te nemen, en in gemeen overleg tot een oplossing te komen.

Blijkt dat niettegenstaande dit alles men onwillig is om aan de rechtmatige eischen van de gemeenschap te voldoen, dan zal het onttrekken van het beschikkingsrecht over den grond aan dergelijke personen niet onbillijk zijn en in het algemeen belang de plicht van de Overheid worden.

De verzachtende maatregelen kunnen in de praktijk de volgende zijn.

Bij het bevloeien van groote gebieden, zooals in kolonisatieterreinen, dient een geruimen tijd te worden gegeven aan de autochthone bevolking, gewend als deze is aan ladangarbeid, om het voor haar gereserveerde deel in sawahs om te zetten. Bij den aanleg van bevloeiïngswerken is niet altijd een goede economische verkenning voorafgegaan, zoodat het voorgekomen is dat belangrijke oppervlakten geïrrigeerde grond jaren lang braak bleven liggen (Mimpileiding in Sumatra's Westkust, Loeboek Blimbing, Bloemai in Benkoelen).

Er is geen twijfel aan dat zij het voorbeeld van de Javaansche immigranten zal volgen, zij het in een langzamer tempo.

In ieder geval zal worden begonnen de toekomstige sawahs als ladang te bewerken.

Ten aanzien van oudere irrigatiegebieden, b.v. het Palik-complex bij Aoer Gading en Perbo, dat in 1917 werd aangelegd met Regeeringsgelden, dwingt reeds nu de noodzaak tot een regeling. Een deel van de bevolking zou gaarne sawahbezit krijgen, doch wordt daarin belemmerd door houders van het prioriteitsrecht, die hunne gronden zonder noodzaak laten liggen en deze eens in de twee of drie jaren bewerken, teneinde de daar geldende verjaringstermijn te stuiten.

In dergelijke gebieden zou de gemeenschap van de occupant tijdig ieder jaar de zekerheid moeten hebben dat hij bereid en in staat is zijn sawahs te beplanten; het staat hem overigens vrij dit door een ander te laten doen, terwijl de Overheid geen belang erbij heeft om zich in de betreffende overeenkomst te mengen. Hij kan de grond verhuren, in deelbouw geven, in het kort daarmede handelen naar goeddunken, mits hij ervoor zorgt dat deze kostbare grond, waar de Overheid groote sommen in belegd heeft en waarvoor de autochthone gemeenschappen zware arbeidspraestaties hebben geleverd, op economische wijze in cultuur wordt gebracht.

Er kunnen zich gevallen voordoen waarbij bezitter, zonder dat hij nog zijn recht wil prijsgeven, aan het margabestuur mededeelt dat hij niet aan de verplichting tot bebouwing kan voldoen en dat hij geen kans ziet te komen tot verhuur of deelbouw; in dat geval zal de marga het beschikkingsrecht voor dat jaar overnemen en een gegadigde zoeken voor het vruchtgebruik gedurende dat jaar.

Begrijpelijkerwijze rijst nu de vraag wat er gebeuren moet indien een sawahbezitter slechts eenmaal in de drie jaar voor de vereischte bewerking zelf zorg draagt, waardoor het prioriteitsrecht niet verloren gaat en hij verder de Overheid ervoor laat zorgen.

Dan stellen wij weer op den voorgrond wat de bedoeling van de maatregel is, t.w. de zorg om de grond geregeld te doen bewerken en beschikbaar te houden voor leden van de dorpsge-

meenschap en ten tweede niet noodeloos ruw en snel in te grijpen in het occupatierecht op gronden.

Deze toestand zal zich voordoen in die streken, waar het bevloeide areaal in het algemeen te groot is voor de bevolking.

Aangezien geleidelijk per betrekkelijk klein tertiair irrigatievak wordt ontgonnen, zullen bepalingen ook slechts voorloopig worden toegepast op zoodanige kleine bevloeiingsvakken, waar de noodzaak van deze maatregel klemt. Verder zal bij toename van voldoende gegadigden, waaromtrent bij een rationeele aanleg van irrigatiewerken natuurlijk vooraf zekerheid moet bestaan, geleidelijk het verhuren dan wel in deelbouw geven gemakkelijker worden, terwijl bij het stijgen van de waarde van den grond de bezitter op den duur de voordeelen die uit het object te krijgen zijn, zelf zal willen genieten en die niet meer aan anderen laten.

Het zal een geleidelijk proces worden, dat met eenige leiding zonder schokken zal verloopen en dat tenslotte zal culmineeren in een zoodanige vaste bewerking van het object, dat de verjaringssanctie zelden daarop behoeft te worden toegepast.

Het is volkomen begrijpelijk, dat door de meeste oudere schrijvers beweerd wordt dat er ten aanzien van sawah geen bepalingen op het stuk van verjaring in de oude adat bestonden.

Oorspronkelijk toch werden alleen zeer beperkte complexen aangelegd door kleine groepen, waarvan alle leden deelgerechtig waren in het nieuwe bezit.

Bij den nauwen band die er in dien tijd tusschen de leden van deze dorpsgemeenschap bestond, was een oplossing van de moeilijkheid, die bij verlating van een sawah ontstond, eenvoudig te vinden.

Scherpe regelingen ten aanzien van het beschikkingsrecht waren uiteraard toen nog niet noodig.

Naarmate echter geleidelijk de irrigatiecomplexen grooter werden, en een grooter deel van alle margagenooten aan den aanleg medewerkte, ging ook het karakter van beperkt groepsbezit verloren.

De gemoedelijke sfeer, die oneenigheid voorkwam, was daarmede verdwenen en de kans op conflicten nam toe. Het is in dit stadium, naarmate het aantal geschillen over het beschikkingsrecht dus toenam, dat er wel beperkende bepalingen daarop moesten

komen in den vorm van verjaringstermijnen, die oorspronkelijk alleen bestaan hadden voor droge gronden.

Het volgende stadium is dat waarin wij ons nu bevinden.

Bij den sterken bevolkingsaanwas is het meer en meer overheidsplicht geworden de mogelijkheid te scheppen tot intensiveering van den landbouw, waarbij in de eerste plaats gedacht wordt aan irrigatie. Maar de inheemsche maatschappij is daartoe niet meer in staat door den noodzakelijken grooten opzet en de bijzondere technische eischen, die aan de uitvoering van een dergelijk plan gesteld worden.

Daarnaast is buitendien een kapitaal vereischt van zóódanigen omvang, dat de inheemsche gemeenschap dit niet kan opbrengen, zoodat de Centrale Overheid dit moet verstrekken.

Het Land doet dit grootendeels uit ideëele overwegingen teneinde aan hare ingezetenen een beter bestaan te verzekeren. Maar daarnaast moet het ook de bedoeling zijn een economische belegging te scheppen, waarbij overmatig kostbare werken, die niet uit anderen hoofde strikt noodig zijn, worden uitgeschakeld. Het heeft recht op een billijke rentevergoeding in den vorm van verhoogde belastingopbrengsten en andere voordeelen, die een verhoogde welvaart met zich brengt.

Daarnaast zal de locale gemeenschap zich voor de totstandkoming hiervan betrekkelijk zware opofferingen moeten getroosten, b.v. in den vorm van onbetaalden arbeid (gemeentediensten) door hare ingezetenen aan de irrigatiewerken en het geregelde onderhoud, c.q. de betaling van een waterrecht, zooals in de Buitengewesten veelal het geval is.

En voor de Centrale Overheid, die kapitaal in de bevloeiïngswerken investeerde, èn voor de locale rechtsgemeenschap, die de arbeidspraestatie leverde, is het niet meer aanvaardbaar om op grond van verouderde rechtsoverwegingen der primitieve en in zichzelf gekeerde kleine dorpsgemeenschap, lijdelijk te moeten toezien dat het individu deze kostbare productiefactor zonder meer aan de gemeenschap onttrekt.

Het ligt dan ook voor de hand, dat door de inschakeling van deze nieuwe en overwegende factoren diep ingegrepen moet worden in het beschikkingsrecht op den grond, die slecht als gevolg van deze inmenging hare groote waarde heeft kunnen verkrijgen.

HOOFDSTUK V.

De invloed van het Bestuur.

Men kan nu twisten over den termijn der verjaring, maar in beginsel kent de adat wel degelijk het vervallen van voorkeurs- en occupatierechten op gronden in het algemeen, vide van Royen blz. 138 beschikkingsrecht aan de marga sub 4° *a* en *d*.

Zooals [8]) reeds uitvoerig werd uiteengezet houdt de looptijd van deze rechten nauw verband met economische oorzaken en is het begrijpelijk dat de adat ten aanzien van deze materie zich daarnaar regelt. Waarom zou dan in den loop der tijden niet een verscherping der geldende bepalingen rechtsgeldigheid kunnen hebben in het adatrecht?

Oogenschijnlijk zijn voor den oppervlakkigen beschouwer dergelijke voorschriften wel zeer draconisch, terwijl dan van Europeesche zijde soms het verwijt komt dat dit een invoersel van het Europeesch Binnenlandsch Bestuur is geweest, ter doorvoering van een Westersche gedachte en uitsluitend gebaseerd op utiliteitsoverwegingen, die in de inheemsche maatschappij niet gevoeld worden.

In feite moet het vastleggen van adat-bepalingen ten aanzien van verjaring beschouwd worden als een op instigatie van het Europeesch Bestuur tot stand gekomen codificatie van een bestaande rechtsregel, omdat practisch bleek dat er in de inheemsche rechtsgemeenschap een groeiende behoefte bestond aan een duidelijke gedrangslijn op dit stuk. Geen invoersel zonder eenige behoorlijke basis.

Het maakt zelfs sterk den indruk dat het Europeesch Bestuur gewerkt heeft op een algemeene verzachting van de fatale termijnen.

Het is eenvoudig om aan de hand van het bovenaangegeven historische verloop dit verwijt zonder meer af te wijzen.

Schriftelijke vastlegging b.v. bij margabesluit beteekent geenszins dat een willekeurig Bestuursambtenaar zonder eenige rug-

8) Dat de marga rechten blijft houden op sawahgronden blijkt mede uit VAN ROYEN „De Palembangsche marga en haar grond- en waterrechten" blz. 113 waar staat: „Omdat op de sawahs nog altijd rechten van de marga rusten".

gespraak met de betrokkenen plotseling deze materie eigener autoriteit zou hebben ingevoerd, doch wijst m.i. eerder op een sterk gevoelde behoefte in een bepaalde rechtskring om deze materie zooveel mogelijk uniform te regelen in verband met een aldaar bestaande verscheidenheid in de heerschende verjaringstermijnen.

Het adatrecht is een in het rechtsbewustzijn der bevolking levend samenstel van regelen, welke zich voegen naar door omstandigheden gewijzigde opvattingen in een bepaalde inheemsche samenleving. Dit regelt alszoodanig zaken, welke op een bepaald moment regeling behoeven.

De adat heeft zelfs de plicht, wil zij haar bestaansrecht niet verliezen, ook deze materie te behandelen. Zij heeft dat ook gedaan en het gaat daarom niet aan om de betreffende bepalingen te kwalificeeren als enkel een machtsuiting van het Europeesch Bestuur, als vastleggen van een onbegrepen en onnoodig ingrijpen in het heilige beschikkingsrecht van het individu.

Benkoelen, den 1sten Juni 1935.

Naschrift.

Na het schrijven van dit opstel had ik gelegenheid inzage te nemen van het Rapport Controleur GOEDHART (1910) betreffende het onderzoek naar de rechten, welke door de Inlandsche bevolking worden uitgeoefend op de onbebouwde gronden in de zelfbesturende landschappen, behoorende tot de afdeelingen Bone en Pare-Pare. Eenige marquante zaakbetrekkelijke mededeelingen daarin worden in nootvorm alsnog toegevoegd.

Het heeft mij getroffen dat het verwijt, dat het scheppen van een verjaringstermijn in Zuid-Sumatra eenvoudig een bestuursmaaksel zou zijn, behalve de reeds door mij gegeven verklaring, bestrijding vindt in de nota GOEDHART, door bekwame ervaren hand geschreven in een geheel anderen tijd en in een gedeelte van den archipel, waarmede Sumatra al zeer weinig of geen adatband heeft.

Ook daar een land waar de bevolkingsdichtheid reeds veel vroeger sterker is toegenomen dan in Zuid-Sumatra en waar dus reeds

veel eerder ook de noodzaak optrad om paal en perk te stellen aan het ongelimiteerde occupatie-recht van den grond, die men zoo noodig had.

Men kan het in de studie van den toemaligen Controleur GOEDHART beschreven deel van Celebes beschouwen als reeds lang verkeerd te hebben in de positie waar nu geleidelijk Zuid-Sumatra in komt. Reeds in dien tijd had de levende adat aanleiding om regels te treffen aangaande verjaring van waardevolle gronden, die onttrokken werden aan het gebruik door de gemeenschap zonder dat de occupant zelf profijt ervan trok.

In groote trekken komt de ontwikkeling van het verjaringsrecht in die streken geheel overeen van hetgeen wij in Zuid-Sumatra zien gebeuren.

Dat er een verjaringstermijn bestaat ten aanzien van sawahs mag voor Bone en Pare-Pare wel worden aangenomen en in dit verband is het wel merkwaardig te constateeren dat in een uitzonderingsgeval, nl. in Sawieto, Maiwa, Enrekang en Doeri, waar ook bij voortdurende braakligging geen verjaring van sawahs mogelijk schijnt te zijn, zelfs niet bij ontgonnen en nooit beplante sawahs. De verklaring hiervan ligt in de omstandigheid dat de hoofden mededeelden, dat het nog nimmer zou zijn voorgekomen dat een eenmaal ontgonnen sawah weder verlaten wordt. Dan is er ook geen regeling noodig.

In diezelfde streek bestaat ook geen verjaringsrecht t.a.v. droge gronden in de vlakte, waarop overjarige gewassen geplant zijn; vermoedelijk is het voor drogen landbouw bruikbare areaal in tegenstelling van de bevloeibare gronden zoodanig uitgestrekt, dat er geen noodzaak bestaat voor beperkende maatregelen op het occupatierecht.

Wat betreft den tijd waarna de verjaring intreedt bestaat begrijpelijkerwijze verscheidenheid.

In het algemeen leeft daar wel de zelfde opvatting als in Zuid-Sumatra over verjaring van gronden, nl. het „balik batang".

Algemeen is de regel dat, wanneer de bijl noodig is voor het weder openleggen van den grond d.i. ongeveer tien jaren deze geacht wordt te zijn weder tot den woesten staat te zijn teruggekeerd. Nu is dit begrip, ook in Zuid-Sumatra, zeer rekbaar.

In enkele streken eischt men dat zelfs de sporen van den aanleg,

de dijkjes, geheel verdwenen zijn; in andere streken wordt het voldoende geacht dat de dijkjes niet meer in staat zijn om het water op het veld te houden.

Het begrip balik batang varieert in Benkoelen vanaf de vereischte aanwezigheid van groot bosch tot die van eenvoudige opslag van ongeveer driejarigen leeftijd [9]).

In Celebes, waar, zooals wel te zien is, de noodzaak tot regeling veel eerder is ontstaan, blijkt het vergevorderde stadium van de codificatie door het adatrecht van bepalingen op dat punt uit het feit, dat bv. reeds een soort uitgesproken eigendomsrecht bestaat, in het belangrijke Wadjosche onderdistrict Belawa, op de zg. tanah liempo; het is niet meer bekend hoe dit recht is ontstaan, doch vermoedelijk door schenking of verkoop door vroegere vorsten aan particulieren. Een dergelijke uitgesproken eigendomsrecht is mij in Zuid-Sumatra niet bekend.

Een ander opmerkelijke bepaling is dat in verschillende gevallen aan den in gebreke zijnde ontginner of occupant van de sawah, een termijn van respijt van meestal één jaar, wordt gegeven tot nakoming van zijn bebouwingsverplichting, een soort van bebouwingsclausule, om hem alsnog in de gelegenheid te stellen de verjaring te stuiten.

Hoe ernstig de bedoeling hiervan is moge blijken dat het Rapport GOEDHART vermeldt dat in Mario ri Wawo en Tjita, twee Soppengsche Districten, sawahs die eenige jaren hebben braak ge-

9) Rapport Controleur GOEDHART 1910:
„Ten aanzien van de ladangs in het bergland en op heuvelhellingen is men het zoowel in genoemde vier landschappen als overal elders in de afdeelingen Bone en Pare-Pare vrijwel eens, dat deze gronden geacht moeten worden tot den staat van woestheid te zijn teruggekeerd, zoodra zij drie jaren lang verlaten zijn of weder met jong opgaand hout, struiken of alang-alang en ander onkruid zijn begroeid en er geen ompaggering meer bestaat of deze zeer verwaarloosd is. Teruggekeerd tot den staat van woestheid, zijn die gronden weder het eigendom van de gemeenschap geworden en heeft de ontginner zijn recht daarop verloren; alleen de vruchtboomen en andere meerjarige gewassen als kamirie, welke hij daarop mocht geplant hebben, blijven zijn eigendom en gaan na zijn dood op zijn erfgenamen over. Volledigheidshalve vermeld ik hier nog, dat alleen in het tot het landschap Maloesetasie behoorende onderdistrict (aroeschap) Nepo enkele hoofden van eene andere meening waren en beweerden, dat ontginners van ladangs op boschgronden in het berg- of heuvelland hunne rechten daarop nimmer zouden kunnen verliezen, eene beweering die door de andere hoofden krachtig bestreden werd en als geheel subjectief ter zijde moet worden gesteld".

legen, maar die nog niet eens teruggevallen zijn tot den woesten staat (de dijkjes zijn nog in orde), bij een aanvraag van anderen tot bewerking aan den ontginner categorisch de vraag wordt gesteld of hij zelf den grond weder wil bewerken of niet.

In het ontkennend geval of zelfs wanneer men niet geheel overtuigd is van den ernstigen wil van den bezitter om dit werkelijk te doen, wordt hem het beschikkingsrecht voor een bepaalde tijd, 3 of 7 jaren, al naarmate de leeftijd van de begroeiïng, ontnomen.

Dit geldt ook voor verschillende deelen van Wadjo, terwijl in Peniki de hoofden mededeelen dat dergelijke sawahs zonder meer voorgoed kunnen worden weggegeven aan anderen, met verlies van den ontginner van alle verdere rechten daarop [10]).

De meerdere of mindere scherpte, waarmede de adatbepalingen in Celebes op dit stuk worden toegepast zullen, evenals dit in Sumatra geschiedt wel afhankelijk zijn van plaatselijke factoren, in de eerste plaats de ruimte van grond.

Er bestaat ten slotte geen bezwaar tegen dat de adat dit volkomen lokaal regelt, maar er zal toch niet te ontkomen zijn aan de noodzaak de bestaande bepalingen binnen afzienbaren tijd vast te leggen, bv. bij besluit van de rechtsgemeenschappen of Zelfbesturen.

Men heeft dan de mogelijkheid van het verwijt van „bestuursmaakselen" voor het goede doel op den koop toe te nemen.

Uit de belangwekkende publicatie [11]) van Controleur Mr. P. C.

10) Rapport Controleur GOEDHART 1910:
„In Mario ri Wawo en Tjita (twee Soppengsche districten) hebben de hoofden ten aanzien van sawahs, die eenige jaren achter elkaar niet bewerkt zijn geworden, doch waarvan de dijkjes nog in orde zijn, die derhalve nog niet tot den staat van woestheid zijn teruggekeerd, het recht om wanneer anderen dan de eerste ontginner of diens rechtverkrijgende die sawahs wenschen te bewerken en daartoe toestemming vragen aan den bezitter daarvan de vraag te stellen of hij zijne sawahs nog bewerken wil of niet; in het ontkennend geval of zelfs wanneer 't den hoofden voldoende gebleken is dat 't den bezitter geen ernst is met zijn voornemen om zijne verwaarloosde sawahs spoedig weder te bewerken, kan het bestuur bedoelde sawahs tijdelijk aan anderen ter bewerking geven; voor den tijd van zeven jaren, wanneer de nieuwe bewerker die bijl noodig heeft om de sawahs van het opgekomen hout te zuiveren en anders voor den tijd van drie jaren; de nieuwe bewerker is gedurende dien tijd niet verplicht aan den eigenaar der sawah een deel van de opbrengst af te staan; na verloop van dien tijd kan de eigenaar zijn eigendom weder opeischen".

11) „Het tenietgaan der rechten op den grond bij verlating daarvan, in de onderafdeeling Amoentai, Residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo".

PAUWELS in het „Koloniaal Tijdschrift" van Mei 1935, No. 3, welke ik ook onder de oogen kreeg nadat ik mijn opstel reeds gereed had, kan ik niets anders concludeeren dan dat in het door hem beschreven gebied op stuk van grondrechten een chaos bestaat. De adat is in die streek niet sterk genoeg geweest om deze materie te regelen, zoodat het geschiedde door een vorst, die klaarblijkelijk de middelen miste om kracht bij te zetten aan de uitgevaardigde bepalingen.

Daarbij gevoegd dat het zelfs mogelijk was voor Maleiers om zonder meer de Dajaksche autotochthone bevolking grond af te nemen dan wel deze primitieve lieden met een kleinigheid te bewegen waardevolle terreinen af te staan, maakt dat men in een land waar t.a.v. het grondrecht uitsluitend het individueel belang voorop staat, ook geen regeling kan verwachten, berustend op een rechtvaardig gewoonte- of adatrecht.

Er zal in die streken op dat gebied dan ook niets te verwachten zijn van de occupanten van den grond, die er nu mede kunnen doen en laten naar believen. Er zal daardoor een toestand worden geschapen, die een eindelooze bron van moeilijkheden geeft omdat het eigendom, feitelijk: erfelijk individueel bezit, van den grond bij gebrek aan een verjaringstermijn, die voor het begrip eigendom essentieel is, steeds aangevochten zal kunnen worden.

Bij een volkomen impotentie van het lokale recht om deze materie in het algemeen belang te regelen, dient de Overheid, i.c. de Regeering ter voorkoming van erger, in te grijpen en over het doode adatrecht heen, wettelijke bepalingen ter zake vast te leggen.

Benkoelen, 1 September 1935.

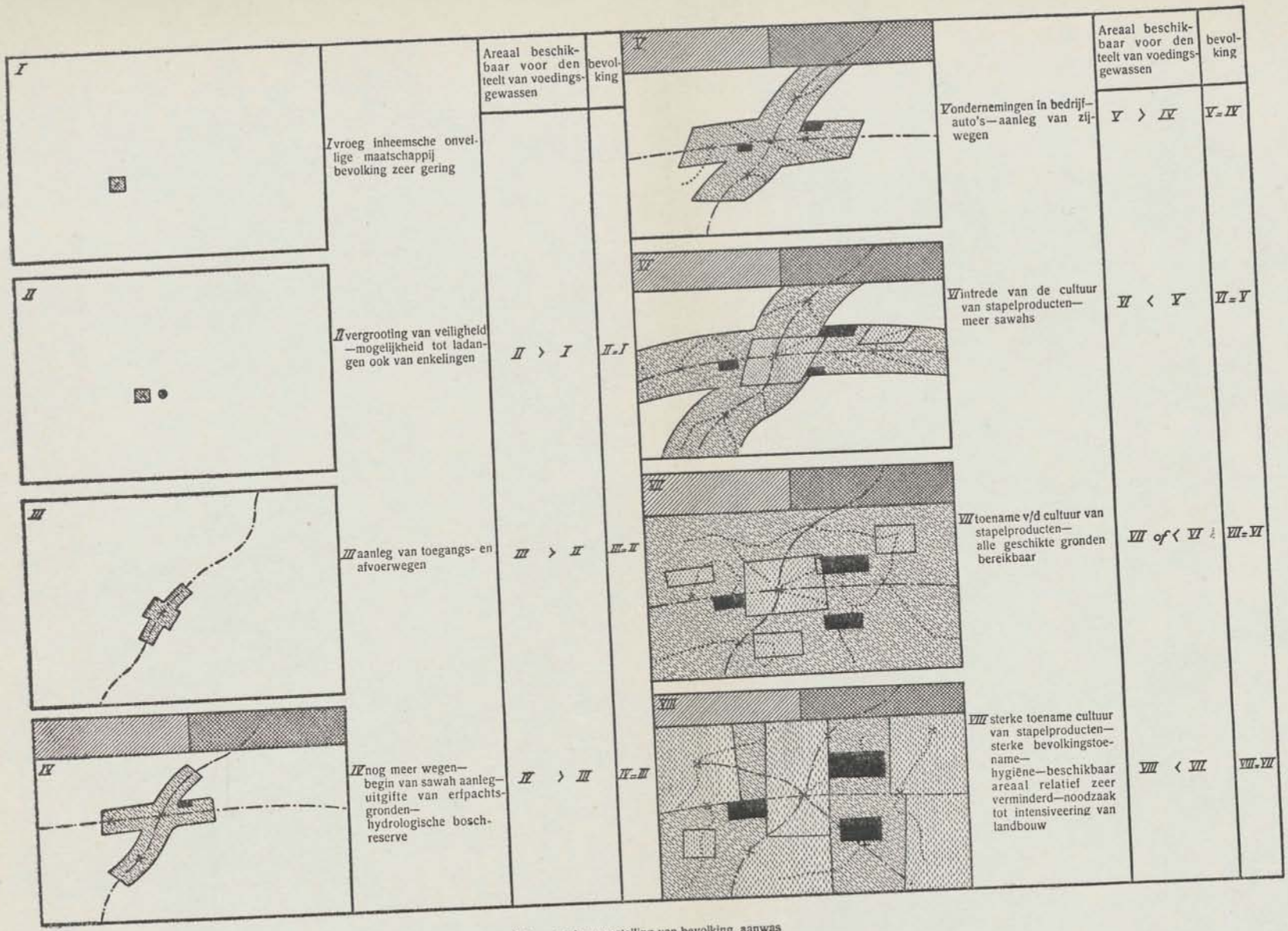

Legenda

- grond welke niet benut kan worden
- grond beschikbaar voor den teelt van voedingsmiddelen op ladangs
- sawahs
- erfpacht-perceelen
- hydrologische boschreserve
- gronden beplant met overige gewassen
- dorpen en nederzettingen
- rij- en karrewegen, geschikt voor asvervoer
- paden

Schematische voorstelling van bevolking, aanwas en beschikbare grond

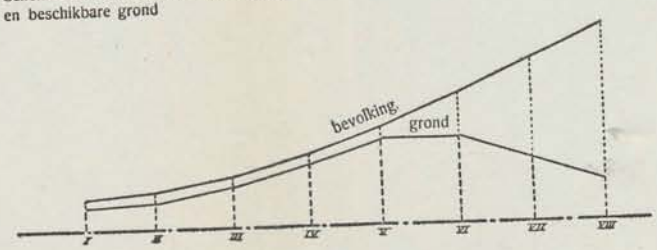

Bijdrage tot de kennis van het hypotheekwezen in Ned.-Indië,

door

H. TEUNISSEN.

Toen in de zeventiger jaren van de vorige eeuw door den toenmaligen Minister van Koloniën, FRANSEN VAN DE PUTTE, bij de Indische Regeering sterk werd aangedrongen op het instellen van een onderzoek naar de mogelijkheid tot oprichting van een hypotheekbank in Nederlandsch-Indië, was dit voor den Gouverneur-Generaal aanleiding om zich te wenden tot een tweetal personen, die bij uitstek competent geacht konden worden om over dit onderwerp rapport uit te brengen, n.l. den President van De Javasche Bank, Mr. F. ALTING MEES, en den Hoofdagent van de N.I. Handelsbank, Mr. N. P. VAN DEN BERG, die eenige jaren later benoemd zou worden tot President van De Javasche Bank.

Wij danken aan dezen stap van den Gouverneur-Generaal een tweetal uitmuntende beschouwingen over het hypotheekwezen op Java in die jaren, waarin op heldere wijze de toestanden op dit gebied werden uiteengezet.

Als uitgangspunt voor hunne beschouwingen de vraag stellende of de oprichting van een hypotheekbank in Ned.-Indië in die jaren goede kansen bood — welke vraag ontkennend beantwoord werd — hebben beide Heeren een zeer volledig beeld gegeven van het hypotheekwezen in Ned.-Indië in zijn geheelen omvang en van de moeilijkheden waarmede een gezond hypotheekbedrijf in die jaren te kampen had. Onder deze moeilijkheden worden genoemd de wijze van taxeeren van het onderpand, het betrekkelijk geringe aanbod van „gezonde" hypotheken en het gebrek aan regelmatige vraag naar onroerende goederen, waardoor zich somtijds plotseling scherpe prijsfluctuaties bij gedwongen executie konden voordoen.

Wij zullen verderop nog nader hierop terugkomen.

Naast enkele punten van overeenkomst tusschen de zeventiger jaren en thans is er ook zeer veel veranderd, welke veranderingen ten nauwste samenhangen met de wijzigingen, die de economische structuur van Indië heeft ondergaan. De jaren van 1870 stonden geheel in het teeken van de nieuwe agrarische politiek en het was de bedoeling van Minister FRANSEN VAN DE PUTTE om eventueel in Indië beschikbare kapitalen middels een hypotheekbank voor de ontwikkeling van den „landbouw" te mobiliseeren, waarbij waarschijnlijk het voorbeeld van de „Credit Foncier" in Frankrijk voor oogen stond. Eenige citaten uit den brief en de nota van den Minister mogen zijn bedoelingen verduidelijken:

„Sinds lang bestaat bij mij de overtuiging, dat het hoogst „wenschelijk zou zijn op Java eene instelling in het leven te „roepen, die, zoo zij er ook niet toe leidt, dat Europeesche „kapitaal naar Indië zijn weg vindt, althans het wegvloeien van „Indisch kapitaal uit Indië tegenhoudt.

„Na mijne wederoptreding aan het hoofd van het Departe„ment van Koloniën, heb ik mij daarom dadelijk in betrekking „gesteld met eenige autoriteiten op het gebied van het crediet„en bankwezen teneinde te dezer zake zoo goed mogelijk te „worden voorgelicht.

„Ik ben thans in de gelegenheid gesteld Uwe Excellentie een „Nota aan te bieden, waarin een plan tot oprichting eener „hypotheekbank op Java wordt ontwikkeld.

„Met den meesten aandrang beveel ik dit plan aan de be„langstellende overweging van Uwe Excellentie aan in de volle „overtuiging, dat, mocht door Uw initiatief en door Uwen „invloed eene Hypotheek-Bank op Java verrijzen met het doel, „in de nota omschreven, aan onze Indische bezittingen eene „weldaad zal bewezen zijn".

„Nota over de oprichting eener hypotheekbank op Java:

„Zullen de heilzame voorschriften der zoogenaamde agrari„sche wet, betreffende de uitgifte van woeste gronden in erf„pacht, iets meer zijn dan eene doode letter, dan is het volstrekt „noodzakelijk, dat krachtige maatregelen worden beraamd om „het Indische kapitaal zooveel doenlijk voor Indië te behouden

„en een dam op te werpen tegen de gestadige emigratie van „dat kapitaal naar Europa. Immers, weinig nadenken is toe„reikend om in te zien, dat van Nederlandsch kapitaal voor de „exploitatie van Indië's rijken bodem niet veel verwacht kan „worden.

„Zoolang door aankoop van Amerikaansche staatsfondsen „en solide spoorwegobligatiën hier te lande eene rente van „6 à 8% te bedingen is, zal het geldschieten op Indische land„bouwondernemingen niet belangrijk vermeerderen.

„Later, als die ondernemingen in bloeiende toestand ver„keeren en door een langdurig bestaan haar reputatie hebben „gevestigd, zal dit misschien veranderen, maar in eerste jaren „kan men op het Nederlandsche kapitaal nauwelijks rekenen. „Men denke slechts aan de bezwaren, die voor een Neder„landschen rentenier aan het geldgeven op Indische erfpacht„contrakten verbonden zijn. De waarde van het pand is hem „onbekend, de personen, die de onderneming besturen zullen, „zijn misschien kundig en genieten zijn vertrouwen, maar zij „kunnen door anderen worden opgevolgd. Al deze overwe„gingen maken den Nederlandschen kapitalist schroomvallig, „vooral omdat de rente, die men hen kan aanbieden, zoo „weinig verschilt van hetgeen door andere geldbeleggingen, „waarin hij meer vertrouwen stelt, kan verkregen worden.

„Wie aan de beurs fondsen koopt, kan ten allen tijde, hetzij „door ze te verkoopen, hetzij door ze te beleenen, zijn geld „terug erlangen.

„Hierin ligt voor den gewonen kapitalist een charme, dat het „geldschieten op Indische landbouwondernemingen geheel mist.

„Men moet dus op de emigratie van Nederlandsch kapitaal „naar Indië niet te veel rekenen, maar veeleer trachten het „Indisch kapitaal voor Indië zelf te behouden. Er wordt in „Indië genoeg bespaard, en onder een verstandig regeerings„stelsel zal er ook in de toekomst genoeg bespaard worden, om „eene aanzienlijke uitbreiding van particuliere cultuur mogelijk „te maken. Daarbij zijn er zelfs nu in Indië vlottende kapi„talen, die eene tijdelijke belegging, vooral tegen vaste rente, „zoeken, doch niet naar wensch kunnen vinden. Kon men deze „kapitalen dienstbaar maken aan nuttige ondernemingen,

„reeds dan zou men een grooten stap gedaan hebben om kapi-
„taal voor den Indischen landbouw te verkrijgen. Een fonds,
„dat eene voldoende rente geeft en ten allen tijde verkocht en
„beleend kan worden, verdeeld in zoodanige coupures, dat het
„ook voor de kleinste kapitalen — voor sommen van honderd
„en twee honderd gulden — bereikbaar is, zal, indien het een
„volkomen vertrouwen kan inboezemen, binnen weinig tijds op
„Java zeer populair worden en voor tijdelijke geldbeleggîng
„door velen worden aangewend.

„Laat er dus op Java een hypotheekbank verrijzen, die b.v.
„6% 's pandbrieven uitgeeft; laat die bank bestuurd worden
„door personen, in wier beheer men vertrouwen stelt en gecon-
„troleerd worden door commissarissen, van wie men weet
„dat zij gewoon zijn goed toe te zien; laten eindelijk de pand-
„brieven dier Bank verkrijgbaar zijn in allerlei bedragen,
„groote en kleine, en voorzien van tweemaandelijksche cou-
„pons, dan lijdt het geen twijfel of binnen korten tijd zal die
„Bank het kanaal worden, waar door een aantal Indische
„kapitalen den landbouw zullen toevloeien. Het totstandko-
„men van zulk een inrichting is daarom in hooge mate ge-
„wenscht, ja noodzakelijk, en moet op allerlei wijze bevorderd
„worden; en bestaat zij eenmaal, dan is ook de eenige weg
„geopend, die mogelijkerwijs tot immigratie van Nederlandsch
„kapitaal zal kunnen leiden".

In de rapporten van de Heeren ALTING MEES en VAN DEN BERG worden als voornaamste objecten, die eventueel voor hypotheekverstrekkingen in aanmerking zouden komen genoemd particuliere landerijen en daarnaast suikerondernemingen, indien de Regeering aan deze ondernemingen, althans voor het emplacement waarop de fabriek en andere gebouwen staan, zoodanige zakelijke rechten op den grond zou toekennen, dat de titel met dien van eigendom gelijkgesteld zou kunnen worden. In die jaren werd hierop slechts een recht van opstal verleend.

Indien wij thans een opstelling zouden moeten maken van de objecten, die voor een hypotheekbank in aanmerking komen, naar hunne graad van belangrijkheid, dan zouden ongetwijfeld hypotheken op particuliere woonhuizen in de groote steden een eerste

plaats innemen. Door de groote uitbreiding van enkele steden in Ned.-Indië en den uitgesproken Westerschen inslag, die zij verkregen hebben, is het aantal gebouwde eigendommen in de steden sterk toegenomen en daarmede het aanbod van goede hypotheken. Hypotheken op suikerfabrieken daarentegen vormen volgens de moderne financieringsopvattingen geen beleggingsobjecten meer voor een hypotheekbank — de financiering van suikerfabrieken en van cultuurondernemingen in het algemeen, al dan niet onder zekerheid van hypotheek, geschiedt thans door de cultuurbanken — terwijl de aanvankelijk de eerste plaats innemende hypotheken op particuliere landerijen door het door afkoop zijdens de Regeering geleidelijk verminderen van het aantal landerijen, speciaal in de eerste decennia van de 20ste eeuw, eenigszins op den achtergrond zijn geraakt. Welke belangrijke plaats hypotheken op particuliere landerijen voordien in goede beleggingsportefeuilles innamen, blijkt uit de jaarverslagen van De Javasche Bank, welke instelling reeds bij het octrooi van 22 November 1859 de bevoegdheid had verkregen om 1/4 deel van haar kapitaal (ƒ 4.000.000.—) in hypotheken uit te zetten en gedurende een lange reeks van jaren (tot 1907) hypotheken verstrekte voor de belegging van een deel van haar kapitaal en reserves.

In 1889 was door De Javasche Bank uitgezet: op

onderpand van Woon- en pakhuizen	ƒ	477.500.—
idem Particuliere landerijen	„	680.000.—
idem Suikerfabrieken	„	80.000.—
	ƒ	1.237.500.—

Vier jaar later is de verdeeling als volgt:

Woon- en pakhuizen	ƒ	497.000.—
Particuliere landerijen	„	1.654.000.—
Suikerfabrieken	„	280.000.—
	ƒ	2.431.000.—

En in 1902:

Woon- en pakhuizen	ƒ	267.800.—
Particuliere landerijen	„	1.286.300.—
	ƒ	1.554.100.—

Over latere jaren zijn de gesplitste cijfers van De Javasche Bank niet meer beschikbaar.

De hooger genoemde uitbreiding van de steden is het directe gevolg van den opbloei van Indië na de vrijlating van het particulier initiatief en de opheffing van het cultuurstelsel. Ook voor het hypotheekwezen werd met de periode na 1870 een nieuw tijdperk in de geschiedenis van Indië ingeluid.

Toch waren ook vóór 1870 hypotheken in Indië niet onbekend, zelfs zeer gezocht voor beleggingsdoeleinden.

Tot de oudste en grootste geldschieters (hypotheeknemers) vóór 1870 behooren de Weeskamers en de Pensioenfondsen. Reeds in 1808 wordt in een decreet van den Gouverneur-Generaal DAENDELS melding gemaakt van de hypotheken door de Weeskamers verstrekt op particuliere landerijen, in 1809 moet de Weeskamer de verbanden op vaste goederen van de beruchte in 1794 door de Compagnie geliquideerde „Bank van Leening" overnemen. In 1811 was door de Weeskamers in hypotheken een kleine 3.400.000 rijksdaalders belegd, welke gelden hoofdzakelijk gebruikt waren voor de financiering van particuliere landerijen, waarvan de verkoop onder den Gouverneur-Generaal DAENDELS in 1809/11 een zeer grooten omvang had aangenomen.

Eenige jaren na de Weeskamers begonnen ook de Pensioenfondsen hun voor belegging beschikbare middelen op hypotheek uit te zetten. In het Reglement van 1817 der Civiele en Militaire Weduwenfondsen wordt reeds gewag gemaakt van geldbelegging op hypotheek *).

De Javasche Bank werd hierboven reeds genoemd als een instelling, die reeds in de jaren vóór 1870 tot het verleenen van hypotheken overging.

De jaren van 1870 tot den grooten oorlog zijn voor het hypotheekbedrijf in Indië over het algemeen jaren van betrekkelijke rust geweest, waarbij geld voor goede hypotheken steeds in voldoende mate en somtijds zelfs overvloedig tegen matige rente beschikbaar was.

In dezelfde periode valt ook de oprichting van de Ned.-Ind. Hypotheek Bank (opgericht 13/1-1892), de eerste hypotheek-

*) Vergel.: M. A. J. KELLING, Het Hypotheekwezen in Nederlandsch-Indië.

bank in Ned.-Indië, die dus thans op een 44-jarigen eervollen staat van dienst kan terugwijzen.

De oprichting van deze hypotheekbank in een periode van groote geldruimte, wijst er op, dat de stoot uitging van de zijde van de geldgevers met de bedoeling om de beleggers en speciaal de kleine beleggers een ruimer veld voor hunne beleggingen te openen dan tot dusverre door plaatsing op deposito tegen zeer lage rente mogelijk was. Men moet daarbij in aanmerking nemen, dat een effectenmarkt in Indië in dien tijd nog niet bestond, evenmin als de mogelijkheid om in Indië gelden te beleggen in Indische Staatsschuld, immers de eerste Indische leening dateert eerst van het jaar 1915.

Anders dan bij de pogingen van den Minister FRANSEN VAN DE PUTTE om te geraken tot de oprichting van een hypotheekbank in Indië, waarbij het doel voorop stond om gelden aan den „landbouw" te doen toestroomen, moet de directe oorzaak voor de oprichting van de Ned.-Ind. Hyptheekbank uitsluitend gezocht worden in den wensch om een débouché te zoeken voor de overvloedige gelden, die in Indië voor belegging beschikbaar waren.

De periode van groote geldruimte en lage hypotheekrente heeft in Indië vrijwel onveranderd voortgeduurd tot de oorlogsjaren, die wij in het navolgende speciaal in verband met de hypotheekrente afzonderlijk zullen bespreken.

Een mijlpaal in de geschiedenis van het hypotheekwezen in Ned.-Indië vormde de oprichting in 1924 van de te Batavia (Nillmijgebouw) gevestigde Ned.-Ind. Hypotheek Vereeniging, die in velerlei opzicht het uitmuntend baanbrekend werk heeft verricht.

Zij telt onder hare leden vrijwel alle maatschappijen en instellingen, die in Indië gelden verstrekken onder hypothecair verband en voorts vele advocaten- en notariskantoren.

De Vereeniging heeft door haar ruimen ledenkring eenheid weten te brengen en algemeene richtlijnen gegeven voor de behandeling van de vele fiscale, technische en juridische moeilijkheden, waarmede elk hypotheekbedrijf te kampen heeft. Zij heeft voorts in de 10 jaren van haar bestaan herhaaldelijk het initiatief genomen tot verbetering in de wijze van hypotheekverstrekking, wanneer zich de gelegenheid of noodzakelijkheid daartoe voordeed.

Onder onderwerpen, die door de Ned.-Ind. Hypotheek Vereeni-

ging successievelijk behandeld zijn noemen wij zonder in het minst volledig te zijn:

Taxatie van het onderpand
Redactie van de hypotheekacte
Verpondingsbelasting
Voorrecht van Belasting
Overschrijvingsrecht
Bataviasche grondhuur
Assurantie

en voorts vele bijzondere vormen van hypotheek zooals:

Hypotheek op Recht van Erfpacht en Opstal
idem op Grants in Deli
Hypotheek en Credietverband
Hypotheken met Naamlooze Vennootschappen.

Ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan heeft de Vereeniging een samenvatting van de door haar uitgegeven circulaires voor hare leden beschikbaar gesteld in den vorm van een boekwerk „Tien Jaren Hypotheek-Vereeniging". *)

Uit den aard der zaak is daarbij speciale aandacht geschonken aan de techniek van hypotheekbedrijf. Het ligt echter niet in de strekking van dit artikel om hierop dieper in te gaan.

Ook bij de geschiedenis van het hypotheekwezen in Indië, hoe verleidelijk het ook moge zijn om daaruit nog het een en ander mede te deelen, kunnen wij niet blijven stil staan. Wij hebben in het bovenstaande slechts datgene aangestipt uit de geschiedenis, wat noodig was om de huidige verhoudingen te begrijpen.

Wij willen dan allereerst nagaan, welke verschillende soorten van hypotheken in Indië aangetroffen worden en daarbij als uitgangspunt nemen de definitie van een „hypotheek", zooals die in art. 1162 van het Burgelijk Wetboek — het eerste artikel van den geheelen titel, die aan de hypotheek gewijd is — gegeven wordt:

„Hypotheek of onderzetting is een zakelijk recht op onroe-
„rende goederen strekkende om daaraan de voldoening eener
„verbintenis verhalen".

Men moet derhalve onderscheid maken tusschen de *verbin-*

*) Tien Jaren Hypotheek-Vereeniging door B. D. W. J. VAN GARDEREN, Voorzitter der Vereeniging, (niet in den handel).

tenis en de gestelde *zekerheid* (de hypotheek), die voor deze verbintenis gegeven is. Deze verbintenis kan zijn een schuld van den hypotheekgever aan den hypotheeknemer of een andere soort verbintenis. In het spraakgebruik wordt het onderscheid tusschen de verbintenis en de zekerheid niet altijd gescheiden gehouden. Men spreekt b.v. van een „hypotheekschuld" en van „hypotheekrente", waarbij het begrip „schuld" en „rente" aan het begrip hypotheek gekoppeld wordt en men heeft daarbij dan op het oog diè hypotheken, waarbij de verbintenis een schuld is. Ook andere verbintenissen dan „schuld" kunnen echter aan het verleenen van hypotheek ten grondslag liggen en het is krachtens den aard van de verbintenissen, dat de hypotheken onderscheiden worden in:

a. Vaste hypotheken
b. Crediethypotheken.
c. Waarborghypotheken.

Vaste hypotheken zijn hypotheken, die gegeven worden als zekerheid voor een *geldleening;* de hypotheeknemer geeft een vast bedrag in leen aan den hypotheekgever.

Crediethypotheken zijn hypotheken, die gegeven worden als zekerheid voor een *credietovereenkomst;* de hypotheeknemer opent aan den debiteur (de hypotheekgever) een crediet, waarop naar gelang van behoefte kan worden gedisponeerd.

In beide gevallen is de verhouding tusschen hypotheeknemer en hypotheekgever die van geldschieter tot geldnemer, met dien verstande evenwel, dat bij de crediethypotheken de geldnemer over het hem ingeruimde crediet naar gelang van behoefte kan beschikken en aflossen, dus van het crediet slechts tijdelijk of zelfs in het geheel geen gebruik behoeft te maken.

Bij de *Waarborg Hypotheek* is de verhouding tusschen hypotheeknemer en hypotheekgever niet die van geldschieter en geldnemer. Een typisch voorbeeld van een waarborghypotheek is de „Voogdij-hypotheek".

In de practijk bestaan naast de drie genoemde hoofdvormen van hypotheken nog verschillende overgangsvormen en speciaal het onderscheid tusschen een crediethypotheek en een vaste hypotheek is niet altijd scherp te trekken.

De overeenkomst van gedleening die aan de *vaste hypotheek* ten grondslag zal in den regel gekenmerkt zijn door een langen

looptijd van verstrekte crediet en min of meer regelmatige scherp bepaalde aflossingsverplichtingen.

Het crediet is in hooge mate een zakelijk crediet:
tegen over de schuld staat de hypotheek, tegenover de rente- en aflossingsverplichtingen de inkomsten uit het verbonden goed.

De crediteuren, die krachtens den aard van hun bedrijf in staat zijn om op langen termijn gelden onder hypothecair verband in leen te verstrekken, zijn de levensverzekeringmaatschappijen, pensioenfondsen, de Weeskamer en de spaarbanken voor een zeker eprcentage der inlagen. Bovendien particulieren, die gelden beschikbaar hebben voor beleggingsdoeleinden en hypotheekbanken, die in deze beschouwd kunnen worden als bemiddelaars tusschen de hypotheekgevers en de hypotheeknemers.

Debiteuren zullen den vorm van „Vaste Hypotheek" bij voorkeur kiezen voor de financiering van kapitaalsgoederen, waarbij in de eerste plaats gedacht moet worden aan de betaling van de aankoopsom of bouwsom van een woonhuis. Wij noemen hier speciaal woonhuizen, omdat de financiering en het verstrekken van credieten op langen termijn aan ondernemingen (cultuurondernemingen, in mindere mate industriëele ondernemingen) een geheel ander karakter draagt, waarop bij de crediethypotheken nader zal worden teruggekomen.

Bij de vaste hypotheken moet gewezen worden op het weliswaar niet specifiek Indische doch hier te lande sterk geaccentueerde verschijnsel dat Levensverzekering Mijen, Pensioenfondsen etc. als regel niet of zelden hypotheek verstrekken op woonhuizen buiten de groote steden, zoodat dit terrein vrijwel geheel overgelaten is aan particuliere personen. De reden hiervan moet gezocht worden in de moeilijkheid, om behoorlijke en regelmatige contrôle uit te oefenen en voorts in het feit, dat de hier genoemde lichamen niet voldoende met de plaatselijke omstandigheden op de hoogte zijn om zonder groot risico hypotheek buiten de steden te kunnen verstrekken.

Ook in de kleinere plaatsen, de residents- en afdeelings-hoofdplaatsen ontbreken uiteraard soliede beleggingsobjecten a priori niet, maar de bijzondere Indische toestanden, de groote afstanden en de dikwijls sterk wisselende plaatselijke conjunctuur (snelle opkomst, snel verval) waren voor de genoemde instellingen die hun

organisatie in de groote steden hebben, een beletsel om hun werkzaamheden in deze richting uit te breiden. De geldnemers waren tot voor kort vrijwel uitsluitend aangewezen op de particuliere geldschieters en dientengevolge was de hypotheekrente in de „dessa" in doorsnede hooger dan in de steden.

Deze aangelegenheid heeft in 1929/30 geleid tot een onderzoek, ingesteld door den toenmaligen Adviseur van het Volkscredietwezen, den Heer FRUIN, die de geschetse moeilijkheden trachtte te ondervangen door de oprichting van de Volkshypotheekbank.

Het plan is evenwel achterhaald door de oprichting van de Algemeene Volkscredietbank, die wèl hypotheken in het binnenland verstrekt en die ook door haar gedetailleerde kennis van de toestanden op het platteland de meest bevoegde instantie is om dergelijke credieten te entameeren. Door een relatief niet te hoog rentetarief bevordert zij een verlaging van de hooge hypotheekrente in de „dessa".

Deze rente werd in 1934 vastgesteld op:

7% voor hypotheken boven de ƒ 5.000.—
8% „ „ van ƒ 1.000.— tot ƒ 5.000.—
9% „ „ „ ƒ 500.— tot ƒ 1.000.—.

Bij het oorspronkelijke plan behelzende de oprichting van de Volkshypotheekbank werd nadrukkelijk een onderscheid gemaakt tusschen lang crediet, dat door de hypotheekbank verstrekt zou worden en kort crediet, dat tot de werkkring van de plaatselijke volkscredietbanken zou blijven behooren. De grens had men zich gedacht te liggen bij een looptijd van een leening van ± 5 jaar.

Het doel dat voor oogen stond blijkt uit het navolgende citaat:

„In den Volksraad is er herhaaldelijk over geklaagd, dat „men voor grootere en langere leeningen bij de volkscrediet- „banken onvoldoende terecht kon. De credietvoorziening ten „behoeve van handel en nijverheid verkeert nog in embryo- „nalen toestand, opkomende Inlandsch grootere landbouwbe- „drijven zullen lang crediet behoeven. Ook voor den bouw „van toko's en van woningen, die boven het gewone dessatype „uitsteken, blijkt men in vele streken langere leentermijnen „noodig te hebben. De Inheemsche maatschappij kent nog

„zoo goed als geen naamlooze vennootschappen en indien die „al bestaan, zijn haar aandeelen niet verhandelbaar en kunnen „geen obligaties geplaatst worden. Voorzoover het noo- „dige kapitaal voor Inlandsche ondernemingen niet bij eigen „familie en naaste omgeving verkrijgbaar is, zijn die onder- „nemingen dus voor uitbreiding op het Volkscredietwezen „aangewezen en daar de aan haar te verstrekken kapitaal als „regel voor langen tijd zullen vastliggen, zal de credietvoor- „ziening grootendeels aan de volkshypotheekbank moeten „worden overggelaten. Ik ben mij, getuige mijn artikel in „Blaadje 1927 No. 10 blz. 318 vlg., zeer wel bewust van de „gevaren aan het geven van crediet op langen termijn verbon- „den, maar indien het Volkscredietwezen den opbouw van een „Inlandsche middenstand steunen wil, zal het, meer dan tot „nu toe geschied is, de verzorging met lang crediet, hoe voor- „zichtig ook, ter hand moeten nemen.

„Intusschen zal eerst de praktijk kunnen uitwijzen in hoe- „verre aan voor verstrekking op soliede basis in aanmerking „komend, crediet op langen termijn behoefte bestaat".

en t.a.p.

„Vele hypotheekgevers bepalen zich tot credieten op onder- „pand van binnen de bebouwde kommen der grootere steden „gelegen huizen. Tenslotte zijn de Europeesche banken „minder goed op de hoogte van de eigenaardigheden der „Inlandsche samenleving, zoodat zij extra voorzichtigheid „betrachten bij het geven van hypothecaire leeningen aan „Inheemschen. Het bedrag, dat deze banken op hypotheek „onder Inlanders hebben uitstaan, is gering en laat nog een „groot arbeidsveld voor de volkshypotheekbank vrij" *).

Na de oprichting van de Alg. Volkscredietbank heeft zij zooals gezegd ook het lange crediet tot zich getrokken. Bij het verstrekken van leeningen onder hypothecair verband werd speciaal gedacht aan het **middenstandsbedrijfscrediet** zonder evenwel het uitleenen van gelden voor andere doeleinden uit te sluiten.

*) Mr. FRUIN in: Blaadje van het Volkscredietwezen, uitgegeven door de Centrale Kas 1931.

„Ondanks het persoonlijk karakter van het middenstands-
„crediet zijn dan ook de zekerheden — het zakelijke element —
„h.t.l. veelal van belang. Vandaar de eigenaardige figuur,
„dat veel van het middenstandsbedrijfscrediet door hypotheek
„of credietverband wordt gedekt. De mogelijkheid hiertoe is
„vrij ruim, omdat de Chineesche en Indonesische handelaren
„en nijveren de gewoonte hebben, om in tijden van voorspoed
„verdiend geld in woningen en winkelpanden te beleggen.

„Voor middenstandsbedrijfcrediet is crediethypotheek en
„credietverband noodig ook al wordt geen credietovereenkomst
„aangegaan doch een voorschot verstrekt. Voor den debiteur
„is het voordeel daarvan dat, indien hij na afloop der eerste
„leening opnieuw crediet of wellicht vóór afloop aanvullend
„crediet behoeft, dat snel, zonder nieuwe formaliteiten en zon-
„der nieuwe kosten van hypotheekvestiging kan worden ver-
„leend; voor de bank is crediethypotheek gewenscht, omdat
„daardoor alle vorderingen, die zij te eeniger tijd op den
„debiteur mocht verkrijgen, tevens gedekt worden en omdat
„de credietnemer daardoor blijvender aan haar verbonden
wordt, eerder opnieuw van haar diensten gebruik zal maken
„en zoo een vaste cliëntèle ontstaat. Met gewone hypotheek
„mag dan ook voor bedrijfscrediet alleen genoegen genomen
„worden, indien de credietnemer bepaald weigert om crediet-
„hypotheek te verleenen.

„Ingeval van crediet op langen termijn, voor vast kapitaal
„dus (gebouwen, machinerieën), zal de bankvordering als
„regel door gewone hypotheek of credietverband verzekerd
„zijn. Hierbij valt te bedenken, dat de door industriëele
„bedrijven aan te bieden zagelijke zekerheid, als fabrieksge-
„bouwen en machines, als onderpand gewoonlijk geringe
„waarde heeft, daar die van het uitoefenen van het bedrijf
„afhankelijk is, zoodat, indien het met het bedrijf mis gaat
„en de bank op de hypotheek terug wil vallen, blijken zal, dat
„de bezwaarde goederen slechts ver beneden de waarde, die
„zij voor het bedrijf hadden, en ver beneden kostprijs, verkoop-
„baar zijn. Daarom zal de bank voor lang crediet aan
„industriëele ondernemingen hypotheek of credietverband op
„van het bedrijf onafhankelijke goederen (woningen, kan-

„toren, sawahs) moeten verkrijgen. Hetzelfde geldt voor „crediet op langen termijn aan hotels voor aanschaffing van „gebouwen en inventaris" *).

De hypotheken verstrekt door de Algemeene Volkscredietbank kunnen naar uit het bovenstaande blijkt, beschouwd worden als een typische tusschenvorm tusschen de vaste en crediethypotheken.

Het kenmerkende verschil tusschen een vaste- en een crediethypotheek is gelegen in de verhouding tusschen geldgever en geldnemer. Bij de *crediethypotheek* wordt geen vast bedrag in leen verstrekt, doch wordt aan den debiteur een crediet ingeruimd, waarop naar gelang van behoefte kan worden gedisponeerd of afgelost.

Deze behoeften hangen ten nauwste samen met den aard van het bedrijf waarvoor het crediet wordt opgenomen. Is het crediet een seizoencrediet b.v. een crediet verleend aan een productenhandelaar voor den opkoop van producten, dan worden gelden in leen opgenomen voor de betaling van de opgekochte producten, zoodra de oogst afkomt en wordt de schuld weer afgelost met de opbrengst der verkochte producten. Draagt het crediet een meer langloopend karakter dan zullen de aflossingen samen moeten vallen met de gemaakte winsten en met het bedrag dat liquide wordt door uit afschrijving vrijgekomen kapitaalsgoederen.

De mogelijkheid om op het ingeruimde crediet naar gelang van behoefte te kunnen disponeeren, maakt haar bij uitstek geschikt voor een *bedrijfscrediet*. Onder de verschillende vormen van *bedrijfscrediet* kunnen in verband met de daarmede samengaande hypotheekverleening de volgende genoemd worden:

a. credieten verstrekt door de cultuurbanken aan cultuurondernemingen.
b. producten-credieten.
c. middenstandscredieten.
d. importeurscredieten.

Over de bijzonderheden van de financiering van landbouwondernemingen door de Nederlandsch Indische Cultuurbanken kan

*) Mr. FRUIN in: „Volkscredietwezen", uitgegeven door de Alg. Volkscredietbank Batavia, 1934.

hier slechts in groote trekken het een en ander worden medegedeeld.

In het jaar 1863 zagen een drietal instellingen het levenslicht, die zich speciaal de financiering van de toenemende behoefte aan landbouwcrediet in Ned.-Indië ten doel stelden. Het verstrekken van voorschotten geschiedde aanvankelijk met wissels getrokken tegen consignatie-contracten, terwijl de afdekking van de opgenomen gelden geschiedde uit de opbrengst van de oogst. Eenige zekerheid werd hiervoor niet verstrekt. Reeds spoedig echter zijn de Cultuurbanken zich de gevaren van een dergelijke credietverleening bewust geworden en werden zekerheden geëischt, doch eerst na de crisis van 1884 heeft zich een wijziging voltrokken, die de verhouding tusschen debiteur en crediteur op geheel andere basis bracht.

Dr. HELFFERICH beschrijft de veranderingen, die zich voor en na de crisis van 1884 voltrokken als volgt:

„Welches Risiko die landwirtschaflichen Beziehungen „enschlossen, wurde deutlich, als 1867/69 die beiden Rotter„damer Institute empfindliche Verluste durch ihre landwirt„schaftlichen Engagements erlitten.

„Dieses Intermezzo war aber bei der ringsum mächtig „aufblühenden Landwirtschaft bald vergessen.

„Wohl ging man zu einer Gliederung der Kredits über und „suchte sich über die Art der einzelnen Kreditpositionen klar „zu werden, ohne jedoch daraus die Konsequenzen zu ziehen. „Man zerlegte die Verpflichtung der Unternehmen in eine „feste und eine schwebende Schuld. Die feste (fundierte) „Schuld, die durch dingliche Sicherheiten gedeckst sein sollte, „stellte den Grund- oder Meliorationskredit dar, der zunächst „übehaupt nicht, oder erst in Laufe längerer Zeit abgelöst wer„den konnte, während der schwebenden Schuld die Ernte ge„genüber stehen sollte.

„Tatsächlich lagen aber die Verhältnisse folgendermaszen: „Die Kreditnehmer (landwirtschaftliche Unternehmer) waren „meistens Privatpersonen. Aktiengesellschaffen kamen erst „von 1874 ab langsam in Java auf. Der eingeräumte Kredit „war in seinem gröszeren Umfange ein Personalkredit. Vor „1870 war ein dingliches Recht nur auf Privatländereien oder

„auf Anwesen auf Eigentumsland (Zuckerfabriken) möglich, „nach 1870 auch auf Erbpachtland; dagegen war eine ding- „liche Sicherheit auf Mietländer — und diese spielten da „Zucker fast ausschlieszlich darauf gepflanzt wurde eine „Hauptrolle — nicht zu erhalten. Der Erntekredit (schwe- „bende Schuld) war daher bei Zucker fast stets ein reiner „Personalkredit. Ob der Realkredit durch die verpfändeten „Sicherheiten voll gedeckt war, bleibt eine offene Frage; „jedenfalls waren die Sicherheiten nicht ohne weiteres reali- „sierbar. Dieser Umstand zwang den Kreditgeber, der das „Aktivum nicht entwerten lassen wollte, in kritischen Zeiten „zur Notfinanz und brachte ihn von vornherein, da er als „Bankir oder Kaufmann die Technik des Betriebs nicht be- „herrschte, in Abhängigkeit von der Person des Unternehmers. „Welches war nun in den Grundzügen die Neuordnung, die „sich nach der Krisis von 1884 vollzog? Es machte sich eine „vollständig veränderte Auffassung des Zwecks und der „Tätigkeit der Kultuurbanken geltend.

„Während bisher das Vorschuszgeschäft, mit Zinsen- und „Kommissionsgewinnen auf rein kaufmännischer Basis betrei- „ben, die Haupttätigkeit und den Hauptzweck der Kultur- „banken bildete, ging man jetzt dazu über, die Beziehungen „zu den Pflanzungsunternehmungen auf betrieblicher Grund- „lage zu organisieren duch Kontrolle und Einflusz auf die „Verwaltung der Unternehmen. Man gestaltete die betrieb- „liche Tätigkeit noch weiter aus, indem man ganz im „Gegensatz zu früher in groszem Masze Beteiligung aufnahm „und Eigenbesitz erwarb. Man machte die Finanzierung ge- „wissermaszen von dem Einflusz auf die Verwendung der „Gelder abhängig, und um diesem Einflusz sinn und Wert zu „geben, muszten die Kuturbanken ihrerseits zweckdienliche „Einrichtungen sowohl in administrativer als fachmännischer „Hinsicht treffen: mit einem Wort, man ging von der bisherigen „banklich-kaufmännischen Tätigkeit zu einer gewerblichbe- „trieblichen über, und man vereinigte dadurch gleichzeitig „eine grosze Anzahl von Pflanzungsunternehmungen under „der einheitlichen Leitung der Kulturbank" *).

*) Die Niederländisch-Indischen Kulturbanken, von Emil Helfferich.

Men dient tweëerlei te onderscheiden:

óf de onderneming werkt voor wat haar vaste „Anlage" kapitaal betreft geheel met eigen geld, zoodat slechts voor de financiering van tijdelijke credietbehoeften een beroep gedaan behoeft te worden op de cultuurbank;

óf de onderneming moet ook voor wat betreft haar „Anlage" kapitaal voor een gedeelte met vreemd kapitaal werken.

In het eerste geval zal de cultuurbank voor haar schuld kunnen volstaan met de zekerheid van de vlottende snel rouleerende bedrijfsmiddelen, b.v. oogstverband voor de te velde staande oogst en pandrecht op aanwezige onverkochte producten.

In het tweede geval waarbij derhalve het bedrag der schuld de waarde der bedrijfsmiddelen overtreft, zal de bank als zekerheid voor haar vordering een hypotheek eischen op de onroerende goederen. Bovendien, en dit is een zeer belangrijk punt, omdat het de verhouding tusschen debiteur en crediteur in haar vollen omvang raakt, kan zij er op den duur niet aan ontkomen om zich in meerdere of mindere mate met den gang van het bedrijf in te laten. De credieten krijgen op deze wijze langzamerhand het karakter van een commanditaire deelname in het kapitaal.

Over het algemeen heeft een dergelijke commanditaire deelname nooit in den opzet der cultuurbanken gelegen, maar waren deze het onvrijwillig gevolg en nalatenschap van vroegere crisissen en van verliezen door de gefinancierde ondernemingen in deze crisissen geleden.

De gang van zaken kan men zich zóó vorstellen.

Aanvankelijk wordt een crediet gevraagd en verleend voor de financiering van tijdelijke bedrijfsbehoeften b.v. voor de financiering van de te velde staande oogst. Lijdt nu de betreffende onderneming door de terugloopende conjunctuur zoodanige verliezen, dat zij de opgenomen gelden niet meer in haar geheel kan aflossen en ontbreken daarnaast voldoende, in goede jaren gevormde reserves, dan resteert derhalve een schuld aan de financierende bank waartegen geen of niet voldoende roerende zekerheden staan. De bank ziet zich voor de keus gesteld om óf de financiering te beëindigen, dan wel deze voort te zetten, waarbij dan echter het crediet niet meer het karakter heeft van een kortloopend, maar van een langloopend bedrijfscrediet, met als zeker-

heid niet meer de bedrijfsmiddelen, maar de vaste goederen, dus: hypotheek. De hypotheekverstrekking door suikerfabrieken aan de cultuurbanken heeft in de jaren 1931 en 1932 een enormen omvang aangenomen, waarvan de oorzaak gezocht moet worden in de groote verliezen door de suikerindustrie in de eerste crisisjaren geleden. De saneering van de suikerindustrie—uiteraard een werk van jaren — kon eerst worden aangevat, nadat dank zij Regeeringsingrijpen en de instelling van een gemeenschappelijke verkooporganisatie, het productieapparaat was aangepast aan de vraag.

De bank kan zich tegen het afglijden van het oorspronkelijk als kort crediet bedoelde bedrijfscrediet beschermen door tijdig de credieten op te zeggen. In de praktijk zal zij hiertoe echter slechts zelden overgaan, tenzij er een uitgesproken verschil van inzicht bestaat in het toekomstig conjunctuurverloop tusschen debiteur en crediteur. Bovendien is de Regeering in 1932 er toe overgegaan om de z.g. Crediethulpbank op te richten, die credieten verleent in die gevallen, waar de banken tekort mochten schieten. De omvang van de werkzaamheden van de Crediethulpbank is echter zeer beperkt gebleven.

Een geheel andere tak van financiering, waarbij het verstrekken van crediethypotheken eveneens herhaaldelijk wordt aangetroffen, is de financiering van productenhandelaren of exporteurs van producten en wel meer in het bijzonder aan de Chineesche productenhandelaars in het binnenland. Het is eigenaardig op te merken, dat hoewel het crediet verleend wordt voor tijdelijke behoeften aan bedrijfsmiddelen — immers, de hier bedoelde credieten die gegeven worden voor den opkoop van producten, dragen een min of meer uitgesproken seizoenkarakter — daarentegen als zekerheid gegeven wordt een hypotheek op kapitaalsgoederen, d.w.z. de onroerende bezittingen van die productenhandelaren. Normaal zou zijn, dat de producten in pand gegeven worden voor het verleende productencrediet, waarbij met den opkoop der producten en met de grootere credietbehoefte tevens automatisch de waarde van het onderpand stijgt en met den verkoop der producten het crediet wordt afgelost.

Een drietal omstandigheden draagt er evenwel toe bij, dat hier veelvuldig de vorm van een crediethypotheek als zekerheid ge-

kozen wordt, nl. het feit, dat de meeste groote Chineesche productenhandelaren, — van oudsher in bepaalde streken gevestigd, zich daar geleidelijk het bezit van onroerende goederen verworven hebben, terwijl bovendien vaak reeds vóór het afkomen van de oogst — dus voordat producten in pand gegeven kunnen worden — over het crediet beschikt moet kunnen worden om voorschotten in de dessa te verstrekken, zonder welke voorschotten opkoop meestal niet mogelijk is.

Voorts blijken aan het vestigen van pandrecht op producten die in het binnenland zijn opgeslagen, dikwijls praktische bezwaren verbonden te zijn. Worden dergelijke producten toch in pand gegeven, dan zal veelal daarnaast een crediethypotheek op de onroerende goederen als meerdere zekerheid verlangd worden.

Een derde tak van credietverleening, waarbij crediethypotheek kan voorkomen, is het hierboven in de citaten uit het blaadje van het Volkscredietwezen reeds genoemde middenstandsbedrijfscrediet.

Tenslotte nog een enkel woord over de crediethypotheken, die gegeven worden als zekerheid voor credieten door importeurs aan hunne afnemers verstrekt, de zg. importeurscredieten.

Onder de importeurs die het geven van zekerheid b.v. in den vorm van een crediethypotheek, in vele gevallen als conditie voor de leveranties stellen, moeten in de eerste plaats genoemd worden de petroleumverkoopmaatschappijen die door hun praktisch monopolie zeer sterk staan tegenover hun afnemers en derhalve hun eischen kunnen stellen.

Andere importeurs zijn door de felle onderlinge concurrentie in dit opzicht in een veel ongunstiger positie. Helaas heeft juist deze felle onderlinge concurrentie en het verstrekken van groote ongedekte credieten in de afgeloopen jaren tot ongezonde toestanden geleid, welke echter geleidelijk aan eenigszins verbeterd zijn. ...

Tot zoover wat betreft de verschillende vormen van credietverleening, die aan de hypotheekverstrekking ten grondslag kunnen liggen.

Aan deze schets over het hypotheekwezen in Ned.-Indië mag niet ontbreken eene korte beschouwing over de markt in onroe-

rende goederen, speciaal woonhuizen hier te lande. Het wel en wee van hypotheekgevers en hypotheeknemers is immers zeer nauw aan elkander verbonden en de geldschieter heeft evenveel belang bij het als zekerheid gestelde onroerende goed als de bezitter daarvan.

Bij de crediethypotheken, waar de waarde van het onderpand in hooge mate afhankelijk is van een goede bedrijfsvoering — wij zagen het reeds hierboven — heeft de noodzakelijkheid van samenwerking tusschen debiteur en crediteur in vele gevallen geleid tot een constructie, waarbij de crediteur een min of meer groote invloed op den gang van zaken wordt toegekend.

Bij de vaste hypotheken op woonhuizen is dit in mindere mate het geval; de fluctuaties in de waarde van dergelijke perceelen hangen grootendeels af van de conjunctuur en van vraag en aanbod op de huizenmarkt, factoren, die buiten de macht liggen van crediteur of debiteur.

Bij het verstrekken van hypotheek op dergelijke perceelen is derhalve een zorgvuldige voorafgaande taxatie en een nauwkeurig afwegen en volgen van de conjunctuur een eerste vereischte.

De fluctuaties in de waarde van woonhuizen, die het gevolg zijn van een tijdelijk groot aanbod of geringe vraag op de huizenmarkt zijn voor den hypotheeknemer binnen zekere grenzen van minder belang zoolang de noodzaak tot verkoop van een perceel zich niet voordoet en zoolang de overeengekomen rente en aflossingen uit de huurinkomsten voldaan kunnen worden, immers de hypotheeknemer kan zich wanneer de debiteur in gebreke mocht blijven, de huren (of pacht) laten cedeeren en daaruit aan zichzelf rente en aflossingen betalen .

De hypotheeknemer zal zich derhalve bij het taxeeren van de waarde van onderpand en alvorens een hypotheek aan te nemen ook de vraag moeten stellen of de rente en aflossingen geregeld uit de inkomsten voldaan kunnen worden.

Uiteraard speelt ook de gegoedheid van den debiteur een groote rol, doch dit is een kwestie die hier onbesproken kan blijven.

Wat de conjunctuurschommelingen betreft, valt op te merken, wederom 1870 als uitgangspunt nemende, dat het tijdperk van uitbreiding der cultures en ontwikkeling van Ned.-Indië een rustige ontwikkeling van de Indische steden tengevolge heeft gehad. Rustig

althans in vergelijking met wat de latere oorlogsjaren en na-oorlogsjaren te zien gaven. In het tijdperk van 1870 tot 1914 vallen twee groote crises, nl. die van 1884 en die van 1902. Beide crises hebben diep hun sporen achtergelaten in de cultures en speciaal in de suikercultuur, doch de markt in onroerende goederen in de steden hebben zij betrekkelijk onberoerd gelaten. Een enkele maal (o.a. in het jaarverslag van De Javasche Bank over het jaar 1889) wordt melding gemaakt van een daling in de waarde en huurwaarde van huizen en perceelen, zonder dat dit evenwel voor de Bank tot verliezen leidde en zonder dat dit aanleiding was om haar uitzettingen op hypotheek stop te zetten.

De groote crisis van 1921 tot 1923 en die van 1931 en volgende jaren hebben veel ernstiger gevolgen gehad. Om de oorzaken van de crisis van 1921/23 en hare gevolgen voor de huizenmarkt te begrijpen, dient men zich de oorlogs-psychose voor oogen te houden, veroorzaakt door de snel gewonnen winsten en de enorme stijging van de prijzen van producten, materialen en huizen, die groote winsten in de zakken bracht van speculanten en die het normale bedachtzame koopmanschap antiek en ouderwetsch deden schijnen. Dezelfde waanzinnge speculatiezucht, die de suikerprijzen tot ƒ 70.— per picol opvoerde, was ook de oorzaak, dat velen zich wierpen op speculaties in onroerende goederen, waardoor de prijzen van huizen stegen tot een peil, dat de kiem van de naderende catastrophe reeds in zich droeg. Zij, die in dien tijd huizen kochten en op basis van de hooge prijzen dier dagen hypotheken verstrekten, hebben de onaangename consequenties hiervan ondervonden. Er valt hier een zeer opmerkelijk verschil in conjunctuur-inzicht te constateeren tusschen verschillende credietgevende instellingen; zij, die overtuigd van de wankele grondslag waarop de hoogconjunctuur berustte, in hunne credietpolitiek een groote mate van terughoudendheid bewaarden, zijn vrijwel zonder kleerscheuren uit de crisis gekomen; anderen daarentegen, bij wie dat inzicht ontbrak, hebben op de in de hausse-jaren vóór 1921 verstrekte hypotheken zware verliezen geleden. Het merkwaardige, doch psychologisch wel te verklaren feit deed zich daarbij voor, dat diè instellingen, waarbij de credietverliezen van 1921/3 beperkt zijn gebleven, spoedig tot afschrijving dezer verliezen en algeheele saneering zijn overgegaan, bij de anderen is de ongezonde toestand eerst jaren later gebleken.

Na de crisis van 1921/3, volgde in 1931 de nieuwe crisis, waaronder wij thans nog gebukt gaan. Hoe hevig de crisis der laatste jaren ook geweest moge zijn, toch hebben haar gevolgen op de huizenmarkt niet tot zulke groote calamiteiten geleid als de crisis van 1921. De crisis van 1931 volgde na een betrekkelijk rustige periode in het economische leven, waarin zoowel huizenbezitters als hypotheekhouders weloverwogen tot aankoop resp. tot credietverleening op perceelen overgingen.

Waar speculatieve posities vrijwel ontbraken, was de grondslag van de huizenmarkt veel gezonder en kon het afwikkelen der aangegane engagementen, zij het ook vaak niet zonder groote inspanning zonder groote schokken geschieden.

Wat nu de huizenmarkt zelve betreft, d.w.z. vraag en aanbod van onroerende goederen, zij allereerst opgemerkt, dat in Indië de fluctuaties in de waarde der perceelen vrij groot zijn. Kan men in Nederland b.v. in Amsterdam, met groote zekerheid de vermoedelijke veilingsopbrengst van een perceel taxeeren, omdat daar een regelmatige handel in perceelen plaatsvindt, in Indië is dat in veel mindere mate het geval.

De oorzaak ligt in de omstandigheid, dat de kring van koopers op veilingen of onder de hand, klein is en vrijwel beperkt is tot Chineezen, Arabieren en voorts Europeanen, voor zoover zij min of meer tot de blijvers behooren. Particuliere perceelen-maatschappijen — maatschappijen tot exploitatie van woonhuizen in de steden — hebben in Indië niet goed wortel kunnen schieten en zijn beperkt gebleven tot enkele maatschappijen in de groote steden.

Teneinde in tijden van huizennood en hooge huren te kunnen ingrijpen waar het particulier initiatief te kort schoot, is het Gouvernement in enkele plaatsen in samenwerking met de betreffende Gemeenten ertoe overgegaan N. V.'s Volkshuisvesting op te richten, die, werkende met een door de Regeering gegarandeerd en derhalve goedkoop crediet, in vele gevallen verlichting van den huizennood en verlaging van het huurpeil wisten te bereiken. Door en na de crisis zijn de motieven die destijds geleid hebben tot de oprichting dezer N. V.'s grootendeels komen te vervallen, hetgeen ook in hunne momenteele bedrijfsresultaten tot uitdrukking komt.

Het feit, dat Europeanen over het algemeen weinig geneigd zijn zich het bezit van onroerende goederen te verwerven, moet geweten

worden aan de vele overplaatsingen en aan de omstandigheid, dat zij voor een deel niet tot de blijvers behooren. Een ander beletsel voor den aankoop van perceelen, meer speciaal voor tijdelijke of semi-permanente belegging vormen de hooge overschrijvingskosten, die in normale gevallen minstens ruim 6% van de waarde van het perceel bedragen, doch in bepaalde gevallen hooger kunnen oploopen en voor tijdelijke belegging vrijwel prohibitief zijn. Dergelijke overschrijvingskosten drukken immers te zwaar op een perceel, dat binnen enkele jaren weder verkocht moet worden, en daardoor wordt een groote categorie van beleggers, die tijdelijk een perceel zouden kunnen en willen bezitten, geheel uitgeschakeld. Ook voor tusschenpersonen, die van een tijdelijk groot aanbod van onroerende goederen gebruik zouden kunnen maken om perceelen te koopen met de bedoeling om die, zoodra er weder meer vraag naar is, te verkoopen is geen plaats. De markt mist daardoor elasticiteit en het is in de praktijk herhaaldelijk voorgekomen, dat bij een toevallig groot aanbod van perceelen geen tegenpartij gevonden kon worden, zoodat plotseling de bodem uit de markt gevallen was en perceelen voor een appel en een ei verkocht werden.

Dergelijke plotselinge fluctuaties zijn niet bevorderlijk voor de aantrekkelijkheid van onroerende goederen als beleggingsobject; de verminderde aantrekkelijkheid drukt op haar beurt weder de kooplust op de veilingen en de vicieuze cirkel is gesloten.

Uiteraard wil het bovenstaande niet zeggen, dat verlaging van de hooge overschrijvingsrechten de eenige remedie zou zijn voor de kwalen van de huizenmarkt, maar wel is het een feit, dat door deze rechten de kring van koopers van perceelen wordt beperkt.

Naast de hooge overschrijvingskosten moeten nog eenige andere belastingen vermeld worden, die zwaar op de exploitatie van perceelen rusten. In de eerste plaats de verpondingsbelasting. Deze bedraagt zonder opcenten 7½% van de bruto-inkomsten van een perceel, doch bij dalende huren en in gevallen van leegstaan, werkt dit percentage somtijds hooger uit. Voorts moet rekening gehouden worden met de gemeentelijke en provinciale opcenten op de verponding en enkele speciale Gemeente-belastingen, zooals straatbelasting en terreinbelasting. Tot welke hoogte de druk van de gemeentelijke belastingen op het huizenbezit is gestegen, is af te

meten naar het feit, dat in enkele gemeenten de opcenten op de verponding en grondbelasting meer dan 1/3 deel uitmaken van het totale bedrag der gemeentelijke inkomsten uit belastingen. Buiten beschouwing blijven hier de canon van erfpachtsperceelen, die, bij dalende huren, een steeds grooter deel van de inkomsten van het perceel opeischen.

Wat het huizenbedrijf in Indië momenteel vóór alles noodig heeft, is rust en verlaging van de daarop rustende vaste lasten.

En hypotheekgevers èn geldgevers zijn, uiteindelijk het beste gebaat bij stabiele verhoudingen, zonder groote schommelingen. Wij hebben hierboven reeds opgemerkt, dat de periode van 1870 tot 1914 voor het huizenbedrijf betrekkelijk zeer rustig is geweest, hetgeen ook in de hypotheekrente tot uitdrukking is gekomen. Slaat men de jaarverslagen van De Javasche Bank uit die jaren op, waarin als regel eene korte beschouwing aan het hypotheekwezen gewijd wordt, dan blijkt, dat de rente voor prima hypotheken jaren lang vrij constant 6% is geweest, ja zelfs in tijden van groote geldruimte, zooals zich in de jaren 1890/1900 voordeden, gedaald is tot 5% en in sommige gevallen nog lager. De oorlogs- en naoorlogsjaren hebben hierin een groote verandering gebracht, die voor een deel moet toegeschreven worden aan de schaarschte van beschikbare middelen en de hoogte van de rente op langen termijn. Het is niet te verwonderen, dat bij een rendement van Ind. Leeningen van 7% (1921) voor prima hypotheken 7½, ja zelfs 8 en 9% werd betaald. Geleidelijk aan, doch niet in die mate als de rente van staatsschulden is ook de hypotheekrente gedaald, zoodat zij thans voor prima hypotheken gesteld kan worden op 6½ à 7%.

In de jaren 1931/4 was het bovendien de aanhoudende daling in de waarde en huurwaarde der perceelen, die de geldgevers afzijdig en de rente hoog hield.

Een gunstige omstandigheid, waarop in het bovenstaande nog niet gewezen werd, zijn de groote aflossingen, die als regel bij het afsluiten van *vaste* hypotheken in Indië geconditioneerd worden. Aflossing van een hypotheek op een woonhuis in 10 jaar (jaarlijks 1/10 deel) is normaal. Langere aflossingstermijnen tot maximaal 20 jaar komen voor, doch aan den anderen kant maakt de debiteur

in vele gevallen van zijn bevoegdheid gebruik om versterkt af te lossen, zoodat de hypotheek binnen de 10 jaar gedelgd is.

De groote aflossingen zijn zoowel in het belang van den debiteur als van den crediteur. Schematisch kan dit als volgt worden voorgesteld:

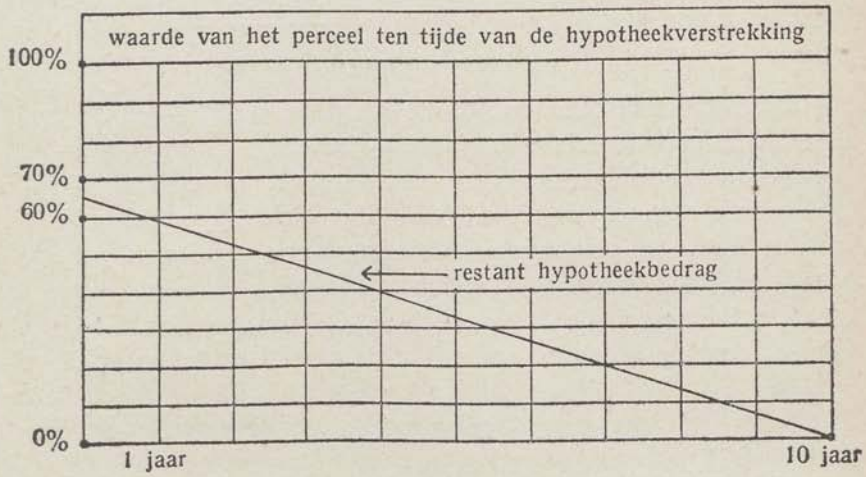

Uit deze teekening blijkt, dat reeds binnen enkele jaren het hypotheekbedrag tot een zoodanig percentage is teruggebracht, dat de debiteur weinig kans heeft met zijn verplichtingen vast te loopen, tenzij de waarde van het perceel in een nóg scherpere lijn zou dalen. Deze factor, het snelle terugloopen van de pro-resto schuld, is een van de oorzaken, waardoor in de jongste crisis het verlies op vaste hypotheken ondanks de enorme daling in de waarde der huizen, tot betrekkelijk geringe proporties beperkt is gebleven, zoodat ook executies door de groote instellingen tot de uitzonderingen behoorden.

Hoe de betaling van rente en aflossingen uit de inkomsten kunnen geschieden, zal met een enkel voorbeeld duidelijk gemaakt worden.

Gegeven een huis: huurwaarde ƒ 100.— taxatie voor hypotheek ƒ 10.000.—
verstrekt hypotheekbedrag ..... „ 6.000.—
rente hypotheek 7%

Bruto huur 12 × ƒ 100.— = ... ƒ 1.200.—
af: voor leegstaan, onderhoud, reparaties en belastingen ± ..... ƒ 300.—

netto huur .....ƒ 900.—
verschuldigde hypotheekrente 7% van ƒ 6.000.— ƒ 420.—

blijft netto ..... ƒ 480.—

Het verschil tusschen de netto opbrengt ad ƒ 900.— en de verschuldigde hypotheekrente ad ƒ 420.— bedraagt ƒ 480.— en moet beschouwd worden, gedeeltelijk als afschrijving op het huis en gedeeltelijk als rente van eigen geld. Het bedrag kan aangewend worden voor de betaling van de aflossingen, zoodat de geheele schuld na betrekkelijk korten tijd, indien alles normaal verloopt uit de opbrengsten van het perceel gedelgd kan worden. Er moet echter rekening gehouden worden met het risico van huurdaling.

Wij hebben in het bovenstaande enkele bijzonderheden geschetst uit het hypotheekwezen in Ned.-Indië en wij hebben daarbij gewezen op het verschil tusschen vaste- en crediet-hypotheek. Wij zullen thans den omvang van de hypotheekverleening in Indië met eenige cijfers illustreeren, welke grootendeels ontleend zijn aan de statistische jaaroverzichten van Ned.-Indië (Uitgave Centraal Kantoor voor de Statistiek).

Totaal bedrag der verstrekte hypotheken (in duizenden guldens) krachtens geldleening (vaste hypotheken).

1930	1931	1932	1933	1934	
1603	2006	641	435	281	Hypotheek Banken
15964	11983	7947	4793	3735	Andere Banken en andere instellingen
17567	13989	8588	5228	4016	Totaal alle banken en instellingen
9810	10642	7488	5334	4696	Particuliere personen
27376	24631	16076	10562	8712	Totaal generaal

Bij eene beschouwing van dit staatje vallen verschillende bijzonderheden op.

1. Het bedrag, dat de hypotheekbanken verstrekken is onbelangrijk in vergelijking met hetgeen door andere banken en andere instellingen en particulieren wordt uitgezet.

2. Particuliere personen hebben een zeer belangrijk aandeel in de credietverleening. In de laatste twee jaar waarover cijfers beschikbaar zijn, heeft zelfs het totaal der door particulieren uitgezette gelden het cijfer der banken en andere instellingen overschreden.

3. Gedurende de laatste jaren valt een verschuiving waar te nemen in de uitgezette bedragen; banken en andere instellingen verleenen procentsgewijs minder credieten, terwijl daarentegen particuliere personen daarin een grooter aandeel hebben verkregen.

4. De sterke daling van het totaal bedrag der verstrekte hypotheken.

Hetgeen hierboven sub I geconstateerd werd, kan historisch verklaard worden. Verschillende groote instellingen (levensverzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen e.d.) die geregeld gelden voor belegging op langen termijn beschikbaar hebben, zijn ouder in leeftijd dan de hypotheekbanken en hadden dus reeds vóór de oprichting van die banken eene goede organisatie om gelden op hypotheek uit te zetten. Zij zijn ook na de oprichting van de hypotheekbanken voorgegaan om rechtstreeks gelden op hypotheek uit te zetten, omdat van hypotheken een hoogere rente te maken is dan van pandbrieven en de organisatie voor het behandelen der hypotheken reeds bestond. Toch heeft de Nillmij die een der grootste eigen hypotheekportefeuilles heeft, medegewerkt aan de oprichting van de Javasche Hypotheek Bank in 1924 met de bedoeling om door het beleggen van gelden in pandbrieven eene grootere risico-verdeeling te verkrijgen.

Dat particuliere personen een groot, ja zelfs overwegend aandeel in de hypotheekverstrekking hebben, wordt voor een deel verklaard door de omstandigheid, dat de groote instellingen hunne werkzaamheden vrijwel uitsluitend tot de steden beperken en dat derhalve het terrein buiten de steden aan de particuliere geldschieters wordt overgelaten. Ook tweede klasse hypotheken, d.w.z. hypotheken op minder gewilde of minder courante objecten, wor-

den als regel niet door de banken en andere groote instellingen genomen.

Naar ruwe schatting mag aangenomen worden, dat 70 à 80% van alle eerste klasse hypotheken in de steden naar de banken en andere instellingen gaan en dat het percentage dat zij op woonhuizen buiten de groote steden uitzetten uiterst miniem is, zeker niet meer dan 10 à 20% van hunne totale hypotheekverleening (hypotheken op particuliere landerijen echter niet daaronder begrepen).

Onder de *particuliere personen* neemt de Chineesche bevolkingsgroep een overwegende plaats bij de credietverleening in.

Ter illustratie volgen hieronder eenige cijfers van door particulieren in Midden-Java verstrekte vaste hypotheken. (Bedragen in duizenden guldens).

	1930		1931		1932		1933		1934	
Chineezen	1647	79%	1744	84¾%	1685	83%	1498	77½	821	75%
Europeanen	330	16%	242	12%	235	12%	367	19¼%	221	20%
Arabieren	87	4%	60	3%	55	2½%	14	¾%	27	2½%
Inheemschen	19	1%	4	¼%	59	2½%	50	2½%	27	2½%
	2083	100%	2050	100%	2034	100%	1929	100%	1096	100%

De procentsgewijze vermindering van de door banken en credietinstellingen verstrekte hypotheken is ten deele toe te schrijven aan een zekere terughoudendheid van die instellingen — gevolg van den wensch om in de crisisjaren de liquiditeit te handhaven — en tevens het gevolg van het feit, dat in die jaren procentsgewijs weinig *goede* hypotheken werden aangeboden. Immers ook bij de adspirant-koopers valt in de jaren van dalende huren een sterke terughoudendheid waar te nemen in het aangaan van *nieuwe* posities, en onder de hypotheken die in de jaren 1930 tot 1934 zijn afgesloten is ongetwijfeld een groot percentage, dat niet is verleend onder normale omstandigheden, doch aangegaan werd ter dekking van verliezen, die uit welken hoofde ook, geleden werden. Dergelijke hypotheken, min of meer uit nood geboren, behooren, uitzonderingen daargelaten, niet tot de sterkste.

Ter verklaring van de sterke daling van het totaal uitgezette bedrag van ruim *f* 27.000.000.— in 1930 tot bijna *f* 9.000.000.— in 1934, moet er in de eerste plaats op gewezen worden, dat de waarde der huizen in die periode zeer sterk gedaald is en dientengevolge ook het bedrag, dat op deze huizen op hypotheek verleend kan worden. Het *aantal* hypotheken is dan ook veel minder sterk gedaald dan het *bedrag*. Daarnaast moet dan nog rekening gehouden worden met de hierboven reeds genoemde omstandigheid, dat adspirant-koopers in tijden van neergaande conjunctuur huiverig zijn om nieuwe posities in te nemen, zoodat ook om deze reden weinig hypotheken aangeboden werden.

Men kan de crisisjaren verdeelen in een periode 1930/1931, waarin nog op betrekkelijk ruime schaal hypotheken verstrekt en genomen werden gedeeltelijk omdat de crisis nog niet in alle lagen door gewerkt had en gedeeltelijk ter consolidatie van diverse posities en een periode 1932/1934, waarin de verhoudingen zich op een verlaagd niveau gestabiliseerd hebben, en waarin op het verlaagde peil weinig leven in de brouwerij was. Van de latere crisisjaren kan gezegd worden, dat de slechte debiteuren geen crediet meer konden krijgen en de goede het niet meer noodig hadden.

Wij zullen thans nog eenige cijfers geven over de bedragen, die enkele groepen van instellingen aan het einde van de jaren 1930/4 onder hypothecair verband hadden *uitstaan*, ontleend aan de betreffende jaarverslagen (bedragen in duizenden guldens).

	31 Dec. 1930	31 Dec. 1931	31 Dec. 1932	31 Dec. 1933	31 Dec. 1934
Twee Hypotheek Banken	8.491	8.585	8.253	7.755	7.120
Negen Militaire en Civiele pensioenfondsen	16.453	14.802	13.079	11.597	nog geen cijfers beschikbaar
Vier Levensverz. Maatschappijen	18.721	18.324	17.574	16.739	15 607
Zeven Spaarbanken	6.759	6.596	6.111	5.355	5 089

Deze cijfers bevestigen slechts hetgeen hierboven over de inkrimping van de hypotheekportefeuille bij de groote maatschappijen opgemerkt werd.

Crediethypotheken werden in de jaren 1930/4 tot de navolgende bedragen genomen:

Totaal bedrag der verstrekte hypotheken (in duizenden guldens) krachtens credietovereenkomsten (crediethypotheken).

1930	1931	1932	1933	1334	
74	219	165	31	70	Hypotheek Banken
11468	22432	25931	7759	15138	Andere Banken en andere instellingen
11542	22651	26096	7790	15208	Totaal alle banken en instellingen
1039	2604	1269	1234	620	Particuliere personen
12581	25255	27365	9024	15828	Totaal generaal

De crediethypotheken worden vrijwel geheel, met uitsluiting van de beide andere groepen, door de „andere banken en credietinstellingen" verleend. Hetgeen door de particuliere personen verstrekt wordt beloopt niet meer dan 8 à 15%. Deze cijfers brengen wel zeer duidelijk tot uitdrukking, dat crediethypotheken vrijwel zonder uitzondering bedrijfscredieten zijn, waarvan de financiering specifiek tot de taak van de banken en sommige andere instellingen behoort. Voor particuliere personen immers, die beleggingen zoeken, is de vorm van vaste hypotheek de aangewezen weg.

Voorts valt op de zeer sterke toename der verstrekte hypotheken in de jaren 1931 en 1932. Van 1930 tot 1931 is het totaal der crediethypotheken gestegen van ƒ 12.000.000.— op ƒ 25.000.000.— om in 1932 nog te stijgen tot ƒ 27.000.000.— en daarna in 1933 te dalen tot ƒ 9.000.000.—. In 1934 volgt weer een stijging tot

ƒ 16.000.000.—. Deze opmerkelijke stijging is uitsluitend het gevolg van de zeer groote millioenencredieten, in de jaren 1931 en 1932 en 1934 verstrekt aan de suikerfabrieken, die door de crisis gedwongen werden naast de normale en tijdelijke bedrijfsfinanciering op onderpand van aanwezige suikervoorraden of van de te velde staande loopende oogst, de suikerfabrieken als zekerheid te verpanden. De toename in de jaren 1931/1932 en 1934 van de groote credieten, wordt geïllustreerd door onderstaande staatjes, waarin de hypotheken (vaste en crediethypotheken tezamen) naar grootte zijn verdeeld.

Bedragen in duizenden guldens.

	1930		1931		1932		1933		1934	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Kleine f 1.— — f 9999.—	2416	9073	2686	9677	2480	8060	2089	6415	1778	5258
Middel f 10000.— — f 99999.—	1003	20190	931	20293	655	14127	446	9204	371	7901
Groote f 100000.— en hooger	52	9694	62	19916	45	21253	18	3979	33	11383
	3471	39957	3679	49886	3180	43440	2553	19598	2182	24542

In het vorenstaande is eenige malen gesproken over het rentepercentage waartegen de hypotheken werden genomen. Eenige cijfers mogen een indruk geven van de verschillende rentetypes waartegen hypotheken de laatste jaren zijn verstrekt.

STAAT

Verstrekt bedrag in duizenden guldens.

Rente-types	1930		1931		1932		1933		1934	
0–6%	668	3%	1119	5%	961	6%	763	7%	336	4%
6–7%	3743	16%	3735	15%	2262	15%	1190	11%	1229	15%
7–8%	9075	38%	8765	36%	4342	28%	3300	32%	2892	34%
8% en hooger	10288	43%	10929	44%	7763	51%	5113	50%	3911	47%
Totaal	23774	100%	24548	100%	15328	100%	10366	100%	8368	100%
Onbekend	16184	—	25338	—	28113	—	9231	—	16174	—
Totaal Generaal	39958	—	49886	—	43441	—	19597	—	24542	—

De hypotheken, waarvan het rentepercentage als „onbekend" is opgenomen, zijn vrijwel zonder uitzondering crediethypotheken; de andere zijn vaste hypotheken.

Uit het bovenstaande blijkt, dat nog steeds vele hypotheken aangegaan worden tegen een rente van 8% en hooger, in 1932 en 1933 zelfs meer dan 50% van het totaal. Aangezien de rente, die de groote instellingen blijkens hun jaarverslagen berekenen vrijwel zonder uitzondering beneden de 8% lag in de jaren 1930 tot 1934, valt hieruit de conclusie te trekken, dat de hypotheken genomen tegen de rente van 8% en hooger grootendeels verstrekt werden door de particulieren.

Het erfrecht op Bali als vraagstuk voor Hindoe's en Christenen,

door

Dr. F. W. T. HUNGER.

„Wie dus het adatrecht van thans of dat van vroeger eeuwen onderzoeken wil, zal evenals de taalgeleerde en de ethnoloog, verdacht moeten zijn op uitheemsche inzetsels.

Het is de — glad onjuiste — vooropzetting, als zou het recht den godsdienst volgen, als zou de heideninlander heidensch recht hebben, de hindoeinlander hindoerecht, de Mohammedaansche inlander moslimsch recht, de kristeninlander kristelijk recht (voorzoover dat mocht bestaan). Een vooropzetting, die door niets gemotiveerd, door de feiten op het stelligst weersproken wordt, maar die èn in ons Indië èn elders haar funesten invloed heeft doen en nog immer voelen doet".

(Mr. C. VAN VOLLENHOVEN, Het adatrecht van Nederlandsch-Indië I, blz. 15 en 16).

Het „Bataviaasch Nieuwsblad „van Dinsdag 17 September 1935 vermeld, dat er „op Bali een belangrijke beslissing is genomen inzake erfrecht". „Bepaald is dat voortaan in den boedel van een overleden Baliër niet-Christen zijnde, erfgenamen-niet-Christen-Baliërs uitsluiting van erfrecht kunnen vorderen van de eventueele erfgenamen, die Christen geworden zijn vóór de crematie van den overledene plaats had. Heeft echter crematie plaats gehad en worden daarna enkele erfgenamen Christen, dan kan voor hen geen uitsluiting van erfgenaamschap gevorderd worden. Deze beslissing heeft volle bevrediging aan beide partijen gegeven, zoowel Christenen als niet-Christenen. De Christenen eischten oorspronkelijk in alle gevallen erfgerechtigheid op; onder de niet-Christenen waren er enkele die in alle gevallen de Christenen van erfrecht wilde uitsluiten".

Na de vorenstaande mededeeling, dat deze belangrijke beslissing beide partijen volkomen heeft bevredigd, lijkt het overbodig daaraan nog een bespreking te wijden. In de volgende bladzijden hoop ik echter te kunnen aantoonen, dat de belangrijkheid der beslissing slechts zeer betrekkelijk is, omdat vrijwel geen enkele Christen-Baliër nu praktisch iets meer zal kunnen erven, dan in de dagen toen aan hen deze toezegging nog niet was gedaan. Bovendien heeft deze kwestie vele zijden, die, nu aan de zaak publiciteit is gegeven, openlijk onder de oogen zullen worden gezien, temeer omdat ik op goede gronden mag aannemen, dat de Christen-Balische partij niet is bevredigd en ook niet bevredigd kan zijn.

KORN [1]) zegt terecht, dat de Hindoe-Baliër niet onverdraagzam, maar op twee punten echter zeer gevoelig is.

„Ten eerste wenscht hij ongestoord zijn geloof te mogen belijden en waar de godsvereering is gemeenschapszaak, keert hij zich met man en macht tegen elke propaganda van een anderen godsdienst, aangezien daardoor de gemeenschap verdeeld van zin wordt. Vandaar dat er ook geen sprake kan zijn van het dooreenwonen van Hindoe- en Islam-Baliërs".

„Het tweede punt van godsdienstige onverdraagzaamheid betreft de priesterlijke bevoegdheden en het bij verschillende plechtigheden te volgen ceremonieel".

De Balische maatschappij heeft dan ook heftig gereageerd op de aanwezigheid in de desa van tot het Christendom bekeerde en gedoopte Baliërs. Hen werd het leven op alle mogelijke manieren lastig gemaakt, in vele gevallen werden hun huizen gehavend, hun kookpannen vernield; het lidmaatschap in de tempel-, desa- en soekakvereeniging werd hun ontzegd en maatschappelijk werden zij dood verklaard; men sprak niet meer met hen en op het omgaan en spreken van Hindoe-Baliërs met Christenen werden boeten gesteld. Waar awig-awigs desa bestonden, die reeds voorzagen in gevallen van verzaking van tempel- en desaplichten, werden die bepalingen op de Christenen toegepast, daar waar geen duidelijk omschreven sancties golden of waar de delictsomschrijving niet toepasselijk of niet toereikend werd geacht, werden

1) Dr. V. E. KORN, Het adatrecht van Bali², blz. 66.

nieuwe afweerbepalingen gemaakt. De desa's mobiliseerden als het ware tegen dit in hun oogen dreigende verderf, hetgeen begrijpelijk en te rechtvaardigen is.

De Balische maatschappij verweerde zich op de haar eigen wijze tegen dit voor haar nieuwe en storende element en, indien zij vrij zoude zijn geweest te handelen volgens haar eigen maatstaven van recht en billijkheid, dan zouden er op den huidigen dag waarschijnlijk geen Christen-Baliërs meer wonen in de bestaande Hindoesche desa's.

Het is, na hetgeen hierboven is gezegd, begrijpelijk, dat ook de Hindoe-Balische familie een onverzoenlijke houding heeft aangenomen tegen haar Christen-medeleden. Het recht werd den Christenen ontzegd om op het familieërf te blijven wonen, om langer mede te deelen in de opbrengst der bouwvelden en vanzelfsprekend ook om lid te blijven van de bidgenootschap van huistempelgenooten [1]), om te erven en om den status van familiehoofd en sentana te behouden. Een Christen-familielid werd kort en goed van alles uitgesloten.

Een Hindoe-vader, die zijn Christen geworden zoon niet verloochende, werd zelfs door de bidgenooten uit zijn huistempel-vereeniging gestoten.

Dat nochtans de Balische maatschappij — in Zuid-Bali liberaler dan in de Noord — langzamerhand een eenigszins meer gematigd standpunt heeft ingenomen ten aanzien van de Christenen, dat zij, zonder meer aan alles aanstoot te nemen, hen momenteel vrijer hun gang laat gaan en dat, zij het ook onder het voorwendsel dat handel drijven met Christenen niet verboden is, zij haar leden niet meer vervolgt, indien zij met Christenen over den handel spreken, is ten deele te danken aan het beheerschte optreden der Christen-Baliërs zelf, die, voorzoover dat door de Hindoe's wordt aanvaard, hun maatschappelijke plichten bij overlijden, huwelijk, geboorte en dergelijke gebeurtenissen jegens hun desa- en familieleden bleven vervullen èn ten deele ongetwijfeld aan de aanwezigheid van een Christelijke Overheid in deze landen.

In privaatrechtelijke kwesties — een onderwerp waarmede de

1) Het zonder toestemming bidden voor andermans sanggah is een delict. Men veronderstelt namelijk, dat niet bona fide offeraars heiligdommen kunnen ontheiligen. Koloniaal Tijdschrift, 23ste jaargang, blz. 218.

Overheid zich van ouds niet meer dan noodig is bemoeit — bleken de Hindoe-Baliërs echter minder toegevelijk te zijn, met name ten aanzien van het erfrecht. Van den beginne af hadden de Hindoesche families er bezwaar tegen, dat hun Christen geworden familieleden konden erven en dat een Christen-Baliër erfgoederen onder zich kon hebben, die afkomstig waren van een nog niet verbranden erflater. In al die gevallen werd prompt een rechtszaak aanhangig gemaakt bij den inheemschen rechter, den raad van kerta, om den Christen die goederen of dat recht te betwisten. Volgens het geldende Balische adatrecht kan een niet-Hindoe namelijk niet van een Hindoe-Baliër erven, hetgeen in een reeks van vonnissen werd vastgelegd en door den revisierechter (den resident) bekrachtigd.

Uit de mededeeling in het „Bataviaasch Nieuwsblad" blijkt nu, dat het geldende adatrecht in zooverre toch een wijziging heeft ondergaan, dat erfgenamen, die na de crematie van den erflater tot het Christendom zijn overgegaan hun erfrecht behouden. Van Hindoe-Balisch standpunt bezien is dit laatste een concessie aan de Christenen, omdat volgens de gangbare Hindoe-Balische opvatting, de nagelaten goederen, die op het tijdstip van overlijden aan een doode toebehooren, vóór alles dienen om het bestaan van de ziel in het hiernamaals zoo aangenaam mogelijk te maken. Om dat te bereiken is het een eerste vereischte, dat de ziel losgemaakt wordt van alle gebondenheid aan aarde en menschen.

Van de menschen wordt de ziel bevrijd door vereffening van achterstallige aardsche verplichtingen en schulden van den overledene; van het aardsche wordt ze verlost door de lijkverbranding. De nabestaanden worden verondersteld deze verplichtingen jegens den doode te zullen vervullen met gebruikmaking van de nagelaten goederen, de erfenis.

Behoudens deze voornaamste plichten jegens den overledene, zijn de nabestaanden, met name sentana, verplicht voor het welzijn van de ziel van den overledene geregeld offeranden te brengen en den huistempel te onderhouden, waar de voorouders geacht worden neer te dalen. De onkosten voor deze voortdurende plichten moeten theoretisch eveneens worden bestreden uit de erfgoederen. Aangezien het eerbetoon jegens de later tot goden overgaande voorouders geen einde neemt, zouden de, na aftrek van

de reeds genoemde kapitale uitgaven, nog resteerende gronden — om het belangrijkste erfgoed te noemen —, feitelijk niet mogen worden vervreemd, omdat de overledene er recht op heeft uit de opbrengst dier gronden, ook na de lijkverbanding, hoe overvloediger hoe liever met offers te worden bedacht en te worden geëerd in de mooist denkbare sanggah.

Het spreekt vanzelf, dat dit ritueel en deze doodencultus slechts verricht kan worden door Hindoe-Baliërs. Het desalniettemin toelaten van Christen-Baliërs tot de erfenis na de crematie, is echter een erkenning van het analoge feit, dat zeer vele Hindoe-Baliërs evenmin hun erfportie na de crematie ten behoeve van den doodencultus van den erflater intact laten, maar in vele gevallen die goederen verkoopen, verpanden of op andere wijze van de hand doen. De billijkheid eischte, dat op de Christen-Baliërs niet een theoretische adatrechtsregel van toepassing zou worden verklaard, die in de praktijk ook niet meer geldt voor de Hindoe's zelve.

De erfrechtspeswara van 1900.

Na bovenstaande uiteenzetting van den status quo op Bali, zal thans worden nagegaan hoe het erfrecht der Christen-Baliërs in de toekomst wellicht kan worden.

Afgezien van het thans, algemeen aangenomen feit, dat een Christen-Baliër onbevoegd is om van een Hindoe-Baliër te erven, wordt voor de gewone onderlinge betrekkingen der Hindoe-Baliërs door de inheemsche rechtbanken als algemeene rechtsregel aangenomen, dat gronden niet eerder mogen vererven, dat dus de boedel niet eerder openvalt, dan nadat de erflater is verbrand en zijn schulden zijn betaald geworden. De daarna nog resteerende bezittingen, d.i. dus de eigenlijk-gezegde boedel, kunnen dan pas door de erfgerechtigden, met in achteming van zekere erfrechtsregelen, onder elkander worden verdeeld. Een codificatie dier erfrechtsregels voor Noord-Bali heeft plaats gehad bij Residentspeswara van 13 October 1900. Een afschrift der eerste drie artikelen is te vinden in bijlage A.

KORN [1]) acht deze peswara „minder gelukkig", waar ze in artikel 1 voorschrijft, dat niets van de goederen verkocht, verpand of verdeeld mag worden vóór de lijkverbranding van den erflater

1) KORN, blz. 518.

heeft plaats gehad. En hij voegt er aan toe: „In Zuid-Bali houdt men zich niet daaraan, de verbrandingen worden vaak meer dan tien jaar achterwege gelaten". Zooals mij herhaaldelijk is gebleken, houdt de Noord-Baliër zich evenmin aan dit verbod, heeft de clandestine vervreemding van grond een groote omvang genomen en komt deze alleen ter kennisse van den rechter, indien een zich misdeeld voelend familielid de zaak voorbrengt.

Eigenlijk is het ook zeer begrijpelijk, dat de kleine man deze drukkende wetsbepaling overtreedt. De nagelaten gronden zijn in de meeste gevallen dezelfde akkers, die de erfgenamen sedert jaren tezamen met den erflater hebben beplant en dezelfde waarvan de gansche familie tot aan des erflaters dood heeft geleefd. Deze gronden plotseling te moeten verkoopen of te verpanden om daar een lijkverbranding van te bekostigen, zou de ondergang van de geheele familie beteekenen. Maar even drukkend is het, dat de vererfde gronden officieel plotseling niet meer mogen worden gebezigd om als onderpand te dienen voor eventueel benoodigde voor het herstellen of bouwen van een huis, voor het koopen van landbouwcredieten, voor het herstellen of bouwen van een huis, een warong, van een dogcar of voor het in pand nemen van een voordeeliger stukje grond, om van het verkoopen dier gronden maar niet te spreken.

Wel kan een kleine tani een kris blijven beschouwen als nog te zijn het onverkorte bezit van een voorvader, ook kan hij bij iets grootere welstand desnoods een klein gedeelte der nagelaten gronden afzonderen als huistempeldomein en de opbrengst daarvan bestemmen voor den voorouderdienst, maar het is voor hem en zijn familie in vele gevallen praktisch onmogelijk om alle gronden tot na de lijkverbranding — die vaak generaties lang wordt uitgesteld —, blijvend als bezit van een doode aan te merken. Consequent doorgevoerd zou dit bovendien leiden tot een volkomen verstarring van het grondbezit in de „doode hand", hetgeen een normale ontwikkeling van het sociale en economische leven op den duur volkomen zou belemmeren [1]).

1) Uit een vonnis van den raad van kerta te Singaradja (Noord-Bali) van 10 November 1932 No. 212 civiel blijkt, dat een erfenis vóór de verbranding van den erflater onder de rechthebbenden is verdeeld door een commissie door den raad te benoemen „opdat er voedsel voor de erfgenamen zij uit de opbrengst der gronden".

Wel bestaat, vooral bij de beter gesitueerden, de neiging, om hetgeen eenmaal is vererfd, bijeen te laten [1]) soms ook na de verbranding van den erflater. Uit dien onverdeelden boedel (droewē tengah) betaalt men dan in de eerste plaats de verplichtingen jegens de voorouders, en in de tweede plaats, bij wijze van beperking van het poesaka-recht der dooden, sacrale familiefeesten (b.v. driemaandsfeest, tandenvijling, huwelijk) en het levensonderhoud der gezamenlijke familiegenooten. De familieclan, bestaande uit overleden en levende leden, put dus als het ware in religiosis uit het gezamenlijk bezit der familie, wier individueele leden, naast het meer onpersoonlijke, onverdeelde familiebezit, meestal persoonlijk een stuk grond bezitten voor de dagelijksche behoeftenbevrediging.

De weelde om de opbrengst van gansche terreinen te bestemmen voor min of meer onproductieve uitgaven kunnen zich vanzelsprekend slechts conservatieve en rijke families veroorloven. Deze classieke vorm van vererving treft men dan ook bijna uitsluitend aan bij vooraanstaande poeri's, in tegenstelling met andere gangbare erfregels bij het gewone, arme volk. Want de gewone tani is meer geneigd, zoodra zulks mogelijk is, dan boedel te verdeelen en hij zal overigens, niet zoo goed op de hoogte met wat de plichtenleer en de (godsdienstige) wet voorschrijft en gebukt gaande onder zijn struggle for life, door armoede begrijpelijkerwijs eerder ertoe komen om te voldoen aan de nooden en behoeften der levenden, dan aan die der dooden en zoodoende, ook vóórdat de lijkverbranding van den erflater plaats heeft gehad, zoo noodig, poesaka-gronden verkoopen of verpanden, zij het dan ook, dat hij van zoo een niet door de peswara gesanctioneerde transactie, geen wettigen koop- of pandbrief kan krijgen. Deze onderhandsche, „onwettige" vervreemdingen van grond komen desondanks zeer veel voor, veelal wegens de volslagen onmogelijkheid voor hen, die in een onverdeelden boedel zitten, om op wettige wijze te komen aan de noodige contanten, tenzij op goed vertrouwen van familieleden en desagenooten, die geen onderpand als zekerheid vragen. Want de Volkscredietbank mag geen en de meeste geldsschieters willen geen crediet geven op grond

1) KORN, blz. 522, 526 en 527.

als onderpand, wanneer die grond behoort tot een onverdeelden boedel, terwijl men kan aannemen, dat veel meer dan de helft van alle akkers op heel Bali strikt genomen onvervreemdbaar zijn, omdat ze behooren tot een boedel waarvan de erflaters van geslacht op geslacht nog niet werden verbrand.

Een ongewenscht gevolg van het bestaan van deze regeling is bovendien, dat velen, die in een onverdeelden boedel zitten, ertoe worden verleid om op de peswara en op de daarop gebaseerde praktijken te reageeren. Zij verkoopen of verpanden bijwijlen gronden ondershands aan een derde zonder wettige acte en betwisten die transactie dan eenige jaren daarna; of zij verbinden een onverdeelden erfboedel behoorend stuk grond als zekerheid voor een schuld. Bij wanpraestatie van den schuldenaar wordt de eisch aan den crediteur toegewezen, maar deze zal het vonnis zelden of nooit met eenig resultaat kunnen executeeren, omdat de zekerheidsstelling, i.c. het stuk erfgrond van een onverbranden erflater, niet publiek mag worden geveild voor een schuld van een erfgenaam, maar alleen voor een van den erflater zelf. Het resultaat hiervan is, dat grondperkara's als gevolg van deze erfrechtcodificatie zeer belangrijk zijn toegenomen en dat honderden schuldeischers met vonnissen zitten, die om deze reden niet kunnen en mogen worden geëxecuteerd. Instede van de rechtszekerheid te bevorderen, heeft deze peswara veel kwaad gesticht door de wijze, waarop erfgenamen haar, dikwijls noodgedwongen, (moeten) ontduiken.

Als klap op de vuurpijl zij vermeld, dat het niemand behoeft te verwonderen dat deze peswara op het erfrecht een zeer onvolkomen regeling is van het geldend erfrecht, omdat volgens LIEFRINCK'S eigen verklaring in het Indisch Genootschap de regeling voornamelijk ten doel had de positie der vrouw te verbeteren .... [1]) en volgens KORN [2]) de peswara allereerst was bedoeld om eenig houvast te geven aan de Europeesche leiders der inheemsche rechtbanken, voor wie de uiteenloopende erfrechtsregelen en erfzeden, voorzoover die als bekend mochten worden aangenomen, een struikelblok vormden; „vandaar dat de peswara onmogelijk voldoende met het geldende adatrecht rekening kon houden" (sic.).

1) en 2) KORN, blz. 534.

Te oordeelen naar de bewoordingen van de peswara, waarin de lijkverbranding omschreven als de eenige voorwaarde waaraan voldaan moet worden om te kunnen erven, zou men meenen, dat het instituut der lijkverbranding algemeen wordt toegepast. Dit nu is in geenen deele het geval. Hoogstens tien of twintig procent der Hindoebevolking verbrandt binnen afzienbaren tijd de lijken der overleden voorouders. Zij, die aldus worden verbrand, zijn in het algemeen brahmaansche priesters, volkshoofden, triwangsaleden en gefortuneerde soedra's. Slechts in die enkele desa's, waar men collectief verbrandingen organiseert of waar incidenteel een gansche schare van overleden parochianen tezamen met hun priester, of hovelingen met hun heer worden meeverbrand om zoodoende te profiteeren van die goedkoope en gunstige gelegenheid, is het percentage, dat wordt verbrandt, hooger. Maar voor verreweg het grootste deel der bevolking, dat met hun gezin moet leven van gemiddeld 20 are sawahgrond en 50 are tegalan, is het nomaliter uitgesloten om een erflater te verbranden, al ware het alleen reeds uit gebrek aan de noodige contanten.

Een lijkverbranding is, mutatis mutandis, voor alle lagen der maatschappij op Bali een exhorbitant dure plechtigheid [1]), die degenen, die er een houden, soms voor altijd, in de meeste gevallen voor langen tijd ruïneert. Men is derhalve geneigd een lijkverbranding uit te stellen tot betere tijden, die helaas niet altijd komen en zeker niet nu. Het gevolg hiervan is, dat onnoemelijk velen op hun verbranding liggen te wachten en dat hun nagelaten gronden in theorie onvervreemdbaar bezit blijven. De Residentspeswara voor Noord-Bali, die niet is van toepassing verklaard op Zuid-Bali, maar groote invloed heeft uitgeoefend op de rechtspraak ook in de Zuid, onderstreept dit vervreemdingsverbod echter nadrukkelijk.

Zagen we tot dusver al, dat de theorie der Residentspeswara en het standpunt van de inheemsche rechters niet strookt met de behoeften en de praktijk van het leven, bepaald verbijsterend is het te bemerken, dat de peswara geen rekening houdt met het feit, dat er vele desa's zijn, en ook maar niet zoo'n klein beetje — al liggen ze voor het overgroote deel buiten het centrum, waar

1) Zie bijlage B.

de landsgrooten en de inheemsche rechters in den lateren vorstentijd pleegden te vertoeven — waar in de desaädat het verbranden van lijken niet bestaat en waar men dus de lijken van oudsher alleen begraaft of op andere wijze behandelt (b.v. in het struikgewas exponeert).

Zoo worden o.a. in desa's Margatengah, Seming, Pilan, Penjabang, Tjamenggaon, Serai, Awan, Poewakan, Batoer en Bajoeng Gde in de onderafdeelingen Gianjar en Kloengkoeng, de lijken niet verbrand doch uitsluitend begraven. Deze lijst is voor Zuid- en Noord-Bali met nog zeer vele andere, meest bergdesa's, aan te vullen [1]).

Afgezien van dit soort desa's, zijn er een groot aantal waar substituut-lijkverbrandingen worden gehouden. Oorspronkelijk niet gewoon de lijken te verbranden, maar te begraven, zag men, dat het „bon ton" was dat wel te doen en om niet achterlijk of cultuurloos te schijnen, worden daar nu lijkverbrandingen geïmmiteerd, zonder dat het lijkverbrandingen zijn. In de desa Wongaje Gde, in de onderafdeeling Tabanan, Zuid-Bali, maakt men b.v. een poppetje van aarde, gedolven uit het graf van den overledene, brengt dat op den dag der „verbranding" naar het sterfhuis, plaatst het in een verbrandingstoren, draagt deze naar het kerkhof, *begraaft* het poppetje weer in het graf en steekt daarna den toren in brand en de „lijk"-verbranding heeft plaats gehad!

Wie wordt hier nu bedrogen, het lijk of de wetgever en de rechters?

Hoe is het mogelijk, zal men zich kunnen afvragen, dat deze, — bovendien onwettige [1]) — regeling reeds 35 jaren onveranderd heeft voortbestaan? De reden hiervan zou zunnen zijn, dat de bestuurders en de rechters des lands, die de peswara dagelijks hanteeren, behooren tot de 20% der bevolking, die de lijken verbrandt, tot de vooraanstaande poeri's, die vanzelfsprekend de in de Hindoewetboeken omschreven, classieke voorschriften de eenig juiste noemen, terwijl het rechtsleven der dorps-Baliërs zich gelukkig voor een groot deel buiten het bereik van de „korte arm"

1) Adatrechtbundel XXXVII, Blz. 350, 353, 355, 358, 361, 370, 372, 377, 380 en 382; adatrechtbundel XXIII, blz. 454 t/m 469 enzoovoort.
2) Mr. C. VAN VOLLENHOVEN, Het adatrecht van Nederlandsch-Indië II, blz. 481.

des inheemschen rechters voltrekt. Als afstammelingen van de vroegere overwinnaars van het oorspronkelijke Bali zijn de grooten des lands als het ware nog de eenige, tradioneele voorstanders van de lijkverbranding en haar religieuse beteekenis, terwijl het gewone volk — afstammelingen van Bali Aga (niet-gejavaniseerde-Hindoe-Baliërs) [1] —, noch finantieel bijmachte is deze op voorstenleest geschoeide plechtigheden te bekostigen, *noch oorspronkelijk gewoon is geweest zijn lijken te verbranden, maar ze alleen te begraven* [2]).

In zijn „Bijdrage tot de kennis van het eiland Bali" schreef reeds LIEFRINCK: „De uitspraken der vorsten zijn gebaseerd op het advies dat de pedanda's of hooge priesters uitbrengen, en dier wijsheid geput uit de oud-Javaansche wetboeken. De inhoud dier wetboeken nu geeft in geenen deele weer de adat van het Balische volk, hij is zelfs daarmede in flagranten strijd. De Balineezen zijn dan ook zeer gehecht aan hunne locale gebruiken, doch in het minst niet aan de rechtspleging zooals die wordt uitgeoefend door de vorsten en pedanda's". Oud resident DAMSTE voegt hieraan toe: „Nog telkens wordt opgemerkt, dat de raden van kerta's veel te groot gewicht hechten aan wetboeken en peswara's en dat zij ze raadplegen tot ontdekking van het Balische volksrecht, en die dwaling worden onze bestuursambtenaren niet zelden meegesleept, — zoo zij er niet in vóórgaan!" [3]).

Daarom vraag ik mij af: is deze peswara in wezen een codificatie van het adatrecht of eene van uitheemsch vorstenrecht; welke is haar intrensieke waarde, als men weet, dat de peswara in vele dorpen, ook in Noord-Bali, niet wordt toegepast en zelfs niet toegepast mag worden, omdat de bewoordingen en de bedoeling van de peswara, wat die dorpen betreft, in strijd zijn met de volksadat, die, de vorstenoverheersching en de Hindoesche lijkverbrandingsplicht ten spijt, tot op den huidigen dag slechts het begraven van lijken toestaat?

---

1) KORN, blz. 3.

2) Evenzoo Dr. B. J. HAGA in adatrechtbundel XXIII, blz. 454: „De algemeene indruk is, dat het begraven de oorspronkelijke adat is geweest, doch dat ten gevolge van den Hindoe-invloed het mengaben (d.i. het verbranden) hierbij gekomen is. Dit blijke uit het feit, dat het lijk na het begraven niet weer opgegraven wordt, doch (bij de verbranding) vervangen door bijvoorbeeld een prop alang-alang".

3) Koloniaal Tijdschrift , 13de jaargang, blz. 46 e.v.

Naar mijn meening is deze in algemeenen zin gestelde bepaling van de peswara in strijd met het in een groot deel van Bali geldende adaterfrecht en mag de lijkverbranding niet als een essentieel bestanddeel van het Balische erfrecht worden beschouwd, *maar veeler als een uitheemsch bestanddeel en heeft ze als zoodanig hoogstens incidenteele waarde.* De verdeeling van een erfenis afhankelijk te stellen van de lijkverbranding van een erflater is derhalve in strijd met wat in breede lagen der maatschappij aan adatrecht voortbestaat en in de overtuiging van een nog veel grooter deel leeft [1]).

Miskenning van dit feit, beteekent doelbewust zich aansluiten bij een in den vorstentijd onder invloed van Hindoe-priesters begonnen terzijdestelling van het inheemsche adatrecht, doet voorbijzien, dat ondanks eeuwen van Hindoe-overheersching, dat oorspronkelijke erfrecht der Baliërs diep in de desa nog springlevend is en doet vergeten den feitelijken toestand, waaruit blijkt, dat hoogstens 10 à 20% der gansche bevolking hare lijken verbrandt, daarmede te kennen gevende dat het *geen* vereischte is om te verbranden om de haar, toch zeker boven alles dierbare gronden te kunnen erven.

Het is mij bekend, dat een zeer adatminnend en zeer invloedrijk gewezen volkshoofd in Noord-Bali aan zijn zoons de wensch heeft te kennen gegeven om hem later niet te verbranden, opdat zoo min mogelijk erfgoederen verloren zullen gaan voor zijn nabestaanden, die anders genoodzaakt zouden zijn, duizenden en nog eens duizenden guldens uit te geven voor zijn lijkverbranding. Ook in het Tabanan'sche en Badoeng'sche zijn mij dergelijke uitingen juist van invloedrijke volkshoofden bekend. Men mag veilig aannemen, dat deze in Noord-Bali levende vader, die bij zijn leven reeds oog had voor het welzijn van zijn erfgenamen door zijn eigen lijkverbranding aan zijn kinderen af te raden, hen na zijn dood niet in moeilijkheden heeft willen brengen door onvervreemdbare gronden na te laten. Zoowel de vader als de kinderen zijn bovendien bij de inheemsche rechtspraak betrokken of betrokken geweest en kunnen dus alle consequenties van dit advies overzien. De realiteit is echter deze, dat zij niet meer gelooven in het insti-

1) Zie blz. 14.

tuut der lijkverbranding en met hen zijn er tienduizenden, die de lijkverbranding ook niet (meer) beschouwen als de eenige voorwaarde voor een gelukzalig hiernamaals, waardoor ook voor de overigens geloovige en adatgetrouwe Hindoe-Baliërs de lijkverbranding als voorwaarde om te kunnen erven vervalt. Zij zien deze bepaling als een belemmering voor een normale ontwikkeling van het erfrecht en als een sta-in-den-weg voor het verkrijgen van rechtsgeldige koop- en pandbrieven, ofschoon zij, als invloedrijke Baliërs, beter weten dan iemand anders, dat voor hen veel minder dan voor de kleine man, wettige papieren een conditio sine qua non zijn, om zich te beveiligen tegen sluwe debiteuren.

Wanneer we ons nu weer herinneren de „belangrijke beslissing ten aanzien van het erfrecht der Christen-Baliërs", dan komt die dus in de praktijk hierop neer, dat Baliërs, die behooren tot de zeer kleine groep van families, die geregeld hunne dooden verbranden en daarna tot het Christendom zijn overgegaan, erfrecht hebben gekregen. Op zijn gunstigst geldt dit voor momenteel 500 uit 1.000.000 zielen der bevolking, waarvan hoogstens 20% hunne lijken verbrandt, dus voor ¼% der totale bevolking.

Voor de Christen-Baliërs zou dus een veel belangrijker beslissing kunnen worden genomen, die mede gegrond is op een rechtsbehoefte van vier vijfde der geheele Balische bevolking die haar lijken niet verbrandt, door de zoo zeer beruchte bepaling der lijkverbrandingsplicht in de peswara te herzien en in overeenstemming te brengen met wat er door de eeuwen heen, zij het niet aan de oppervlakte, heeft geleefd en nog leeft in de praktijk van elken dag.

De voorstanders der peswara zuchten sinds jaar en dag, dat de overdreven opgevoerde verbrandingskosten de reden zouden zijn, dat velen huiverig zijn hunne lijken te verbranden, maar zij zijn er desondanks niet in geslaagd op Bali, slechts op een enkele uitzondering na, de algemeene voorwaarden te scheppen, waardoor de praktijk aan de theorie kan worden aangepast. Integendeel, de kloof tusschen theorie en praktijk wordt met den dag grooter.

Naar mij herhaaldelijk is gebleken, zijn de hoofden in Noord-Bali niet afkeerig van een reorganisatie van de erfrechtsregelen, mits het instituut der lijkverbranding op eenigerlei wijze wordt hoog gehouden. Zij vreezen namelijk, dat als niet van bovenaf

door middel van bepalingen eenige pressie blijvend wordt uitgeoefend op de instandhouding van die ritus, de animo om te verbranden beperkt zal blijven tot hen, die uit hoofde van hun kaste, beroep of positie daarmede niet kunnen of willen breken, dat is tot een nog kleinere groep dan de groep die thans haar lijken verbrandt. Zij zijn vanzelfsprekend bovendien huiverig, om zonder overgangsmaatregelen, afstand te doen van de thans middels de peswara aan het Hindoeisme van Overheidswege verleende bescherming. Aan de andere kant ontgaat het hun niet, hoevele lijken in het geheel niet —, niet mogen — of slechts in schijn worden verbrand. Hoe het ook zij, er moet een tusschenweg te vinden zijn, die voor de verbrandings- en niet-verbrandingspartijen beide aannemelijk is.

Resumeerende is onze conclusie dus deze, dat in de erfrechtspeswara van 1900 en in KORN'S Het adatrecht van Bali te veel den nadruk wordt gelegd op de lijkverbranding als voorwaarde om te kunnen erven en te weinig rekening is gehouden met het feit, dat heele volksstammen van Hindoe-Baliërs hunne lijken principieel nooit verbranden, *dat het niet-verbranden derhalve ook Balisch adatrecht is.* De huidige peswara is dus slechts geldend recht voor hen, die zich onderwerpen aan de lijkverbrandingsplicht, maar niet voor hen — en daaronder kunnen de Christen-Baliërs worden gerekend —, die een ander adatrecht hebben. Het druischt tegen alle gevoel van recht en billijkheid in om de twijfelachtige erfrechtsregelen der peswara op iedereen zonder onderscheid in Noord-Bali en in haar analoge toepassing in Zuid-Bali, als algemeen geldend adatrecht te moeten toepassen, temeer, omdat er onder degenen, die behooren tot de groep van personen die, volgens Hindoe-Balische maatstaven zouden moeten worden verbrand, verscheidene zijn, die niet eens verbrand willen worden.

Vermoedelijk zal de oplossing van dit verschil tusschen theorie en praktijk moeten worden gezocht in een wijziging in de peswara van de lijkverbrandingsplicht in een lijkbezorgingsplicht waarbij de lijkverbranding ware te qualificeeren als een vorm van lijkbezorging. De boedelverdeeling ware dan mogelijk te maken nadat de lijkbezorging volgens de locale adat is beëindigd.

Op deze wijze wordt de lijkverbranding als een element van

adatrecht behouden voor hen die tot de erfenisgerechtigd zijnde, zich daaraan onderwerpen, waarbij waarschijnlijk veel waarde gehecht zal moeten worden aan de stem van den sentana. Door de lijkbezorgingsplicht daarentegen als een voorschrift van *algemeen* geldend adatrecht te aanvaarden en door de lijkverbranding als uitheemsch bestanddeel van een *bijzonder* adatrecht te erkennen, zal veel misverstand en onrecht kunnen worden vermeden en het geldende adatrecht ook erkenning kunnen vinden bij bestuur en rechtspraak.

Niet onvermakelijk is het, als slot van deze paragraaf te vermelden, dat volgens een Balische legende al degenen, die niet op tijd, dat is binnen het jaar, worden verbrand, booze geesten worden. Zelfs de wetenschap, dat men over tijd is met de verbrandingsplicht jegens de overleden, schijnen de meeste erfgenamen echter zeer rustig op te nemen.

Rechtmatige erfgenamen. Werd in het voorgaande aangetoond dat, in weerwil van de gangbare opvatting, het niet-verbranden van lijken ook een adat is met rechtsgevolgen, thans zullen in het kort de voorwaarden worden besproken, waaraan een rechtmatige Hindoe-Balische erfgenaam moet voldoen.

Volgens de gangbare meening moet hij voldoen aan:

1e het toegelaten kunnen worden tot de „sembah" aan het lijk van den erflater, op de wijze als door den Hindoe-Balischen eeredienst is voorgeschreven;

2e de opbrengst van een gedeelte van zijn aandeel in den boedel aan te wenden voor de vereeringsplechtigheden in den familietempel van de gereinigde ziel van den erflater.

Welke beteekenis van Hindoe-Balische zijde aan de sembah wordt toegekend, blijkt uit wat KORN daarover mededeelt. „Een Baliër wilde het lijk van zijn vader verbranden en was met de toebereidselen reeds ver gevorderd, toen hij op een morgen in den huistempel den zoon van zijn vaders broer — reeds door zijn grootvader uitgeboedeld — te midden van offeranden bezig vond hulde te brengen aan het te verbranden lijk. Hij riep onverwijld de hulp in van den poenggawa om den neef daar weg te krijgen en later op de terechtzitting bleek, dat deze neef *door het maken*

van een sembah voor het lijk van zijn oom wilde te kennen geven, dat hij recht had op een aandeel van de nalatenschap [1]).

In die gedachtengang is het dan ook consequent, dat een rechthebbende erfgenaam, die niet de sembah wil maken en daarmede te kennen geeft, dat hij de verplichtingen jegens den doode, zooals daar is lijkverbranding, doodencultus enz., niet op zich neemt, ook geen aanspraak kan doen gelden op de erfenis [2]). In Adatrechtbundel XXXVIII vindt men dan ook een geval beschreven, waarbij een brahmaan zijn familieleden onterft, omdat zij *geen hulde hadden gebracht aan het lijk* van zijn overleden vader [3]).

En zoo is het ook te verklaren, dat een erflater, die een zijner erfgenamen wil onterven, dezen verbiedt bij zijn lijk de sembah te maken. KORN vermeldt, dat een dergelijke wilsbeschikking ook wel eens op schrift wordt gesteld [4]).

Een criterium voor onterving is het verzaken van iemands plichten jegens den erflater [5]).

Uit de jurisprudentie blijkt, dat als verzaking van plichten ook wordt gerekend het overgaan tot een ander geloof, waaronder zelfs wordt begrepen het overgaan tot een andere sub-afdeeling van dezelfde kaste van Hindoe-Baliërs. Een erfgenaam, die niet hoort tot hetzelfde bidgenootschap als dat van zijn erflater, is niet de ware erfgenaam in Hindoe-Balische oogen [6]).

Om diezelfde reden mag een soedra-vrouw, die door haar huwelijk met een triwangsa een andere kaste heeft gekregen, geen sembah meer maken voor haar eigen ouders. Deed zij dat wel, dan zou zij van kaste vervallen worden verklaard.

In dit verband moge tevens terloops op het probleem worden gewezen, waarvoor de Balische maatschappij wordt gesteld, indien een Baliër van kaste Christen wordt. Door den raad van kerta's te Singaradja werd uitgemaakt, dat een Christen-triwangsa zijn titel mag behouden, maar niet de prerogatieven aan die titel verbonden; hij wordt in den omgang als het ware met soedra's gelijkgesteld, maar heeft als kastelooze in het adatrecht, met

1) KORN, blz. 531, cursiveering van mij.
2) KORN, blz. 525.
3) Adatrechtbundel XXXVII, blz. 408.
4) KORN, blz. 525.
5) KORN, blz. 525.
6) Koloniaal Tijdschrift, 23ste jaargang, blz. 224.

name in het verwantschaps-, huwelijks- en erfrecht, evenmin als alle andere Christenen de rechtstatus van een soedra. Dit kasteloos zijn is een andere klemmende reden waarom het den Christen verboden is aan het lijk van een Hindoe-Baliër de sembah te maken. Het zou voor de Hindoe-familie, die dat toeliet ernstige consekwenties kunnen hebben. Hierboven werd reeds medegedeeld dat een met zijn Christen-zoon sympatiseerende vader door de bidgenooten met dien op een lijn werd gesteld en uit de bidgenootschap werd gestooten, eenzelfde behandeling zouden de erfgenamen kunnen verwachten, die de sembah van een niet-Hindoe-Baliër toelieten.

In algemeenen zin echter is de symboliek van een sembah maken voor een doode, naar het schijnt, niets anders dan eer bewijzen aan een persoon, die den dood reeds kent en dus verder, magisch krachtiger is dan zij, die slechts het leven kennen. Men vreest den doode niet alleen, men erkent ook de hoogere orde van zijn wezen. Maar tegelijkertijd wordt de doode wedergeboren in zijn sentana, die een van stam en een van bloed is met- en die de voortzetter is van het geslacht, van de groep van menschen, waarvan de overledene de top was. Vandaar ook, dat slechts jongeren de sembah mogen maken voor ouderen, het leven vernieuwt zich niet in een oudere generatie, die behoort tot een tijd, dien de overledene reeds voorbij is. Levenskringloop keert niet op zijn schreden terug, maar gaat voort naar het altijd nieuwe, jongere. Daarom is het begrijpelijk, dat alleen zij tot de sembah worden toegelaten in wie de overledene kan (zelfde kaste, bloedgemeenschap, geloof) en wil (gebleken trouw aan den persoon en de beginselen van den erflater) voortleven. Als zoodanig is de sembah niet typisch Hindoe-Balisch, maar integendeel animistisch en in zwang bij alle voorouders-vereerende Baliërs en zoo ook bij hen, die den Hindoe-godsdienst belijden. Zij verschillen alleen van de overige Baliërs in de wijze, waarop zij de sembah maken volgens den Hindoe-Balischen eeredienst.

Ook niet van wat men tijdens de sembah prevelt wijst op iets Hindoe-Balisch. Het is het afscheid van een kind van zijn overleden vader, zooals dat op de geheele wereld zou kunnen plaats hebben. Men zegt ongeveer het volgende:

Inggih bapa, sakweh dosan titiange ring bapa rikala megoe-

boegan oerip, noenas mangda kasinampoera, toer mangda sampoen bapa ngelingang kesisipan titiange, moewoeh[2] mangda bapa moeboedin titiang. Pinoenas titiange poenika, melantaran saking sembah titiang poeniki, het geen vrij vertaald beteekent:

Vader, de vele zonden, die ik tijdens Uw leven jegens U heb begaan, verzoek ik U mij te willen vergeven en moge U, vader, zich deze zonden niet blijven herinneren, maar integendeel vraag ik Uw voorspraak. Dit smeek ik U en hef daarom mijn handen tot U op in een sembah.

Het maken van de sembah hebben dus alle Hindoe-Baliërs, ongeacht hoe zij over de lijkverbranding denken, gemeen en zij allen verbinden aan het maken van de sembah rechtsgevolgen. Uit het voorgaande is het tevens duidelijk, dat een Christen-Baliër niet de Hindoe-Balische sembah aan een doode kan maken, omdat de animus van den overledene niet kan en wil worden overgedragen op een Christen, of m.a.w., hoe men het ook wendt of keert en beredeneert, een Christen-Baliër kan krachtens het thans geldende adatrecht niet erven van een Hindoe-Baliër.

Wel waren enkele Christen-Baliërs indertijd niet ongenegen een sembah te maken: tjara Christen dan tjara batin, dus op eigen wijze, overeenkomende met hun overtuiging en nog ongevormde adats. De meesten kunnen zich echter niet losmaken van de diepere beteekenis, die aan de sembah in de oude Parwa's wordt toegeschreven bijvoorbeeld in het verhaal van den dood van Bagawan Drona — en wat overeenkomstig daaraan nog in het volksbewustzijn voortleeft.

Maar inplaats daarvan staan zij thans onder invloed van de Bijbelsche voorstelling, dat lijken worden begeerd door den duivel en Christenen geen ander zullen aanbidden dan slechts Jawè. Zij beroepen zich in dit verband op vers 9 van den brief van Judas, in de Leidsche vertaling luidende: „Nu, de aartsengel Michaël waagde het niet, *toen hij met den Duivel over het lijk van Mozes twistte*, een smalend oordeel te vellen, ..." en meenen, dat indien Michaël niet tusschenbeide was gekomen Mozes' lijk voor den duivel zou zijn geweest. Deze vermeende voorliefde van den duivel voor lijken zal m.i. niet vreemd zijn aan de Balische opvatting, dat lijken een prooi zijn van lëaks, lijkenvretende weerwolven. De aangehaalde tekst, waarvan het origineel onbekend is en die

men slechts kent uit een Joodschen brief, lijkt mij zeer ongelukkig gekozen als bewijs voor hun standpunt.

De Christen-Baliërs hebben echter geen bezwaar om bij te dragen aan de begrafeniskosten van een Hindoe-Balisch familielid; de weldenkenden onder hen evenmin tegen afsplitsing van een deel der erfgoederen als huistempelaandeel. Hieruit zou dus blijken, dat de Christen-Baliërs, die geen sembah willen maken, slechts doelbewust willen breken met de religio-magische zeden maar niet met hun Balische familie.

Mohammedaansch Baliërs.

Ik heb in de voorgaande paragrafen de positie van de Christen-Baliërs met opzet niet vergeleken met die der Mohammedaansche Baliërs, omdat een dergelijke vergelijking, hoewel oppervlakkig gezien voor de hand liggend, mank gaat en wel om de volgende redenen.

Vele Mohammedaansche Baliërs zijn, op grond van een in vroegere jaren uitgevaardigd verbod om zonder voorafgaande toestemming over te gaan tot de Islam, bij declaratoir vonnis bevoegd verklaard den Hindoe-godsdienst vaarwel te zeggen, waarbij tegelijkertijd werd bepaald, dat zij van het Hindoe-Balische erfrecht vervallenen werden verklaard. Iets dergelijks is ten aanzien van de Christen-Baliers nog nimmer voorgekomen.

De houding der Mohammedaansche Baliërs jegens hun Hindoe gebleven familie is ook anders dan die der Christenen. De Mohammedanen keeren zich eigener beweging af van de ongelooVigen, trekken zich liever terug in eigen kampongs en scharen zich vrijwillig onder de van het Balische adaterfrecht afwijkende bepalingen der Mohammedaansche wet. De Christenen daarentegen blijven de familieband met de Hindoe gebleven familie erkennen, blijven bereid het onderling hulpbetoon, indien van Hindoe-zijde aanvaard, te continueeren, wenschen in het desaverband blijvend te worden opgenomen en onderwerpen zich, voorzoover dit materieel en formeel niet in strijd is met de Christelijke zeden, aan het Balische adatrecht. Daarom is het verklaarbaar, dat geen onrecht wordt gedaan aan de Mohammedaansche Baliërs, indien op hen, wat het erfrecht betreft, het Mohammedaan-

sche erfrecht toepasselijk blijft verklaard, dus een ander recht dan eventueel op de Christen-Baliërs.

Christen-Baliërs.

Wat blijft er na het vorenstaande over van het erfrecht voor Christen-Baliërs. Zij mogen van Hindoe-Baliers erven, indien de erflater reeds is verbrand en zullen natuurlijk ook mogen erven van Christen-Baliërs op een wijze die nog niet is geregeld maar, bij ontstentenis van een Christelijk erfrecht, waarschijnlijk zal plaats hebben met in achtneming van dezelfde regels, die altijd bij een Balische boedelverdeeling in acht worden genomen, met uitzondering van de lijkverbrandingsplicht en van de afzondering van een deel der erfgoederen voor den voorouderdienst in den huistempel.

Zooals hierboven reeds werd medegedeeld, is de kans dat een Christen-Baliër iets van een Hindoe zal erven echter uiterst gering, als regel wordt hij onterfd en berooid op straat gezet. De kans dus, dat een Christen-Baliër erfgoederen zal kunnen nalaten, is nog geringer. Christen worden, beteekent dus, behalve uitgestotene, ook pauper worden.

Dat een Baliër, die Christen wordt een lijdensweg moet afleggen, is normaal. Bovendien weet hij, dat de Hindoe-Balische rechtsregelen er juist op zijn gemaakt om iedere niet-Hindoe-Baliër het leven in die maatschappij onmogelijk te maken. Zijn bekeering beteekent dus een vrijwillig opnemen van het kruis en in dit opzicht zullen de omstandigheden waarin de eerste Christen-Baliërs verkeeren, in enkele opzichten een overeenkomst vertoonen met die, waarmee hun eerste geloofsgenooten overal elders ter wereld hebben moeten kampen.

Deze Christen-Baliërs leven echter in een land, waar een ieder zijn godsdienstige meening met volkomen vrijheid mag belijden, waar de Regeering verplicht is tegenover zuiver godsdienstige voorschriften van het Hindoeisme een onzijdig standpunt in te nemen. Indien die Hindoe-Balische voorschriften ook regelingen bevatten op maatschappelijk gebied, kan de Regeering die met den Hindoe-Balischen godsdienst samenhangende onderwerpen echter wel zelf regelen.

De vraag kan derhalve worden gesteld of het Hindoe-Balische erfrecht regelingen bevat op maatschappelijk gebied, en indien

dat het geval is of er voor de Regeering aanleiding bestaat het met den godsdienst samenhangende erfrecht voor Christen-Baliërs te regelen?

De eerste vraag kan gevoegelijk bevestigend worden beantwoord, de tweede moet ik onbeantwoord laten, maar de beantwoording zal van deze andere vraag afhangen, in hoeverre de Regeering het noodig oordeelt om de Christen-Baliërs op redelijke wijze aan een eigen adat-(erf-)recht te helpen?

Naar het mij voorkomt, zouden de Christen-Baliërs voor een deel reeds zijn geholpen, indien in de erfrechtspeswara van 1900 de lijkverbrandingsplicht facultatief wordt gesteld, waardoor de boedel in alle gevallen, waarin de erfgenamen zich niet willen onderwerpen aan de bijzondere rechtsregel van de lijkverbranding, openvalt na de lijkbezorging van den erflater.

Aangezien reeds wordt aangenomen, dat een Christen van een Hindoe kan erven, indien de erflater is gecremeerd, is het nog slechts een kleine stap om dit erfrecht ook aan hen te verleenen na de lijkbezorging. Deze oplossing is echter even onvolkomen als die, waarvan in het „Bataviasch Nieuwsblad" sprake was. Want ten aanzien van de Christenen wier erflater reeds is bezorgd vóórdat zij Christen werden, zou een dergelijke wijziging eenige kans geven om eens te kunnen erven, maar niet meer voor hen, die reeds Christen zijnde bij het overlijden van een erflater, niet competent zijn om te erven uit hoofde van het feit, dat ze geen sembah kunnen en mogen maken.

Men mag daarom misschien voor de toekomst verwachten, dat het Christendom op Bali zijn volgers voornamelijk zal gaan tellen onder armen en belasten (l'histoire se répête), onder loonarbeiders, ambachtslieden en ambtenaren, omdat het mij niet waarschijnlijk voorkomt, dat de Christen-Baliërs in de naaste toekomst een voor hen ook maar eenigszins bevredigend erfrecht deelachtig zullen worden. Naar het zich laat aanzien, zullen de Christenen hun eigen plaats, hun eigen recht en hun eigen organisatie in de huidige maatschappij zelf moeten vormen en verdedigen en zal het Nederlandsche bestuur slechts de helpende hand kunnen uitsteken en onrechtvaardige verschillen wegnemen waar dat kan geschieden zonder het bolwerk van de, aan onze Overheid meer

dan loyale, Balische maatschappij tegen vreemde en dus ook dikwijls ongewenschte invloeden, in haar grondvesten aan te tasten.

De Christen-Baliërs met hun erfrecht zijn een moeilijk probleem. Het kan echter niet opgelost worden door het te ontwijken.

Welke rechter is competent? In de vorige paragrafen werd het materieele erfrecht der Christen-Baliërs getoetst aan het Balische adaterfrecht en gewezen op de bestaande moeilijkheden. Geen wonder is het dan ook, dat vrijwel alle Christen-Baliërs in hooger beroep gingen tegen de in hun nadeel gewezen vonnissen in erfrechtzaken. Het succes was echter gering.

Geen van hen heeft echter van het feit gebruik gemaakt, dat alle vonnissen, waarin Christen-Baliërs gedaagde of beklaagde zijn, tot dusver onwettig zijn, omdat zij zijn gewezen door een onbevoegden rechter.

In het „Bataviaasch Nieuwsblad" van 27 November 1935 staat thans echter het bericht, dat in een vergadering te Badoeng (Denpasar) een door den resident voorgestelde wijziging van het rechtswezen voor Bali en Lombok is aangenomen, waarbij het mogelijk is geworden, dat ook Christen-Baliërs op wettige wijze door den raad van kerta kunnen worden gevonnisd. Tegen toekomstige tegen Christen-Baliërs gewezen vonnissen bestaat de bovengenoemde bedenking dus niet meer.

Zoodra staatsblad 1932 No. 80 Bali en Lombok van toepassing zal zijn verklaard, kan het Hoofd van Gewestelijk Bestuur alle gewenschte regelingen maken, waarbij de belangen en de rechten van de verschillende bevolkingsgroepen afdoende worden veilig gesteld en geregeld, dus ook die der niet-gejavaniseerde-Hindoe-Baliërs en die der Christen-Baliërs.

Batavia, November 1935.

BIJLAGE A.

Verordening (peswara) van 13 October 1900 nopens het erfrecht onder de Hindoe-Balische bevolking der afdeeling Boeleleng uitgevaardigd door den resident van Bali en Lombok, in overleg met de pedanda's en de poenggawa's [1]).

Artikel 1.

1. Wanneer iemand komt te overlijden zoo zullen de nagelaten bezittingen, na afbetaling der schulden in de eerste plaats worden aangewend tot bestrijding der kosten van de verbranding.
2. Alvorens die verbranding heeft plaats gehad, mag niet tot de verdeeling dier bezittingen of hunne vervreemding, anders dan voor het aangegeven doel, worden overgegaan.

Artikel 2.

1. Hetgeen na de bekostiging der verbranding uit de nalatenschap overblijft, zal, zoolang het onverdeeld is, strekken tot voorziening in de behoeften van het achtergebleven gezin.
2. Het beheer van die goederen wordt in der minne door de betrokkenen gezamenlijk geregeld. Een weduwe die geen volwassen zoon heeft, wordt in dat beheer bijgestaan door den naastbestaanden meerderjarigen mannelijken bloedverwant in de mannelijke linie, als toeziende voogd der kinderen.
3. Vervreemding of verpanding dier goederen mag alleen plaats hebben met toestemming van alle belanghebbenden en zoolang minderjarigen bij den boedel geinteresseerd zijn in geen geval.

Artikel 3.

1. Wanneer tot de verdeeling van een boedel wordt overgegaan zoo blijft de regeling daarvan overgelaten aan het minnelijk overleg van belanghebbenden. Van de plaats gehad hebbende verdeeling van gronden moet aanstonds aangifte gedaan worden bij het sawah- of desabestuur voor de bijhouding der administratie.
2. Wordt door een of meerdere gehuwde zoons voor de verdeeling de bemiddeling van het bestuur ingeroepen, zoo zal zij dier wijze plaats hebben, dat de weduwe een aandeel tegen elk der zoons twee aandeelen en elk der dochter een half aandeel krijgt. Zijn er geene zoons, dan komt de geheele erfenis aan de overblijvende vrouwen als zooeven vermeld.

---

1) Zie Adatrechtbundel XV. blz. 301.

BIJLAGE B.

In deze bijlage zijn ter illustratie opgenomen de kosten van een lijkverbranding van een in aanzien gestaand hebbend volkshoofd in Zuid-Bali. De uitgaven zijn teboekgesteld door zijn sentana.

	Balische omschrijving	Toelichting	Uitgaven in guldens
I	23-10-1931 Noenas Dewasa a. ke Grya W. b. ke „ P.	Het aan den priester vragen op welken dag de lijkverbranding zal plaats hebben (27-12-31). Dit gaat vergezeld van het aanbieden van een offer: Tjanang Daksine à.	f 3.32
II	24-10-1931 Pangenkeb Sabda	Het vaststellen van den dag door den priester. Aan offers	„ 31.36
III	24-10-1931 Ngatoerang Pekéling ke Poera[2]	Voor het in (8) tempels houden van gebeden voor heil en zegen voor den doode. Aan offers	„ 1.60
IV	24-10-1931 Mekardi Soekat	Het projecteeren van de verbrandingstoren en andere werken. Aan offers	„ 0.40
V	28-10-1931 Mekardi Kekrêtjên	Uitgegeven voor offeranden; Offers voor dezen dag	„ 347.— „ 0.20
VI	Oepekara Banten[2]	Uitgaven voor de bestanddeelen der offeranden	„ 356.—
VII	Panelas manggè ring Badè, Singa, rawoehing eteh[2] ring Bale Kembar, pamrasan[2], paitja sami	Uitgaven voor het maken van de verbrandingstoren en van de gevleugelde tijger waarin het lijk wordt verbrand. Verder uitgaven voor het sierkleed in de Bale waar het lijk staat opgebaard; voorts geschenken aan kenissen, bloedverwanten en bedienden	„ 1834.31
VIII	Panelas beras, oelam bawi, bebek, taloeh ngawit saking wangoen karja	Uitgaven voor het koopen van ± 330 picol padi, 65 varkens, een karbouw, schildpadden, eenden, kippen en eieren vanaf 14 October t/m 28 December 1931	„ 982.50
IX	Biaja potongan	Slachtbelasting	„ 137.50
X	Tjanang, sesanganan, kopi, theh, manggè saking ngawit	Uitgaven voor sirih, koffie, thee, rookerij en koekjes	„ 368.—
XI	Oepetjara Tirta Poera[2]	Offeranden voor het halen van wijwater in 22 tempels à 16500 kepengs	„ 24.—
XII	Oenen[2]	Uitgaven voor gamelan en vertooningen	„ 127.—
XIII	Ngrorasin 11-1-1932	Feestelijke bijzetting van de ziel van de verbranden persoon in de huistempel, twaalf dagen na de verbranding	„ 37.62

	Balische omschrijving	Toelichting	Uitgaven in guldens
XIV	Karja Pantja Sanak Agoeng 7-2-1932	Groot reinigingsoffer	f 34.14
XV	Klemigi Sari 13-2-1932	Sluitingsofferande	„ 1.25
XVI	Mepenahoeran ke Poera[2] op 1-2-32	Uitgaven aan tempelpersoneel	„ 15.68
XVII	Nebasin ke grya W. ring grya P.	Aan den priester voor wijwater 2 × 8000 kep; voor een gunstige wedergeboorte (djadma) 2 × 20000 kep; voor het bevrijden der ziel van al het aardsche (atma) 2 × 40000 kep.	„ 215.—
XVIII		Aan suiker, specerijen en diversen	„ 390.—
			f 4906.—

Een Noord-Balische landsgroote schreef me op 31 Augustus 1935, dat de lijkverbranding van zijn vader ongeveer f 5000 had gekost, nl. f 3500 eigen middelen en f 1500 bijdragen van kenissen en desagenooten. De lijkverbranding van zijn grootvader en grootmoeder had nog f 30.000 gekost.

Internationale politioneele samenwerking,

door

D. H. Meijer.

„Hinter dem Recht muss im-
„mer eine Gewalt stehen, die zu
„seiner Durchsetzung bereit ist."

W. Schücking.

I. Inleiding.

Wanneer men het vraagstuk van de politieorganisatie in zijn geheel wil overzien, dan kan men niet stilstaan bij de locale en nationale organisaties en de onderlinge samenwerking dezer machts- en rechtsinstrumenten, doch dan moet men ook onderzoeken in welke mate de nationale organisaties onderling aanrakingen hebben. De afsluiting der middeleeuwsche steden en de poortbewaking, zoowel als de hedendaagsche isoleering van de Javaansche gehuchten d.m.v. een levende omheining van een gedoornde bamboesoort, gaan van hetzelfde beginsel uit: de ongewenschte elementen 's nachts buitensluiten, waardoor ingeval van misdrijf komt vast te staan, dat men den dader in de eigen gemeenschap moet zoeken, hetgeen geen onoverkomelijke bezwaren oplevert, indien men de lieden met een slechte reputatie binnen de grenzen kent. Hiermede ging in Europa en gaat thans nog hier te lande gepaard een nachtelijke bewaking, van een slecht bewapende, veelal van een geluidmakend voorwerp voorziene nachtwacht — in Europa een ratel of hoorn, op Java kleine bamboe-spleettrommen (kentongan), genaamd tèk-tèk — die ook bepaalde posthuizen heeft op kruispunten of toegangswegen. Voor een primitieve samenleving is dit afsluitingssysteem nog zoo slecht niet. Deze kleine eenheden trachtten al spoedig met elkander tot samenwerking te geraken

tot handhaving van de stad- en landsvrede. Op Java waren het de 4- of 5-dorpenbonden: montjopat of montjolima met aan het hoofd het opperdorpshoofd (aris, koewoe of penatoes), die zich tot gemeenschappelijke taak hadden gesteld de misdadigers te bestrijden.

Zoodra echter een allengs intenser wordend verkeerswezen deze grensbelemmeringen wegvaagde en de bevolkingsaanwas in de steden zich niet liet weerhouden door het keurslijf van muren, wallen en grachten, degradeerden deze muren tot fragmenten en poorten tot bezienswaardigheden voor den toerist. De wallen werden geslecht en tot wegen en plantsoenen gemaakt; de woning-, fabrieks- en havenbouw breidde zich met groote snelheid uit buiten het gebied der oude stad. Voortzetting van het oude afsluitingssysteem, bij de handhaving waarvan in normale tijden slechts een beperkt aantal menschen betrokken was, was onder deze omstandigheden niet langer mogelijk. Bovendien stelde de groote stad langzamerhand dermate zware eischen aan bewaking en regeling, dat niet alleen des nachts tegen dieven en roovers, doch ook overdag tegen talrijke soorten vergrijpen moest worden gewaakt.

De door de ontwikkeling van het verkeerswezen sterk geprikkelde lust tot reizen, maakte van de locale misdadigers op grooter schaal dan tevoren het geval was, interlocaal opereerende lieden, die zich ontwikkelden tot internationale misdadigers [1]). Ook de grootere rechtskring, de staat, volgde het voorbeeld van de cellen waaruit zij is opgebouwd. De afsluiting der grenzen, de bewaking der toegangswegen te water en te land, benevens de samenwerking van de inwendige organisaties moest tot het handhaven van de landsvrede voeren. Zooals de locale gemeenschappen en het gemeenebest gezamenlijke belangen hebben bij een actieve en doelmatige bestrijding en preventie van de misdadigheid, evenzoo zijn

1) Reeds in de eerste helft der 17de eeuw werden Fransche internationale misdadigers gesignaleerd, bendeleden — o.a. van de „Rougets" — met een actieradius, omvattende: Frankrijk, Spanje, Engeland, Duitschland en Nederland. Enkele namen van deze personen waren: DE LA CHESNAY, LA POINTE, LA FAVERIE, LA FONTAINE. Het centrum was St. Germain. Ook Nederland kende internationale rooverbenden, o.a. de „boksruiters", die met Zuid-Limburg als centrum, omstreeks 1790 van Friesland tot Beieren en van de Seine tot de Elbe het land onveilig maakten. Zie hiervoor: Dr. F. C. B. AVE LALLEMANT „Das Deutsche Gaunerthum", Brockhaus Leipzig 1858 deel I blzn. 72/73 en 94/100.

alle landen der wereld in meerdere of mindere mate — al naar gelang zij opgenomen zijn in het wereldverkeer — bij de onderdrukking van de internationale misdadigers betrokken.

B. SCHULTZ geeft in zijn opstel „*Der internationale Verbrecher*" [2]) een definitie, welke door H. PALITZSCH in zijn „*Die Bekämpfung des internationalen Verbrechertums*" [3]) gekwalificeerd wordt, als een omschrijving, waarvan men in de recherche-practijk groot nut heeft. Hij onderscheidt drie groepen:

a) degene, die in verschillende staten misdrijven begaat en wel zonder voor het verlaten van de eene staat de opzet gevormd te hebben om in de andere een delict te plegen;

b) degene, die reeds de bedoeling had om in den vreemde misdrijven te plegen voordat hij zijn vaderland, of het land van zijn werkelijk verblijf verliet;

c) naast deze beide vormen komt nog een derde voor, nl. het geval dat de misdadiger in het eene land een misdadige handeling verricht, welke als doel heeft een zich in een ander land bevindend rechtsgoed.

Het eerste geval noemt SCHULTZ „objectieve" internationale misdadigheid, de andere „subjectieve", terwijl PALITZSCH voor deze laatste gevallen de uitdrukking „echte" internationaliteit gebruikt. In het eerste geval behoeft de dader nog geen internationaal misdadiger te zijn. Immers de vóór het aanvangen der reis gevormde opzet tot het plegen van een misdrijf is voor deze kwalificatie noodzakelijk. Een in het eigen land ongestrafte persoon, die in den vreemde een misdrijf, b.v. uit wraak of tengevolge van plotselinge woede, begaat, is een gelegenheidsdadiger en geen gevaarlijke beroepsmisdadiger

Anders ligt het geval, wanneer de persoon in eigen land als beroepsmisdadiger gesignaleerd staat, dan wordt uit practische overwegingen aangenomen, dat hij tot de groep internationale misdadigers behoort, ook al is niet bewezen, dat de opzet aan gene zijde der grens gevormd werd.

De bovenvermelde groepen maken gebruik van de voordeelen, welke ontstaan door de landsgrenzen over te trekken. Het ver-

2) Dr. B. SCHULTZ in „Internationale öffentliche Sicherheit" (I.ö.S.) 1925 Nos 5/6.

3) Dr. H. PALITZSCH by Otto Meissners Verlag, Hamburg 1926.

schil in wetgeving, de gebrekkige organisatie van de buitenlandsche politie, haar onbekendheid met het uiterlijk en de krimineele techniek (arbeidsmethode) van den misdadiger, een snelle vlucht na het plegen van het misdrijf over de grenzen, zijn alle ernstige belemmeringen voor een ontmaskering en arrestatie. Zou, indien het een locale of interlocale misdadiger betrof, beschrijving van het gepleegde feit, van de verdwenen goederen en van verdachte, benevens signaleering dezer gegevens bij alle locale en nationale gezaghebbenden nog snel tot een arrestatie kunnen voeren, ingeval een internationale misdadiger aan het werk was, raast hij in D-trein, auto of vliegtuig over de grenzen, waardoor deze waarschuwingsspheer veel te klein wordt. Het hoogheidsrecht der staten verzette zich tegen een snelle achtervolging op vreemd grondgebied; de barrière van de uitleveringsprocedure, van onderhandeling d.m.v. diplomatieke instanties was opgeworpen. Zoo werd het nationale afsluitingssysteem eene bescherming voor degenen, die het moest vasthouden of afweren.

Het vraagstuk van de samenwerking tusschen de locale organisaties onderling en van deze met de nationale, ligt principieel niet anders, dan dat van de samenwerking tusschen de nationale organisaties onderling. In beide gevallen gaat het er om een middel te vinden, met behulp waarvan men de nadeelen van het aanwezig zijn van grenzen van machtsgebieden kan elimineeren en om elkanders leemten in de kennis van bepaalde personen en gebeurtenissen snel en doelmatig aan te vullen. Een sportieve en uit werkelijke belangstelling voor het vak geboren behulpzame houding is noodzakelijk, wil de snelle berichtgeving en achtervolging tot positieve resultaten kunnen leiden.

Ofschoon de internationale politieke situatie allesbehalve rooskleurig is, mag — juist nu — niet vergeten worden, dat niet alleen de afstootende, doch ook de samentrekkende krachten in iedere maatschappij voortdurend in werking zijn en dat deze slechts toenemen, tengevolge van ontwikkeling waaraan geen enkel land zonder nadeel zich vermag te onttrekken. SCHULTZ zegt het zeer juist: „Indes geht ja der ganze Ernst der Sache vielleicht am besten „daraus hervor, dasz die Polizeibehörden fast der ganzen Welt „unter dem Zwange der Erkenntnis, dasz ihre eigene Machtsmit-„tel allein zu einer erfolgreichen Bekämpfung des internationalen

„Verbrechertums nicht ausreichen, sich zu Organisationen zu-
„sammenschlieszen, um durch Vereiniging und zielbewuszte Ver-
„wendung der gemeinsamen Kräfte dem gefährlichen Gegner her-
„beizukommen" [4]). Of, om wijlen J. SCHOBER aan het woord te laten: „Der gemeinsamen Sache zu dienen, heiszt, allen beteilig-
„ten Polizeibehörden und den vorgesetzten Regierungen die Augen
„zu öffnen, dasz hier wirkliche Kulturarbeit geleistet wird, dasz
„es den Kampf gegen das internationale Verbrechertum gilt und
„dasz die Polizeibehörden, den methoden des internationalen Ver-
„brechertums angepaszt, fortschrittlich und völkerverbindend ein-
„ander die Hände reichen und alle technischen Errungenschaften
„ausnützen müssen, um die Schädlinge der Menschheit zu be-
„kämpfen" [5]).

Hoe gevaarlijk de internationale misdadigers voor de algemeene rust en orde en voor de handhaving van de wereldvrede kunnen zijn, blijkt overduidelijk uit de „oorzaken", welke van officieele zijden voor het ontstaan van ongewenschte verhoudingen en conflicten tusschen de staten worden opgegeven. Men behoeft maar enkele woorden te noemen: Manchuria, Marseille, Ual-Ual en dan wordt gedacht aan roovers, koningsmoordenaars, stroopende volksstammen en slavenhandel. Deze zijde van het vraagstuk is uitgewerkt in mijn opstel: *„Internationale beteugeling van misdrijven en ondernemingen, welke gevaarlijk zijn voor den vrede"* [6]).

In het vervolg zal nog duidelijk kunnen blijken, in welke mate de belangen der staatsburgers parallel loopen met die der staten op het gebied van de bestrijding der internationale misdadigheid. Bij de behandeling van dit onderwerp dient een systematische indeeling vooraf te gaan en een beperking gesteld te worden. Zoowel het veld van werkzaamheid, als de politieorganisaties worden — evenals zulks voor de locale en nationale organisaties geschiedde [7]) — ingedeeld als volgt:

a) de internationale *rechterlijke* politie;

---

4) T.a.p. I.ö.S. 1925 No. 5 blz. 1.
5) J. SCHOBER, „Benötigen wir ein internationales Polizeiblatt?", Probenummer I.ö.S. November 1924, blz. 1.
6) In Vredeswerk 1935 Nos. 4 en 5.
7) D. H. MEIJER, „Het politievraagstuk", Kol. Studiën 12, 1928 en „Politioneele systematiek, taakverdeeling en organisatie", De Indische Gids 9, 1930.

b) de internationale *veiligheids*politie.

c) de internationale *administratieve* politie.

Deze drie politieorganen kunnen zoowel de preventieve als de repressieve functie uitoefenen.

Ad a.

Onze taak blijft beperkt tot het nagaan van de ontwikkeling van de organisatie tot bestrijding (repressief) van internationale misdadigers en zal dus gericht zijn op het gebied van de rechterlijke politie.

Ad b.

Echter is het in het huidige tijdsbestek van belang om de beteekenis en de ontwikkelingskansen van de internationale veiligheidspolitie nader aan te duiden. De samenwerking van *enkele* naties om bepaalde op groote schaal plaats gehad hebbende ordeverstoringen of gewelddadigheden met behulp van internationale expedities te onderdrukken en te bestraffen, is sinds lang geen nieuwigheid meer. De kruistochten (11de eeuw) zijn wellicht het eerste voorbeeld in de wereldgeschiedenis, dat verschillende volken zich opmaakten om een rechtsgoed (het Heilige Land) te beveiligen en onder de macht van het Christendom te brengen [8]).

De bestraffing der Barbarijsche zeeroovers is een voorbeeld van geringer omvang. COLENBRANDER schrijft daaromtrent: „Het „congres van Weenen, zich Vertegenwoordiger eener Europeesche „gemeenschap voelend, droeg de bestraffing van den Barbarij„schen zeeroof aan Engeland op. Ter uitvoering rustte het in 1816 „een expeditie onder Lord Exmouth uit, waarbij zich een Neder„landsch smaldeel onder van Capellen voegde. Tunis en Tropoli „leverden hunne gevangenen uit; Algiers weigerde. Er volgde een „bombardement, waarna het deed als de anderen" 9).

Het derde voorbeeld is een actie tegen Japan. Daarover schrijft COLENBRANDER: „In 1861 wordt een aanval gedaan op het Engel„sche gezantschap; in 1862 een Engelschman vermoord. Een „Engelsch-Fransch-Nederlandsche vloot forceert dan in 1863 een „Japansch vaarwater en dwingt boete af" [10]).

8) H. G. WELLS „The Outline of History", blz. 354 e.v.
9) Prof. Dr. H. T. COLENBRANDER „Koloniale Geschiedenis", I, blz. 345.
10) T.a.p. blz. 399.

Het vierde voorbeeld is de bestraffing van de bokseropstand. VAN VOLLENHOVEN beschrijft dit geval ongeveer als volgt. In Juni 1900 werd de Duitsche gezant te Peking vermoord. Door de bokseropstand was geen Europeaan meer veilig in China. De Chineesche regeering trad — naar het oordeel der mogendheden — niet actief genoeg tegen de geweldenaars op en zoo wisten, op initiatief van den Franschen gezant PICHON, elf mogendheden elkaar te vinden voor het zenden van een internationale strijdmacht onder het opperbevel van VON WALDENSEE, den „wereldmaarschalk". In Augustus 1900 stonden deze internationale troepen in Peking; in December d.a.v. werden eischen aan China gesteld, die in September 1901 werden aanvaard, waarna de expeditie werd ontbonden [11]).

Dit zijn voorbeelden van *repressieve* actie van een internationale veiligheidswacht, doch ook de *preventieve* actie heeft de jongste geschiedenis ons gebracht. De internationale troepenmacht in December 1934 naar het Saargebied gedirigeerd, had tot taak onlusten tijdens het plebisciet te voorkomen en strikte geheimhouding, benevens vrijheid van stemmen te waarborgen. Deze opdrachten werden op voorbeeldige wijze uitgevoerd, mede dank zij de boven verwachting strenge discipline onder de Saarlanders. Aan deze arbeid heeft een keurcorps Nederlandsche mariniers, onder commando van kapitein M. R. DE BRUYNE, medegewerkt 12).

---

11) Prof. Mr. C. VAN VOLLENHOVEN „De drie treden van het volkenrecht", blz. 43/44.

12) Tijdens de zitting van den Conseil op 5 December 1934, heeft de vertegenwoordiger van Frankrijk verklaard, dat het Saar-probleem geen Fransch-Duitsch vraagstuk is, doch een van specifiek internationaal karakter. Voor het geval besloten zou worden tot het zenden van internationale troepen, zou Frankrijk er van afzien daarin een aandeel te hebben, mits Duitschland dezelfde houding zou aannemen. De vertegenwoordigers van Groot-Brittannië en Noord-Ierland, benevens van Italië stemden met dit voorstel in, doch wenschten tevens, dat de mogendheden gunstig gelegen t.o.v. het Saargebied eveneens zouden medewerken, terwijl Duitschland instemming met deze troepenzendingen zou moeten betuigen. Dit laatste rijk antwoordde bevestigend, waarop de Conseil 8 December d.a.v. aan de regeeringen van het Vereenigde Koninkrijk, Italië, Nederland en Zweden verzocht, deel te nemen aan het vormen van een internationale macht, welke onder de bevelen van de Saar-Commissie de orde en rust zou handhaven voor, tijdens en na de volksstemming. De 11de dier maand waren van de 4 Regeeringen reeds gunstige antwoorden ontvangen. De transportkosten

Ad c.

Het toezicht en de dwang over diegenen, die zicht houden aan de regelen van internationaal administratief recht, noemen wij *administratieve* internationale politie, evenzoo de organen welke met deze taak belast zijn. Deze regelen zijn talrijk en veelsoortig en kunnen betrekking hebben op:

1) de behartiging van de algemeene hygiëne en bizondere gezondheidszorg (arbeidersbescherming); 2) de belemmering van de sluikhandel in verdoovende middelen, de ongeoorloofde wapenhandel, de z.g. handel in vrouwen en kinderen en de handel in ontuchtige uitgaven; 3) het onmogelijk maken van de voortzetting van een gewapend conflict, b.v. door middel van een wapenembargo (Bolivia — Paraguay), economische boycot, het afsluiten van toegangswegen over land of te water (b.v. het veel ter sprake gebrachte probleem van de afsluiting van het Suez-kanaal ingeval van een conflict Italië — Ethiopië, alhoewel de naleving daarvan wel zou moeten worden toevertrouwd aan de veiligheidspolitie); 4) territoriale regelingen van den Volkenbond (Danzig en Memel) en de regelingen getroffen voor de internationale rivieren (Rijn en Donau); 5) het internationale verkeer (scheepvaart-, spoorweg-, automobiel-, lucht-, telegraaf-, telefoon- en radio), het passenstelsel, de douaneovereenkomsten.

Voor een volledige beschrijving van datgene wat er aan internationale politieorganisaties is ontstaan, wordt verwezen naar het opstel van H. WEHBERG *„Das Problem einer internationalen Polizei"* [13]). Ons onderwerp, de samenwerking der nationale politieorganisaties, is van minder wijde strekking. Echter zullen — naar onze verwachting — zoowel de kleine tijdelijke of permanente volkenbondspolitiecorpsen, welke WEHBERG noemt, als de internationale samenwerking tusschen de nationale organisaties naast elkaar blijven voortbestaan en tezamen het doel van uiteindelijke

---

en het onderhoud der troepen zouden ten laste komen van de uitgaven voor het plebisciet. De sterkte der contingenten was als volgt: Engeland 1500; Italië 1300; Nederland 250 en Zweden 250 man. De Britsche regeering mocht den commandant aanwijzen (generaal-majoor BRIND). De 22ste December waren alle contingenten in Saarland gearriveerd. Zie „Résumé mensuel des travaux de la Société des Nations", Vol. XIV No. 12, Décembre 1934, blz. 394/395, Section d'Information, Société des Nations a Genève.

13) Prof. Dr. H. WEHBERG in „Die Friedenswarte", Nr. 1/II 1935.

totstandkoming van een wereldrechtskring en de wereldvrede bevorderen.

II. Ontwikkelingsgang van de internationale samenwerking.

De kortgeleden te den Haag ontslapen Duitschen rechtsgeleerde W. SCHÜCKING, heeft in zijn opstel *„Was heisst Pazifismus?"*[14]) zeer juist het beeld geteekend van steeds wijder wordende rechtskringen:

„Denn die Geschichte lehrt uns, wie von der Sippe aufsteigend, „der Rechtskreis, der immer zugleich Friedenskreis gewesen, weil „Recht und Friede ursprünglich synonieme Begriffe waren, immer „grösser geworden ist, und manche verfallene alte Stadtmauer, „die einst die jurati, die den Stadtfrieden beschworen hatten, auf„gerichtet haben könnte... an solche Entwicklung erinnern". Van deze ontwikkelingsgang worden hieronder eenige stadia behandeld, voor zoover zij samenhangen met ons onderwerp.

F. C. B. AVE LALLEMANT maakt in zijn *„Das Deutsche Gaunerthum"* [15]) melding van een verdrag tusschen de stad Basel, den bisschop Friedrich van Straatsburg, den abt Rudolf te Murbach en eenige andere geestelijke en wereldlijke heeren om de roovers gezamenlijk te verdelgen (anno 1391).

HUGO DE GROOT heeft in zijn *„De jure belli et pacis"* [16]) het denkbeeld verkondigd, dat iedere staat als vertegenwoordiger van de internationale beschavingsgemeenschap en instrument der absolute gerechtigheid, de daders van onverschillig op welk grondgebied gepleegde misdrijven dient te arresteeren en de uitoefening van de rechtspraak moet overnemen. Deze werkzaamheid zou een internationaal strafwetboek noodzakelijk maken. Zulk een wetboek bestaat echter niet en de unificatie, zelfs voor de omschrijving van bepaalde misdrijven, zal op ernstige bezwaren stuiten [17]).

Niet in de richting van algeheele unificatie, doch van incidenteele internationale overeenkomsten, is de ontwikkeling tot dusver voortgeschreden. Deze overeenkomsten — b.v. de Brusselsche

14) Prof. Dr. W. SCHUCKING in „Die Friedenswarte" als boven blz. 5.
15) Zie noot 1 blz. 50.
16) Deel II, c 20 § 40, zie M. HAGEMANN in Handwörterbuch der Kriminologie I, blz. 742.
17) Dr. B. SCHULTZ t.a.p. I.ö.S. Nr. 6, blz. 3. Prof. H. DONNEDIEU DE VABRES heeft in zijn „Les principes modernes du droit pénal international" baanbrekende arbeid verricht.

tegen de slavenhandel van 1890 — willen bepaalde rechtsgoederen beschermen, waartoe samenwerking niet gemist kan worden. De uitwerking daarvan is, dat de verdragsluitende partijen zich verbinden in hun *nationale* wetgeving strafbedreigingen op te nemen tegen misdrijven omtrent welker omschrijving men tot overstemming gekomen.

De afwezigheid van een internationaal strafwetboek en de beperking van de competentie der rechtbanken tot het gebied van den staat, heeft men trachten aan te vullen door overeenkomsten betreffende de uitlevering van bepaalde soorten misdadigers, die misdrijven begingen op het grondgebied van een andere staat, of op dat van verschillende staten. Alhoewel op de 9de internationale conferentie voor het gevangeniswezen te Londen (1925) een resolutie werd aangenomen, dat het wenschelijk zou zijn een algemeen geldend uitleveringsverdrag te ontwerpen, is dit denkbeeld van den Duitschen strafrechthoogleeraar F. VON LISZT van 1882 nog niet verwezenlijkt.

Toch zijn in deze richting sporen van ontwikkeling aantoonbaar. Zeeroof en kaapvaart zijn volgens D. SIMONS [18]) volkenrechtelijke misdrijven. Zeeroovers kunnen onverschillig hunne nationaliteit en ongeacht de plaats des misdrijfs voor elken rechter van welk land ook worden gebracht. Het territorialiteitsbeginsel geldt evenmin voor enkele misdrijven tegen den staat [19]). Het volgende misdrijf, dat door verdragen als internationaal gevaarlijk werd gekenmerkt, is de slavenhandel geweest. In de jaren '89 op '90 werd te Brussel een verdrag gesloten tusschen verschillende mogendheden, welke een einde wilden maken aan dezen handel in Afrika. Later, na het ontstaan van den Volkenbond, werd dit Brusselsche verdrag uitgebreid voor alle Bondsleden. In 1928 werd dit tractaat in het Indische Staatsblad afgekondigd (No. 108). Had t.a.v. den slavenhandel het sentiment juist gegrepen— en daarbij wordt gedacht aan „*Uncle Tom's cabin*" van BEECHER STOWE — nu volgt een beweging over tal van landen tegen het buitenslands brengen van minderjarige onschuldige meisjes, d.m.v.

18) Prof. Dr. D. SIMONS „Leerboek van het Nederlandsche strafrecht" II, blz. 289 e.v.

19) SIMONS t.a.p., blz. 312. Zie tevens: Mr. H. A. ZEVEN „Volkenrecht, Volkenbond en Politie", Ned. Ind. Pol. Gids 1930 No. 5.

list, bedrog, dwang of overreding, waarna de kinderen aan de ontucht zouden worden prijsgegeven.

Het congres van het gevangeniswezen te Parijs (1895) hield zich o.m. met dit vraagstuk bezig. Al heel spoedig kwam het te Londen tot een internationale overeenkomst tot beteugeling van den handel in vrouwen en meisjes (15/7-1902) gevolgd door het verdrag van Parijs (18/5 — 1904) tusschen 13 Europeesche staten, w.o. Nederland. Volgende verdragen waren van 4 Mei 1910 en 30 September 1921. Deze verdragen werden successievelijk in het Indische Staatsblad afgekondigd, o.a. S. 1907 No. 297 en 1910 No. 285. Grondige onderzoekingen van vnl. Fransche en Duitsche kriminologen, hebben sedert aangetoond, dat de massale sentimentsbeweging in deze materie in zoover heeft misgegrepen, dat ondanks alarmeerende dagbladberichten, het eerste geval van „verkoop" van een meisje van geheel onbesproken levenswandel in de West-Europeesche landen nog gesignaleerd moet worden. De „handel" en wat daarmede verbonden is, occupeert zich slechts met vrouwen en meisjes, die zich reeds aan de prostitutie hadden overgegeven of daartoe onmiskenbaar neigingen vertoond hebben [20]).

Ofschoon dus deze beweging objectief gesproken een wankele basis had, heeft deze actie bizonder stimuleerend gewerkt op het denkbeeld om d.m.v. internationale samenwerking misdadigers onschadelijk te maken. Duitschland ging daarbij t.a.v. het misdrijf vrouwenhandel zoover om het territorialiteitsbeginsel te laten varen, zooals vroeger al voor zeeroof, kaapvaart en enkele staatkundige misdrijven geschied was.

De vrouwenhandelaar, die in het buitenland zijn misdrijf gepleegd had en in Duitschland wordt gearresteerd, wordt door de Duitsche rechtbank berecht [21]). Ook in de U.S.A. schijnen in sommige staten zeer strenge bepalingen op dit stuk te bestaan. H. Müller lichtte mij in, dat in New York (N.Y.) een zware straf staat

20) G. Nordhausen „Mädchenhandel", Handwörterbuch der Kriminologie II blz. 160; Dr. H. Palitzsch „Die Bekämpfung des internationalen Verbrechertums" blz. 31/32 en Dr. H. Weinberger „Prostitution und Mädchenhandel", gerefereerd in „Der internationale Polizeikongresz in Wien (1923)" Selbstverlag der Offentlichen Sicherheit, Polizei-Rundschau, Wien I, Bez. Schottenring 11, blz. 119/122. Zie vooral ook Dr. R. Heindl „Der Berufsverbrecher", Berlin 1927 blz. 303/313.

21) Dr. R. Heindl, t.a.p. blz. 303.

op het brengen van een vrouw over de Hudson en het overnachten met haar in een hotel aan die zijde der rivier.

Verschillende organisaties hebben zich tot taak gesteld om de internationale samenwerking op kriminologisch gebied te bevorderen [22]), waaronder vooral de Internationale Kriminalistische Vereinigung (Union Internationale de Droit Pénal) gesticht door VON LISZT, G. A. VAN HAMEL en A. PRINS (31-12-'88) belangrijk is, in het bizonder de deutsche Landesgruppe. Tijdens het congres van deze vereeniging te Hamburg (September 1905) werd het vraagstuk op een wetenschappelijke basis geplaatst [23]). De volgende besluiten werden genomen:

a) tengevolge van de ontwikkeling van het verkeer is een internationaal misdadigersdom ontstaan, welks bestrijding internationale maatregelen vereischt;

b) in de verschillende staten moeten centrale bureaux tot bestrijding van deze misdadigers worden opgericht en ondergeschikt gemaakt worden aan de voornaamste politieautoriteit, welke centrales alle berichten omtrent deze misdadigers verzamelen en voortdurend uitwisselen, terwijl zij ook bevoegd moeten zijn in rechtstreeksch contact te treden met de centrales in andere landen;

c) voortdurende wetenschappelijke bewerking van dit gewonnen materiaal moet de basis verschaffen voor de kennis omtrent deze groep personen en de maatregelen welke tegen hun werkzaamheid getroffen kunnen worden;

d) de vergadering droeg den voorzitter op zich namens de I.K.V. tot de verschillende regeeringen te wenden om tot een internationale conferentie te geraken.

In Juni 1905 had de Fransche sectie te Parijs een resolutie aangenomen houdende: a) een definitie van het begrip internationale misdadiger en b) een voorstel tot het houden van een internationaal congres waarop de bestrijdingsmiddelen konden worden beraamd [24]). Tot een dergelijke internationale conferentie van grooten omvang kon het niet dadelijk komen. Wel waren er internationale samenkomsten geweest in 1905 te Buenos Aires, in 1909

22) Zie voor een opsomming Dr. M. HAGEMANN „Organisationen, kriminalistische" in Handwörterbuch der Kriminologie II. Bd., blz. 237/249.

23) Dr. M. HAGEMANN „Internationale kriminalpolizeiliche Zusammenarbeit", Handwörterbuch der Kriminologie Bd. I, blz. 744.

24) HAGEMANN t.a.p. blz. 744.

te Madrid, in 1912 te Sao Paolo, in 1913 te Washington en in April 1914 te Monaco, doch het aantal staten daar vertegenwoordigd was niet voldoende om het internationale karakter van de bijeenkomsten te waarborgen [25]).

Na de wapenstilstand nam een Nederlander, de kapitein der Koninklijke Nederlandsche Maréchaussée te Doorn M. C. VAN HOUTEN, het initiatief tot het herstel van de verbindingen tusschen de politieorganisaties van de voornaamste mogendheden. Daartoe richtte hij een brief tot talrijke vooraanstaande politiechefs in de maand December 1919, welke brief in verschillende buitenlandsche vaktijdschriften werd gepubliceerd [26]). Hij wijst daarin op het verschijnsel, dat de algemeene zware kriminaliteit na den wereldoorlog is toegenomen en dat de Volkenbond het aangewezen lichaam is om tot coördinatie van de nationale krachten te geraken, welke krachten de onderdrukking der misdadigheid beoogen. Aangezien hier kennelijk gemeenschappelijke belangen aanwezig zijn — aldus VAN HOUTEN — zou men niet voor een échec behoeven te vreezen. Het organisatieplan werd door hem schetsmatig aangegeven en wel geheel overeenkomstig de denkbeelden van den Duitschen kriminoloog R. HEINDL, die zich voor ieder land een misdadigers-Clearing-House gedacht heeft, waarboven een internationaal bureau als onderafdeeling van het Volkenbondssecretariaat diende te worden opgetrokken [27]).

Nadat wijlen J. SCHOBER, Polizeipräsident van Weenen, later Bundeskanzler van Oostenrijk, met talrijke buitenlandsche politieautoriteiten voeling had gezocht, kon hij in September 1923 een internationaal politiecongres te Weenen bijeenroepen, waarop vertegenwoordigers van 21 staten aanwezig waren, w.o. drie van Nederland [28]). Dit congres heeft verstrekkende gevolgen gehad. Een oppervlakkige hoera-stemming ontbrak geheel. De uitmun-

25) M. C. VAN HOUTEN „The international Co-operation of criminal Police: Its History and Aims", The Police Journal III, blz. 483.

26) Onder meer in: Archiv für Kriminologie Bd. 75 blz. 42/44 en The Polio-Journal Vol. III blz. 485/488.

27) Zie voor deze „opsporingscentrales": D. H. MEIJER „Kriminalistiek, kriminalistische instituten, politie-laboratoria en opsporingscentrales", Kol. Studiën No. 6 1933, blz. 643/646.

28) Zie de ter eere van SCHOBER gedrukte verhandelingen „Der internationale Polizeikongresz Wien (1932)", voetnoot 20. De Nederlandsche vertegenwoordigers waren: K. H. BROEKHOFF, M. C. VAN HOUTEN en A. H. SIRKS.

dende referaten van verschillende vertegenwoordigers, w.o. die van onze drie landgenooten, waren evenzoovele bewijzen, dat de vaklieden de noodzaak gevoelden van eene voortdurende samenwerking, omdat anders het eigen werk onoverkomelijke moeilijkheden zou opleveren. Het congres werd beheerscht door het advies van den afwezigen Belg KEFFER: „Si les gouvernements veu„lent aboutir dans la lutte contre les malfaiteurs internationaux, „il faut commencer par la création d'un service de documentation „de police internationale. Les autres mesures sont accessoires et „seront d'application courante dès la constitution du service pré„conisé par nous" [29]).

De besprekingen liepen o.m. over de volgende punten:

a) het organiseeren van direct verkeer tusschen de politieautoriteiten, d.w.z. de uitschakeling van de tijdroovende diplomatieke gebruiken;

b) de methoden tot energieke bestrijding van het internationale misdadigerswezen, w.o. de oprichting van een centraal opsporingsbureau te Weenen en van een internationaal politieblad;

c) de uitleveringsprocedure van verdachten en veroordeelden;

d) een internationale taal en telegraafcode voor de politie;

e) de bestrijding van alcoholisme, morphinisme en cocainisme;

f) de bevordering van de kriminologische wetenschappen.

Het denkbeeld van HEINDL en VAN HOUTEN werd verwezenlijkt. Nadat het congres zich permanent had gemaakt in den vorm van de „Internationale Kriminalpolizeiliche Kommission" (I.K.K.), zetel te Weenen, sloten zich vele landen daarbij aan, die zich verbonden hebben om een nationale opsporingscentrale op te richten, welke aan het internationale bureau te Weenen voortdurend materiaal zal verstrekken betreffende den handel en wandel en de persoonlijkheid van reizende misdadigers. De Amsterdamsche z.g. valschgeldcentrale van BROEKHOFF werd daartoe uitgebreid tot een inlichtingenbureau voor alle reizende misdadigers. Dit Nederlandsche bureau doet geregeld van zich spreken, zoo onlangs bij de arrestatie van vervalschers van aandeelen van de H.V.A. te Parijs [30]).

29) Zie de congresverhandelingen a. b. blz. 9.

30) Zie „Die Errichtung einer niederländischen Zentrale zur Bekämpfung des internationalen Verbrechertums", I.ö.S. III Nr. 11, blz. 5.

De I.K.K. zou ieder jaar éénmaal vergaderen, teneinde voortdurend nieuwe maatregelen te kunnen beramen. Alle gegevens, persoonsbeschrijvingen, photo's, vingerafdrukken, verslagen van plaats gehad hebbende misdrijven, worden thans door 30 landen naar Weenen opgezonden, alwaar dit materiaal vermenigvuldigd wordt en verdeeld over de aangesloten landelijke centrales. Het wekelijksch internationaal opsporingsblad *„Internationale öffentliche Sicherheit"* (I.ö.S.), dat sedert het proefnummer van November 1924 regelmatig verscheen, werd aanvankelijk geredigeerd in het Duitsch, Fransch, Engelsch en Italiaansch. Later vervielen de twee laatste talen, omdat het aantal Engelsche en Italiaansche abonné's te gering was [31]).

In een vorig opstel is reeds een beschrijving gegeven van de methoden, welke op de centrale opsporingsbureaux in zwang zijn, zoodat ik mij nu bepalen kan tot het geven van een opsomming van enkele belangrijke misdrijven welke bestreden worden: vervalsching van geld en waardepapieren; oorkonden- en pasvervalsching; de handel in verdoovende middelen; de vrouwenhandel; de koppelarij; de handel in ontuchtige uitgaven; de ongeoorloofde wapenhandel en wapensmokkel; de contrôle op de zigeuners; de internationale oplichterij en diefstallen, benevens zakkenrollerij; moord en het opsporen van vermiste personen.

De omvang welke dit Weensche bureau in korten tijd heeft verkregen, wordt het best gedemonstreerd met behulp van de volgende cijfers van HAGEMANN [32]). Door de aangesloten landen werden vingerafdrukken van internationale misdadigers opgezonden vanaf 1927 tot 1 Juni 1932 tot de volgende aantallen:

1927	1928	1929	1930	1931	1932	totaal
264	1274	1491	1303	1190	637	6150

Daaronder werden gesignaleerd als reizende:

1. zakkenrollers	2977	12. vrouwenhandelaars	10
2. winkeldieven	1309	11. oorkondenvervalschers	36
3. oplichters	508	10. valsche munters	81
4. dieven	372	9. landloopers	283

31) M. C. VAN HOUTEN t.a.p. The Police Journal III blz. 491.
32) „Internationale und reisende Verbrecher", Handwörterbuch der Kriminologie I blz. 738/739.

5. inbrekers	241	13. koppelaars	6
6. beroovers	57	14. zedenmisdadigers	21
7. hoteldieven	19	15. handelaars in verdoovende middelen	47
8. helers	14	16. moordenaars	10
Totaal vermogensmisdadigers:	5497	Totaal misdadigers tegen de openbare orde, resp. tegen de maatschappij:	494

Het leeuwendeel van deze signalementen (5597) is afkomstig uit de Duitsche landen, doch alle aangesloten landen trekken profijt van deze gegevens. Zoo kon de Amsterdamsche recherche uitgerust met Weensch photomateriaal, tijdens de laatste daar ter plaatse gehouden Olympiade aan de stations en toegangswegen een 40-tal bekende internationale zakkenrollers arresteeren en over de grenzen terugleiden. Het aantal gevallen van zakkenrollerij werd daardoor zeer beperkt [33]).

Wat betreft het opsporingsblad, dit is ingedeeld als volgt: hoofdartikelen over kriminologische onderwerpen, officieele mededeelingen, opsporingsverzoeken (Steckbriefe — Mandats d'arrêt), vergezeld van photo's van personen en goederen, benevens cliché's van vingerafdrukken. Deze opsporingsverzoeken krijgen een doorloopend nummer en een kort sprekend hoofd. Bij intrekking wordt het volgnummer vermeld [34]). Behalve het algemeene opspo-

33) Inlichting van K. H. BROEKHOFF (1930).

34) Als voorbeeld van deze „Steckbriefe" wordt de volgende opgave van de Nederlandsche centrale gekozen, welke te vinden is in I.ö.S. 1927 Nr. 2:

751 *Internationaler Taschendieb.*

VAN WESTEN CORNELIS, geboren 2. April 1892 in Rotterdam, Sohn der CORNELIA PIETERNELLA VAN WESTEN, Vater unbekannt, ohne ständigen Wohnort, katholisch, ledig, wegen verschiedener Verbrechen mehrfach vorbestraft, befindet sich augenblicklich wegen Taschendiebstahles in Amsterdam in Untersuchungshaft.

Er ist 1.73 m grosz, hat dunkelbraunes Haar, ist glattrasiert, hat gesundes Aussehen, blaue Augen und dicke Nase (Siehe Lichtbild). Er betätigt sich vornehmlich als Taschendieb in internationalen Eisenbahnzügen und auf Bahnhöfen. Während er sich im Jahre 1926 fast ausschliesslich in Holland aufhielt, reiste er in den Jahren 1924 und 1925 in Polen, Osterreich, Italiën und Deutschland, wo er am 24. Mai 1925 in Köln als Taschendieb festgenommen wurde.

ringsblad is er nog een speciaal blad voor geldswaardige papieren, dat als bijlage van I.ö.S. wordt uitgegeven, nl. *„Internationales Organ für Erkennungszeichen echter und gefälschter Banknoten und anderer Werte"*, welke publicatie zoowel voor de politie als de circulatiebanken van groote waarde is.

Na het baanbrekende congres van 1923 te Weenen ontstond in vele staten een stijgende belangstelling. In 1924 kwam de I.K.K. voor de eerste maal te Weenen bijeen. Het boven besproken bureau werd opgericht en ondergebracht in het modern toegeruste Polizeipräsidium van Weenen; het internationaal orgaan kwam tot stand met een proefnummer van November 1924. In 1925 werd door de I.K.K. geen bijeenkomst gehouden, doch de Duitsche sectie maakte van de politietentoonstelling te Karlsruhe gebruik om te vergaderen, zonder echter bindende besluiten te nemen. In April 1926 kwam de I.K.K. wederom te Weenen bijeen. Het internationaal bureau werd uitgebreid met enkele onderafdeelingen; een internationale telegraafcode werd aanvaard en in boekvorm uitgegeven, welke door talrijke politiechefs — ook Nederlandsche — werd besteld. Hierdoor werd besparing op telegramkosten mogelijk en werd de taalmoeilijkheid opgelost. De code is door 454 politiechefs in gebruik gnomen [35]).

Hetzelfde jaar (12 — 16 Mei) bracht de vooraanstaande Europeesche politiechefs en kriminologen naar New-York, waar op Amerikaansch grootscheepsche wijze een internationaal politie-

---

Seine Komplicen WARZAWSKI HERZ, KOHN SARA, LEHMANN LEIBA, BUKALA BRONISLAW, BIELATOWICZ JULIUS, sind mit Ausnahme der KOHN SARA alle internationale Taschendiebe.

Nachrichten an die Zentralstelle zur Bekämpfung internationaler Verbrecher in Amsterdam (Nederlandsche centrale inzake internationale misdadigers).

Een ander bericht afkomstig uit Brussel I.ö.S. 1926 Nr. 20/21 volgnummer 671, maakt melding van een bende internationale bedriegers 10 man sterk, die zich onder de titels van prins, baron, professor, priester, diaken, bezig hielden met het inzamelen van giften t.b.v. de assyrisch-chaldeeuwsche vluchtelingen. Deze bende werkte in Frankrijk, België en Holland. Eenige leden werden gearresteerd, men verzocht nu om hulp. Niet lang daarna reageert de Polizeidirektion München (I.ö.S. 1927 Nr. 2 volgnummer 755) met de mededeeling, dat op 3/12-'26 te Berlijn twee leden dezer bende gearresteerd zijn. Het operatieterrein was geweest: Berlijn, München, Augsburg en Neurenberg.

35) VAN HOUTEN t.a.p. blz. 492.

congres was bijeengeroepen door den police-commissioner ENRIGHT en waarvan de verslagen te vinden zijn in de I.ö.S. [36]). Naar de meening van VAN HOUTEN heeft echter — voor zooveel Amerika zelf betreft — de „International Association of Chiefs of Police" meer beteekenis voor de internationale samenwerking, mede omdat deze vereeniging thans reeds 30 jaar geleden een „National Bureau of Criminal Identification" te Washington stichtte.

Tijdens de groote internationale politietentoonstelling te Berlijn (1926), kwam de I.K.K. aldaar in September bijeen. Behalve de Duitsche staten, maakten België, Bulgarije, China, Cuba, Denemarken, Egypte, Griekenland, Ierland, Lithauen, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Tsecho-Slowakije, Zweden en Zwitserland deel van deze vergadering uit. Het volgende jaar kwam de I.K.K. te Amsterdam, alwaar één officieele vertegenwoordiger van Engeland en twee van Frankrijk mede aanwezig waren. Dan volgen nog in 1928 Bern; Januari 1930 Weenen; October 1930 Antwerpen en 1932 Madrid [37]). In 1933 waren bij de I.K.K. 30 staten aangesloten. Alhoewel van Fransch-Belgische zijde daarop werd aangedrongen, maakte de I.K.K. tot dusverre nog geen onderdeel van het Volkenbondssecretariaat uit. De nationale idee overheerscht nog te sterk bij de bestrijding van het misdadigerswezen, zoodat deze vorm van samenwerking voorloopig geen officieel volkenbondsstempel draagt, ofschoon de I.K.K. wel erkend schijnt te zijn [38]).

Op het terrein van de internationale politioneele samenwerking zijn de eerste stappen gedaan. Groote moeilijkheden zijn reeds overwonnen, nog grootere wachten op een oplossing. De resultaten welke in een 10-tal jaren bereikt werden, zijn dermate bemoedigend, dat de stellige verwachting mag worden uitgesproken, dat deze geheel van politiek sentiment vrij gehouden zakelijke samenwerking zich tot nog grooter omvang zal ontplooien. De omstandigheid, dat ook de Nationaalsocialistische regeering van Duitschland toestaat, dat hare politie aan deze internationale arbeid blijft medewerken, is een bewijs, dat het eigen belang sterker is dan de tegenzin tegen het „internationalisme". HAGEMANN besluit

36) 1926 Nr. 8, 14, 17 en 21.
37) Dr. A. CLAPS „Les indices dans le procès Pénal", F. BENOIT, Rochefort 1932 blz. 213.
38) CLAPS t.a.p. blz. 214.

zijn artikel met de volgende woorden, welke blijkbaar als een excuus moeten gelden: „Nicht um die Befriedigung politischer Pre-„stigegründe darf es sich handeln, sondern nur um die bittere „Notwendigkeit internationaler kriminaloplizeilicher Zusammen-„arbeit" [39]). Daarmede geeft hij tevens de reden aan waarom of dit soort werk niet mislukken *kan.*

III. De samenwerking in het Verre Oosten.

Welke leering valt voor dezen ontwikkelingsgang voor het Verre Oosten te trekken? Europa heeft zichzelf geholpen, zoo ook het werelddeel Amerika. Reeds in het dagbladartikel *„Een politieconferentie voor het verre oosten"* [40]), heb ik gepleit voor een bespreking tusschen de vaklieden van de verschillende belanghebbende staten en koloniën in Azië. Tot dusverre is het tot een algemeene conferentie van eenigen omvang niet gekomen. De samenwerking bleef beperkt tot een incidenteel contact tusschen de Ned.-Indische en Engelsche autoriteiten te Singapore, vnl. in verband met de communistische agitatie en de hieronder te bespreken opiumconferentie te Bangkok (1931).

Voorts werd door den oud-Edeleer A. J. W. HARLOFF een verhandeling opgesteld t.b.v. de internationale parlementaire *handels*conferentie, welke 5 Augustus 1932 te Ostende werd voorgelezen en door de gedelegeerden van de 7 vertegenwoordigde naties, w.o. Engeland, Frankrijk, Japan en Nederland, goedgekeurd. HARLOFF somt o.m. als onderwerpen voor interkoloniale samenwerking op: bestrijding van het communistisch gevaar, interkoloniale recherche in het algemeen (opuimsluikhandel, valsche munterij, vrouwenhandel), punten welke alle in het dagbladartikel van 1925 voorkomen [41]).

Alhoewel dus nog niets van belang geschied is, toch hebben de naties in het oosten tengevolge van de drukke waterwegen en het toenemende luchtverkeer belang bij een doelmatige internationale — het woord inter*koloniale* schijnt minder juist, omdat India, Siam, China, Japan, Australië en evenmin Ned.-Indië „ko-

39) Handwörterbuch der Kriminologie I blz. 750.
40) De Javabode 19/12-'25 overgenomen in de Ned. Ind. Pol. Gids jg. 10 No. 2 blz. 76.
41) A. J. W. HARLOFF „Interkoloniale samenwerking", overdruk uit „De Rijkseenheid", C. de Boer, den Helder blz. 32.

loniën" zijn en toch aan de samenwerking zouden moeten deelnemen — samenwerking op kriminologisch gebied. Nauwe aanraking tusschen de politieautoriteiten van Palembang, Medan met die van Singapore, Penang en Calcutta is dringend noodzakelijk. Zoo ook van die van de politieautoriteiten van de Java-havens met die van Port-Said, Genua, Marseille, Rotterdam en Amsterdam, benevens de Australische politiechefs en die van Singapore, Rangoon en Hongkong.

Naar mijne meening zou een internationaal opsporingsbureau opgericht moeten worden, als onderdeel van het Weensche en wel te Singapore, het voornaamste verkeersknooppunt van het Verre Oosten. Niet alleen, dat hier waterwegen, landwegen, spoorwegen en luchtlijnen samenkomen en elkaar kruisen, doch van dit strategische punt is reeds door den Volkenbond gebruik gemaakt voor de oprichting van „The Eastern Bureau of the League of Nations Health Organisation", een soort van opsporingsbureau en meldingsorgaan voor besmettelijke ziekten, welke in het verre oosten uitbreken [42]). De snelle berichtgeving langs radio-telegrafischen weg, het voortdurend contact met varende schepen en de havenautoriteiten, welke aanraking door dit bureau in het belang van de gezondheid tot stand is gebracht, zou met eenigen goeden wil zonder noemenswaardige kostenverhooging aangewend kunnen worden voor de signaleering van internationale (reizende) misdadigers. Dit bureau zou evenals het Weensche een opsporingsblad dienen uit te geven, dat geredigeerd zou kunnen in de Engelsche en Maleische talen. De redactie van dit orgaan zou samengesteld dienen te worden uit enkele deskundigen, vertegenwoordigers der bij het bureau aangesloten landen en die aldaar werkzaam zijn gesteld.

Welke maatregelen van organisatorischen aard zou de Ned.-Indische regeering moeten treffen, wil zij met succes met het buitenland kunnen samenwerken? Sedert aan het hoofdparket een nationale en algemeene opsporingscentrale aan het groeien is (politieke recherche, valsche munt, opiumsluikhandel), waaraan als onderdeelen nog ontbreken het regeeringsbureau tot bestrijding van den handel in vrouwen en kinderen, benevens ontuchtige uit-

42) Zie „A brief account of its functions", Singapore 1931.

gaven en het centraal bureau voor de dactyloscopie [43]), is dit hoofdparket het aangewezen nationale centrum.

Op het gebied van den handel in verdoovende middelen is reeds een vrij nauwe samenwerking gegroeid tusschen Batavia, Singapore, Rangoon, Bangkok, Macao, Hongkong, Taihoku (Formosa), Manilla en Hanoi. Dit resultaat werd verkregen op de opiumconferentie te Bangkok (November 1931) van de diensthoofden. Ook met Shanghai, Rotterdam en Amsterdam wordt contact onderhouden [44]). Omdat het contact op dit gebied vrij algemeen is, dient over deze sluikhandel nog in het kort iets te worden medegedeeld. In 1912 kwam de Haagsche opiumkonventie tot stand, welke echter door de meeste landen niet geratificeerd werd. In het verdrag van Versailles werd de bepaling opgenomen, dat de staten, die dat verdrag ratificeeren, ipso jure ook de opiumkonventie zouden hebben geratificeerd (zie de Indische Staatsbladen 1921 No. 98 en 1923 No. 206). In 1925 kwam op voorstel van de z.g. „Opiumkommissie" van den Volkenbond een nieuwe overeenkomst tot stand (Indisch Staatsblad 1927 No. 370). Niet alleen het opium, doch ook andere verdoovende middelen werden nu bestreden (Indisch Staatsblad 1928 No. 505) [45]).

De smokkelarij in verdoovende middelen werd spoedig en vrij algemeen als een misdrijf van internationaal karakter aangemerkt. Zulks blijkt wel uit de omstandigheid, dat de Geneefsche konventie van 1925 reeds door 47 landen werd geratificeerd. De moeilijkheden aan de opsporing verbonden culmineeren in de omstandigheid, dat de werkelijke schuldigen; de financiers en ondernemers van den sluikhandel en de fabrikatie van het product bijna niet te treffen zijn, wel de kleinhandelaren en de personen, die het vergif in omloop trachten te brengen.

Speciale bureaux, welke zich met de bestrijding van deze smokkelhandel bezig houden, zijn gevestigd te: Londen, Parijs, Praag, Rome, Rotterdam, Warschau, Washington, Weenen en Cairo. In bijlage 7 van boven geciteerd verslag van de Opiumregie zijn de Nederlandsch-Indische afdeelingen van de Opiumrecherche opgesomd.

43) D. H. MEIJER „Kriminalistiek enz." t.a.p. blz. 646.
44) „Verslag bestreffende den Dienst der Opiumregie over het jaar 1932", Landsdrukkerij 1933, blzn. 26/27.
45) Mr. H. A. ZEVEN t.a.p.

De Opiumcommissie van den Volkenbond heeft terzake mooi werk verricht, waaraan de Nederlander VAN WETTUM een belangrijk aandeel heeft gehad. Omtrent de methoden, welke door de fabrikanten en handelaren gebruikt worden is langzamerhand veel belangrijks bekend geworden. Van geheime fabrieken gaat de koopwaar onder valsche naam (speelgoed, chemicaliën, vloerkleeden, schoolschriften, huishoudelijke artikelen) naar een bepaald adres, vaak langs omwegen en na herhaaldelijk overladen in andere treinen of vrachtschepen. De zendingen worden opzettelijk zoo omvangrijk mogelijk gemaakt; 8 — 15 groote kisten zijn geen zeldzaamheid. Vrijhavens worden speciaal gebruikt voor de overlading of het veranderen der verpakking. Van hieruit gaat de zending overzee als conserven, zalf of olie naar het land van bestemming. Omkooping van ambtenaren in dat land is herhaaldelijk met succes toegepast. Hoe groot zulke zendingen wel kunnen zijn, heeft een inbeslagname in December 1931 te Hamburg aangetoond. Deze leverde 250 kg. Turksche morphine bestemd voor Noord-Amerika op, met een handelswaarde van ongeveer ƒ 60.000.— [46]).

Sedert de Volkenbond de strijd tegen de smokkelhandel in verdoovende middelen heeft aangevangen, is getracht eenerzijds een duidelijke grens te trekken tusschen wettige handel en smokkelhandel en anderzijds om de productie te beperken tot de omvang der wettige behoeften. Het inwerkingtreden van de konventie van 1931 op 1 April 1934 beteekent een belangrijke gebeurtenis in de geschiedenis van dezen strijd. De verrichtingen van de wettige handel (fabrikatie, uitvoer, invoer, verbruik, aanhouden van voorraden) zijn voor het eerst vastgelegd in een plan waaraan alle partijen dienen vast te houden. Ieder jaar zal een verslag verschijnen, dat aan de regeeringen wordt toegezonden. Tengevolge van een onderzoek is gebleken, dat de wereldbehoefte aan verdoovende middelen in 1935 belangrijk minder is geworden dan die gedurende 1934 [47]).

Is dus de Indische toporganisatie gereed om de internationale samenwerking aan te vangen en heeft men incidenteel reeds eeni-

46) W. THOMAS „Rauchgifte (B. kriminalpolitische Behandlung)", Handwörterbuch der Kriminologie II, blzn. 479/482.
47) Résumé mensuel 1934 No. 12, blz. 374.

ge ervaring opgedaan, toch zijn er een tweetal gewichtige onderwerpen, welke een spoedige voorziening behoeven.

In de eerste plaats dient onze nationale *signaleeringsdienst* een grondige verbetering te ondergaan door de invoering van een opsporingsblad. Hoe zullen de Indische politieautoriteiten zaakkundige en korte berichten kunnen leveren aan een internationaal politieblad, wanneer hiermede op beperkter gebied nog geheel geen ervaring is opgedaan?

In de tweede plaats zijn onze Indische *pasvoorschriften*, neergelegd in de Ordonnantie van 6 Juli 1918 (Indisch Staatsblad No. 446 j°. de circulaires opgenomen in het Bijblad Nos. 9033 en 9329) geheel onvoldoende. Een paspoort wordt *op verzoek* van belanghebbende afgegeven. Hieraan dient een einde te worden gemaakt. Als identificatiemiddel in den vreemde is het paspoort voor iederen reiziger van zeer groote waarde. Het vergemakkelijkt bovendien de arbeid van vreemde staatsambtenaren van het land waar men als „gast" komt en beschaafde gasten bezorgen geen overlast. Het paspoort beschermt den drager tegen moeilijkheden. Iedere nationale regeering dient zich aansprakelijk te achten voor het wel en wee en de gedragingen van hare onderdanen in het buitenland. In het democratische Engeland, in Duitschland, Rusland, Turkije en Roemenië is het nemen van een paspoort *dwingend* voorgeschreven [48]). Het nemen van een paspoort diende niet afhankelijk te zijn van de omstandigheid of een vreemde regeering een paspoort eischt voor vreemdelingen, die haar territoir willen betreden.

De tijdsduur zou gesteld kunnen worden op maximaal 5 jaar; langer duur is ongewenscht, omdat de drager te veel verandert van uiterlijk [49]). Voorts dient uitdrukkelijk voorgeschreven te worden, dat geen paspoorten zullen worden afgegeven, indien niet een geboorteacte wordt overgelegd, eventueel andere bescheiden, welke de nationaliteit en de burgerlijke staat duidelijk aantoonen. In het paspoortformulier ware, overeenkomstig het Engelsche model, op te nemen of betrokkene Nederlander c.q. Nederlandsch

48) G. MÜLLER „Fremdenpolizei" en E. ROESNER „Ausländer" in Handwörterbuch der Kriminologie I resp. blzn. 480/488 en 82/95.
49) G. MÜLLER „Paszwesen", Handwörterbuch der Kriminologie II, blzn. 255/256.

onderdaan is door geboorte, huwelijk of naturalisatie en of zich een geval van dubbele nationaliteit voordoet.

Een ernstige leemte is ook, dat de besproken regeling geen bevoegdheid geeft om de afgifte van een paspoort te weigeren ingeval betrokkene zich aan het plegen van een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt en zich daarna buitenslands wil begeven. Slechts de G.G. is bevoegd om bepaalde personen of groepen personen van het recht op een paspoort of legitimatiebewijs uit te sluiten, welk voorschrift waarschijnlijk een staatkundige strekking heeft.

In mijn practijk deed zich een geval voor van een ongehuwde moeder, die hare (overspelige) kinderen op naam van den vader had doen inschrijven bij den burgerlijken stand, hetgeen het misdrijf van verduistering van staat opleverde. Deze dame vroeg een paspoort voor haar en haar kinderen, welke werd geweigerd omdat de staat der kinderen niet vaststond. Daarom wendde een advocaat zich tot mij om een paspoort voor de moeder; de kindertjes zouden bij grootmoeder achtergelaten worden. Aangezien het noodzakelijk geoordeeld werd, dat deze moeder een verkeerde handeling rechtzette, werd den advocaat afgeraden verder op een paspoort aan te dringen, omdat anders verzocht zou moeten worden zijn cliente in preventieve hechtenis te stellen, hetgeen mogelijk was, omdat dit misdrijf met meer dan 5 jaar gevangenisstraf wordt bedreigd (zie art. 277 W.v.S.). Bij lichtere misdrijven zou dit „argument" echter niet gebruikt kunnen worden en zou de overheid moeten medewerken aan de ontsnapping van een delinquent!

Malang, 1934/1935.

De positie van den Toeha Peuët in het Atjehsche Staatsbestel,

door

A. J. VLEER.

Een instelling, die men in Atjeh en ook elders in den Indischen Archipel meermalen aantreft is die van een „Raad van vier", waarvan de leden ieder een deel van den algemeenen bestuurstaak op zich nemen, dan wel gezamenlijk, als college den Landsvorst bij de vervulling van zijn taak terzijde staan. Zij vervullen dus in zekeren zin den taak van ministers of raadsheeren, waarbij tusschen deze beide begrippen evenwel geen scherpe scheiding kan worden getrokken, doch nu eens het eene, dan weer het andere domineert.

Waar en waaraan deze instelling in Atjeh oorspronkelijk haar ontstaan te danken heeft gehad is mij niet bekend, doch, hetzij dat zij van buiten hier is ingevoerd, hetzij dat zij in het land zelf haar oorsprong vond — hetgeen niet onwaarschijnlijk voorkomt —, zeker is dat zij volkomen paste in het democratische staatsbestel van den altijd gaarne „moepakat" — enden [1]) Atjeher. Het zal dan ook dezen zoo op den voorgrond tredenden eigenschap van het Atjehsche volk zijn geweest, die het instituut der „Toeha Peuët", de vier „ouderlingen", deed uitgroeien tot een zeer belangrijk, voor veler gevoel zelfs onmisbaar bestuursapparaat, dat veelal een zeer grooten, soms zelfs overwegenden invloed op den algemeenen gang van zaken kon laten gelden.

Volgens den adat hadden de Toeha Peuët een zeer belangrijk aandeel in het bestuur van het Landschap. Met den Landsvorst vormden zij een soort van Raad, die de Landschapsbelangen overwoog en behartigde.

1) Moe-pakat = overleggen; zie voor de Atjehsche afleiding van dit oorspronkelijk Arabische woord (moewafakat): Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, de Atjehers d. I, blz. 78 noo.

Meestal werd dezen raad dan nog aangevuld met den kadli of kadi [2]), het hoofd van den godsdienst, welke laatste dan speciaal in de meer specifiek godsdienstige kwesties dikwijls een invloedrijken stem kon doen hooren.

Alle van eenige beteekenis zijnde aangelegenheden, hetzij dat zij bestuur of rechtspraak, hetzij dat zij militaire- of soortgelijke kwesties betroffen, dienden alvorens een beslissing kon worden genomen, in den „Raad" besproken te worden, niets dat van eenig belang was ging buiten den „Raad" om en hoewel het vanzelf spreekt dat zijn invloed, evenals die van de leden afzonderlijk zeer nauw samenhing met het karakter en de persoonlijkheid, zoowel van den landsheer als van zijn raadslieden, zou toch zelfs de krachtigste bestuurder het niet wagen in eenigszins belangrijke aangelegenheden een beslissing door te drijven, welke in strijd was met de uitgesproken meening der Toeha Peuët. Door „moepakat" werd de beslissing verkregen, de landsvorst was geenszins gerechtigd of in staat al hetgeen hem goeddunkte op eigen gezag door te drijven.

Dat de eene bestuurder zich meer naar het oordeel van zijn Toeha Peuët had te richten dan de andere, ligt voor de hand. Karakter en persoonheid speelden daarbij, zooals in alle primitieve maatschappijen een bijzonder grooten rol, terwijl ook economische of moreele afhankelijkheid factoren vormden, waarvan den invloed niet mag worden onderschat.

De Landsvorst en ook de Toeha Peuët, erfde zijn titel en zijn positie doch of en in hoeverre hij deze laatste tot haar recht wist te doen komen hing af van factoren welke niet altijd werden geërfd.

Een der belangrijkste functies van den „Raad van Toeha Peuët" schijnt de rechtspraak te zijn geweest, waarbij dan de Landsvorst als rechter, de Kadi en de Toeha Peuët als adviseurs optraden, evenwel met dien verstande, dat geen rechter zich zou verstouten de meening van zijn adviseurs naast zich neer te leggen en geheel volgens eigen inzichten en opvattingen vonnis te vellen. Ook hier kon het vereischte overleg niet worden ontbeerd en hoewel dus in den eigenlijken zin van het woord geen mederechters zijnde,

2) Afgeleid van het Arabische Kâdhi = rechter. In Atjeh heeft dit woord evenwel de beteekenis gekregen van: hoofd van den godsdienst in een landschap.

legde toch de meening der Toeha Peuët wel zooveel gewicht in den schaal, dat het niet meer aangaat van den Landsvorst als alleen rechtsprekend rechter te spreken.

Was de Landsvorst overleden of was hij om de een of andere redenen niet meer in staat zijn taak te vervullen, dan was het de plicht der Toeha Peuët om, na onderling overleg en na overleg met de andere daarvoor in aanmerking komende hoofden, een nieuwen functionaris aan te wijzen, dan wel, indien deze laatste wegens bijzondere redenen daartoe nog niet in staat bleek (b.v. wegens jeugdigen leeftijd of tijdelijk verblijf buitenslands), tijdelijk een ander met de waarneming van het bestuur te belasten, of zoo zich voor deze laatste functie geen geschikt geacht candidaat voordeed, tijdelijk zelf het bewind in handen te nemen.

Het spreekt wel van zelf dat bij deze aanwijzing streng gelet diende te worden op het overal in Atjeh zoo sterk naar voren komende erfelijkheidsbeginsel en dat hiervan slechts bij uitersten noodzaak mocht worden afgeweken (b.v. wegens krankzinnigheid of het lijden aan een afzichtelijke ziekte). Ook in dit opzicht golden de Toeha Peuët als de steunpilaren van den adat: de opvolging diende plaats te hebben volgens den adat en op welke wijze en wanneer dit moest geschieden was een van hun zeer gewichtig geachte bevoegdheden.

Trouwens ook zij stonden, hetzij terloops opgemerkt, niet zonder meer vrij in het te kennen geven van hun oordeel of in het nemen van beslissingen; wel degelijk hadden zij rekening te houden met het gevoelen van andere hoofden en met datgene, wat in het volk leefde, want geen beslissing zou in Atjeh waarde hebben welke niet kon bogen op de instemming van het volk. Immers hoe machtig een heerscher ook mocht schijnen naar buiten, naar binnen toe was hij overal en steeds gebonden aan de meening en de gevoelens van zijn bevolking. Men zal dan ook steeds zien dat goede Atjehsche bestuurders altijd zullen trachten de hoofden en het volk op hun hand te krijgen, gelukt hun dit dan is hun invloed gevestigd, doch slagen zij daarin niet dan blijft hun positie immer wankel en hun macht zeer betrekkelijk.

De waardigheid van Toeha Peuët was erfelijk, geraakte een plaats vacant, hetzij door overlijden, hetzij wegens andere redenen, dan werd de opvolger aangewezen en aangesteld door den Lands-

vorst, na overleg met de overige drie functionarissen, waarbij men alweer gebonden was aan het erfelijkheidsbeginsel. Het „ha' ajah wòë ba' aneu" (het recht van den vader gaat over op den zoon) [1] gold ook hier.

De oudste zoon volgde zijn vader op en eerst indien deze om den een of anderen volgens den adat gegronde reden daartoe ongeschikt was, kwamen de tweede of derde zoon of in successie de verdere bloedverwanten in aanmerking.

Hebben wij hierboven een uiteenzetting gegeven betreffende de oorspronkelijke waardigheid van den Toeha Peuët, dewelke dus een algemeen besturend karakter droeg, thans komen wij tot de positie welke deze waardigheidsbekleeder thans in het Staatsbestel is gaan innemen.

Immers in den loop der jaren hebben in dezen ingrijpende veranderingen plaats gehad, dat bovengeschetste, oorspronkelijke adatfunctie niet of nauwelijks meer te onderkennen valt.

De directe aanleiding tot en het begin van deze metamorphose vormden zooals men dat ook elders zoo veelvuldig kan waarnemen, de financieele beter gezegd de stoffelijke belangen der betrokkenen zelf. De Toeha Peuët toch dienden voor de werkzaamheden, die zij voortdurend ten behoeve van het land te verrichten hadden beloond te worden. Nu zou het in dezen tijd van orde en regelmaat voor de hand hebben gelegen, dat deze landsgrooten een dergelijke belooning ontvingen in den vorm van een bezoldiging of toelage ten laste van den Rijks- of Landschapskas. Edoch een dergelijke ordelijk geregelde administratie kon men in een primitief geregeerd land nauwelijks verwachten, integendeel zooals ook overal elders liepen de financiën van Landsvorst en Landskas, voor zoover deze bestond, hopeloos verward en onwrikbaar verbonden door- en over elkaar. Het vermogen van den Landsvorst was in zekeren zin de Landskas, de Landskas het vermogen van den Landsvorst, of om het juister uit te drukken de baten, naar modernere begrippen toekomend aan de landskas vloeiden toe aan den vorst en of en in hoeverre een gedeelte daarvan werd gebruikt ten behoeve van het land, was een kwestie welke van allerlei politieke en persoonlijke factoren afhing, doch waarop de belangen der bevolking

1) Letterlijk: Het recht van den vader keert terug tot het (de) kind(eren).

slechts van zeer betrekkelijken, of wel van in het geheel geen invloed waren.

Bedoelde belooning werd dan ook niet uitgekeerd in gelden of goederen doch zoodanig geregeld dat ieder lid van den Raad van Toeha Peuët een aantal dorpen kreeg toegewezen, waaruit de inkomsten, dewelke volgens den adat aan den Landsvorst toekwamen, aan hem zouden komen te vervallen. Zelf hadden zij alzoo voor de inning te zorgen, de baten welke te voren uit deze dorpen aan den vorst toevloeiden kwamen op deze wijze thans, bij wijze van belooning, aan de Toeha Peuët ten goede. Alzoo ik herhaal enkel en alleen inkomsten, geen bestuur of rechtspraak, geen rechten of verplichtingen, doch louter persoonlijke, ik zou haast willen zeggen „op geld waardeerbare", stoffelijke voordeelen.

Het spreekt van zelf dat, waar tenslotte hunne eigen financieele belangen zich op deze wijze voor het grootste gedeelte naar deze dorpen verplaatsten, de Toeha Peuët zich weldra in een der aangewezen dorpen ging vestigen en waar zijn waardigheid erfelijk was evenals de daaraan verbonden voordeelen in den loop der jaren als vanzelf een band groeide tusschen hem en de bevolking dier dorpen.

Als verlengstuk van den Landsvorst, gingen echter ook in verband hiermede de werkzaamheden van den Toeha Peuët zich weldra niet meer beperken tot het innen van de hem toekomende adatheffingen doch strekte zijn bemoeienis zich weldra tevens uit tot het regelen van eenvoudige bestuurs- en rechtskwesties. Langzaam maar zeker nam de bemoeienis van den landsvorst met de inwendige aangelegenheden van deze dorpen — waarvan hij immers toch geen inkomsten meer trok — af en de bevolking, zich vooral in latere jaren de verhouding tusschen Landsheer en „leenheer" niet meer realiseerend, leerde den Toeha Peuët als haar wettig hoofd, haar „oelèëbalang" beschouwen.

Zoo ontstonden langzamerhand in zekeren zin districten tot op zekere hoogte te vergelijken met onze middeleeuwsche leenen en bestuurd door Raadsheeren, die een gedeelte van hun taak aldus zagen veranderen in dien van districtshoofd, van „waki-oelèëbalang".

In deze functie kregen zij alzoo dezelfde rechten en verplichtin-

gen dewelke men thans in zeer vele streken zich opgedragen aan „Oelèëbalang Tjoet". [3])

Als Oelèëbalang kreeg alzoo de Toeha Peuët directe bestuursmacht, en waar zijn inkomsten geheel en al moesten komen uit het direct door hem bestuurde gebied, is het niet te verwonderen dat deze oorspronkelijk dus secundaire taak meer en meer op den voorgrond trad, en dien van Toeha Peuët, de primaire, successievelijk aan belangrijkheid inboette.

Het behoeft evenwel geen uitvoerig betoog dat hij als bestuurder van zijn district, als „oelèëbalang", rechtsreeks stond- en bleef staan onder het gezag van den Landsvorst; wat het bestuur van zijn ressort betrof had hij zich te richten naar diens aanwijzingen en bevelen; deze laatste was en bleef de landsheer, de Toeha Peuët (als „oelèëbalang) zijn wakil, zijn vervanger, die als zoodanig bestuurzaken voor hem regelde. Ook in deze functie hing natuurlijk de verhouding tusschen lands- en districtsbestuurder ten nauwste samen met beider persoonlijkheid; was de Toeha Peuët-waki-oelèëbalang een krachtige figuur dan zal hij natuurlijk veel meer invloed hebben kunnen doen gelden dan een collega, die deze gave niet bezat en geheel onder invloed van zijn landsheer stond, terwijl aan den anderen kant hetzelfde in gelijke mate voor den persoon van dezen laatste gold.

Evenwel bleven de rechten van den Landsvorst buiten geding en had hij, zij het dan dat hij daarvan meestal weinig of geen gebruik maakte, steeds de bevoegheid om in het bestuur in te grijpen.

Opgemerkt moge nog worden dat het gebied der Toeha Peuët slechts de ontgonnen gronden omvatte. Hem waren dorpen toegewezen, geen gronden; slechts over die behoorende bij en gelegen in de onmiddellijke nabijheid dier dorpen mocht vrijelijk worden beschikt, het beschikkingsrecht over de woeste gronden was en bleef bij den landsvorst.

Intusschen had zich tegelijk met dit geleidelijk voortschrijdende ontwikkelingsproces van raadsheer tot districtsbestuurder ook de aanduiding en titel van den Toeha Peuët veranderd [4]). Als be-

3) Ik meen evenwel te mogen aannemen dat dezen titel „oelèë-balang Tjoet" van veel jongeren, zelts nog van vrij recenten datum is. Oudere lieden hoort men tot op heden nog veelal spreken van „waki-oelèëbalang".

stuurder toch was hij „oelèëbalang" en niet meer raadsheer en waar ook hijzelf zooveel mogelijk op dezen titel die den indruk van zelfstandig hoofd moest vestigen, aanstuurde, is het begrijpelijk dat deze laatste hoe langer hoe meer op den voorgrond trad en die van Toeha Peuët meer en meer verdween. „Oelèëbalang Peuët" werd zijn titel waar men dan nog gaarne het „Peuët", dat tenslotte werd gevoeld als een toevoeging dewelke de onderhoorigheid aan den vorst tot uitdrukking poogde te brengen, liet wegvallen.

Had alzoo reeds vóór de inwerking van het Europeesche bestuur de functie van Toeha Peuët belangrijke wijziging ondergaan, toch vormde de „Raad van Toeha Peuët" nog steeds, zij het dan wellicht in mindere mate dan voorheen, een instituut, dat in zaken het algemeen landsbelang betreffende, zeker niet mocht worden gepasseerd.

Eerst na dat het Gouvernement, aanvankelijk door militaire-, later door Bestuursmaatregelen ging ingrijpen in den dagelijkschen gang van zaken in de betrokken landschappen, ontstond een landschapsbestuur, dat, mede onder invloed van de aanvankelijk zoo onregelmatige toestanden, het kon wagen, de Toeha Peuët als raadsheer ter zijde te schuiven en zelf, gerugsteund door het Europeesche Bestuur, het geheele bewind in handen te nemen. De beteekenis toch van het college werd niet dadelijk door het Bestuur onderkend, en dit behoeft waar dit als zoodanig inderdaad volgens Westersche begrippen ook moeilijk te onderkennen was, en het vertrouwelijk contact met de bevolking in de eerste jaren van ons optreden in de Atjehsche onderhoorigheden uit den aard der zaak wel het een en ander te wenschen overliet, zeker geen verwondering te baren. Daarbij de „Raad" werkte traag en veelal niet eens door samen te komen doch louter door bespreking van kwesties bij ontmoetingen van den landsvorst met een van zijn Toeha Peuët of wel bij ontmoetingen van de Toeha Peuët onderling. En, vooral in de eerste jaren van het Europeesche bewind was voortvarendheid

4) Ook de titel Toeha Peuët was oorspronkelijk, zooals de lezer gemerkt zal hebben geen titel. De oorspronkelijke titel zal „Toeha" („ouderling") zijn geweest; gezamenlijk waren zij dus de „Toeha Peuët", de vier ouderlingen en deze oorspronkelijk dus collectieve aanduiding werd later de titel voor ieder der functionarissen afzonderlijk.

een allereerste vereischte, in deze woelige tijden kon men zich moeilijk ophouden met langdurige tijdroovende besprekingen en commentaren.

Hier door kwam het dat het Europeesche Bestuur de primaire functie van den Toeha Peuët verwaarloosde en hem slechts als districtsbestuurder een waardigheid liet, dewelke hem in de practijk op een lijn stelde met den reeds hierboven aangehaalden Oelèëbalang Tjoet. Zoo is de toestand thans; de Zelfbestuurder, zij het dan dat hij ook thans, wil hij niet geheel en al op het Europeesche Bestuur hebben te steunen, nog wel degelijk met de onder hem gestelde hoofden heeft te beraadslagen en te overleggen, is eenhoofdig bestuurder en rechter geworden, en de instelling van een vroeger welhaast onmisbaar geachten „Raad" van Toeha Peuët behoort tot het verleden.

Uit een oogpunt van verder gaande ontwikkeling van het autonomiebeginsel valt het te betreuren dat de beteekenis van dit instituut in de vroeger wel zoo'n „Raad" gekend hebbende adatgemeenschappen niet dadelijk in voldoende mate door de Europeesche Bestuurders is onderkend. Ware dit wel het geval geweest, en had men reeds destijds op dit beginsel van overleg met de daarvoor in de eerste plaats volgens den adat in aanmerking komende hoofden, voortgebouwd, of wel kunnen voortbouwen, zeker stonden wij thans heel wat dichter bij de verwezenlijking van de idee betreffende de instelling van op moderneren grondslag geschoeide raden, dewelke toch in de toekomst ook voor de Atjehsche landschappen hetzij voor een, hetzij voor meerdere tezamen, bij een zich verder ontwikkelende ontvoogding der Zelfbesturen ongetwijfeld in het bestuur zullen dienen te worden ingelascht. Thans evenwel zou een poging tot wederinstelling van een dergelijken Raad, hetgeen dan op moderneren basis zou dienen te geschieden, zeker stuiten op den tegenstand der andere onderhoofden, die, nadat gedurende een reeks van jaren de waardigheid van Toeha Peuët practisch teruggedrongen was tot de functie van Oelèëbalang Tjoet, stellig niet meer genegen zouden zijn, deze landsgrooten te erkennen als de eerste- en voornaamste adviseurs en medewerkers van den Zelfbestuurder.

Boekbespreking.

KARL H. DIETZEL. Die Süd-Afrikanische Union. Ihre Entstehung und ihre Wesen. Ertstes Beiheft zur Kolonialen Rundschau. Weihnachten 1934, 294 bl. Berlin 1934. Verlag der Koloniale Rundschau.

Het nieuwe Duitschland heeft een intense belangstelling voor koloniale problemen. Dit boek, verschenen als Habilitationsschrift aan de universiteit te Leipzig, is er bewijs van. De schrijver legt de nadruk op de geografische grondslagen, die de Zuid-Afrikaansche historie beheerschen: „Der Verfasser glaubt, dasz eine solche breit fundierte Zusammenschau von einem geographischen, nach auswählender Synthese strebenden Blickpunkt her noch am festen bemächtigt werden kann." (Vorwort) Gelukkig houdt hij zich in het algemeen binnen de perken en vervalt niet in in de vage algemeenheden, waarvan de Duitsche „geopolitieke" literatuur der laatste jaren wemelt. Hij wijst natuurlijk op het feit, dat de schrale vegetatie in het binnenland de Boeren dwong tot extensieve veeteelt. Bij de vrij sterke bevolkingstoename noodzaakte dit tot het zoeken van steeds nieuwe weidegebieden, wat weer vergemakkelijkt werd door de natuurlijke gesteldheid van het land.

Op dit geografisch tooneel speelt zich af het historisch gebeuren, bepaald door de expansieve drang van drie volken: Boeren, Britten en Bantoes. VAN CECIL RHODES is de beroemde uitspraak, aangehaald door den schrijver op bl. 31: „Having read the histories of other countries, I saw that expansion was everything, and that the world's surface being limited, the greatest object of present humanity should be to take as much of the world as it possibly could. Deze expansiedrang geldt nog steeds in onverzwakte mate: „At Union, no less than when first contact was established between Bantu and European colonist, the Bantu problem was essentially one of land". Aldus prof. HATTERSLY in South Africa 1652—1933, bl. 119. Deze laatste groep is door den schrijver, vooral in het eerste, het historische gedeelte, te veel verwaarloosd. Juist zij maken het Zuid Afrikaansche probleem dubbel gecompliceerd en tot een koloniaal vraagstuk. Het is het alles beheerschende vraagstuk van Zuid Afrika geworden, het groote probleem van onzen tijd. Volken van verschillend ras en verschillend kultuurniveau die *gezamenlijk* de natuurlijke hulpbronnen van het land tot ontwikkeling zullen moeten brengen.

De inleiding behandelt kort de vestiging der Hollanders, het eerste contact met de Bantoes, de overgang aan Engeland en de eerste botsingen tusschen Boer en Brit.

De imperialistische periode, die dan geschilderd wordt, omvat de jaren 1868—1902: Van de annexatie van Besoetoland tot de Vrede van Vereeniging. In hetzelfde jaar 1868 probeert PRETORIUS het Transvaalsche gebied uit te breiden met Beetsjoeanaland en tracht hij het gebied om de Deltagobaai in te lijven. Het drama van expansie en afsnoering is begonnen. De schrijver gaat alle pogingen en fasen uitvoerig na. Hij wijst vooral, zooals begrijpelijk is, op de rol die Duitschland hierin speelt. In dit gedeelte is hij echter niet objectief. Het optreden van Duitschland gaf tweemaal aanleiding tot een scherp conflict met Engeland: 1884—1885 en 1894—1896. Beide keeren waren de internationale consequenties zeer belangrijk. De laatste spanning culmineerde in het bekende Krüger-telegram van 3 Januari 1896. Merkwaardig genoeg rept de schrijver met geen enkel woord van dit telegram. Een Amerikaansch boek, iets eerder verschenen (R. I. LOVELL: The struggle for South-Africa. A study in economic Imperialism, 1875—1899) wijdt er een geheel hoofdstuk aan en noemt het „the turning point in the relations between the two peoples". Weet de heer DIETZEL geen weg met dit Duitsche bewijs van „laek of taet"? De Duitsche motieven mogen volgens den schrijver klaar en consequent zijn geweest: „Bei der Verteilung der noch freien Welt wollte man seinen Anteil haben, oder sie sollte ganz unterbleiben" (bl. 126); onhandig was het optreden zeker, evengoed als later in de Marokko-conflicten. Nu schuift de auteur de schuld voor de latere Duitsche houding op KRÜGER, die weigert in te gaan op het Duitsche conferentievoorstel. Hier wordt KRÜGER beslist onrecht aangedaan.

Een ander gebrek in dit gedeelte is, dat de groote rol van RHODES niet voldoende belicht wordt. Land en milieu zijn zeker belangrijke factoren, de geschiedenis van Zuid Afrika tusschen 1880 en 1900 bewijst afdoende de beteekenis van domineerende persoonlijkheden.

Het tweede gedeelte behandelt de imperialistische politek van MILNER, de man die in 1897 te Kaapstad aan wal stapte met de woorden: „I will crush iAfrikanderdom". Zuid-Afrika moest verengelscht worden. Dit is mislukt. De poging om het platteland te bevolken met gewezen Engelsche soldaten loopt op niets uit. De Chineesche koelies moeten het land weer verlaten en zijn taal en onderwijs-politiek wordt ook een fiasco. Het effect was juist andersom als verwacht werd. Het bracht de Boeren tot actie: De Taalbond van Celliers en de Afrikaansche beweging ontstonden. In April 1905 verlaat MILNER het land, om er niet meer terug te keeren.

Het derde gedeelte gaat kort het tot stand komen van de Unie na.

Het laatste gedeelte geeft een overzicht van het tegenwoordige Zuid Afrika. In de eerste plaats het inboorlingen vraagstuk en de pogingen tot oplossing. Uitvoerig staat de schrijver stil bij de segregatie politek van HERTZOG, reeds door RHODES aanbevolen in 1894 met de woorden: „work, segregation in native areas, individual property and local selfgovernment". Schrijver betoogt dat de „wettige vastlegging van de Colourbar" nooit de oplossing kan zijn. Zij veronderstelt bij beide bevolkingsgroepen een stabiliteit, die niet aanwezig is. Beide groepen evolueeren en wel op ongelijke

wijze. Gesteld dat het voor een moment mogelijk zou zijn, dan nog zou de ongelijke ontwikkeling, de ongelijke bevolkingstoename, over 10, misschien over 20 jaar weer om een nieuwe oplossing vragen. Men staat hier voor hetzelfde probleem als in U.S.A., des te klemmender, omdat de getalverhouding hier veel ongunstiger is, daar 10 op 1, hier 1 op 4. Het is in Zuid Afrika geen minderheids-, maar een meerderheidsprobleem. 't Is zelfs nog moeilijker door de tegenstelling tusschen Boer en Brit, die nog lang niet verdwenen is. Op politiek terrein is ze in de laatste jaren sterker geworden. In sociaal opzicht is er een zekere aanpassing merkbaar, de Boeren nemen de Britsche levensgewoonten meer over. De dringende overmacht der Kleurlingen dwingt tot aaneensluiting.

Landbouw en veeteelt vormen nog steeds de economische basis van het land, ondanks de groote beteekenis van de mijnbouw. 't Grootste deel der bevolking, Blanken zoowel als Kleurlingen, vindt daarin zijn bestaan. De oorlogs- en naoorlogstijd hebben op dit gebied groote verandering gebracht. De prijzen der groote exportproducten, wol, mais en vruchten, beslissen over het wel en wee van den Zuid Afrikaanschen landbouwer. Het heeft hem echter ook „conjunctuur-gevoelig" gemaakt en de crisis drukt met volle zwaarte op de landbouw.

Industrie, buiten de goudmijnen, is in Zuid Afrika nog van weinig belang De beide voornaamste factoren ontbreken: voldoende grondstoffen en een koopkrachtige bevolking. De hoeveelheid fabrieksgoederen, die de groote massa der Kaffers verbruikt, is uiterst gering. Een deel der bedrijven wordt kunstmatig in het leven gehouden door sterke protectie.

Het slot behandelt de verhouding tusschen Unie en imperium. Duidelijk merkbaar is het streven om zich zelfstandig te maken. Naast eigen diplomatieke vertegenwoordiging heeft de Unie handelsattaché's in Rome en in Den Haag, en in verschillende Europeesche havens handelsagenten. Onder MILNER bedroeg 't Engelsche aandeel in de Zuid Afrikaansche invoer 75—80%, in 1930 46%; het exportaandeel daalde van ± 90% tot 67,8% in 1930. De economische banden met Engeland worden dus slapper, met de andere deelen van het imperium echter sterker: Exportaandeel 1910—1914 3,2;, 1930 14,4%. Reden tot bezorgdheid is er evenwel niet. „Die Union ist mit allen Fasern ihres wirtschaftlichen Seins dem Empire verpflichtet und kann ihm vorläufig gar nicht entrinnen" (blz. 264). De staatsschuld, voorzoover niet in eigen land opgenomen, is bijna uitsluitend in Engelsche handen.

De oude expansiedrang is nog steeds aanwezig. De Wereldoorlog bracht het vroegere Duitsch Z. W. Afrika onder het beheer der Unie. De schrijver staat natuurlijk uitvoerig stil bij de behandeling der Duitschers in hun voormalige kolonie. Hij meent dat „Zuid-West" een aparte positie in Z. Afrika inneemt: „Sie wird bestimmt durch die groszen auf die Dauer gegenüber jeglicher politischen Ambition überlegenen Naturscheiden des unteren Oranjetales und der kalaharischen Wüstensteppen (bl. 283). Buiten Duitschland zullen niet velen dit met den schrijver eens zijn. Voor de Boeren is het nooit een hinderpaal geweest, die zijn getrokken tot het hoogland van

Angola, ondanks Kalahari en Oranjerivier. Voor de moderne verkeerstechniek hebben deze barrière's nog minder beteekenis.

Zuid Rhodesië wees in 1922 het aanbod van SMUTS, opname in de Unie, af, Londen antwoordde prompt met een tegenzet: 1 October 1923 kreeg Zuid Rhodesië gedeeltelijk zelfbestuur, een soort half-dominium status. En in het land zelf is de „Rhodesia Partij" sterk in de meerderheid en zij wil van geen vereeniging met Zuid Afrika weten.

Het eindoordeel is tenslotte: Een degelijk, goed gefundeerd boek, uitstekend geschikt om zich op de hoogte te stellen van de Zuid Afrikaansche vraagstukken.

We vonden een enkel foutje: De „Agoada de Saldanha" der Portugeezen (bl. 12) is niet de Tafelbaai. De eerste ligt ongeveer 100 km. noordelijker.

W. D.

Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken.

Afleveringen van vorige jaargangen van het tijdschrift „Koloniale Studiën" en de volgende publicaties der vereeniging:

No. 1. Uitverkocht.
No. 2. Uitverkocht
No. 3. Uitverkocht.
No. 4. Verslag v/d eerste alg. vergadering in 1917.
No. 5. Nijverheid in Britsch-Indië door W. Freundlich.
No. 6. C. Lulofs. De voedselvoorziening van Ned.-Indië.
No. 7. M. B. Smits. Idem
No. 8. W. Muurling. Hervormingsplannen voor Br.-Indië.
No. 9. Verslag van het congres.
No. 10. Mr. R. Fruin. Het arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling van de Buitengewesten.
No. 11. M. Vierhout. Arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling der Buitengewesten.
No. 12. Verslag van het congres.
No. 13. Beschouwingen naar aanleiding van eene medische studiereis in Oost-Azië, door A. de Waart.
No. 14. Deelneming van de overheid aan het bedrijfsleven, door Prof. Mr. M. W. F. Treub.
No. 15. 's Lands mijnbedrijven, door P. Hövig.
No. 16. Het verloop van 's Lands financiën in de laatste jaren en de verwachtingen daaromtrent voor de naaste toekomst, door C. van den Bussche.
No. 17. De verkeersbedrijven van den staat door S. A. Reitsma.
No. 18. Uitverkocht.

worden voor zoover nog aanwezig aan belanghebbende leden afgestaan.

a. tegen vergoeding van kosten voor porto en verzending aan personen, die in het jaar, waarover uitgaven aangevraagd worden, als lid waren ingeschreven en als zoodanig hun contributie hebben voldaan;

b. tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar aan leden, die in het jaar, waarover afleveringen worden gevraagd, niet als lid der Vereeniging waren ingeschreven.

De abonnementsprijs voor het tijdschrift der vereeniging is *f* 18.— per jaar.

Niet leden der vereeniging kunnen bovengenoemde publicaties en afleveringen van de jaargangen I—XIV (1916—1932), voor zoover nog voorradig ontvangen tegen den prijs van *f* 1.— per exemplaar.

Afzonderlijke afleveringen van latere jaargangen worden voor niet leden verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van *f* 3.50 per exemplaar en de publicaties tegen den prijs als bij het verschijnen telkenmale zal worden bekendgemaakt.

Verkrijgbaar tegen de daarachter gestelde gereduceerde prijzen:

I. Publicatie No. 19

1. **Nederlandsch-Indië in de wereldcrisis door Ir. E. P. Wellenstein.**
2. **De nawerking van de crisis op 'Lands geldmiddelen door C. van den Bussche tegen den prijs van ..... *f* 1.50**

II. Mr. A. G. VREEDE

De Indische regeling van de arbeidsovereenkomst tegen den prijs van ..... *f* 4.—

III. ECONOMISCHE BESCHRIJVINGEN

No. 1. D. H. Burger. Rapport over de desa Pekalongan in 1868 en 1928 ..... *f* 0.50

No. 2. Dr. L. Adam. Enkele gegevens omtrent den economischen toestand van de kaloerahan Sidoardjo (District Kabonongan, Regentschap Bantoel, afdeeling Jocjakarta) Deel I ..... *f* 1.—

No. 3. Idem Idem Deel II ..... *f* 1.—

No. 4. Uitverkocht.

Tarief van Advertentiën.

6	plaatsingen 1/1 bladzijde	*f*	100.—	2	plaatsingen ½ bladzijde	*f*	25.—
4	,, ,, ,, ...	,,	60.—	1	,, ,, ,, ...	,,	15.—
2	,, ,, ,, ...	,,	45.—	6	,, ¼ ,, ...	,,	35.—
1	,, ,, ,, ...	,,	25.—	3	,, ,, ,, ...	,,	20.—
6	,, ½ ,, ...	,,	60.—	2	,, ,, ,, ...	,,	12.50
3	,, ,, ,, ...	,,	35.—	1	,, ,, ,, ...	,,	7.50

Aanvragen, bijdragen, berichten omtrent toe- en uittreding, abonnementen, adres-veranderingen, advertenties e.d.m., verzoeken om toezending van losse nummers en geldzendingen, te richten aan den administrateur der vereeniging, den heer R. C. d'Ablaing van Giessenburg Sr., Petodjo Oedik 14, Batavia-Centrum.